

IPEC
INTERNATIONAL PROFESSIONAL
EDUCATION CONFERENCE

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI PROFESYONEL EĞİTİM KONFERANSI (IPEC)

23-29 AĞUSTOS 2021

NEVSEHIR HACI BEKTAS VELI UNIVERSITY

INTERNATIONAL PROFESSIONAL EDUCATION CONFERENCE (IPEC)

23-29 AUGUST 2021

TAM METİN KİTABI
FULL TEXT BOOK

INTERNATIONAL PROFESSIONAL EDUCATION CONFERENCE

EDİTÖRLER:

PROF. DR. MUSTAFA HİLMİ ÇOLAKOĞLU
DR. ÇİĞDEM ŞAHİN

Nev ehir Hacı Bekta Veli Üniversitesi Yayınları No: 28

Bu kitabın basım, yayım ve satı hakları Nev ehir Hacı Bekta Veli Üniversitesine aittir. Bütün hakları saklıdır.

Kitabın tümü ya da bölümü/bölmeleri Nev ehir Hacı Bekta Veli Üniversitesinin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da di er yollarla basılamaz, ço altılamaz ve da ıtılamaz.

Copyright . 2021 by Nev ehir Hacı Bekta Veli University. All rights reserved.

No part of this book may be printed, Reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Nev ehir Hacı Bekta Veli University.

ISBN 978-605-4163-46-5

Nev ehir Hacı Bekta Veli Üniversitesi

NEV EH R, 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI PROFESYONEL EĞİTİM KONFERANSI (IPEC)
23-29 AĞUSTOS 2021

NEVSEHIR HACI BEKTAS VELI UNIVERSITY
INTERNATIONAL PROFESSIONAL EDUCATION CONFERENCE (IPEC)
23-29 AUGUST 2021

TAM METİN KİTABI

FULL TEXT BOOK

Editörler:

Prof. Dr. Mustafa Hilmi ÇOLAKOĞLU

Dr. Çiğdem ŞAHİN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Düzenleme Kurulu Üyeleri/ Organization Committee Members

Prof. Dr. Mustafa Hilmi Çolakoğlu, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
Özlem Kalkan, MEB Türkiye
Dr. Çiğdem Şahin MEB Türkiye
Dr. Öğretim üyesi Gökçe Becit İşçitürk, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye

Bilim Kurulu/ Scientific Committee

Prof. Dr. Semih Aktekin, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Hilmi Çolakoğlu, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Tracy L. Cross University of William and Mary, ABD
Prof. Dr. Julia Roberts Western Kentucky University, ABD
Prof. Dr. Mojca Jurisevic, Slovenya
Assoc. Dr. Cesaret Valehov, Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan
Assist. Dr. Edona Berisha Kida, Pristine University, Kosova
Prof. Dr. Sibel Karakelle, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğretim üyesi B. Erdem Dağistanlıoğlu Çukurova Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğretim üyesi Enver Yolcu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye
Dr. Çiğdem Şahin MEB, Türkiye
Dr. Celal Yiğit Gaziantep Özel Sanko Okulları Türkiye
Dr. Serap Karabacak MEB Türkiye
Dr. Hasan Akdeniz MEB Türkiye
Dr. Ümmüye Nur Tüzün MEB Türkiye

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Kitap içeriğindeki tam metin bildirilerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ENVIRONMENTAL EDUCATION PROJECTS IN BIOLOGY Ela Ayşe KÖKSAL.....	1
KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE TOPLUMSAL BÜTÜNLEŞMEDE BİR EĞİTİM ORTAMI OLARAK MÜZELER Berken DÖNER.....	17
EDEBİYAT EĞİTİMİNDE ŞİİRİN YERİ: BEHÇET NECATİGİL ÖRNEĞİ Dr. Salih BOLAT.....	53
MÜZİK TEKNOLOJİSİ EĞİTİMİNDE KRİTİK DİNLEMENİN ÖNEMİNİN İNCELENMESİ Tarık Kerim BALTA, Elvan KARAKOÇ.....	65
ÇEVRESEL EYLEM AĞI TOPLUM BİRLİĞİ Nasiye YAMAÇ ŞAHİN, Wim ROOSKEN, Manuella PICAZO TADEO, Angelo CASABLANCA, Susanne NEHLS BHAYANI, Mandy WATTS.....	77
21. YÜZYIL BECERİLERİ Nasiye YAMAÇ ŞAHİN.....	85
ÇOCUKLARLA FELSEFE EĞİTİMİ Semra BİLGİN.....	94
İŞIKLI HARITA Serkan GEZMEN, Fatih ERDOĞAN.....	112
FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ BİLİMSEL YÖNTEME İLİŞKİN KAVRAMSAL İMAJLARININ İNCELENMESİ Davut SARITAŞ.....	119
COVID 19 PANDEMİ SÜRECİNİN İLKÖĞRETİME ETKİLERİ Metin ELKATMIŞ, Mutluhan TANIK.....	133

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

ENVIRONMENTAL EDUCATION PROJECTS IN BIOLOGY

BİYOLOJİ KONU ALANI ÇEVRE EĞİTİMİ PROJELERİ

Ela Ayşe KÖKSAL*

ABSTRACT: Since everything relates to each other on life, an interdisciplinary approach should be adopted at school especially in environmental education. And usually, project is used as both a teaching/learning method and evaluation technique in this education. Due to the advantages of projects on environmental knowledge, awareness, attitudes, and behaviour, it is worthwhile to evaluate project works in Turkish formal education levels. When doing this, biology subjects were chosen because they aim to develop environmentally responsible behaviours and environmentally literate persons. To evaluate the environmental education projects in Turkish science and biology courses, case study was implemented in this study. The evaluation was done with several checklists developed in parallel to the studies in environmental education, project-based teaching-learning, and project assessment. Document analysis was used to study textbooks and programs, and the writings related to projects were examined through descriptive analysis. The results showed that although the subject is comprehensive and related to other topics, the projects were limited to the traditional units and this view probably decreased the quantity. The results also revealed that the projects were mostly in search and find type and in structured form; and the projects were evaluated through an analytic rubric available at the end of the books. It is suggested that subjects should be revised and be connected to environmental education; the type of the projects should be more inquiry oriented and student-centred; some extra instruments should be used by considering the length of the project work and the need to student scaffolding, for example project preparation phase should be assessed separately; and portfolios should be used to make this evaluation more formative.

Keywords: Environmental education, project, formal education, biology, Turkey.

ÖZET: Hayatta her şey birbiriyle ilişkili olduğu için okulda özellikle çevre eğitiminde disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmelidir. Ve genellikle bu eğitiminde proje hem öğretme/öğrenme yöntemi hem de değerlendirme tekniği olarak kullanılır. Projelerin çevre bilgisi, farkındalığı, tutumları ve davranışları üzerindeki faydalarından dolayı, proje çalışmalarını Türk örgün eğitim düzeyinde değerlendirmek önemli olacaktır. Bunu yaparken çevreye duyarlı davranışlar ve çevreye duyarlı bireyler geliştirmeyi amaçladıkları için biyoloji konuları seçilmiştir. Türk fen ve biyoloji derslerindeki çevre eğitimi projeleri değerlendirilirken örnek olay incelemesi uygulanmıştır. Değerlendirme, çevre eğitimi, proje temelli öğretme-öğrenme ve proje değerlendirme çalışmalarına paralel olarak geliştirilen çeşitli kontrol listeleri ile yapılmıştır. Ders kitaplarını ve programları incelemek için doküman analizi kullanılmış ve projelerle ilgili yazılanlar betimsel analiz

yoluyla incelenmiştir. Sonuçlar, konunun kapsamlı ve diğer konularla ilgili olmasına rağmen, projelerin geleneksel ünitelerle sınırlı olduğunu ve bu görüşün muhtemelen sayıyı azalttığını göstermiştir. Sonuçlar ayrıca projelerin daha çok araştırma ve keşif türünde ve yapılandırılmış

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

biçimde olduğunu ortaya koymuştur ayrıca projeler kitap sonunda yer alan analitik değerlendirme tablosu ile değerlendirilmiştir. Konuların gözden geçirilmesi ve çevre eğitime bağlanması; proje tipinin daha çok sorgulama odaklı ve öğrenci merkezli olması önerilmektedir; proje çalışmasının süresi ve öğrencinin desteklenme ihtiyacı dikkate alınarak bazı ilave araçlar kullanılmalıdır, örneğin proje hazırlama aşaması ayrı ayrı değerlendirilmeli ve bu değerlendirmeyi daha biçimlendirici hale getirmek için portfolyolar kullanılmalıdır.

Anahtar sözcükler: Çevre eğitimi, proje, örgün eğitim, biyoloji, Türkiye

1. INTRODUCTION

The environment that affects living beings during their lives has emerged as a pollution problem since 17th century when industrialization began. Environmental education is an individual and social necessity environmental problems have unveiled. Environmental education means to improve the environmental awareness of the public, develop environmentally sensitive, persistent, and positive behaviour, protect natural, historical, cultural, social, and aesthetic values, and involve in solving problems. The essence of today's environmental education provides awareness of "ecological literacy". The aim of ecological literacy is to gain the ability to make a synthesis by combining knowledge about all disciplines to see the big picture. What is learned in environmental education courses at school can only be possible by establishing a relationship between the information learned in other courses. Since everything is connected in life, it is also necessary to adopt an interdisciplinary approach in school. Because of this requirement, different teacher-learning approaches are needed. One of these different approaches is Project-Based Learning.

The concepts mentioned in the term project-based learning can be explained as follows: a "project" is a plan. In this process, relational learning and a constantly reconstructed mental model are seen in the foreground. The word "based" emphasizes the fact that the project is a process, not a goal, and saves the project from being a completed finishing task. "Learning", on the other hand, shifts attention from teacher to student, underlines student centrality (Erdem and Akkoyunlu, 2002).

Studies conducted have shown that the form of measurement and evaluation drives learning

(Biggs and Watkins, as cited in Metin and Demiryürek, 2009) and these activities increase the level and quality of learning of students when used appropriately (Clarke; Black & William, as cited in Metin and Demiryürek, 2009). For this reason, alternative approaches are being adopted instead of traditional measurement and evaluation approaches in the renewed curriculum (Metin and Demiryürek, 2009). Project-based learning comes across as a project from alternative measurement and evaluation approaches. The project is a study of what students do in this process (Yavuz, 2006). Project-based learning approach brings students face to face with real-life problems, and guide them to make research, develop students' attitudes, academic achievement, and skills such as creative thinking, problem solving, critical thinking and increases interest and enthusiasm.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Because of the above-mentioned characteristics of the project work, it is suitable to be used frequently in environmental education as both a method and a measurement technique. Despite this, we come across studies on environmental projects in our country in research conducted by Morgil and his colleagues at the higher education level. In research conducted with chemistry teacher candidates, students who prepare environmental projects increase their knowledge of environmental issues (Morgil and Yavuz, 2004), increase their environmental awareness (Morgil, Oskay and Yavuz, 2004; Morgil, Yavuz and Oskay, 2006). A student of Morgil's (Yavuz, 2006) also found in his doctoral dissertation that project-based learning improves attitudes and behaviors towards the environment.

The aim of this study is to make an evaluation of the project work given to students in formal environmental education through textbooks. Textbooks were used in this evaluation because textbooks have many characteristics. According to Küçükahmet (2011), one of the factors affecting the success of an education program is textbooks; they are the basic materials that build a bridge between the program and student; a good textbook says a lot to those affected about the other dimensions of programs. It is expected that the results will be used in program development studies. Development should be done in every aspect of program. For example, studies should be performed in teaching methods, techniques, audio-visuals components of teaching processes even its sub-components i.e., benefits, limitations, usability, updating (Küçükahmet, 2011).

1.1. Research Questions

What kind of environmental education project activities are used in the primary, middle, and high school science and biology textbooks?

Is there a relation between the types of the projects (level of inquiry versus product)?

What is the distribution of project activities about unit (and subject area)?

What are the problems related to use of project activities in the textbooks?

2. METHOD

2.1. Research Model

The purpose of this study is to examine the environmental project activities in science and biology textbooks used in formal education in Turkish schools. To evaluate the activities in the textbooks Case study from survey models was preferred. Survey models describe the situation as it exists (Karasar, 1986: 80). The state is a system whose boundaries can be defined by certain (Aypay, 2015: 416). With case study which pursue in depth and wide judgment about the unit in the universe (Karasar, 1986: 90-91) information about the environmental education project activities were tried to be learned and classified according to the types. Project classifications of both Coşkun (2004) and Korkmaz and Kaptan (2001) were used to determine on the type of activities. Document analysis which is the analysis of written materials including information about phenomenon or phenomena was used to collect data. Document analysis was used to study

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

textbook activities related to the environmental education.

2.2. Study Group

Study group was consisted of the science and biology textbooks used in Turkish schools from 2018-19 and 2019-20 education and school years. These textbooks are in charge for five years. Because environmental education projects were more easily found in science and biology textbooks and the researcher is closer to the elementary science and secondary biology programs, these textbooks were selected for the study. Therefore, Convenience Sampling was used in sampling method. The convenience (appropriate) sampling method is to choose a group that we can easily reach in the near environment (Büyüköztürk et al., 2010). The textbooks which digital form were reached from the given URL in the following table (Table 1).

Table 1: Textbook Information

Grade	Author; Publisher	Source
Primary Science 3	Mutalip ASAĞLI; Tuna Matbaacılık	https://www.kimyadenizi.com/ders-kitabi/fen-bil/
Primary Science 4	İlknur İpekyolu	Özkan; https://www.kimyadenizi.com/ders-kitabi/fen-bil/
Middle School and Religious Vocational Middle School Science 5	Ender Murat Yancı, Zafer Dikey	Ünver, Volkan Arslan;
Middle School and Religious Vocational Middle School Science 6	Coşkun Çiğdem Gizem Minoğlu Balçık Dr. Özgün Karaca; Sevgi	https://www.mebders.com/dosya/6218-2019-2020-yili-7siniffen-bilimleri-ders-kitabi-tutku-yayinlari-pdf-indir
Middle School and Religious Vocational	Ayşe Sümeyya Tuğba Bozkaya, Zühre	Seyrek, Türker, https://www.fenkurdu.gen.tr/2020-2021-fen-bilimleri-derskitaplari

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Middle School Science 7	Üçüncü; Tutku		
Middle School and Religious Vocational Middle School Science 8	Murat Yancı; Volkan Dikey	https://www.kimyadenizi.com/ders-kitabi/fen-bil/	
Secondary Biology 9	Ender Zafer Tutku	Ünver, Arslan;	https://www.kimyadenizi.com/ders-kitabi/biy-kit/
Secondary Biology 10	Seda Berkay	Bikriç;	https://www.kimyadenizi.com/ders-kitabi/biy-kit/
Secondary Biology 11	Canan Şamlıoğlu Toka, Zel Akçakaya; Anadolu		https://www.kimyadenizi.com/ders-kitabi/biy-kit/
Secondary Biology 12	Fevzi Kurt, Filiz Çukurova, Hacı Bayram Kurt, Serkan Dikkaya, Sevgi Altınpınar; MEB		https://www.kimyadenizi.com/ders-kitabi/biy-kit/

In science and biology courses taught in primary, middle, and high schools, environmental issues are given at the class levels and units shown below (Table 2).

Table 2: Information about Subject

Grade	Unit	Subject Area	Number of objectives	Number of lessons	%
3	6. Journey to the Living World	the Living Beings and Life	8	15	16,7

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

4	5. Lighting and Sound Technologies	and Physical Events Living Beings and Life	12 2	19,4 6	19,4 5,6
	6. Human and Environment				
5	6. Human and Environment	Living Beings and Life	8	20	13,9
6	NA	NA	NA	NA	NA
7	4. Pure matter mixtures	Matter and nature	and its 16	28	19,4
8	4.Matter Industry	and Matter nature	and its 17	28	19,4
	6. Energy transformations and Ecology	Living Beings and Life	and 12	24	16,7
9	NA	NA	NA	NA	NA
10	3.Ecosystem Ecology and Current Environment Issues	- and	10	24	33,3
11	2.Community and population ecology	-	5	28	19,4
12	4.Living things and environment	-	2	12	8,3

2.3. Data Collection and Analyses

Projects, according to Coşkun's (2004) classification have four groups: topical, open-ended, template and structured (Table 3). On the other hand, Korkmaz and Kaptan (2001) classification has three categories: structure or machine projects, experimental-research and measurement projects, and research and exploration projects (Table 4). The data consisting of textbook activities were examined through descriptive analysis, in which data are summarized and interpreted according to predetermined themes. Moreover, this approach allows data to be organized according to the themes posed by research questions and presented by considering the questions or dimensions used (Yıldırım and Şimşek, 2005). Direct excerpts from the documents

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

are included to reflect the data in a different format (Yıldırım and Şimşek, 2005).

Table 3: Predetermined Themes in Inquiry Level of the Project Work (Coşkun, 2004)

Type	Explanation
Topical	It is a typical school project. It is a project that was previously given as an annual assignment or prepared by conducting in-depth research on the subject chosen by the student.
Open ended	The main points of the subject that the student will choose are not mentioned much and the project criteria are minimized. It puts creativity at the forefront, as the student is asked to explore, find, and research. The student is asked to <u>organize her abilities, ideas on the spot and rationally.</u>
Template	The criteria for the work to be done are given to the student in advance. The student develops her project by revealing her own creativity during the creation of the work, the boundaries of which are set.
Structured	The student learns from the teacher the information about the dimensions of the product she will create the material and what functions she will perform when it is produced and begins her studies within the framework of these criteria.

Table 4: Predetermined Themes in Product of the Project Work (Korkmaz & Kaptan, 2001)

Type	Explanation
Construction machinery	or The student makes a cell model, a volcano, a race car, a musical instrument, etc., and focuses on what she has learned while doing it. She shows how the product she is making works and explains how she can improve the product.
Experiment/investigation/measurement	A student designs an experiment to investigate the effects of one or more variables on an object. Creates a model using the steps of the scientific method process that should be in a report.
Search and find	The student chooses a scientist or subject. To summarize its findings, she uses primary and secondary sources by creating a presentation board. She can choose and use a wide range of tools, from the Internet to the simplest.

3. RESULTS

According to the Table 5 and 6, although most of the projects were template (%80), and topical (%20), there were no open ended and structured environmental education project activities in primary school level. On the other hand, construction and machinery were the most used project type with a percentage of 60, followed by search and find projects with a percentage of 40. There weren't any experiment/ investigation/ measurement projects yet. As shown in Table 6, the crosstabulation of project types showed that primary science textbooks used mostly

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

templateconstruction and machinery projects (%60). Topical-search and find projects and template- search and find projects are equally represented (%20). Others were not used.

Table 5: Classification of Projects in Primary School Science Textbooks

Grade	Activity Name	Project Type	Project Type
3	Let's Design; Implement a Project	Template	Search and find
	?	Topical	Search and find
	Let's Try, Find Out (Yapay Çevre Tasarlıyorum)	Template	Construction or machinery
4	Activity (Işık Kirliliğini Öğrenelim)	Topical	Search and find
	Activity (Doğayı Koruyalım)	Template	Construction or machinery
	Science, Engineering and Entrepreneurship	Template	Construction or machinery
	Project Work (Tasarruflu Olalım)		

Table 6: Type of Project
Crosstable

Type	Construction or machinery	Experiment/Investigation/ Measurement	Search and find	Total
Topical	0	0	1	1 %20
Open ended	0	0	0	0 %0
Template	3	0	1	4 %80
Structured	0	0	0	0 %0
Total	3 %60	0 %0	2 %40	5 %100

As shown in Table 7, in both grades (3 and 4) the number of projects was equal and the whole or most of them were in Living Beings and Life subject area. However, at grade 4, there was one project in Lighting and Sound Technologies unit of physical events subject area.

Table 7: Subject Area and Number of Project Distribution

Subject Area	Number of Projects		Total
	Grade 3 (unit)	Grade 4 (unit)	
Earth and the Universe	0 (Let's Get to Know Our Planet)	0 (The Earth's Crust and Our Earth's)	0

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Movements)			
Living Beings and Life	0 (Our Five Senses)	0 (Our Food)	0
Physical Events	0 (Let's Get to Know the Force)	0 (Effects of Force)	0
Matter and Its Nature	0 (Let's Get to Know Matter)	0 (Properties of Matter)	0
Physical Events	0 (Lights and Sounds Around Us)	1 (Lighting and Sound Technologies)	1 %17
Living Beings and Life	3 (Journey to the World of Living Beings and Life)	2 (Man and the Environment)	5 %83
Physical Phenomena	0 (Electric Vehicles)	0 (Simple Electrical Circuits)	0
Total	3 %50	3 %50	6

According to the Tables 8 and 9, although most of the projects were topical (%57), and structured (%29) and open ended (%14), there were no template environmental education project activities in middle school level. On the other hand, search and find projects with a percentage of 64, followed by construction and machinery with a percentage of %29 and experiment/ investigation/ measurement projects (%7). As shown in Table 9, the crosstabulation of project types showed that middle science textbooks used mostly topical-search and find projects (%57). Open ended-construction and machinery and structured-construction and machinery projects were represented equally (%14). And structured- experiment/ investigation/ measurement projects and structured-search and find projects are also equal in number (%7).

Table 8: Classification of Project in Middle School Science Textbooks

Grade	Activity Name	Project Type	Project Type
5	Let's discuss	Topical	Search and find
	Activity (Yok Olan Canlılar)	Topical, Structured	Search and find
	Activity (Sudaki Hareketlilik)	Structured	Construction or machinery
6	NA	NA	NA
7	Science, Engineering and Entrepreneurship	Open ended	Construction or machinery
	Please Investigate-Discuss	Topical	Search and find
	Please Investigate-Discuss	Topical	Search and find
	Project Work	Structured	Construction or machinery

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
 23-29 Ağustos 2021
 Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
 23-29 August 2021

8	Please Investigate	Topical	Search and find
	Please Investigate	Topical	Search and find
	Project	Topical	Search and find
	Activity (Geri Dönüşüm)	Structured	Experiment/investigation/measurement
	Please Discuss	Topical	Search and find
	Lets Design	Open ended	Construction or machinery

Table 9: Type of Project Crosstable

Type	Construction or machinery	Experiment/ Investigation/ Measurement	Search and find	Total
Topical	0	0	8	8 %57
Open ended	2	0	0	2 %14
Template	0	0	0	0
Structured	2	1	1	4 %29
Total	4 %29	1 %7	9 %64	14

As shown in Table 10, grade 8 textbook had most of the projects (%46), followed by grade 7 (%30) and grade 5 (%28). There was no project at grade 6. According to the subject area, projects were given mostly in Living Beings and Life (%61) and Matter and its Nature (%39). There were no projects given in Earth and Universe and Physical Phenomena.

Table 10: Subject Area and Number of Projects Distribution

Area	Number of Projects				Total	Subject
	Grade 5	Grade 6	Grade 7	Grade 8		
Earth and Universe	0 (Sun, Earth, and Moon)	0 (Solar System and Eclipses)	0 (Solar System and Beyond)	0 (Seasons and Climate)	0	
Living Beings and Life	0 (World of Living Beings)	0 (Systems in Our Systems in Our Body and Their Health)	0 (Cells and Divisions, Reproduction, Growth and Development in Living Organisms)	0 (DNA and the Genetic Code)	8	%61
	3 (Man and Environment)			5 (Energy Conversions and Ecology)		

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Physical Phenomena	0 (Measuring Force and Friction, Emission of Light, Electrical Circuit Elements)	0 (Force and Motion, Conduction of Electricity, Sound, Its Characteristics)	0 (Force and Energy, Interaction of Light with Matter, Electrical Circuits)	0 (Pressure, Simple Machines, Electrical Charges and Electrical Energy)
Matter and its Nature	0 (Matter Change)	0 (Matter Heat)	4 (Pure Substances and Mixtures)	1 (Matter and Industry) %39
Total	3 %24	0	4 %30	6 %46 13

Tables 11 and 12 showed that, most of the projects were topical (%80), and structured (%20), however there was no open ended and template environmental education project activities in high school level. On the other hand, topical-search and find projects covered %80 of the projects whereas structured-construction or machinery structured-experiment/ investigation/ measurement projects covered equal percentages (%10).

Table 11: Classification of Projects in High School Biology Textbooks

Grade	Activity Name	Project Type	Project Type
9	NA	NA	NA
10	Let's Investigate, Discuss (Ekotonlarda (komüniteler arası geçiş bölgeleri) tür çeşitliğinin fazla olmasının nedenleri nelerdir?) Experiment (Akvaryum İçinde Bir Ekosistem Kurulabilir mi?)	Topical	Search and find Structured Construction or machinery, Experiment/investigation/measurement
	Let's Investigate, Discuss (Kelaynak türlerinin yok olma tehlikesinin nedenleri ve kelaynak kuşlarının ekosistemlerdeki görevleri nelerdir (Görsel 3.12)?)	Topical	Search and find
	Let's Investigate, Discuss (Pilotlarda en yaygın görülen hastalıklar nelerdir? Bu hastalıkların zararlı ışınlarla bir ilişkisi var mıdır?)	Topical	Search and find
	Let's Investigate, Discuss (Küresel iklim değişikliğinin ekosistemler üzerindeki etkileri nelerdir?)	Topical	Search and find

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Let's Investigate, Discuss (Sulardaki pH değişimlerinin nedenleri nelerdir?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Kış uykusu nedir? Hangi hayvanlarda görülür? Kış uykusunun nedenleri nelerdir?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Ayrıştırıcıların doğada zarar görmesi ne gibi sonuçlara neden olur?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Ekosistem)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Biyolojik birikimin insan sağlığı ve diğer canlılar üzerine olumsuz etkileri)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Canlıların metabolik olaylarının madde döngülerine etkileri)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Anız yakma nedir? Hangi amaçla yapılmaktadır? Doğaya verdiği zararlar nelerdir ve önlenmesi için neler yapılabilir?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Doğal yaşamın korunması=)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Küresel ısınmanın gelecekte ülkemiz üzerinde etkileri)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Çevrenizdeki atmosfer kirliliğine neden olabilecek etmenler)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Su kirliliğinin önüne geçmek için neler yapılmalıdır?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Evsel atıkların doğayı kirletmemesi için neler yapılabilir?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Organik tarım nedir? Sağlık açısından neden daha faydalıdır?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Yaban hayatının yok olmasında insanların etkileri nelerdir?)	Topical	Search and find

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Let's Investigate, Discuss (Türkiye’de bulunan millî parklarımız nelerdir? Bu alanların ekolojik olarak önemi nedir?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Sizler de günlük yaşamınızda karbon ayak izinizi küçültebilmek için neler yapabilirsiniz?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Yakın çevrenizde tespit ettiğiniz bir çevre problemini araştırarak çözüm önerileri hazırlayınız. Belirlediğiniz çevre problemini, dünya kapsamında ele alırsanız çözüm önerilerinizde ne gibi değişiklikler olur?)	Topical	Search and find
Experiment (Asit Yağmurlarının Bitkiler Üzerine Etkileri)	Structured Construction or machinery,	Experiment/investigation/measurement
Let's Investigate, Discuss (Ülkemizin yenilenemez doğal zenginlikleri nelerdir?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Ülkemizin biyolojik çeşitlilik bakımından zengin olmasının sebepleri nelerdir?)	Topical	Search and find
Let's Investigate, Discuss (Biyolojik çeşitliliğin korunması ve biyokaçakçılığın önlenmesi için neler yapılabilir?)	Topical	Search and find
11 Activity (Teraryum Hazırlama)	Structured Construction or machinery	
It's Your Turn (Yaşadığımız bölgedeki orman, göl, deniz, akarsu veya nehir ekosistemini olumsuz etkileyen etmenleri ve bu etmenlerin son 10 yıl içinde bölgedeki canlı çeşitliliği üzerindeki etkileri)	Topical	Search and find
It's Your Turn (Bir tarım arazisinde kültür bitkileri ile yabani otlar arasındaki rekabetin birim alandan elde	Topical	Search and find

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

edilecek verimi düşürmemesi için neler yapılabileceğini araştırınız)

It's Your Turn (Bir göl Structured Experiment/investigation/ measurement kıyısından orman içlerine doğru yürüyüş yaparak çevresel değişiklikleri ve komünite yapısını gözlem)

12 NA NA NA

Table 12: Type of Project Crosstable

Type	Construction or Experiment/ machinery	Search and find Measurement	Total
Topical	0	0	26 %80
Open ended	0	0	0
Template	0	0	0
Structured	3	3	0 6 %20
Total	3 %10	3 %10	26 %80 32

As shown in Table 13, there was no environmental education projects in both grade 9 and

12. Most of the projects was at grade 10 (%88) and grade 11 (%12). Moreover, Ecosystem Ecology

and Current Environment Problems unit at grade 10 covers most of the projects (%88) followed by Community and Population Ecology unit at grade 11 (%12).

Table 13: Classification of Projects in High School Biology Textbooks

unit	Number of projects				Total
	Grade 9	Grade 10	Grade 11	Grade 12	
Life science Biology	0	-	-	-	0
Cell	0	-	-	-	0
World of the Living beings	0	-	-	-	0
Cell Divisions	-	0	-	-	0
General Principles of Inheritance	-	0	-	-	0
Ecosystem Ecology and Current Environment Problems	-	26	-	-	26 %88
Human Physiology	-	-	0	-	0
Community and Population Ecology	-	-	-	4	- 4 %12
From Gene to Protein	-	-	-	0	0
Energy Transformations in Living Things	-	-	-	0	0

	-				
Plant Biology	-	-	-	0	0
Living Beings and the Environment	-	-	-	0	0
Total	0	26 %88	4 %12	0	30

4. DISCUSSION and CONCLUSION

Looking at primary and middle school science textbooks, we can say that the environmental education projects were template (%80), and topical (%20) at primary grades whereas topical (%57), and structured (%29) and open ended (%14) at middle grades. Together they are distributed as template (%80), topical (%77), structured (%29) and open ended (%14). In other words, the projects are mostly in two categories: Template and topical. The number of open-ended projects should be increased especially in primary grades. At this level structured projects should be used to guide and help students to gain project skills and knowledge. Unavailability of template projects in middle school may also a problem for students in planning and conducting projects.

On the other hand, search and find projects were highly used at both school levels with a total percentage of 104, followed by construction and machinery with %89. Although there is no Experiment/ Investigation/ Measurement projects in primary level, it is represented less (%7) in middle school. If we want our students to develop project skills and knowledge, we should use all types of projects and increase the number of Experiment/ Investigation/ Measurement projects.

The projects are mostly in Topical-search and find projects (%77) in both school level. In primary school most of the project are also in template-construction and machinery projects (%60), template-search and find projects (%20). However, at middle school, we see other projects, such as open ended-construction and machinery; structured-construction and machinery; structured- Experiment/ investigation/ measurement projects; and structured-search and find projects. We can say that at middle school the projects vary in content and this approach should be followed by primary textbook writers.

Looking at the subject area, Living Beings and Life are full of environmental education projects for both primary and middle science lessons. Though they are low in number other subjects may contain environmental projects like physical events subject area at primary science and Matter and its Nature subject matter of middle science. This situation is good for multidisciplinary of environmental subjects and projects.

In biology courses at high school most of the projects were topical (%80), and structured (%20) but none of them in open ended and template. Therefore, the amount of open ended and template projects should be increased. At high school, majority of projects are in topical-search and find projects (%80). Structured-construction or machinery and structured-experiment/ investigation/ measurement projects covered equal percentages (%10). The high number of projects in high school attracts attention however the variety of them should be also provided. Although grade 9 and 12 have no project; most of the projects was at grade 10 due to Ecosystem

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Ecology and Current Environment Problems unit. At grade 11, due to Community and Population Ecology unit we can find environmental education projects.

5. REFERENCES

- Aypay, A. (2015). *Araştırma yöntemleri ve desen analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık,
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A.
- Coşkun M., (2004), Coğrafya öğretiminde proje yaklaşımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99-107.
- Erdem, M. ve Akkoyunlu, B. (2002). İlköğretim sosyal bilgiler dersi kapsamında beşinci sınıf öğrencileriyle yürütülen ekiple proje tabanlı öğrenme üzerine bir çalışma. *İlköğretim-Online*, 1(1), 2-11.
- Karasar, N. (1986). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Korkmaz, H. ve Kaptan, F. (2001). Fen öğretiminde proje tabanlı öğrenme yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 193-200.
- Küçükahmet, L. (2011). Eğitim programlarında ders kitabının yeri. In *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* (3rd ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB. (2018a). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: MEB.
[Çevrim-içi: <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937FEN%20B%C4%B0L%C4%B0MLER%C4%B0%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI2018.pdf>], Erişim tarihi: 01.08.2021.
- MEB. (2018b). *Ortaöğretim biyoloji dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB. [Çevrim-içi: <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20182215535566-Biyoloji%20d%C3%B6p.pdf>], Erişim tarihi: 01.08.2021.
- Metin, M. ve Demiryürek, G. (2009). Türkçe öğretmenlerinin yenilenen Türkçe öğretim programlarının ölçmedeğerlendirme anlayışı hakkındaki düşünceleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 37-51.
- Yavuz, S. (2006). *Proje tabanlı öğrenme modelinin kimya eğitimi öğrencilerinin çevre bilgisi ile çevreye karşı tutumlarına olan etkisinin değerlendirilmesi*. Unpublished doctoral dissertation, Hacettepe University, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE TOPLUMSAL BÜTÜNLEŞMEDE BİR EĞİTİM ORTAMI OLARAK MÜZELER

Berken DÖNER¹

Özet

Tarihi boyunca çeşitli kültürlerin barındığı Anadolu'nun çok etnili toplumsal yapısı Osmanlı döneminde “millet sistemi” ile yönetilebilmiştir. On dokuzuncu yüzyılın başından itibaren Osmanlı İmparatorluğu içinde bölünmeler ve büyük toprak kayıpları yaşanmıştır. Buna rağmen farklı kimlik ve kültürler ülke sınırları içinde bir arada yaşamaya devam etmiştir. Cumhuriyetin ilânı ile birlikte, siyasi yapı çok uluslu imparatorluktan ulus devlete dönüşmüştür. Bir ulus algısı inşa edilerek, bütün gruplar tek toplum içinde birleştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde dünyada dengeler değişmiş, ulusalcılık yayılmış, ayrılıkçı hareketler hız kazanmıştır. Özellikle Balkan Savaşları, ülkede travmatik bir bölünme korkusu yaratmıştır. Sonuçta da toplum içinde farklı olana karşı bir kuşku gelişmiştir (Okutan, 2009). “Kültürel çeşitlilik” ve “farklılık” bu açıdan anlaşıldığı için toplum içinde **etkin iletişim** ve **kültürlerarası diyalog** tam anlamıyla sağlanamamıştır. Önyargılar, ayrımcılık ve bu zihinsel arka plandan türeyen nefret söylemleri toplumda yayılmıştır. Farklı kültür gruplarının birlikte, barış içinde yaşamaları giderek zorlaşmaya başlamıştır. Bu sorunun çözümü için “farklı olan” hakkında bilgi eksikliğine dayalı iletişim engellerinin ortadan kaldırılması gerekir. **Diyaloğun ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması için herkese açık alanlar oluşturulması** bu bakımdan oldukça önemlidir. **Müzelerin eğitim misyonu**, John Tuskın'ın 1857 yılında İngiltere’de Sanayi Devrimi döneminde yeniden şekillenen emekçi sınıf için eğitim aracı olarak müzelerin kullanılmasına dikkat çekmesi ile ortaya çıkmıştır (Shabbar, 2001). Mevcut çalışmalar, müze vb. mekanların, farklı kültürel kimliklerle ilişki kurulmasını ve iletişim bilincini artırıcı bir rol oynayabildiğini öne sürmektedir (Işık, 1994; Castells, 2006).

Bu çalışmanın konusu, kültürlerarası iletişim ve toplumsal bütünleşme sürecinde müzelerin eğitim misyonuna odaklanmaktır. **Çalışmanın başlıca amacı; geniş toplum ile azınlık grupları arasında kültürlerarası iletişimi etkin hâle getirme ve toplumsal bütünleşme çabalarına katkıda bulunmaktır.**

Anahtar Kelimeler: Kültürlerarası İletişim, Sosyal İçerme, Toplumsal Bütünleşme, Azınlıklar, Müzecilik, Kültürlerarası Diyalog

---

¹ Dr. Berken Döner. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Varlıkları Dairesi, Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Özgün Değer

- Bu alanda müzebilim, iletişim ve kültür bilimlerinin kavramsal temellerine dayalı disiplinlerarası bir çalışma olması,
- müzeleri sosyal bilimler için değerli bir çalışma alanı olarak kabul etmesi,
- çokkültürlü gruplar içinde etkileşimin geliştirilmesine temel oluşturacak veriler sunması,
- altkültürlerin temsil edileceği yeni müzeler açılmasına ve diğer müzelerde farklı kültür ve kimliklerin çağdaş teknik ve yöntemlerle temsil edilmesine gerekçe sağlaması,

Literatür Özeti

Müzenin toplumsal işlevine, bellek ve kimlikle kurduğu ilişkiye odaklanan çalışmaların başında Bekir Onur'un "Yeni Müzebilim" adlı eseri gelmektedir (Onur, 2014). Onur bu eserinde, kent müzelerini, yerel müzeleri, göç müzelerini ve ekomüzeleri tarih, kültürel miras, küreselleşme ve toplumsal cinsiyet kavramları odağında analiz etmektedir. Onur, müzeyi edilgen bir kurum değil, değişimin öncüsü rolünü üstlenen bir kurum olarak düşünmektedir. Onur, göç müzesi, kent müzesi, yerel müze, ekomüze vb. yeni tür müzeleri sınıflandırdığı çalışmasında, hoşgörü ve anlayışı geliştirmek, özellikle göçmenlerin kendi hikayelerini çevreleriyle paylaşmalarını sağlamaları üzerine yoğunlaşmıştır. Çalışmada 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi anılmasa da Onur'un yaklaşımı çalışmamız için de oldukça yol açıcudur. Ceyda ve Özge Alparslan'ın ortak çalışması, "Bir Mirasın Yönetim Merkezi Olarak Müze", kültür, kültürel miras yönetimi, kültür endüstrisi, toplumsal bellek ve müze ilişkisini değerlendirmektedir (Alparslan ve Alparslan, 2019). Çalışmada, müzelerin toplumsal belleğe hizmeti de vurgulanmaktadır.

Müzelerin sunduğu farklı hizmetlerin, farklı kimliklerin birbirlerini anlamasına, saygı duymasına ve kültürel kimliklerini daha yakından tanımasına olanak vermesi, kitabın müze- bellek ilişkisinde yoğunlaştığı yerlerin odak noktasını oluşturmaktadır. Ceren Karadeniz ve Bekir Onur'un "İngiltere'deki Müzelerin Kültürel Çeşitlilik Politikaları ve Londra'dan Uygulama Örnekleri" adlı çalışması, tarihi araştırma modelinde yürütülmüş bir nitel araştırmadır. İngiltere'de kültürel çeşitlilik ve çokkültürlülüğe ilişkin politikaların uygulanmasında müzelerin yüklendiği misyona odaklanılmaktadır (Karadeniz ve Onur, 2015). Çalışma, 2000 yılından beri İngiltere'deki müzelerin, azınlıkların yaşadığı dışlanma duygusu ve ırkçılık gerçeğine karşı geliştirdikleri projeleri değerlendirmektedir. Karadeniz ve Onur'un İngiltere odağında ele aldıkları müze ve çeşitlilik ilişkisi, ülkemizdeki tek azınlık müzesinin yeni projeler üretebilmesi, bu projelere ziyaretçilerin de katılımını sağlayabilmesi ve kent müzelerinde de çoğulculuğun yakalanabilmesi için önerilerde bulunmaktadır.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Ceren Karadeniz'in, Eren Can Aybek ile ortak çalışması, "T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Özel Müzelerde Çalışan Müze Uzmanlarının Kültürel Çeşitliliğe Yaklaşımları", müzecilikte kültürel çeşitliliğe ilişkin güncel uygulama örnekleri bağlamında Türkiye'deki özel müzelerin kültürel çeşitlilik olgusuna yaklaşımı incelemektedir (Karadeniz ve Aybek, 2018). Çalışmanın ziyaretçi odaklı müzecilik anlayışını oluşturmak için sürdürülebilir stratejiler önermesi oldukça değerlidir.

Karadeniz'in "Müze, Kültür, Toplum" adlı kitabı ise, kültürel çeşitlilik, çokkültürlülük, katılım, topluma açılma gibi kavramları, ülkemizdeki özel ve kamusal müzelerden hareketle kapsamlı bir biçimde ele almaktadır (Karadeniz, 2018). Analiz konusu yapılan müzelerin içinde 500.Yıl Vakfı Müzesi de yer almaktadır. Fakat Türk Musevi Cemaati'nin ülkemizdeki uzun tarihi, algı ve duyu dünyası, kimlik stratejileri ve bu stratejilerin müzeye yansımaları ele alınmamıştır.

Tekin ise, somut olmayan kültürel miras bağlamında "müzedeki öğrenme" pratiklerine odaklanmaktadır (Tekin, 2017). Tekin, müzelerin kişilerarası iletişime verdiği önemi değerlendirerek, farklı izleyici gruplarına yönelik eğitim etkinliklerine yoğunlaşmaktadır. Bu doğrultuda müze mekânının kimliklerarası farklılığı gizleyebildiği gibi açığa çıkarıcı bir rol de oynadığını vurgulanmaktadır. Farklılığın oluşumu ve sürekliliğinin sadece toplumda değil mekânda da yansıdığı konusunda Işık ve Castells'in çalışmaları oldukça değerlidir. Bununla birlikte Graf, kamusal bir kurum olan müzenin, toplumun kimliği ve kültürel belleğini yansıttığı gibi, kendi kimliğini de şekillendirdiğini belirtmektedir (Graf, 2013). Graf'a göre, müzeler bilinen işlevlerinin yanı sıra, çağdaş müzeciliği yakalayabilmek için önlerine yeni hedefler koymaktadır.

Mevcut yazındaki **çalışmalar** bellek ve kültürlerarası ilişkiler bağlamında incelendiğinde **genellikle "ulusal kimlik inşası"nda müzeciliğin rolü** üstünde durulduğu görülmektedir. (Tezel, 2007; Tasouji, 2013; Gür 2006; Aydıngün, 2007). Gür, Anadolu Medeniyetleri Müzesi örneğinde ulusal kimliğin temsil edilmesini incelemektedir (Gür, 2006). Bu bağlamda müzenin kuruluş yıllarından yola çıkıp nasıl bir mesaj ilettiği, ziyaretçilerin bu mesajı nasıl anlamlandırdığının üzerinde durarak, müze ile kimlik ilişkisini ve geçmişin müze aracılığıyla yeniden üretilme sürecini değerlendirmektedir. Tasouji ise, Ankara Etnografya Müzesi örneğinde, ulus devlet inşası sürecinde biçim verilmeye çalışılan tarih olgusunu ve toplumsal hafızanın yeniden üretilme çabasını incelemekte ve müze nesnelere kolektif belleği nasıl canlı tuttuğunu göstermektedir (Tasouji, 2013).

Aydıngün, benzer bir araştırmayı Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonraki süreçte, Almatı ve Çimkent'te kurulan iki müzede yaparak, Kazak milli kimliğinin yeniden inşasını incelemektedir; diğer yandan da müzecilik ve ideoloji ilişkisini farklı boyutlarıyla değerlendirmektedir (Aydıngün, 2007). Ulusal tarih yazımında önemli merkezler ve eserlere sahip olan Türkiye'de bir ulusal müzecilik anlayışının gelişmemiş olduğu görülmektedir. Bu açıdan

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Aydınğün'ün çalışması yol açıcudur. Aydınğün çalışmasında, müzenin sosyal bilimciler için bir araştırma alanı olduğunu vurgulamaktadır.

Tezel, yukarıda anılan Ankara ve Kazakistan örneklerinden hareketle müzeciliğin ulusal kimlik inşasında oynadığı ileri sürülen rolünü, Singapur örneğinde yeniden ele almaktadır (Tezel, 2007). Çalışma sosyo-ekonomik, politik ve kültürel dinamiklerin müzelerle olan etkileşimi üzerine odaklanmaktadır. Singapur'un, son kırk yılda, sahip olduğu Asyalı değerlerin önemini kavrayarak, ülkedeki etnik kimlikleri kendi müzelerini açmaları için desteklemeye başlaması çalışmanın temelini oluşturmaktadır (Tezel, 2007). Tezel'in çalışmasında gözlem ve görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

Yukarıda irdelenen çalışmaların ortak noktası, günümüz müzeciliğini, sadece kıymetli sanat eserlerinin sergilendiği mekânlar olarak değil, aynı zamanda toplumların tarihlerinin yeniden üretildiği ve ulusal kimliklerin yeniden inşa edildiği mekânlar olarak değerlendirmeleridir. Bu çalışmalarda müzeler, mevcut egemen ideolojiyi yansıtan mekânlar olarak anlamlandırılmaktadır. Yeni çalışmaların odak noktasını müzelerin siyasal boyutu ve bireylerde tarih bilinci oluşturan, ideoloji üreten, ortak değerler yaratan yapısı oluşturmaktadır.

Aybike Sevüktekin ve Kadriye Tezcan Akmehmet'in, "Kent Müzelerinde Göçmenlere Yönelik Çalışmalar ve Kültür Politikaları: Kopenhag Müzesi Örneği" adlı çalışması, müzelerde toplumsal içerme çalışmaları bağlamında genel olarak azınlıkların temsil edilmesi, kimlik ve vatandaşlık tanımlarının yeniden oluşturulması, göçmenler ve geniş toplum arasında diyalog kurulması, karşılıklı saygının artırılması ve göçmenlere kültürel yaşama eşit erişim/katılım olanakları sağlanması gibi sosyal gelişmeleri destekleyen bir anlayışa odaklanılmaktadır (Sevüktekin ve Akmehmet, 2019). Sevüktekin ve Ahmet'in çalışmasında yer alan kültürel çeşitlilik, sosyal bütünleşme, kültürlerarası diyalog, katılımcılık, kapsayıcılık kavramları çalışmamızla doğrudan ilişkilidir. Çalışma, literatür taraması ile sınırlandırıldığı için eksik kalsa da Danimarka'nın kültür politikalarındaki değişimi kavrayabilmek açısından değerlidir. Mahir Polat, "Etnografya Müzelerine Yeni Bir Yaklaşım" başlıklı makalesinde, müzecilik açısından etnisiteyi değerlendirmektedir (Polat, 2020). Etnografya müzelerinin sahip olunan kültürel çeşitliliği sergilemek için değerli bir alan haline getirilmesine vurgu yapmaktadır. Polat'ın çalışmasının hedefi, etnografya müzelerinin depo odaklı durağan yaklaşımdan kurtararak, etnik belleğin şekillenmesinde işlevsel hale getirilmesidir. Demirci de kültürel öğelerin öğreniminde müze gezilerinin yerini ve önemini değerlendirmektedir (Demirci, 2009). Çalışmada ilkökul öğretmenleri örneklem olarak seçilmiş, anket tekniği ile veri toplanmıştır (National Science Teachers Association [NSTA], 2012; Rennie ve McClafferty, 1995; Behrendt ve Franklin, 2014; Orion ve Hofstein, 1991).

Müzecilik alanındaki çalışmaların bir kısmının da müze türleri, müze yönetimi ve müze mali

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

yapısına (Madran, 1999; Şener, 2016; Erbay, 1999; Özkasım, 1999); müze yapılarının mimarisine (Atagök, 1999; Madran, 1999); **koleksiyon oluşturma, koruma ve belgeleme ve sergileme** (Can, 1999; Şenel 2014; Sirel 1999; Rona 1999; Atasoy 1999; Oruçoğlu 1999) ve **müzenin eğitim işlevine** (Atagök 1999; Öztürk, 2017; Tekin, 2017; Atasoy 1999; Karadeniz 2017; Çınar, 2009; Atik 1999, Onur; 2014); **bürokrasi- müze ilişkisi**, müzelerin **finansal sorunları** ve müze yönetiminde **tanıtım, halkla ilişkiler ve pazarlama** stratejilerine (Sezgin ve Karaman, 2009) odaklandığı görülmektedir. Müzeciliğin eğitim işlevi, müzenin kavram ve pratik olarak yeniden yapılanmasına, süreç içinde metodolojisinin oluşması ve araştırma alanıyla kendine özgü yönteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Müzeciliğin gelişmesiyle birlikte uzmanlık alanlarının çeşitlenmesi ve müzebilim eğitiminin giderek merkezi bir konuma yerleşmesi en çok üstünde durulan konulardan biridir (Çınar, 2009). Atagök, çağdaş müzecilikte “eğitim” kavramının toplama, koruma, araştırma, değerlendirme ve sergileme alanlarını kapsadığını belirtmektedir (Atagök, 1999). Karadeniz ise toplumsal değişimle müzenin misyonunda meydana gelen değişimlere odaklanmakta, bu misyonun kavramsal ve uygulamalar bağlamında getirdiği yeni olanakları müze-toplum ilişkisi bağlamında değerlendirmektedir (Karadeniz, 2017). Atasoy da çalışmasında çağdaş eğitim açısından müzenin yerini değerlendirirken, sergileme ve ziyaretçi açısından müzeciliği incelemektedir (Atasoy, 1999). Bugüne kadar müze eğitimi konusunda yapılan bütün çalışmalar yeni bir yönetim yapısına gereksinim duyulduğu konusunda öneriler içermektedir. Müzelerin toplumsal işlevini dönüştürmek için yeni politikalar geliştirmek ve uygulamak isteyen araştırmacılar, bu çalışmalardan yararlanmalıdır. Geçmişten bugüne müzeleri de kapsayan kültür politikalarının gözden geçirilmesi çalışmamız için önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Sanat müzeleri alanına katkıda bulunan, oldukça değerli bir kitap geçtiğimiz yıl yayınlanmıştır. İstanbul Resim Heykel Müzesi'nin kurucusu Halil Edhem'in yazıları Ali Artun'un derlemesiyle “Müzecilik Yazıları: Modern Sanat Müzesinin Tasarımı” adıyla yayınlanmıştır (Edhem, 2019). Bu kitapta yer alan yazılar ülkemizde müzeciliğin önemli metinleridir ve aynı zamanda sanat tarihinin temel kaynakları arasında yer almaktadır. Eser, çağdaş müzeciliğimize yeni bir bakış açısı kazandırmak için yol açıcı bir rehberdir. Mevcut yazında sanat müzelerinin mimari yapısındaki değişimlere de odaklanılmış, bu bağlamda müze tipolojisinin gelişim süreci, dönüşümü incelenmiştir. Atagök, süreç içinde işlevi değişen müzelerin, kendi yapısını yenileyerek, farklı kullanım alanları yaratma zorunluluğunu ele almaktadır (Atagök, 1999). Madran ise, “korunması gerekli kültür varlıkları”na müze işlevi verilmesinde kullanılacak ölçütlerin neler olduğunu değerlendirmektedir (Madran, 1999). Müzede eğitim, müze türleri, müze yönetimi ve müze mali yapısını değerlendiren çalışmaların odağını ise müze çeşitleri, işlevleri, bürokrasi- müze ilişkisi, müzelerin finansal sorunları ve müze yönetiminde tanıtım, halkla ilişkiler ve pazarlama stratejileri oluşturmaktadır.

Bekir Onur, müzelerin öğrenme ve **deneyim mekânı** olmasını “oyun” kavramı üzerinden incelemektedir. Müze ve oyun ilişkisindeki değişim ve dönüşümlerin incelenmesi kitabın temel sorununu oluşturmaktadır (Onur, 2013). Onur'un çalışması, **çocuk ziyaretçilerle etkileşim**

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

kurabilme noktasında oldukça değerlidir. Onur'un çalışmasında analiz ettiği gibi, oyun kültürünü izlemek, bu bağlamda çağdaş eğitim yaklaşımlarını müzede uygulamak, ilköğretim çağındaki ziyaretçilere etkili bir **müze deneyimi** planlanması konusunda yol göstericidir. Böylece ilköğretim çağındaki müze ziyaretçilerinin nesnelere aktif biçimde çalışma, gözlem ve inceleme fırsatı bulabilmesine olanaklar hazırlanacaktır. Madran çalışmasında, müzeciliğin süreç içinde kurumsallaşan dinamik yönüne vurgu yaparak, müzelerin koleksiyonlarına, bağlı oldukları yönetim birimine, hizmet ettikleri bölgeye, ziyaretçi kitlesine, koleksiyon oluşturma olanakları ve sergileme biçimlerine göre ayrılımları üzerinde durmaktadır (Madran, 1999).

Literatürde koleksiyon oluşturma, koruma ve belgeleme ve sergileme üzerine farklı çalışmalar bulunmaktadır. Yapı Kredi Yayınları'nın Çağdaş Sanat Konuşmaları'nın dördüncü serisinde, Levent Çalikoğlu editörlüğünde "Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik" konusuna odaklanılmıştır (Çalikoğlu, 2009). Kitapta, müzecilik alanına değerli katkıları olan, alanının uzmanları tarafından bir koleksiyonun nasıl oluşturulması gerektiği tartışılmaktadır. Kataloglama, dokümanlar, el yazmaları ve arşivler objeler, çizim ve resimler, heykeller, numuneler, baskılar kayıt, erişim, ödünç verme, erişimi kısıtlama, telif hakkı, kalite kontrolü vb. konulara yönelik yeni yaklaşımların değerlendirildiği çalışmalar, çağdaş müzecilik ile ilgilenen her araştırmacının temel başvuru kaynakları arasındadır (Rona, 1999). Sirel ise, müze nesnelere sergilenmesinde ve korunmasında ışıklandırmanın önemine vurgu yapmakta, ziyaretçilere doğru bir görsel algı sağlamak için aydınlatmanın önemine dikkat çekmektedir (Sirel, 1998). Sezgin ve Karaman'ın, "Müze Yönetimi ve Pazarlaması" adlı ortak çalışması ise "çağdaş müzecilik" anlayışında yer alması gereken yönetim ve pazarlama prensiplerini analiz etmektedir (Sezgin ve Karaman, 2009). Yukarıda kısaca özetlendiği gibi müzecilik alanında ülkemizde yapılan çalışmalar öncelikle müzeyi oluşturan öğelere ve işlevlerine odaklanmaktadır.

2019 yılında "**müzecilik**" alanında çalışılan, tamamlanmış **yedi yüksek lisans tezi** bulunmaktadır (Şardan, Sucaklı, Genç, Temel, Şahin, Ergenç, Köseoğlu, 2019) Bu tezlerin ikisi müzecilik tarihi üzerine (Köseoğlu, 2019; Şahin, 2019), üçü "modern müzecilik" anlayışına yönelik uygulamalı örneklerdir (Şardan, 2019; Sucaklı, 2019; Genç, 2019). Temel'in tezi, müzecilik ve turizm ilişkisini incelemektedir. 500.Yıl Vakfı Müzesi'nin turizm kataloglarında yer alması, çok sayıda turist tarafından ziyaret edilmesi, müze-turizm ilişkisini detaylı olarak ele almayı gerektirmektedir. **Temel'in tezi, 500. Yıl Vakfı Müzesi'nin turizm açısından sahip olduğu potansiyel ve bunun kent turizmine katkısının değerlendirilmesi** açısından çalışmamız için önemlidir (Temel, 2019).

Çalışmamızın temelini oluşturan azınlık müzeleri içinde yer alan 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, Türk Yahudi toplumunu tanıtan bir müze olduğu için Sefarad Yahudileri'nin tarihini ve kültürünü içeren kaynaklar da taranmıştır. Harry Ojalvo'nun "M.S. 1186'dan Bu Yana Bir Yahudi Serüveni" adlı kitabı, 500. Yıl Vakfı tarihçesi açısından önemli bir kaynaktır. Arşiv belgeleri ve fotoğraflar ile desteklenen kitap, 500.Yıl Vakfı'nın misyonunu pek çok boyutuyla birlikte ele

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

almaktadır (Ojalvo, 2004). 500. Yıl Vakfı tarafından yayınlanan “Osmanlı Padişahları ve Musevi Tebaaları” adlı kitap, müzede yer alan pek çok belgenin katalog halinde bir kaynakçası niteliğindedir. Sefarad Yahudileri’nin imparatorlukta uzun geçmişinin anlamlandırılması açısından değerlidir. 500.Yıl Vakfı Müzesi’nin “gelenekler ve kutlamalar” bölümüyle ilgili detaylı bir bilgi sunmaktadır. Dinsel bayramlar, dinsel kavramlar ve dinsel gereçlerin anlatıldığı kitap, temel bir başvuru kaynağı niteliğindedir (Altıntaş vd. 2001). Benbassa ve Rodrigue, Yahudilerin Osmanlı coğrafyasındaki yaşamını farklı yönleriyle değerlendirmekte ve Cemaat içi olaylar, devlet ve geniş toplumla ilişkiler, Sefarad yaşam tarzı, entelektüel hayatı, bilim ve kültürüne odaklanmaktadır (Benbassa ve Rodrigue, 2001). Avner Levi ise, erken Cumhuriyet döneminden, İsrail’in kuruluşuna kadar geçen sürede Yahudi toplumunu derinden etkileyen olayları ele almakta, bir “Cumhuriyet Yahudisi” portresi çizmektedir (Levi, 1998). Cumhuriyet döneminde Türk Yahudi Cemaati’ni inceleyen bir diğer çalışma, Rıfat Bali’nin “Aliya: Bir Toplu Göçün Öyküsü” adlı kitabıdır (Bali, 2009). Tek parti döneminden itibaren Türk Yahudileri’nin İsrail’e göç etme motivasyonunun ardında yer alan olaylara odaklanmaktadır.

Çok partili hayata geçişten, 90’lı yıllara kadar olan süreci Rıfat Bali, “Devlet’in Örnek Yurttaşları” kitabında değerlendirmektedir. 2000’li yıllarda, Türkiye’den İsrail’e yapılan göç, İsrail’de yeni bir yaşam kurma mücadelesi üzerine kişisel anılara dayanan pek çok kitap yayınlanmıştır. Bu kitapların ortak noktası, tanıklıklar ve hatıralar ekseninde şekillenmesidir. Bunlar arasında Eli Şaul’un “Balat’tan Bat Yam’a” (Şaul, 2000) ve Erol Haker’in “İstanbul’dan Kudüs’e Bir Kimlik Arayışı” adlı kitaplar öne çıkmaktadır (Haker, 2004).

Aynı yıllarda, Cumhuriyet dönemi azınlık politikalarını, Rum, Yahudi ve Ermeni toplumunu derinden etkileyen olayları ele alan kitaplar da yayınlanmıştır. Rıfat Bali’nin “Varlık Vergisi” adlı çalışması, bu vergiyi ödemek zorunda kalan gayrimüslimlerin anılarına dayanmaktadır (Bali, 2012). Diğer yandan, “Varlık Vergisi” yılları bakanlarından Cahit Kayra’nın “Savaş, Türkiye, Varlık Vergisi” adlı kitabı, vergiyi savunan bir gözle yazılmıştır (Kayra, 2015). Rıfat Bali’nin bir diğer çalışması, “20 Kur’a İhtiyatlar Olayı” adlı kitabı, tek parti döneminde azınlıklara yönelik uygulamaların farklı bir yönünü ortaya koymayı amaçlamaktadır (Bali,2008). Dilek Güven’in, “6/7 Eylül Olayları” adlı kitabı, 1955 yılında meydana gelen olayın planlı, sistemli ve örgütlü boyutunu ortaya koymaktadır (Güven, 2009). Rıfat Bali’nin “6/7 Eylül 1955” adlı kitabında ise olayı yaşayan insanların tanıklıklarına yer verilmektedir (Bali,2010). Dönemin emniyet mensubu Fahri Çoker’in kişisel arşivinde yer alan fotoğraflar ve belgeler de 6/7 Eylül’de yaşananların görsel hafızasını oluşturması bakımından değerlidir (Karaca, 2005). Özgür Kaymak’ın “İstanbul’da Az(ınlık) Olmak: Gündelik Hayatta Rumlar, Yahudiler, Ermeniler” adlı çalışması, azınlık gruplarının sosyo-mekansal örgütlenişine, yaşam tarzına ve “seçilmiş travma”larına odaklanmaktadır (Kaymak, 2017).

Uluslararası literatürde de Yahudilik ve Türk Yahudileri üzerine çok sayıda çalışma vardır. Ester Benbassa, Alan Rodrigue, Bernard Lewis, Sarah Stroumsa, Avigdor Levy, Walter F. Weiker ve Minna Rozen’in eserleri, çalışmamıza doğrudan katkıda bulunmaktadır. Ester Benbassa’nın

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

“Suffering as Identity: The Jewish Paradigm” adlı ödüllü kitabı, Yahudi kimliğini merkeze alarak, Yahudi dünyasında “acı çekme”nin temsili ve ritüelleştirilmesini holokost üzerinden değerlendirmektedir (Benbassa, 2010). Sarah Stroumsa’nın “Andalus and Sefarad: On Philosophy and Its History in Islamic Spain. Jews, Christians, and Muslims from the Ancient to the Modern World” adlı kitabı, Endülüs’teki Yahudi ve Müslüman felsefesini odak noktasına almaktadır. Kitap, iki toplumun uzun yıllar birarada yaşaması zemininden hareketle, kültürel ve düşünsel ortaklığı değerlendirmektedir (Stroumsa, 2019). Avigdor Levy’nin, “The Jews of the Ottoman Empire” adlı çalışması, Osmanlı, Balkan ve Ortadoğu tarihini Yahudilik odağında analiz etmektedir (Levy, 1994). Levy’nin bir diğer önemli çalışması, “Jews, Turks, and Ottomans: A Shared History, Fifteenth Through the Twentieth Century (Modern Jewish History)”, Türk Yahudi Cemaati’nin yapısını, örgütünü, kurumlarını ve devletle ilişkilerini; Yahudilerin Osmanlı ekonomisindeki yerlerini ve toplumla etkileşimini; Yahudilerin Osmanlı ve Türk kültürüne katkısını incelemektedir (Levy, 2002). Stanford Shaw’ın çalışması, Levy’nin çalışmalarını destekleyici niteliktedir. Shaw’ın, “The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic. New Perspectives on Jewish Studies” adlı kitabı, Yahudilerin ülkemizdeki uzun tarihini anlamak için oldukça değerlidir (Shaw, 1991).

Walter F. Weiker’in, “Ottomans, Turks, and the Jewish Polity: A History of the Jews of Turkey” adlı kitabında, 1492’de Yahudilerin İspanya’dan sürgün edilmesinin 500. yıldönümünü anmak için Osmanlı İmparatorluğu ve Yahudiler arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir (Weiker, 1992). Bernard Lewis’in, “Christians & Jews in the Ottoman Empire: The Functioning of a Plural Society” kitabı, geniş topraklara sahip olan Osmanlı İmparatorluğu’nun büyük etnik ve dini çeşitliliğini nasıl koruduğu sorusu üzerine temellenmekte, bu uzun tarihi farklı boyutlarıyla incelemektedir (Lewis, 2014). Minna Rozen’in “A History Of The Jewish Community in İstanbul” adlı çalışması, son derece yol açıcudur. Rozen’in bu çalışması, İstanbul’un, özellikle Osmanlı Yahudi Cemaati’nin farklı bileşenlerini tanıtmakta ve cemaatin sosyal tarihini önemli ölçüde aydınlatmaktadır (Rozen, 2010). Bir kısmı özetlenen literatür, 500.Yıl Vakfı Müzesi’nde temsil edilen Türk Yahudi’si kimlik ve kültürünün anlaşılabilmesi için gerekli bilgi donanımını sağlamaktadır.

Uluslararası literatürde son yıllarda müzecilik alanında en çok ilgi çeken konunun “göç” olduğu görülmektedir. Simona Boda, Kirsten Gibbs ve Margherita Sani, çalışmalarında (MAPforID) Avrupa’nın çeşitli merkezlerinden örneklerle kültürlerarası diyalog mekânı olarak müzeleri ele almaktadır (Boda, Gibbs, Sani, 2009). 2007-2009 yılları arasında Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen Kültürlerarası Diyalogun Mekânı Olarak Müzeler (MAPforID) projesinde, İtalyan, Macaristan, Hollanda ve İspanya’daki müzelerde, otuz öncü projeye göçmen topluluklarının dahil olduğu vak’a çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, aynı sınırları paylaşan, fakat farklı yaşam tarzları, etnik ve kültürel kökenden gelen bireyler arasında daha derin bir anlayışı geliştirmek, müze mekanına katılımı sağlayarak eşitliği teşvik etmek ve yaratıcı süreçler geliştirmektir. Bu amaçla, seçilen müze mekanları daha aktif, dinamik bir yer haline getirilmeye çalışılmıştır. Geleneksel müzelerde yanlış temsil edilen ya da görmezden gelinen göçmen

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

gruplarının varlığına yönelik yeni bölümler kurulmuştur. Böylece “yeni vatandaşlar” adı altında göçmen gruplar, ana akım kültür içine entegre edilmeye çalışılmıştır. Boda, Gibbs ve Sani’nin çalışmaları, ülkede uzun yıllardır yaşayan azınlıklara değil, göçle gelen azınlık gruplarına yöneliktir.

Marilena Alivizatou, müzeciliğe somut olmayan kültürel miras çerçevesinde odaklanmaktadır (Alivizatou, 2012). Alivizatou, 1950’li ve 1960’lı yıllarda Japonya ve Kore’nin müzecilik alanındaki kavramsallaştırmalarının, UNESCO’nun son dönemdeki müdahaleleriyle birlikte geçirdiği dönüşümü incelemektedir. Bu bağlamda “alternatif bir kültürel miras” ve “yeni müzecilik” kavramlarını ortaya koymaya çalışmaktadır. Olga Zabalueva, “Müzecilik ve Müze Yapımı: Kültür Politikaları ve Kültürel Talepler” adlı çalışmasında müzeciliğin perspektifinin geliştirilmesi gerektiğini iki müzeyi karşılaştırarak açıklamaktadır. Birincisi Ortodoks Kilisesi’nin Moskova, Rusya yakınlarındaki Yeni Kudüs Manastırı’ndaki müze, diğeri ise İsveç, Malmö’deki Ulusal Demokrasi ve Göç Müzesi’dir (Zabalueva, 2018). Zabalueva’nın kavramsallaştırmasıyla “insani süper güç yaratmak” amacına dikkat çekilmekte ve çokkültürlülük politikalarından hareketle geliştirilen müzelerin farklı yöntemleri ve söylemleri analiz edilmektedir.

Hildegard K. Vieregg editörlüğünde, müzecilik ve küreselleşme arasındaki ilişkiye odaklanan çalışma, küresel müzeciliğin gelişimi üzerine bir tartışma açmaktadır. Bu bağlamda müzecilik ve kimlik, kültürel çeşitlilik ve disiplinlerarasılık ilişkisine, Avrupa’daki eski totaliter rejimlerden kalma müzelerin geleceği ve müzelerin eğitim sorumluluklarına odaklanılmaktadır (Vieregg vd., 2004). Daphne Diona van de Winkel’in çalışması, Hollanda’daki etnik azınlıkların temsiliyle aktif olarak ilgilenen iki şehir müzesine, Haags Tarih Müzesi ve Rotterdam Müzesi’ne odaklanmaktadır. Müze politikaları, sergi ve etkinlikleri ile örnek teşkil eden iki müze, ülkedeki etnik azınlıklara dair yeni koleksiyonlar oluşturmaktadır. Eserde iki müzenin yaklaşımları karşılaştırılarak müzelerde etnik azınlıkların temsili kapsamlı olarak değerlendirilmektedir (Winkel, 2016). Ancak Winkel azınlıkların temsiliyet mekânının kent müzeleri olduğunu ileri sürmektedir. Maurice Davies ve Lucy Shaw, müze sektöründeki işgücünü kültürel çeşitlilik bağlamında değerlendirmekte, sektörde çalışanların etnik profilini saptamaya çalışmaktadır. Böylece müze ve kültürel çeşitlilik ilişkisine farklı bir açıdan yaklaşmayı önermektedir (Davies, Shaw, 2010). Davies ve Shaw’ın çalışması, müze ziyaretçilerinin çeşitlendirilmesine yönelik çağdaş stratejiler önermesi bakımından değerlidir. Richard Sandell, müzeleri “sosyal içerme” temsilcisi olarak ele almakta ve müze sektörü ile ilişkisinin destekleyici analizini yapmakta, müzelerin hızla değişen sosyal içerme politikalarında nasıl yer alması gerektiği tartışılmaktadır (Sandell, 2007). Kevin Coffee, “kültürel içerme ve dışlama” konusunda müzelerin biçimlendirici bir rolü olup olmadığını tartıştığı makalesinde, müzelerin politikaları ve anlatı uygulamalarına odaklanarak müzelerin oynadığı karmaşık sosyo-kültürel rollerin analizini yapmaktadır (Coffee, 2008). Patricia A. Banks’ın Afro-Amerikan müzelerindeki çeşitliliği ele aldığı çalışması, çağdaş Afro-Amerikan müzelerini çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirilen ilk bilimsel kitaptır. Kitap, Afro – Amerikan müzelerin 21. yüzyılda karşılaştıkları ırkçı politika ve zorluklara dikkat çekerken, aynı zamanda kurum kültürü, gençlik kültürü ve daha geniş kültürel dünya ile nasıl

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

kesiştiklerine ışık tutmaktadır (Banks, 2019). Johnnetta Betsch Cole ve Laura L. Lott'un kapsamlı çalışması, Amerikan Müzeler Birliği'ne bağlı müzelerde çeşitlilik, eşitlik, erişilebilirlik ve kaynaştırma konularını temel almaktadır. Müzelerdeki geçmiş, şimdi ve gelecekteki çeşitlilik ve dahil etme çalışmaları hakkında yol gösterici bir kaynak niteliğindedir. Bu konularda geçmişten dersler üzerine inşa edilmiş, önemli denemeler, konuşmalar ve raporların derlendiği çalışma kuşaklararası diyalogu kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (Cole ve Lott, 2019).

Amerikan Müzeler Birliği müzeleri üzerine yapılan bir çalışma da Elif Gökçiğdem editörlüğünde hazırlanan "Designing for Empathy: Perspectives on the Museum Experience. American Alliance of Museums" adlı kitaptır. Müzelerin empatiyi teşvik etmek için kendisini nasıl şekillendirdiği ve bu kolektif dönüşüm çabasının potansiyeli tartışılmaktadır. Böylece müzelerde empatiyi geliştirmek için sürdürülebilir çözümler üzerine odaklanılmaktadır (Gökçiğdem, 2019). Geniş toplum ve Musevi Cemaati arasında gelişmiş bir diyalog beklentisi göz önünde bulundurularak, Gökçiğdem'in çalışmasından yararlanılacaktır. Böylece geniş toplum arasındaki ilişki ve paylaşımın artırılmasında, 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi'nin işlevi incelenebilecektir. Ettema ise çokkültürlülük kavramını Amsterdam Müzesi örneğinde değerlendirmektedir. "Yeni Müzecilik" kavramından hareketle, Amsterdam Müzesi'nin kimlik ve anlam yaratmadaki gücü ve kentte var olan çokkültürlü toplum yapısı potansiyelinin etkileşimi odak noktası olarak ele alınmaktadır (Ettema, 2015).

Müzeler ulusların ve toplulukların tarih anlatılarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye'de yaşayan azınlıkların tarihi ve kültürel mirasına ilişkin bir müzecilik yaklaşımının olmaması, Türk tarih yazımı ve tarihi değerlerin korunması anlamında da bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Son yıllarda Türkiye'de de müzecilik anlayışındaki değişime paralel olarak hem müze türlerinde geniş bir çeşitlilik, hem de sergileme yöntemlerinde önemli yenilikler görülmektedir. Buna rağmen 500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, ülkemizdeki müze standartlarına uygun, bakanlık denetimindeki yegâne azınlık müzesi olma özelliğini korumaktadır.

Ülkemizde ortak bir toplumsal hafıza inşa etme iddiasındaki müzeler ve bu müzeler çerçevesinde yapılan akademik çalışmalar incelendiğinde kültürlerarasılık, çokkültürlülük, sosyal içerme ya da toplumsal bütünleşme paradigmalarını benimsediklerine dair bir söyleme rastlanmamıştır. Yukarıdaki çalışmalar çağdaş bir müze olmanın hangi fikirleri ve yöntemleri gerektirdiği konusunda yol göstericidir. Müzelerde katılımcılığı artırma, öteki olanın teşvik edilmesine yönelik uygulamalar, merkezi idarenin azınlık müzeleri konusunda bir politika geliştirmesine de vesile olacaktır. Ülkemiz kültürel çeşitlilik açısından kapsamlı bir kültürel birikime ve bu birikimi incelemeyi gerektiren toplumsal koşullara sahiptir. "Kültürel çeşitlilik", "kültürlerarası diyalog" ve "toplumsal bütünleşme" gibi sosyal olguların, tarihsel ve mekânsal koşulları içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan, Türkiye'nin temel tarihsel dinamikleri irdelenmeden çok kültürlü toplum yapısının anlaşılabilirliği mümkün değildir. Müzenin toplum yaşamının farklı tarihsel kesitlerini sunma, ortaya koyma niteliği, ülkemizin **çokkültürlü yapısını müze**

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

üzerinden incelenmeye olanak tanımaktadır. Bir arada yaşama kültürünün gittikçe unutulduğu, aynı ülkenin yurttaşlarını birbirinden kesin hatlarla ayıran “etnik kimlik”lerin gittikçe daha çok gündeme geldiği günümüzde, bir zamanlar bu topraklarda, barış içinde birlikte yaşadığımızı yeniden hatırlatmak çalışmanın özünü oluşturmaktadır.

Esra Özyürek’in de vurguladığı gibi, müzelerin yarattığı mekanlarda ziyaretçiler, hem kendilerini “öteki”ne açarak birbirinden farklı olmayan kişilerden oluşan bir kamunun parçası olarak görürler hem de müzelerin koleksiyonlarını görüp çalışmalarına katılarak bu alanın hem nesnesi hem de öznesi durumuna gelirler (Özyürek, 2001). Türkiye gibi zengin kültürel çeşitliliğe sahip bir ülkenin kültür politikasında “müzecilik”in yeri uzun süre göz ardı edilmiştir. Ülkemizde uzun yıllar müzelerin sadece kültürel mirasın “korunması” işlevini yerine getirdiği ve bu amaç doğrultusunda yönetilen kültürel kurumlar olarak düzenlendiği görülmektedir. Nitekim Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda (1983) kültürel çeşitliliğe ilişkin herhangi bir atıf bulunmamaktadır. Müzeler İç Hizmet Yönetmeliği, Ulusal Müze Başkanlıklarının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yönetmelik (2005), Vakıflar Genel

Müdürlüğü Müzeler Yönetmeliği (2007) ve Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkındaki Yönetmelik’te (2009) kültürel çeşitliliğe yönelik herhangi bir müzecilik politikasına rastlanmamaktadır (Karadeniz, 2015). Çağdaş müzeler, Unesco’nun 2 Kasım 2001 tarihinde imzalanan Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi’ne uygun olarak koleksiyonlarını kültürel çeşitlilik yaklaşımıyla yönetmekte; etkinliklerini bu doğrultuda düzenlemekte, koleksiyonlarında farklı unsurlara yer açmaya, farklı toplulukların kültürünü sergilemeye, izleyicinin doğrudan katılımına olanak sağlayan kültür deneyimleri yaratmaya özen göstermektedir. Bu alanda atılan önemli adımlardan biri UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi (SOKÜM)’dir. Türkiye, 2003 yılında imzalanan bu sözleşmeye 2006 yılında taraf olmuştur (Gürçayır, 2011). Müzelerin anlamları ve toplumsal işlevleri üzerine son yıllarda yaşanan bu gelişmeler, azınlıklar, göçmenler, mülteciler vb. grupları da kapsayan bir kültür politikası oluşturmak ve bu politikanın odağına geniş katılımlı ve demokratik müzeciliğin yerleştirilmesini gündeme getirmiştir. 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi bu yönde atılmış ilk sivil adım sayılabilir.

Müzelerde temsil edilen kültürler tüm insanlığın mirasıdır. Türkiye gibi birçok kültüre kaynaklık etmiş ve yılda elli milyondan fazla turist çeken bir ülke, insanlık mirası olan ve dünyanın birçok yerinde mensubu bulunan azınlık kültürlerini çağdaş teknolojiden de yararlanarak tanıtmalıdır.

1. Kültürlerarası İletişim ve Toplumsal Bütünleşme

Bu çalışmanın konusu, farklı kültürler arasında etkin iletişim kurma ve toplumsal bütünleşme çabalarında müzelerin işlevini araştırmaktır. Günümüzde göç ve benzeri olgularla kültürel çeşitliliğin her gün arttığı ülkemizde, bu topraklarda yaşamış ve yaşamakta olan kültürlerin maddi ve maddi olmayan ürünlerinin muhafaza edildiği ve sergilendiği müzeler yeni bir işlev kazanmıştır: Kültürlerarası iletişime ve toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunmak.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlere mensup bireyler arasındaki iletişim sürecinin nasıl gerçekleştiğini ve bu iletişimin etkin hale getirilmesinin koşullarını araştıran, anlamaya çalışan bir disiplindir (Kartarı, 2016). Kültürlerarası iletişimin ilk adımı kültürel farkındalık olarak bilinmektedir. Farklı kültürlerin varlığını ve onların da kendi kültürü kadar değerli olduğunu kabul eden birey “kültürel farkındalık” aşamasını geçmiş sayılır. Bundan sonraki adım karşılaşılan kültürü tanımak ya da onun niteliklerini öğrenmektir. Bu aşama birey açısından en çok zaman ve emek harcanması gereken bir süreç olarak ortaya çıkar. Birey, dil öğreniminden, sosyal katılıma ve birlikte yaşamaya kadar uzanan geniş bir alanda gerçekleşen bu “tanıma ve öğrenme süreci” sonunda diğer kültürün kodlarını edinmiş olur. Elbette gündelik yaşamında farklı kültürlerin mensuplarıyla sık karşılaşmayan bireyler için “öğrenme” süreci daha dar bir alanda kısa sürede tamamlanır. Söz gelişi turistik pazarlardaki satıcılar kendi malları ile ilgili nitelik, fiyat ve pazarlık için yetecek sayıda kelime öğrenerek hayatlarını sürdürebilirken, bir diplomatın ya da akademisyenin muhatabı olduğu kültürle ilgili olarak öğrenmesi gerekenler çok daha fazladır ve öğrenme süreci uzun zaman talep eder. Bu çalışmanın konusu olan müzelerin farklı kültürleri tanıtmaya işlevi, kültürlerarası iletişimin “kültürel farkındalık/duyarlık” aşaması için gerekli olan bilgi ve deneyim açısından önem taşımaktadır. Müzeler, koruyup sergiledikleri belirli kültürlerle ait objeler ve maddi olmayan kültür ürünleri aracılığıyla, ziyaretçilerinin o kültürler hakkında fikir edinmelerine katkıda bulunurlar. Kültürlerarası farkındalık yaratmanın bu ilk aşaması, farklılıklara rağmen toplumsal bütünleşmenin ön şartıdır. Farklı kültürlerin birarada mevcudiyeti kültürel çeşitlilik kavramında ifadesini bulur.

Kültürel çeşitlilik, bir toplumu oluşturan “bütün kültürlerin ve dışı durumlarının kültürel demokrasi dünyasında eşdeğer olduğunu” ifade eden bir kavramdır (Oktar, 2015). Kültürel çeşitliliğin korunması özellikle egemen ulusun dışında kalanlar için varlığını sürdürebilmenin garantisidir. Kültürel çeşitlilik kavramı, farklılıklara saygı göstermeyi; farklı değer, inanç ve yaşam biçimlerini ulusal ve uluslararası düzeyde tanımayı öneren ve güçlendiren bir araç olarak kapsamını genişletmektedir (Parekh, 2002). 2000’li yılların başından itibaren demokratikleşme ve insan haklarına yönelik sözleşmelerde, bildirimlerde çocukların, kadınların, azınlıkların, LGBTİ vb. toplulukların haklarının daha geniş bir içerikle yeniden ele alınması müzenin de toplumsal işlevini genişletmiştir. ICOM’un (International Council of Museums) 1997 yılında yayınlanan bildirmesinde yer alan ilkeler **azınlıkların ihtiyaçlarına dikkat çekmek ve bu anlamda kültürel çoğulculuğu sağlayabilmek için en iyi yöntemin katılımcı müzeoloji olduğunu söylemektedir**. Bu noktada müzenin temsil ettiği farklı gruplar arasında sosyo-ekonomik düzey farklılıkları, cinsiyet ve yaş farklılıkları, etnik farklılıklar daha belirginleşmiş ve müzenin 21. yüzyılın başından itibaren ulusal ve uluslararası düzeyde kültürel çeşitliliği temsil eden demokratik bir kurum olduğu görüşü yaygınlaşmıştır (Harrison, 2005). Kültür sosyoloğu Tony Bennett’e göre, daha “kapsayıcı bir toplum” sadece daha eksiksiz ve bütünleşmiş değil, aynı zamanda “daha da çeşitli hale gelmeyi başarabilmiş” bir toplumdur. Fakat bu çoğulcu yapı kabul görmüş hukuki ve sosyolojik sınırlar dahilinde ve herkes tarafından onaylanabilir nitelikte olmalıdır (Bennett, 2001). Crooke’a göre, kültürel çeşitlilik ve kültürlerarası iletişim müzeciliğin yeni unsurlarının

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)

23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)

23-29 August 2021

nasıl bir araya geldiği, çağdaş müzecilikten ne anlaşıldığı ve nasıl bir kültür politikası planlandığı ile ilişkilidir (Crooke, (2007). Müzelerin çokkültürlülük ve kültürel çeşitliliğe ilişkin yaklaşımları, koleksiyon oluşturma, sergileme, sunum, eğitim ve diğer kurum/ kuruluşlarla iş birliği geliştirme süreçlerini etkilemektedir.

Çokkültürlülük kavramı kültürel çeşitliliği ve çoğulculuğu vurgulayan, ulus devlet içinde birbirinden farklı kültürlere sahip toplulukların birlikte ve aynı imkânlarla yaşayabilmesi anlamına gelen bir kavramdır. Çokkültürlülük kamusal alanda farklı kültürlerin güven, huzur ve barış içinde yaşayabilmesini ifade eder. “Çokkültürlülük mevcut kültürlerin sayısınca çoğalan eski kültür kavramından çok, yeni ve kendi içinde çoğulcu, kendi ve ötekilere atfedilen kültür uygulayımıdır” (Baumann, 2006). Çokkültürlülük kavramı sadece sosyo-kültürel bir durumu ifade etmez. İçinde bulunulan kentsel çevrenin kimliği olarak da yansır. Çokkültürlü bir kentsel çevre birlikte uyum içerisinde yaşayabilmeye ortam hazırlar. Ortak değerler temelinde kültürel zenginliklerin gündelik yaşamda deneyimlenmesi de “toplumsal bütünleşme süreci”nde önemli rol oynar.

Toplumsal bütünleşme, “toplumu bir arada tuttuğunu varsaydığımız özneler, değerler, yapılar veya güçler”i (Cantek ve Bora, 2009) içerecek şekilde ele alınmakta ve Parsons’un toplumsal sistem kuramının temelinde yatan “uzlaş” ve “bütünleşme” kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. Parsons toplumu, ilişkiler sistemi bağlamında, değerler temelinde fikir birliği sağlamış, bütünleşmiş bir sistem olarak algılar (Abrahamson, 1990). Bütünleşme, toplum olarak yaşamının ilk kuralı ve toplum sürekliliğinin koşuludur. Her toplumsal biçimin bütünleşme unsurları farklıdır. Örneğin, homojen toplumlarda bir sembol veya doğüstü mitler, heterojen toplumlarda ise onların yanı sıra adetler, gelenekler gibi kültür unsurları ya da ideolojiler bütünleştirici unsur olabilir (Avcıoğlu, 2013). **Sosyal bütünleşme, karşılıklı kültürel anlayışla sağlanabilir ve bir süreci ifade eder.** Fichter’in de dediği gibi “kültürün bütünleşmesi, toplumun bütünleşmesini önceler” (Fichter, 1996). Kültür ise barındırdığı altkültürlerin yarattığı çeşitlilik ve farklılıkların kabul edilmesiyle kapsayıcılık, bütünlük kazanır. Fichter, sosyal bütünleşmeye katkısı olan “eşgüdüm” ve “uyum” gibi ana faktörlerin dışında yardımcı faktörlerden bahsetmektedir. Örneğin, savaş esnasında düşmanın yarattığı tehdit ve tehlike, “yardımcı faktörler” arasındadır; “Tehlikelere karşı koyabilme umudu, halkın birlik ve beraberlik içinde göstereceği sosyal reaksiyonu güçlendirir. Ortaklaşa fedakârlık ile kültürün güçlendirilmesi ve toplumun da bütünleştirilmesine çalışılır” (Fichter, 1996). Toplumsal bütünleşme, aynı zamanda; kültürel gelenekler, etnik ve kültürel kimlikler, dini inançlar, sanatsal, edebi ve sosyo-ekonomik fikir ve kavramların, çeşitlilik ve dinamiklerinin şeffaflık içinde tanınması ve bunlara saygı duyulması üzerine de inşa olur (Fichter, 2004). Türkiye gibi çok dilli, çok etnili, çokkültürlü heterojen toplumlarda, azınlıklar arasındaki “biz” ve aidiyet duygusunun, geniş toplumdaki “biz” duygusuna taşınması, dolayısıyla dar anlamdaki aidiyet duygusunun ötesine geçilerek, ait olunan büyük toplumsal yapının bilincine varılması gerekir (Erkal, 2006). Berry de toplumsal bütünleşmede karşılıklı uyum ve uzlaşmanın önemine vurgu yapmaktadır (2001). Ona göre, **bütünleşmenin gerçekleşebilmesi için hem azınlık hem de ana akım toplumun tüm**

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

farklılıklarına karşın bir arada yaşanabileceğine inanması gerekir. Azınlığın, geniş toplumun temel özelliklerini benimsemesi bütünleşme sürecini hızlandırırken, benzer şekilde geniş toplumun azınlık toplumu içerecek etkinlikler göstermesi de süreci olumlu yönde etkiler (Berry, 2001).

Toplumsal bütünleşme için herkese açık alanlar oluşturulması oldukça önemlidir. Delgado'ya göre, **müze toplumun değerlerini ve kültürel kimliğini pekiştirmekte ve kültürlerarası etkileşimi sağlamakta önemli bir misyona sahiptir** (Delgado, 2009). Buna göre müzeler, farklı bakış açılarını bir araya getiren, kendine özgü düşüncelerin tartışılabildiği, farklı dünya görüşleri ve deneyimler aracılığıyla ziyaretçiler arasında köprüler kuran ve farklı söylemleri benimsemeye ve yeniden yorumlamaya açık bir yaratıcılık ortamıdır (Dalgado, 2009). Mevcut çalışmalar, müze vb. mekanların, “öteki” kimliklerle ilişki kurulmasını ve farkındalığı destekleyici bir rol de oynayabildiğini öne sürmektedir (Işık, 1994; Castells, 2006). Bununla birlikte Graf, kamusal bir kurum olan müzenin, toplumun kimliğini ve kültürel belleği yansıtmaya ve etkilemesinin, kendi kimliğini şekillendirme yönünde çaba sarf etmesiyle paralel ilerlediğini vurgulamaktadır (Graf, 2012). Bu doğrultuda **kültürlerarası diyalog için alanlar oluşturulması ortak bir görevdir. Herkes için ulaşılabilir, uygun ve ilgi çekici mekanlar olmaksızın, kültürlerarası diyalog kurulmaz ve gelişmez** (Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap, 2008: 34).

Avrupa Karşılaştırmalı Kültür Araştırmaları Enstitüsü'ne (ERICarts) göre, **“kültürlerarası diyalog**, kültürel farklılıkları ve/veya farklı bakış açıları olan kişi ya da grupların birbirleriyle açık, yalın ve saygılı bir etkileşime girme sürecidir. Farklı tutum, davranış, dünya görüşü ve pratikleri daha derinlemesine anlama; katılımcılığı, özgürlüğü, eşitliği ve seçim yetkinliğini artırma; yaratıcı süreçleri iyileştirme vb. amaçları vardır”(European Commission, 2020). **“Farklılıktan doğan diyalogda bizim birbirimiz hakkındaki anlayışımız değişir ve bu diyalog her ikimizi de değiştirir”** (Chambers, 2005). Kültürlerarası diyalog sağlandığında, kültürlerarası iletişimin etkinleşmesiyle ortamda “sosyal içirme” de gerçekleşir.

Sosyal içirme kavramı ilk olarak 1970'li yıllarda Fransa'da sosyal politikalar kapsamında kullanılmaya başlanmıştır. Başlangıçta **“sosyal bütünleşme”** (social cohesion) biçimiyle kent içinde ırksal ve kökensele ayrılmalar sonucu oluşan sosyal sorunlara çözüm alternatiflerinin değerlendirildiği konuları ifade etmek için kullanılmış, 1989'da **“toplumsal içirme”** (inclusion) olarak Avrupa Birliği literatürüne girmiştir (Beel, 2011). “Sosyal içirme” kavramının günümüzdeki anlamıyla kullanımı 90'lı yıllara dayanmaktadır (Bullock, Brestovanský, Lenčo, 2015). **“Sosyal içirme”**, sosyal dışlanmaya maruz bırakılan birey veya grupların, engellerin ortadan kaldırılarak toplumsal hayata katılmalarının sağlanmasıdır. Black, **“müze”** ve **“sosyal içirme”** ilişkisine müze-ziyaretçi bağlamında ele aldığı çalışmasında, müzelerin birey, topluluk ve toplum açılarından sosyal içermeye katkıda bulunabileceğini ileri sürmektedir (Black, 2009). Müzelerin toplumdaki misyonuna ilk kez 1972 yılında Şili'de düzenlenen “Çağdaş Dünyada Müzelerin Gelişmedeki Rolü” başlıklı UNESCO toplantısı sonunda yayımlanan Santiago de Chile

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Bildirisi'nde ayrıntılı olarak yer verilmiştir. 2001 UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi ve 2005 Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nde **müzeler, toplumun her kesimine seslenen ve bu nedenle toplumsal ilişkilerin, sosyal dayanışmanın, yurttaşlık bilincinin gelişmesinde ve toplumsal kimliğin aktarılmasında önemli rolleri olan hayati kamusal alanlar** olarak nitelendirilmişlerdir (Karadeniz, 2017).

2. Kültürlerarası İletişimde Etkin Bir Model: Müze Eğitimi

Günümüzde farklılıkların temsil edildiği **yeni müzeler** kurulmaktadır. Kentin tarihsel ve kültürel dönüşümünü yansıtmada önemli bir misyon yüklenen **“kent müzeleri”**, azınlık gruplarını ele alan ve ortak bir toplumsal hafıza oluşturmayı amaçlayan **“azınlık müzeleri”**, içinde bulunulan toplumla göçmenler arasında bir diyalog başlatmayı amaçlayan **“göç müzeleri”**, ırkçılık, kölelik vb. insan hakları ihlallerinin ortadan kalkmasına yönelik **“insan hakları müzeleri”**, toplumlar için tarihsel değeri olan, ortak bir bilinç oluşmasını sağlayan **“anıt müzeler”**, toplumsal cinsiyet açısından kadının varlığına dikkat çeken **“kadın müzeleri”** toplumsal azınlıkların temsil edildiği müzelerdir. **Ulusal müzelerde yeterince görünür olmayan gruplara odaklanan bu müzeler**, belirli bir nüfusu, dini ya da kültürel grubu temsil etmekte, geniş toplumla kalıcı bir diyalogun başlamasına yönelik girişimlere ortam sağlamakta ve çokkültürlü toplumsal hafıza oluşturmaktadır (Whitehead, Eckersley, Mason, 2012). Bu konular 1990 yılından bu yana müzeciliğin ilgi odağı olmuştur. Avustralya ve Yeni Zelanda gibi uluslararası göç ve çokkültürlülük deneyimi olan ülkeler, kültürel çeşitliliği bir politika olarak benimsemişlerdir. İngiltere'de Liverpool **Okyanus Ötesi Köle Ticareti Müzesi**, özgün ve biricik varlığıyla konuya dair iyi bir örnek teşkil etmektedir (Karadeniz, 2015). **Londra Müzesi** de İngiltere'deki çokkültürlü müzelere örnek verilebilir. Müzenin kuruluşunda yer alan ilkelerden biri, koleksiyonundaki nesnelere aracılığıyla insanların diyaloga ve etkinliklere katılmasını sağlamaktır (Bowe, 2009). Fransa'da bu konuda en çok dikkat çeken müze, **Paris'teki Göç Müzesi**'dir. Aynı amaçlarla tasarlanan **Melbourne Victoria'daki Göç Müzesi** de ülkedeki göç tarihine odaklanan, bu doğrultuda arşiv çalışması yapan, hikayeleri aktaran ve özgün yapısıyla dikkat çeken önemli bir mekandır. Bu müzedeki sergileri yöneten “Galeri Topluluğu” adlı gönüllü grubun amacı Victoria eyaletinde yaşayan farklı etnik gruplar arasında diyalog başlatmak ve geliştirmektir (Karadeniz, 2015). Çokkültürlü toplum yapısının öncülerinden Kanada'da Müzeler Birliği'nin 1990/91 yayınında sadece Ukrayna - Kanada mirasını temsil eden yirmi dört müze bulunmaktadır (Onur,2014). Bu açıdan bakıldığında, **Kanada'nın çoğulcu kültürel yapısının temelini sağlamaştıran müzelerinin kültürlerarası saygı ve iş birliği için bir model oluşturduğu söylenebilir**. Müzeler, hatırlatıcılık işlevleriyle birer **“bellek mekânı”** olarak göz önüne alınabilir. Assman, **hatırlamanın unutmaya karşı bir direniş unsuru olduğuna**, bilinçli bir çaba ve bütünlük gerektirdiğine, **unutmanın ise hissedilmeyen, sessiz bir süreç olduğuna** dikkat çekmektedir (Assman, 2014). Öyle ki, Los Angeles'daki **Hoşgörü Müzesi**'nde (Museum of Tolerance) yer alan sürekli Holokost sergisinin duvarında, Nazi kamplarından kurtulduktan sonra, hayatını Nazilerin yakalanıp yargılanmasına adayın Simon Wiesentahl'ın “tarih önemli ama umut, ancak insanlar hatırlarsa yaşar” sözünden uyarlanan şu sözler yer almaktadır: “İnsanlar

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

hatırladıkça umut yaşar” (Smedes, 1998). Bu bağlamda **müzeler de birer “hatırlatıcı”dır**. Çünkü müze koleksiyonlarının incelenmesi, ziyaretçilerin kendilerine sunulan söz konusu geçmişi, görerek, duyarak, özdeşim kurarak, temas ederek, içselleştirerek tekrar hatırlama sürecidir (Keskin, 2014). Halbwachs, hafızanın bireysel ve psikolojik temelde ele alınmasını eleştirerek, tüm **bireysel hafızanın sosyal olarak temellendirildiğini** ileri sürmektedir (Halbwachs, 2016). Halbwachs’a göre, **“hatırlama”** eyleminin çerçevesi **sosyal bir bağlam** içinde; aile, okul, dinsel grup ve sosyal sınıf içinde açığa çıkar. Bireysel anılar, bu süreç içinde şekillenir, kolektif hafızaya dahil olur (Halbwachs, 2016). **“Kolektif bellek”** kavramının öncüsü sayılan Maurice Halbwachs, bireysel belleğin toplumsal bellekten ayrı olamayacağını savunmaktadır (Halbwachs, 1992). Toplumsal bellek üzerine çalışan bir diğer önemli sosyal bilimci Gerard Namer’dir. Namer, Halbwachs’ın çalışmasını değerlendirdiği eserinde sosyal bağlamı odak noktasına taşır. Ona göre, **toplum kendi başına düşünemez ya da hatırlayamaz**. Kolektif hafıza ve miras duygusu kurumlar aracılığıyla oluşturulur. **Müze ve benzeri kurumlar hafızayı oluşturma ve muhafaza etme işlevi görür** (Namer, 1987). Etnik grupların belleği, yaşam mekanlarından, kentlere kimliğini veren anıtlardan, meydanlardan, sokaklardan vb. beslenir. **23,5 Hrant Dink Hafıza Mekânı** bunlara örnek verilebilir. Hrant Dink’in öldürüldüğü kaldırımındaki “hafıza taşı” ve Agos Gazetesi’nin yönetildiği Sebat Apartmanı’ndaki mekân toplumsal bellekte ve kamusal vicdanda çok önemli bir yer kazanmıştır. Polonya’daki Yahudi yaşamını tanıtmaya amacıyla 2014’te açılan **Polin Müzesi** de “zaman içinde bir köprü” niteliğindeki Varşova Gettosu’nun üzerine inşa edilmiştir (Kirshenblatt-Gimblett, 1998). **Otto Weidt Müzesi**, İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman ordusu için süpürge ve fırça üreten, ağırlıklı olarak kör ve sağır Yahudilerin çalıştırıldığı atölyede kurulmuştur. Yahudi işçileri korumaya çalışan Otto Weidt’in çabaları, müzede değişik hayat hikayeleri ile anlatılmaktadır. Hafıza Mekânı dünyanın farklı coğrafyalarında toplumsal bellekte, kamusal vicdanda yer edinen önemli olaylara, trajedilere ve bazen de pozitif olaylara mekân sağlayan alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. **Gelibolu Yarımadası** bu nedenle, sadece Türkiye’nin değil dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan insanların da hafıza mekânıdır. Bir yerin hafıza mekânı olması için mutlaka bir yaşanmışlığın olması gerekmektedir. Paul Ricoeur ise **“kişisel bellek”** ve **“kolektif bellek”** ilişkisine odaklanmaktadır. Ricoeur’a göre, hatırlanan “şeyler” içten içe mekâna bağlıdır. “Mekanlar tıpkı yazıtlar, anıtlar gibi, potansiyel belgeler olarak kalır” (Ricoeur, 2012). **Dolayısıyla müzeler, bellek ve toplumsal bellek konusunu içinde inceleyebileceğimiz mekanlardır** (Maleuvre, 1999). Bu bağlamda müzeyi ideolojik bir aygıt olarak kullanmak; topluma nüfuz etmeye, toplumsal belleği dönüştürmeye olanak sağlar. Van den Bosch’un da vurguladığı gibi, **“Müzeler toplumun kendi kimliğini görebilmesi ve diğerlerini anlayabilmesi için, tarihin, kültürün ve belleğin tekrar yaratılıp yapılanması konusunda merkezde rol almaktadırlar”** (Van den Bosch, 2005). Müzelerde sergilenen, halkın ortak belleğini temsil eden koleksiyonlar, o ülkenin kültür mirasını oluşturmaktadır. Bir ülke, nüfusu farklı etnik gruplardan meydana gelse de sahip olduğu ulusal kimliğin tarihi ve kültürel özelliklerini, oluşan bu koleksiyon üzerinden temellendirmektedir (Kaplan, 1994; Misztal: 2003; Nora 2006; Başaran, 2007; Connerton, 1999; Duncan ve Wallach, 2012; Anderson, 1995; Davison, 2009; Crane, 2000). Müzelerde etkileşime ve diyaloga açık, nostaljik ve milliyetçi amaçlar doğrultusunda şekillendirilmiş tarih anlatısı yer aldığı gibi, güncel olanı ve geleceği

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

şekillendirmede temel olarak alınan geçmiş yaşantılar koruma altına alınmaktadır (Schlereth, 1992). Davison'a göre **müzeler, anılarıyla ilişkisini sürdürdüğü sürece çağımızın ve geleceğin popüler hafıza mekânları olmaya devam edeceklerdir** (Davison, 2009).

Brown'un belirttiği gibi **müzelerin görevlerinden biri** de ülkede **farklı kimlikler arasındaki** dengeyi sağlamak ve birbirlerine karşı olan **önyargının önüne geçmektir** (Brown, 1994'ten aktaran: Henderson, 2005). Bu sorunun odağında yer alan **önyargı** bir grubun (dini, etnik, cinsiyet, ırk vb.) bütününe ya da bir gruba ait olduğu için belli bir bireye yöneltilen, hatalı, sabit ve genellemeci olumsuz tutum olarak tanımlanmaktadır (Allport, 1954). Önyargılardan doğan olumsuz genellemeler arttıkça farklı toplumsal gruplar arasında iletişim zarar görür, bireyler arasında etkin bir iletişim gerçekleşmeyebilir. Buna karşılık farklı gruplardan bireylerin etkileşimiyle, önyargıların yaratan hatalı genellemeler fark edilir. Psikolojik ayrışma mekânsal ayrışmayı da beraberinde getirir. Bu durum önyargıyı daha çok besler, "öteki" ile ilgili olumsuz yargıları pekiştirir (Hewstone and Greenland 2000). "**Öteki**"ne karşı duyulan rahatsızlık nefret söylemini yaratır, nefret söylemi de nefret suçuna giden sürecin çıkış noktası olur (İnceoğlu, 2014). **Söylem**, dil içinde kodlanan, toplumsal temelleri olan bir ideolojidir. Eleştirel söylem analisti Van Dijk, toplumda zihinsel denetimi sağlamak için söylemin denetimini sağlamak ya da bizzat üretmek gerektiğini ifade eder. Dijk, söylemi kontrol etmeye yönelik ilk adımın, söylemin bağlamını denetlemek olduğunu vurgular (Van Dijk, 2008). **Nefret söylemi**, bir kişiyi ya da grubu; ırkı, etnik kökeni, cinsiyeti, cinsel eğilimleri, dini, mezhebi, siyasal tercihi, ideolojisi, sosyo-ekonomik durumu, fiziksel özellikleri, fiziksel engeli ya da hastalığı nedeniyle ayırt etme, dışlama, ötekileştirme, aşağılama, hedef gösterme, yıldırma, düşmanlaştırma gibi nefret biçimlerini ifade eden, yayan, teşvik eden, savunan dilsel pratiklerdir (Öztekin, 2015). Azınlıklar bu açıdan nefret söylemiyle sık karşılaşan gruplar arasındadır.

Müzecilik alanında kültürlerarası diyalog projeleri 2000'den sonra başlamıştır. Bu kapsamda 2010 yılında Avrupa Birliği ve Türkiye tarafından ortak yayınlanan AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog-Müzeler Hibe Programı (ICD-MUSE) ile çok sayıda müze Avrupa'daki müzelerle işbirliği yapmıştır. Müzeler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile yürütülen bu program ile azınlıklar, mülteciler, göçmenler, ayrımcılığa maruz bırakılan gruplar yeniden gündeme gelmiştir (Karadeniz, 2015).

Çağdaş müzecilik politikasının temelinde tüm çeşitliliği ile toplumun her kesiminin yansıtılması, kültürel mirasın korunması, aktarılması yer almaktadır. Ülkemizin de çağdaş müzecilik anlayışını benimsemesi, müzelerini bu politika doğrultusunda yenilemesi, içeriğini genişletmesi son derece değerlidir. Bu bağlamda müzelerin geçmişi temsil etme pratiklerinin yeniden yorumlanması, toplumun farklı kesimlerinin bu temsiliyette yer bulması gereklidir. Toplumların tarihi ve kültürünün taşıyıcısı müzeler, sadece koleksiyon içerikleriyle değil, toplumsal bütünleştiricilik ve toplumsal uzlaşmada arabuluculuk misyonuyla da kültürel hızlandırıcı bir kurum olmalıdır. Günümüzde her çağdaş müze toplumsal değerleri daha ileriye taşıyan ve tarihi olaylara farklı bir

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)

23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)

23-29 August 2021

bakış açısı sunan, demokratik, çoğulcu, insan hak ve hürriyetlerine saygılı bir kuruluş olma çabasını yansıtmalıdır. Koleksiyondan çok, insan odaklı eğitimlerle toplumsal dışlama ve ötekileştirme söylemlerini ortadan kaldırmak için kültürel çeşitliliğe vurgu yapılmalıdır. Artık klasik müzeciliğin tanımı, kapsamı değişmiştir. Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) tarafından yapılan çağdaş müze tanımı, **kültürel çeşitlilik** kavramının odağında, toplumsal bütünleşmenin hizmetinde olma, her kesimden insan için ulaşılabilir olma ve eğitim amacı misyonunu daha çok öne çıkarmaktadır. Ülkemizde en çok müzelerin eğitim işlevleri konusunda çalışma yapıldığı görülmektedir.

Müzelerde ilköğretim ve ortaöğretim programlarına yönelik eğitim modelleri geliştirmek, müzeleri koleksiyonları kategorize ederek, sınıflandırmak, müze ve toplum ilişkisi, ziyaretçi odaklı araştırmalar ve müzede öğrenme olgusu en sık karşılaşılan araştırma konularıdır. Geçmişin çok kültürü mirasını yansıtan, geniş toplumu da dahil ettiği sergilerle, eğitimlerle bir azınlık kültürünü tanıtan ve deneyimleriyle diğer azınlık gruplarının, göçmen ve mültecilerin kendi tarihsel serüvenini sergileyebilmesi için örnek olan 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi'nin kültürlerarası iletişim ve toplumsal bütünleşme çerçevesinde incelenmesi literatürde önemli bir boşluğu dolduracaktır. Azınlık gruplarının ülkemizdeki varlığı ortak mirasımızın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Her azınlık grubunun kültürel kimliği ülkemizin gelenekleriyle ve değerleriyle kesişerek içeriğini zenginleştirmekte, diyalog ve fikir alışverişi doğmakta, farklı değerler, tutumlar ve yaşam tarzları Türkiye'nin ortak kültürel mirasını oluşturmaktadır. Azınlık gruplarının, geniş toplumun eşit ve değerli bileşenleri olduğu ve her kültür grubunun kendi kimliğini koruma ve paylaşma hakkı çağdaş müzelerde görünür kılınmaktadır.

2.1. Kent Müzelerinde Çoğulculu Yakalamak

Kentler, kültür ve kimliğin, zaman ve mekânın gerilimli fakat yine de birliktelik sergilediği **heterojen** alanlardır. Kullanıcıları için “mekân” olmanın ötesinde toplumsal/politik aidiyetlere, farklı yaşamlara, kültürel çoğulculuğa cevap vermektedir. Bu yönüyle de kültürel çeşitliliğin ve farklı yaşam tarzlarının ortaya çıkmasına olanak sağlayan bir yapıdır (Aytaç, 2007). Kent mekânları, kent içinde yaşayan vatandaşların, kentteki yabancıların, birbirinden farklı amaçlarla bir araya gelmiş grupların özgünlüklerini vurgulamak istedikleri, kendi kültürlerini yeniden ürettikleri, kendilerine uygun yaşam alanları oluşturdukları ve aidiyet geliştirebildikleri yerlerdir. Kentler böylece yer/mekân olmanın ötesinde, aidiyet, kültürel çeşitlilik ve farklı yaşam tarzları ile birlikte anlam kazanmaktadır. Farklı etno-dinsel gruplara, sosyal katmanlara mekân olduğu gibi; kendi düzeni içinde dışlayıcı, ayrıştırıcı mekanizmaya da sahiptir. **Bu nedenle ülkedeki azınlık gruplarının kendi tarihsel serüvenlerini ve ortak yaşam deneyimlerini ortaya koyabilecekleri müzelerin sayısının çoğalması hem sahip olunan çeşitlilik ile gurur duyulmasını, toplum içi ötekileştirme eğiliminin azalmasını, azınlık mensuplarının kimliklerini geniş toplumla daha kolay ilişkilendirmesini hem de kültür turizmine katkı sağlanmasının yolunu açacaktır.** Ülkemizde 500. Yıl Vakfı Müzesi dışında, doğrudan azınlık

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

toplumlarını tanıtmaya yönelik gerçek anlamda bir müze olmasa da kent kültürüne ve kentsoylu olma bilincine dair yeni müzeler açılmış ve farklı azınlık gruplarına yer verilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi, İstanbul Adalar Müzesi, Konya İzzet Koyunoğlu Şehir Müzesi, Sakıp Sabancı Mardin Kent Tarihi Müzesi, İzmir Kent Müzesi, Bursa Kent Müzesi, Kayseri Kent ve Mimar Sinan Müzesi, Gaziantep Kent Müzesi, Antalya Kent Müzesi, Samsun Kent Müzesi, Kastamonu Kent Tarihi Müzesi, Safranbolu Kent Tarihi Müzesi, Kemaliye Kent Müzesi, Ödemiş Kent Müzesi, Bornova Kent Müzesi ve Bozcaada Kent Müzesi vb. bu anlamda değerli örneklerdir. Bu müzelerin hemen hepsinde kentin sosyo-ekonomik, kültürel, sembolik ilişkileri gösterilirken, çok çeşitli sosyokültürel katmanlar, etnik ve dinsel kökenler de açığa çıkarılmaktadır. Adalar Müzesi'nde üretilen kültürel ortama bakıldığında, çok çeşitli etnik köken, dil, din ve ekonomik yapıyı temsil eden yapıların mevcut olduğu görülecektir. Aynı örnek diğer kent müzeleri için de verilebilir. Önceki çalışmalar incelendiğinde kent müzelerinin de kimlik ve bellek aracılığıyla anlamlandırıp birer "bellek-mekân" olarak değerlendirdiği görülmektedir (Keskin, 2014; Semel, 2008; Perouse, 2008; Yılmaz, 2008). Bu çalışmaların ortak noktası, küreselleşme ile birlikte kentlerin özgünlüğünü yitirmesinin yol açtığı kentsel kimlik arayışlarıdır. Kimlik, hafızayı harekete geçirme boyutuyla ele alınmakta, kültürel belleğin kentin kimlik inşasına katkıda bulunma süreci incelenmektedir. Keskin, Diyarbakır Kent Müzesi örneğinde, kent müzelerinin geçmişin temsil edildiği ve hatırlandığı mekanlar olarak kent içinde varlığını sürdüren insanlarda "kent kültürü" bilincinin ortaya çıkmasını sağlayan bellek mekânı olma işlevini incelemektedir (Keskin, 2014). Perouse ise, İstanbul Şehir Gözlem Merkezi örneğinde, İstanbul'un kentsel belleğini ele almaktadır (Perouse, 2008). Yazar, İstanbul'un kentsel belleğinin oldukça zor kayıt altına alınabileceğini, bu durumun nedenlerinin başında sivil toplumun yetersiz kalması, ilgili kurumların kendi içindeki çatışmaları, belediyelerin ilgisizliği ve üniversiteler arasındaki kopukluğun geldiğini öne sürmektedir. Semel, Kudüs Kent Tarihi Müzesi'nde düzenlenen "Kudüs'te Yemek Yeme" sergisinin, bölgede uzun yıllardan bu yana devam eden çatışmaların körüklediği halklararası düşmanlığın önüne geçilmesine nasıl katkıda bulunduğu, serginin Arap, Yahudi ve Hıristiyan halkları nasıl bir araya getirdiği üzerine odaklanmaktadır. Böylece ziyaretçilerin Kudüs'ün dört bin yıllık uzun tarihini kavramasında müzenin rolünü değerlendirmektedir. Farklı örneklerle yapılan kent müzeleri incelemelerinin kavramsal, kuramsal açıdan bütünlüklü değerlendirmesini ise Yılmaz, kentsel belleğin kurumsallaşma sürecinde müzelerin rolünü ele almaktadır (Semel, 2008).

Kent müzelerinde azınlık gruplarının kentlerin kendine özgü gündelik hayatında azınlıkların temsili üzerine yoğunlaşılmalıdır. Bu açıdan Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi önemli bir örnektir. Müze, kentin çok dilli, çok kimlikli, çok dinli yapısını geniş bir koleksiyonla tanıtmaktadır. Bu koleksiyonun içeriğini, Mardin'e yerleşmiş farklı inançlara sahip kişilere (Türk, Ermeni, Süryani, Arap vs.) ait mezar taşları, Mardin'e özgü el sanatları, mutfak kültürü, giyim kuşam ürünleri, kuyumculuk, bakırcılık, dokumacılık, sabunculuk, taş oymacılığı gibi mesleklerle ait araç gereçler oluşturmaktadır (Sabancı Mardin Kent Müzesi, 2020). Benzer bir örnek Bozcaada Yerel Tarih Müzesi'dir. 2013 yılında "Yunan kültürünü, Yunanistan'ın dışında en iyi şekilde tanıtarak, iki halk arasında barış kültürünün yayılmasını sağladığı" gerekçesiyle UNESCO

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

tarafından ödüllendirilmiştir. Müzede eski Bozcaada fotoğrafları, Osmanlı döneminden kalma objeler, Çanakkale Savaşı'nda üs olarak kullanılan Bozcaada'da yabancı ülkelerin bıraktığı her türlü malzeme ve belgeler, Bozcaadalı Rum ve Türklerin evlerinde ve işyerlerinde kullandıkları eşyalar ve hikayeleri, 1925-1965 yılları arasında Bozcaadalılara ait canlandırma köşeleri (doktor, marangoz, duvarcı, terzi, ayakkabıcı, demirci, fiçici, küfeci, meyhane, kahveci), denizciler, kaptanlar, süngercilere yönelik objeler, hikayeler ve fotoğraflar, bağcılık ve şarapçılıkta kullanılmış aletler, belgeler ve etiketler, eski ada şaraplarından oluşan şarap mahzeni sergilenmektedir (Uralman, 2012). Çatalca Mübadele Müzesi de geçmişin çok kültürlü toplum yapısını göstermesi bakımından değerlidir. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Kültürel Miras ve Müzeler Direktörlüğü çalışmaları kapsamında, Lozan Mübadiller Vakfı ve Çatalca Belediyesi iş birliği ile açılan Türkiye'nin ilk göç temalı müzesidir. Mübadeleye tabi tutulan Yunan ve Türk vatandaşlarının, kültürel ilişkilerini, diyaloglarını geliştirecek mekân ve ortamları yaratan Mübadele Müzesi'nde dönemin giyim kuşamından örnekler, çeyizler, gündelik eşyalar, mutfak aletleri, yazılı belgeler, fotoğraflar ve her türlü anı objesi sergilenmektedir (Lozan Mübadilleri Vakfı, 2020). Bir başka mübadele müzesi de Samsun'dadır. Alaçam Mübadele Müzesi de göç temasıyla açılan değerli bir örneği oluşturmaktadır. Müze koleksiyonu 24 Temmuz 1923 yılında Lozan Antlaşması'na konulan ek protokolle zorunlu göçe tabi tutulan mübadillerin beraberinde getirdikleri günlük kullanım eşyaları, belgeler ve fotoğraflardan oluşmaktadır (Alaçam Mübadele Müzesi, 2020).

2.2. Azınlık Müzelerinde Kimlik Temsili

İstanbul geçmişten günümüze çok çeşitli etnik ve dini grupların yaşadığı bir kenttir. İstanbul kent kültürünün kökeninde, farklı dinlerin ve etnik grupların beraberinde getirdikleri alışkanlıklar, yeme içme kültürleri, müzik pratikleri, tören ve ritüelleri, ev düzenleri, giyim anlayışları, konuşma ve ifade biçimleri yatmaktadır. **Azınlık müzeleri bu bağlamda kentin çokkültürlü yapısını ortaya koyma potansiyeline sahiptir** (Maya, 2015). **500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı ilk ve tek azınlık müzesidir.** Müzenin bu niteliği resmi istatistiklere ve güvenilir verilere ulaşma imkânı sağlamaktadır. 2004'te, İstanbul Yedikule'deki Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı'na kurulan bir odadan ibaret Bedros Şirinoğlu Müzesi ile 2020 Haziran'ında Hatay'ın Vakıflı köyünde açılan Musa Dağ Müzesi bağımsız müzeler olarak etkinlik göstermektedir. **500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi** Türk Yahudi toplumunun geniş toplumla aidiyet alanı oluşturabildiği önemli bir mekândır. Bali, Türk Yahudi toplumunu diğer azınlık gruplarından ayıran en önemli farkın 1980'lerin sonlarından itibaren yurtdışında Türkiye'nin tanıtımını üstlenme çabaları olduğunu öne sürmektedir (Bali, 2001). Gerçekten de 500. Yıl Vakfı, 1989 yılında, Yahudi ve Müslümanlardan oluşan 113 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı tarafından, Sefarad Yahudilerinin 500 yıl önce Osmanlı İmparatorluğu'na gelişini kutlamak amacıyla kurulmuştur. Vakfın kurucu heyetinde yer alan Aaron Nommaz, 500.Yıl Vakfı'nın amacını şöyle açıklamaktadır: "Vakfımızın kuruluş amacı, Türklerin devlet ve toplum olarak üstün insanlık vasıflarını her türlü olanaktan yararlanarak tüm dünyaya tanıtmak, din ve vicdan hürriyetlerini korumak için bağımlılık ortamından kaçarak Türk

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

toprağını vatan seçen Musevilere kucak açan Türk milletinin insancıl yaklaşımını en geniş şekilde yurt içinde ve yurt dışında duyurmak ve Musevi yurttaşlarımızın şükran ifadelerinin açıklanmasına yardımcı olmak” (500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, 2020).Türk Musevi Cemaati Onursal Başkanı Bensiyon Pinto da anılarında, 500. Yıl Vakfı'nın faaliyetleri için; “Amaç, Türk’ün adını dünyaya duyurmaktır. Türk Yahudilerinin bu topraklardaki geçmişi hakkında insanlığa bilgi vermektir. Halkı, cemaat (Yahudi cemaati) olma konusunda bilinçlendirmektir” demektedir (Gürler, 2008).

Müzelerin eğitim rolünün 500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi tarafından kültürlerarası farkındalık ve toplumsal bütünleşme bağlamında yeniden tasarlanması hiç şüphesiz ülkemiz açısından yeni bir olgudur.Bu ihtiyacın nereden kaynaklandığını açıklayabilmek için Türk Musevilerinin yakın tarihine bakmak gerekir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte siyasi yapı çok uluslu imparatorluktan ulus devlete dönüşmüştür. Yeni rejim azınlık politikalarına I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan azınlık antlaşmaları çerçevesinde dayanak oluşturmaya çalışmıştır (Soner, 2009). Bu süreçte Türk-Yahudi toplumunun yaşadığı sosyopolitik deneyim onu son derece özgün kılmaktadır. Türk Musevi Cemaati'nin ulusal kimliğe eklenme çabası, kendilerini “Osmanlı Musevisi/Yahudisi” ve “Türk Musevisi/Yahudisi” olarak nitelemesinde açıkça görülmektedir. Öyle ki Cemaat, Lozan Antlaşması'nın 42. maddesi ile kendilerine tanınan azınlık haklarından, Mayıs 1925 tarihli resmi bir belge ile feragat etmiştir (Aktar, 2004). Bu kararın ardından Hahambaşı Haim Becerano, “Yahudi dini, yaşadığı ülkenin hükümetine saygı ve itaati emreder” açıklamasını yaparak, 1930’lu yıllarda daha da belirgin hale gelen Türkleşme çabalarını teşvik etmiştir (Bali, 2010). Danan’a göre Yahudiler, Türk ulusal projesinin her zaman destekçisi ve ilk savunucu olmuştur (Danan, 2014). Türk Yahudi toplumunun geniş topluma olan sadakatini kanıtlamaya yönelik bu çabasına rağmen, ilerleyen yıllarda yeterince Türkleşmeme ve Türkçe konuşmama hususlarında eleştirildiği ve baskılara maruz kaldığı bilinmektedir (Bali, 2010). Bu yönden bakıldığında Türk Musevi Cemaati’ni “Türk kimliğiyle bütünleşme konusunda en çok çaba gösteren gayrimüslim azınlık grubu” olarak nitelemek yanlış olmayacaktır (Yıldız, 2015).

Türkiye’deki Musevi azınlığı ifade etmek için hem “Musevi” hem de “Yahudi” isimleri kullanılmaktadır. Cemaatin kanaat önderlerine göre bu iki isim eşanlamlıdır. Birincide din, ikincide ise hem din hem de etnik aidiyet ifade edilmektedir. Literatürde her iki isme de rastlanmaktadır. “Musevi” isminin Türkiye dışında kullanılmadığı düşünülürse, “Yahudi” isminin yarattığı olumsuz etkinin azaltılmasına yönelik bir seçim olduğu düşünülebilir. Cemaat içinde resmi görevliler ve yaş almış kesim kamusal alanda Musevi’yi kullanırken diğerleri kendilerini Türk Yahudisi olarak adlandırmakta ve bunun açıkça söylenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle, çalışmada müze ve cemaat gibi adında “Musevi” olanlar ve eserlerde geçtiği şekliyle “Musevi” ya da “Türk Musevisi”, diğer yerlerde, kendi kullarımlarına sadık kalınarak, “Türk Yahudisi” olarak kullanılmaktadır.

1990’lı yıllardan itibaren kültürel kimlikler görünürlük kazanmaya başlamıştır. Nüfusu yaklaşık

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

3.000'e inen Rum, 30.000'e inen Ermeni ve yine yaklaşık 15.000'e inen Türk Musevi Cemaati kimliklerini koruyarak geniş toplum içinde diğer unsurlarla birlikte yaşamaya çalışmaktadır. Her azınlık grubu "dışa açılma"yı farklı bağlamlarda deneyimlerken Türk Musevi Cemaati 500. Yıl Vakfı'nın faaliyetlerini temel alan bir kimlik stratejisi geliştirmiştir (Yıldız, 2015). Yahudilerin kimliklerini tanıtmaya ve "vatandaş" olarak Türkiye toplumu ile bütünleşme çabası, aynı yıllarda belirginleşmiştir (Yıldız, 2015). Türk Musevi Cemaati'nin kimliklenme süreci genel anlamda değerlendirildiğinde, Türkleşme çabasına dayalı olarak, diğer azınlık gruplarının kimlik stratejilerinden farklıdır. Türkiye'deki Yahudilerin çoğunluğunun otokton azınlık olmayıp, göçle birlikte gelmelerinden dolayı, devletle ilişkilerde sorun yaşamama eğiliminde olmaları, onları Ermeniler ve Rumlardan ayıran en temel farklılıktır (Oran, 2006). Öyle ki Yahudiler hem etnik kimliğe hem dinsel kimliğe aynı anda gönderme yapan "Türk Yahudisi" söylemini tercih etmektedirler. (Bu nedenle, çalışmada müze ve cemaat gibi adında "Musevi" olanlarda ve yararlanılan kaynaktaki şekliyle "Musevi" ya da "Türk Musevisi", diğer yerlerde, kendi kullanımlarına sadık kalınarak, "Türk Yahudisi" adı kullanılmaktadır.) Ermeniler ise daha farklı bir kimlik stratejisi geliştirmekte ve "Türkiye Ermenisi" söylemini benimsemektedirler (Yıldız, 2015). Yıldız, bu durumun temelinde öncelikli olarak kültür ve kimliği koruma, ikincil olarak ise eşit vatandaşlık talebi ile geniş toplumla bütünleşmeye yönelik Türkleşme çabasının yer aldığını ileri sürse de "azınlık toplumları arasında Türk toplumu ile en iyi anlaşılan" grup olarak görülme kaygısı, "otoriteye bağlı olma", "sadakat" gibi demokrasi veya vatandaş öncesi ilkelerden kaynaklanmış gibi gözüküyor (Yıldız, 2015). Bu bağlamda özellikle Bali'nin çalışması, Cumhuriyet tarihi boyunca Türk Musevi Cemaati'nin "seçkinler"i ve "ötekiler"inin devletle ilişkisini, kimliklenme serüveni bağlamında gözlem ve tanıklıklara dayanarak incelemesi ve mevcut kamuoyunda öne sürülen ilişkilerin aksine sonuçlar bulması açısından önemlidir (2010). Bali'nin (2010) çalışmasının bulguları, Türk Musevi Cemaati'nin yakın dönem tarihi boyunca Türk ulusal kimliğine eklenme ve sadakatlerini kanıtlama çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Musevilere yönelik olarak "Türkleşmemek" üzerinden yapılan eleştiriler özellikle 1946-1949 yılları arasında artmış, İsrail'in kuruluşu ile birlikte Türkiye'den göç eden Museviler, "Türkiye'ye sadakat" bağlamında tartışılmaya başlanmıştır (Bali, 2009). 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, bir yıl içinde 26.306 Türk Yahudisi İsrail'e göç etmiştir (Shaw, 2008). Ulusal kimlik (Türk-Musevi ya da Türk-Yahudi) etrafında oluşturulmaya çalışılan Musevi kimliğinin yeniden üretilmesinde, kimliğin korunmasında ve dışa açılma stratejilerinin geliştirilmesinde 500.Yıl Vakfı Müzesi önemli bir deneyim olarak belirginleşmektedir.

Tarihsel süreç boyunca azınlık gruplarının demografisi, yakın geçmişin azınlık politikaları, ulusal ve uluslararası azınlık hakları üzerine yapılmış çok sayıda yayına karşın günümüzde nasıl yaşadıklarına dair yeteri kadar çalışma yoktur. Yapılan araştırmaların geneli tarih ve kimlik kapsamındadır (Dimitriyadis, 2018). Özellikle 2000'li yılların başından itibaren, "20 Kur'a Askerlik", "Varlık Vergisi", "İsrail'e İlk Göçler (Aliya)", "6/7 Eylül Olayları", "1964 Yunan Uyruklarının Sınır Dışı Edilmesi" üzerine çok sayıda kitap yayınlanmıştır (Bali, 2008; Çoker, 2005; Güven, Güven, 2005; Bali, 2010; Korucu, 2015; Dosdoğru, 1993; Akar ve Demir,

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)

23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)

23-29 August 2021

2014; Örs, 2019; Kayra, 2011; Kafaoğlu, 2002; Akar, 2009; Bali, 2012; Haker, 2004; Bali ve Talay, 2000; Bali, 2009). Bu çalışmalarda genellikle söz konusu olayların politik nedenleri, dönemin sosyo-politik ortamının tahlili ve olayların sonuçları üzerinde durulmuştur. Diğer yandan her cemaatin ekonomik, toplumsal ve kültürel yapısını tarihsel süreç içinde anlatan, geçmişten günümüze geliştirdikleri kimlik stratejilerini analiz eden kitaplar da yayınlanmıştır (Akgönül, 2007; Bozis, 2011; Benbassa ve Rodrigue, 2001; Bali, 2009; Ojalvo, 2004; Bali, 2010; Levi, 1998; Özdoğan, Üstel, Karakaşlı ve Kentel, 2009). Gündelik hayatta azınlık olma durumunu, azınlık gruplarının kendine özgü yaşam tarzlarını, eğlenme biçimlerini, geleneklerini, tören ve ritüellerini, yeme-içme kültürlerini, müzik pratiklerini, kent içinde ve rolma durumlarını inceleyen çalışmaların sayısı oldukça yetersizdir. Kaymak ve Türker'in çalışmaları İstanbullu azınlıkları "mekân, bellek ve ritüel" çerçevesinde incelemekte, azınlık kültürünün tanınmasına katkıda bulunmaktadır (Kaymak, 2017; Türker, 2015). Yetkin'in (1996), Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca Musevilerin siyasi gelişmelere katkısına yönelik çalışması bu açıdan önemlidir. Türk-Musevi Cemaati sadece devlet yaşamına katkısıyla değil, toplumsal hayata yaptığı katkılarla da öne çıkmıştır. Buna rağmen mevcut yazındaki bilgi yetersizliği, Musevileri sadece "tüccar" ve "banker" olarak konumlandırmaktadır (Okutan, 2010). Güteryüz'ün çalışması, eğitim, kültür, edebiyat, basın, yayın, müzik, tıp, hukuk, spor, emniyet, dışişleri gibi on altı farklı alanda öne çıkmış Musevi vatandaşları geniş topluma tanıtarak, bu önyargının önüne geçmeyi amaçlamaktadır (2012). Azınlık gruplarına yönelik çalışmaların sınırlı olmasının nedenlerinden biri, bu faaliyetlerin azınlıkların iç sorunu olarak görülmesi ve cemaatler dışından kimse araştıramazmış gibi bir algının mevcudiyetidir (Bali, 2007). Bali, **konunun siyaset ve medya gündemlerine hapsedilip, akademinin gündemine taşınmamasını Türk-Musevi cemaatine yönelik akademik çalışmaların sınırlı kalmasının en önemli nedeni olarak görmektedir** (Bali, 2007).

Levi'nin arşiv ve müzelerde Türk Musevi kadının temsiline dair bilgi toplarken karşılaştığı gibi, cemaat uzun süre benimsenen "görünür olmamak" ve "göç" stratejilerinden dolayı belge arşivlemeye ve korumaya dayalı bir dünya görüşünü çok sonraları benimsemiştir (Levi, 2014). Bu yüzden 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, **hafızanın yanısıra, hatırlama, anma, diyalog ve umut öğelerini de barındıran bir mekân** olarak da öne çıkmaktadır. Müze aynı zamanda bir yüzleşme, müzakere ve deneyim ortamıdır. Karşılıklı hoşgörünün ve toplumsal diyalogun platformu olduğu düşünülen bu mekânda ülkenin çok kültürlü geçmişi hatırlanmakta, bu ülke için savaşarak hayatını kaybetmiş kişilerin ve hayatta kalanların anısı ve mücadelesi onurlandırılmaktadır. Örneğin 500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi'nin "cesur bir yaklaşım" olarak değerlendirilen "yakın tarih bölümü"nde geçmişte Türk Musevi Cemaati'nin yaşadığı politik ve toplumsal gerilimler sergilenmektedir. Müze yönetimi bunun geniş toplumla daha köklü ve kalıcı ilişkiler kurulabilmesinin ön şartlarından biri olduğunu düşünmektedir (Maya, 2015). **I. Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi ve Kurtuluş Savaşı** sırasında **şehit olmuş Türk Musevi askerlerin** anısına dikilen, heykeltıraş Nadia Arditti'nin "**Yükselen Ateş**" adlı yapıtı bu bölümde sergilenmektedir. Türk Musevi Cemaati'nin Lozan Antlaşması'nın 42. Maddesinde verilen **azınlık statüsünden feragat belgesi**, Mustafa

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)

23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)

23-29 August 2021

Kemal Atatürk tarafından 1933 yılında ülkemize davet edilen ve Nazi baskısından kaçarak ülkemizdeki üniversitelerde görev alan **Alman bilim insanları**, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi işgali altındaki kentlerde yüzlerce Yahudi'yi ölümden kurtaran **Türk diplomatlar** ve daha birçok bilgi, obje, pano grafik ve harita müzenin onur köşesinde yer almaktadır. Müzede temsil edilen olaylar Türk Musevi Cemaati'nin Türkiye toplumu ile kurduğu aidiyet ilişkisini vurgulamaktadır. Assman'a göre ortak anılar ve gelenekler temelinde kendini tanımlayan toplumsal grup, kendine özgülüğü ve sürekliliği bağlamında kendini korumaktadır (Assman 2001). Sözlü tarih anlatımlarında Türk Yahudilerinin geniş topluma olan derin sadakatine yer verilmiştir.

Müzenin web sitesinde geçici sergiler bölümünde sadece “Çanakkale Savaşı - I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Yahudileri” sergisi yer almaktadır. Müzenin diğer geçici sergileri, 2009 yılında “Osmanlı'da Yahudi Matbaacılığı”; 2014 yılında “Mesleklerinde İlk Türk Yahudi Kadınlar” ve Osmanlı Yahudi Kıyafetleri”; 2016 yılında Çanakkale Savaşı - I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Yahudileri” ve “Sağlam Kafa Sağlam Vücutta Bulunur - Türk Spor Tarihinde Yahudi Sporcular” sergileridir. 2014 yılında düzenlenen, otuz altı Türk Yahudi kadınının başarı hikayelerine yer verilen “Mesleklerinde İlk Türk Yahudi Kadınlar” sergisinin küratörü Güler yüz sergiyi “Mesleklerinde ilk olan kadınların kısa öyküleri, **Türk halkının ilgisini yakından çekecek, Türkiye Yahudilerinin ülkelerine olan hizmetlerine ışık tutacaktır**” cümlesiyle sunmuştur (Şalom Gazetesi, 10.10.2018). Müze 2011 yılında ilköğretim 4. ve 5. sınıf Müslüman öğrenciler 500. Yıl Vakfı Müzesi'nde ağırlanmış, Musevi kültürü tanıtılmıştır (Altıntaş, 2015). Müze, 2014 yılından bu yana, Türk Yahudileri'nin tarihsel ve kültürel serüvenini geniş topluma tanıtmak amacıyla “Yahudi Kültürü Avrupa Günü” etkinliği düzenlemektedir. 24 Kasım 2019 Pazar günü, on dokuzuncu etkinlik 500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi'nde yapılmış ve 2300 kişiyi ağırlamıştır (Şalom Gazetesi, 27 Kasım 2019). Bu kapsamda yapılan “**Gelin Tanış Olalım**” etkinliğinde Musevilere yönelik kolektif hafızada yer etmiş her türlü olay tartışmaya açılmış, bilgilendirme yoluyla önyargılardan kurtulmaya çalışılmıştır. Avner Levi'ye göre, “Türk Yahudilerinin tarihi, Türk tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır” (Levi,1998). Oktay Akbal, Lizi Behmoaras'ın “Türkiyeli Aydınlar Anlatıyor” adlı kitabında Levi'nin sözlerini doğrulamakta ve eklemektedir: “Türkiye'de azınlık toplumlar arasında Türk toplumuyla en iyi kaynaşan, Yahudi toplumdur” (Behmoaras, 1993).

Bu çabalara rağmen, Hrant Dink Vakfı tarafından yayınlanan, 2018 yılı “**Medyada Nefret Söylemi**” raporunda Yahudiler ilk sırayı alan grup olmuştur (Şalom Gazetesi, 19 Eylül 2018). 2019 yılı Ocak-Şubat-Mart-Nisan aylarını kapsayan rapora göre, hakkında en çok nefret söylemi üretilen grup 287 içerikle Ermeniler olurken, Yahudiler 243 içerikle ikinci, Suriyeliler ise 193 içerikle üçüncü sırada yer almıştır (Şalom Gazetesi, 2 Ekim 2019). 2006 İsrail-Lübnan Savaşı, Aralık 2008'deki Gazze Savaşı ve Mayıs-Haziran 2010'da dokuz Türk vatandaşının İsrail komandoları tarafından öldürülmesiyle sonuçlanan “**Mavi Marmara Saldırısı**” antisemit tutumun artmasına neden olmuştur. Türkiye'de, İsrailin eleştirilmesi kolaylıkla genel Yahudi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

aleyhtarlığına dönüşebilmektedir. Yahudilere yönelik nefret söylemi İsrail-Filistin çatışmalarını ve Mescid-i Aksa'daki gerginlikleri konu alan haberlerde görülmekte, Yahudiler şiddetle özdeşleştirilip düşmanlaştırılmaktadır (Köprübaşı, 2013). Müzecilik alanındaki öncü çalışmalarıyla tanınan Bekir Onur'a göre, **müzeler içinde yer aldıkları toplumun kaygılarını yansıtırlar**, amaçları ve hizmet ettikleri topluluklarla ilişki biçimi farklılaştıkça yeniden ele alınırlar (Onur, 2014). Onur'un bu saptamasının pratikteki karşılığını 500.Yıl Vakfı Müzesi'nde görmek mümkündür. Müzenin nihai amacı yüzlerce yıldır yan yana yaşayan Türk Yahudileri ve Türk toplumu arasındaki ilişkinin karşılıklı güven ve anlayış temelinde yeniden tesis edilmesi, farklılıklarla bir arada yaşama deneyiminin hatırlatılması, Yahudi kültürünün “doğru” tanıtılmasıdır (Bourse, 2009; Sandell, 2003). Bir **umut mekânı** olarak kentin merkezinde yer alan ve kamuda benimsenen ortak değerlerin temsil edildiği 500.Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi'nin, Türk Yahudi kültürünü tanıtarak ve belleği canlı tutarak **ziyaretçileri toplumsal hafızayı sorgulamaya ve ötekiyle etkileşimde bulunmaya teşvik ederek “çoğulcu toplum yapısı farkındalığı” geliştirdiği** düşünülmektedir (Relph, 1976; Zengel, 2002).

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Kaynakça

Kitap

- Akar. R.1999. Aşkale Yolcuları-Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları (1.Basım).İstanbul: İletişim Yayınları
- Akar. R, Demir.H. 2014. İstanbul'un Son Sürgünleri. (1.Baskı) İstanbul: Doğan Kitap. Akgönül, S. 2007. Türkiye Rumları(1.Basım) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alivizataou, M.2012. Intangible Heritage and the Museum: New Perspectives on Cultural Preservation (1.Basım). Left Coast Press Inc.
- Allport, G. 1954. The Nature of Prejudice(1.Basım). Perseus Books, Cambridge, MA.
- Alpaslan, C., Alpaslan Ö.2019. Bir Mirasın Yönetim Merkezi Olarak Müze (1.Basım). İstanbul: Gazi Kitabevi
- Altunışık, R. Coşkun, R. Bayraktaroğlu, S. Yıldırım, E. 2007. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı.(5.Basım) Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Anderson, B.1995. Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. (2.Basım) İstanbul: Metis Yayınları
- Assmann, J. 2015. Kültürel Bellek (2.Basım) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bali, R. 2004. Devletin Yahudileri ve Öteki Yahudi.(5.Basım). İstanbul: İletişim Yayınları. Bali, R. 2009. Aliya: Bir Toplu Göçün Öyküsü.(3.Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bali, R. 2009. Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri/ Aliya: Bir Toplu Göçün Öyküsü (3.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bali. R. 2010. 6/7 Eylül 1955 Olayları/Tanıklar-Hatıralar.(1.Basım) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bali, R. 2010. Devlet'in Yahudileri ve Öteki Yahudi. (5.Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bali. R. 2012. Varlık Vergisi/Hatıralar-Tanıklar.(1.Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Banks, P. A. 2019. Diversity and Philanthropy at African American Museums. New York. Routledge.
- Bauman, Z. 2000. Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları (1.Basım) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beel, D. E. (2011). Reinterpreting the Museum: Social Inclusion, Citizenship and the Urban

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Regeneration of Glasgow. University of Glasgow.

Behmoaras, L.1993. Türkiyeli Aydınların Gözüyle Yahudiler. (1.Basım) İstanbul: Gözlem Yayıncılık.

Bennett, A. 2013. Kültür ve Gündelik Hayat .(1.Basım). Çev. N. Tokdoğan vd. İstanbul: Phoenix Yayınları.

Bennett, T. 2005. The Birth of Museum (1.Basım). USA: Routhledge

Bilgin, N. 1994. Sosyal Bilimler Kavşağında Kimlik Sorunu.(1.Basım) İzmir: Ege Yayıncılık.

Black, G. 2009. The Engaging Museum; Developing Museums for Visitor Involvement. NY: Routledge

Bodo, Simona, Gibbs, Kirsten, Sani, Margherita .2009. Museums As Places For Intercultural Dialogue: Selected Practices From Europe(1.Basım) Map for ID Group.

Bourse, M. 2009. Melezliğe Övgü. Çev: Ergüden, I. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bozis, S. 2011. Istanbulu Rumlar (1.Basım) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. 2006. Kimliğin Gücü (1.Basım) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. 2006. Kimliğin Gücü. Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Kültür 2.cilt (1.Basım). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Chambers,I. 2005. Göç. Kültür, Kimlik. Çev. Türkmen, İ, Beşikçi. M. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Connerton, P. 1999. Toplumlar Nasıl Anımsar? (1.Basım) İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Crane, S. A.2000. Museums and Memory(1.Basım) Stanford ve California: Stanford University Press.

Crooke, Elizabeth. Museums and Committed: Ideas Issues and Challenges Canada and USA. (1.Basım). Routledge, 2007.

Çalikoğlu, L. 2009. Çağdaş Sanat Konuşmaları 4 - Koleksiyon, Koleksiyonerlik ve Müzecilik (1.Basım) İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.

Çoker, F.2005. 6/7 Eylül Olayları-Fotoğraflar- Belgeler (2.Basım) İstanbul. Tarih Vakfı Yayınları.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Dimitriyadis. İ. 2018. Eğitim Hayatımızda Rumlar (1.Basım) İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Dosdoğru. H. 1993. 6/7 Eylül Olayları. (1.Baskı) İstanbul: Bağlam Yayınları

Düşünmek.(1.Basım) İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.

Edhem, E.2019. Müzecilik Yazıları.(1.Basım) İstanbul: İletişim Yayınları.

Erbay, F. 1999.Uluslararası Düzeyde Devlet Otoritesinin Müzelerdeki Etkisi, Yeniden Müzeciliği

Gökçiğdem, E.2019. Designing For Empathy : Perspectives On The Museum Experience. American Alliance Of Museums ; Lanham : Rowman & Littlefield,

Güleryüz. N. 2012. Bizans'tan 20.Yüzyıla Türk Yahudileri (1.Basım). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın

Güven. D.2009. Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Statejleri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları (1. Basım) İstanbul: İletişim Yayınları.

Halbwachs, M. 1992. On Collective Memory(1.Basım).Chicago: University of Chicago Press.

İnceoğlu, Y., Çoban, S. 2014. Azınlıklar, Ötekiler Ve Medya.(1.Basım) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Johnnetta Betsch Cole Laura L. Lott. 2019. Diversity, Equity, Accessibility, and Inclusion in Museums. Rowman and Littlefield

Karaman, A, Sezgin, M. 2009. Müze Yönetimi ve Pazarlaması. (1.Basım) İstanbul: Çizgi Yayınevi.

Karasar, N. 1984. Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler, Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık.

Kaymak. Ö. 2017. İstanbul'da Az(ınlık) Olmak: Gündelik Hayatta Rumlar,Ermeniler, Yahudiler (1.Baskı). İstanbul: Libra Yayınları.

Kayra, C. 2015. Savaş,Türkiye, Varlık Vergisi (1.Basım). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Korucu. S. 2015. Patriklik Fotoğrafçısı Dimitrios Kalumenos'un Objektifinden 6-7 Eylül 1955 (1.Basım). İstanbul: Istos Yayınları.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap. 2008. (1.Basım) T.C Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
Kümbetoğlu, B.2005. Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma (1.Basım).
İstanbul: Bağlam.

Levi, A. 1998. Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler (2.Baskı). İstanbul. İletişim Yayınları.

Madran, B. 2001. Kent, Toplum, Müze (1.Basım). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Maleuvre, D.1999. Museum Memories: History, Technology, Art(1.Basım) California: Stanford University Press.

Merriam, S. B. 1998. "Qualitative Research and Case Study Applications in Education. Revised and Expanded from" Case Study Research in Education. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.

Namer,G. 1987. Mémoire et Société (1.Basım) Paris: Méridiens-Klincksieck
Neuman W. L. 2012. Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar III. (2.Basım)
İstanbul: Yayınodası Yayınları.

Nora, P. 2006. Hafıza Mekânları (1.Basım)Ankara: Dost Kitabevi.

Ojalvo, H. 2001. Osmanli Padişahlari ve Musevi Tebaalari (1.Basım). İstanbul: 500.Yıl Vakfı Yayınları

Okutan, Ç. 2009. Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları(1.Basım) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Onur, B. 2012. Çağdaş Müze, Eğitim ve Gelişim: Müze Psikolojisine Giriş (1.basım). Ankara: İmge Yayınları.

Onur, B. 2014. Yeni Müzebilim: Demokratik Toplumu Yaratmak (1.Basım). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Özdoğan, G.G, Üstel, F ve diğerleri. 2009.Türkiye'de Ermeniler/Cemaat-Birey-Yurttaş (1.Basım)
İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özkasım, H.1999. "T.C. Kültür Bakanlığı Müzelerinde Finansal Sorunlar ve Mali Yapısının Biçimlenmesiyle İlişkisi".

Relph, E.1976. Place and Placelessness (1.Basım) London: Pion.

Ricoeur, P. 2012. Hafıza, Tarih, Unutuş, Çev. Özcan, M.E. İstanbul Metis Yayınları, İstanbul

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Rodríguez, A. Benbassa, E. 2001. (1.Basım) Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi. İstanbul. İletişim Yayınları.

Schlereth, T J. 1992. Cultural History & Material Culture: Everyday Life, Landscapes, Museums. (1.Basım). University Press of Virginia, Virginia.

Sheppard, B.2001. Museums, Libraries, The 21st Century Learner. The 21st Century Learner (1.Basım). Conference(Nov 7-9), Washington.

Smith, A. D. 1999. Millî Kimlik (2. Basım) İstanbul: İletişim Yayınları.

Smith, P. 2005. Kültürel Kuram. (1.Basım) Çev. S.Güzelsarı-İ.Gündoğdu, İstanbul, Babil Yayınları.

Türker, N.2015. Vatanım Yok, Memleketim Var (1.Basım) İstanbul: İletişim Yayınları.

Viereg, H., K, Nash, S., Sgoff, B. 2004. Museology : An Instrument For Unity And Diversity? (1.Basım). München : Museums-Pädagogisches Zentrum.

Yeniden Müzeciliği Düşünmek, Der: Atagök, T. İstanbul: YTU Basım Yayın.

Yetkin, Ç. 1996. Türkiye'nin Devlet Yaşamında Yahudiler.(1.Basım). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın A.Ş.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (2. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kitapta Bölüm

Atagök, T.1999. “Çağdaş Müzeciliğin Anlamı; Müze ve İlişkileri”, Yeniden Müzeciliği Düşünmek. Derleyen: Atagök.

Atagök, T.1999. “Müze- Toplum İlişkisinde Müze”, Yeniden Müzeciliği Düşünmek. Derleyen: Atagök, T. İstanbul: YTU

Demir, Ö. 2014. “Nitel Araştırma Yöntemleri”. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Editör: Böke.K. İstanbul: Basım Yayın.

Duncan, C. & Wallach, A. 2012. “Evrensel Müze” Tarih Sahneleri: Sanat Müzeleri 2, Müze ve Eleştirel Düşünce. Editör: Artun,A. İstanbul: İletişim Yayınları.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Graf, M. 2012. “Müzeler ve Kimlik Arayışı”. Sanatın Günceli Güncelin Sanatı. Hazırlayan: Yılmaz, M. İstanbul: Ütopya Yayınları

Gür, A.2006. “Üç Boyutlu Öyküler: Türkiyeli Ziyaretçilerin Gözünden Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Temsil Ettiği Ulusal Kimlik”. Türkiye’nin Toplumsal Hafızası. Derleyen: Özyürek, E. İstanbul: İletişim Yayınları.

Madran, B.1999. “Müze Türleri”. Yeniden Müzeciliği Düşünmek Derleyen: Atagök, T. İstanbul: Y.T.Ü. Yayınları.

Oruçoğlu, Z.1999. “Müze Sergilemesinde Dil ve Etkileşim”. Yeniden Müzeciliği Düşünmek, Der: Atagök, T. İstanbul: YTU Basım Yayın.

Özyürek, E. 2006. “Cumhuriyet’le Nikâhlanmak: “Üç Kuşak Cumhuriyet” ve “Bir Yurttaş Yaratmak “ Sergileri. Türkiye’nin Toplumsal Hafızası. Editör: Neyzi L. İstanbul: İletişim Yayınları.

Perouse, J. 2008.”Kentsel Bellek ve Kent Müzeleri”. Kentler ve Kent Müzeleri. Derleyen: Silier, O. Antalya: Antalya Kent Müzesi Proje Hazırlık Merkezi.

Rona, Z. 1999.”Belgeleme, Arşivleme, Envanter Üzerine Denemeler” Yeniden Müzeciliği Düşünmek. Derleyen: Atagök,T. İstanbul: YTÜ Basım Yayım Merkezi.

Sandell, Richard ve Robert R. Janes. 2007. “Museums and Change”. Museum Management and Marketing. Editör: Sandell, R.; Janes, R. R. USA: Routledge.

Silverman, D. 2012. “Nitel/Nicel”. Temel Sosyolojik Dikotomiler. Editör: Jenks, C. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Sirel, H.1999. “Müze Eşyasının Korunması ve Sergilenmesi ile Aydınlatma İlişkisi”. Yeniden Müzeciliği Düşünmek, Der: Atagök, İstanbul: YTU Basım Yayın Tanıtımı ve İletişim. T. İstanbul: YTU .

Uralman, H.2012. “Müze Halkla İlişkilerinin Genişleyen Perspektifi” Müzebilimin ABC’si. Editör: Ertürk, N., Uralman, H. İstanbul: Ege Yayınları.

Ünsal, D. 2009. “Türkiye’de Kültür Politikaları Açısından Müze Oluşumları”. Editör: İnce, A. Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ünsal, D. 2012. Müze, Katılım ve Yurttaşlık” Müzebilimin ABC’si. Editör. Ertürk, N. Uralman, H. İstanbul: Ege Yayınları.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Yılmaz, F.2008.”Kentsel Belleğin Kurumsallaştırılması”. Kentler ve Kent Müzeleri. Derleyen: Silier. O. Antalya: Antalya Kent Müzesi Proje Hazırlık Merkezi.

Basım Yayın

Atasoy, N.1999. “Çağdaş Eğitimde Müzenin İşlevi”. Yeniden Müzeciliği Düşünmek. Derleyen: Atagök, T. İstanbul: YTU Basım Yayın.

Bowe, A., J. 2009. Intercultural Dialogue And The British Museum: A “Museum For The World”. Ed: Simona Bodo, Kirsten Gibbs, Margherita Sani. Museums As Places For Intercultural Dialogue: Selected Practices From Europe. UK: MAP For ID Group.

Can, F.1999.”Bozulma ve Nedenleri”. Yeniden Müzeciliği Düşünmek Derleyen: Atagök, T. İstanbul: YTU Basım Yayın.

Levi, A. 2014. “Hafizanin Dayanılmaz Ağırlığı:Arşiv ve Müzelerde Türk Yahudi Kadını”. Nasıl Hatırlıyoruz? Editöre:Neyzi,L. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Misztal, B. 2007. Memory Experience: The Forms And Functions Of Memory.Editör: Watson,S.

Museums And Their Communities İçinde. New York: Routledge

Parekh, B. 2014. “Kimliğin Mantığı”. Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık. Editör: Mollaer, F. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Periyodik Yayınlar

Aydınğün, A. 2007. “Kazakistan’da Tarihi Canlandırılan ve Milli Kimliği İnşa Eden Müzeler” , Bilig Dergisi, S.41. S.S.89-108.

Aytaç, Ö. 2007. “Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2 SS. 199-226.

Başaran, G. 2007. “Bellek Yönetimi Ve Edebiyat: Türk Ulusal Kimliğinin İnşası Ve Tarihi Romanlar”, Kültür ve İletişim, Vol.10, No.2, S.S. 63-91.

Behrendt, M., Franklin, T. (2014). A review of research on school field trips and their value in education. International Journal of Environmental and Science Education, 9(3),S.S. 235-245.

Coffee, K. 2008. “Cultural Inclusion, Exclusion And The Formative Roles Of Museums”, Museum Management and Curatorship. Vol. 23, No. 3, September 2008, S.S.261-279 Çağla, C.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

2007. “Bellek Üstüne Düşünmek”, Cogito- Bellek: Öncesiz, Sonrasız, S.S: 50 217233.

Çınar, Y. K. (2009). Müzecilik Eğitimde Yeni Eğilimler Türkiye’de Müzecilik Ve Mesleki Eğitim (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Davies, M. & Shaw, L. (2010). “Measuring The Ethnic Diversity Of The Museum Workforce And The Impact And Cost Of Positive-Action Training”, With Particular Reference To The Diversity Scheme”, Cultural Trends, 19 (3), S.S. 147-179.

Demirci, M.T. 2009. Kültürel Öğelerin Öğretiminde Müze Gezilerinin Önemi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.

Ergenç, İ. 2019. Endüstriyel Miras Alanlarının Dönüşümünün Müzecilik Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müze Yönetimi Anabilim Dalı.

Ettema, Iris. 2015. The Multicultural Museum: a History of Multiculturalism and Migration in the Amsterdam Museum. Leiden University. Master Thesis.

Firestone, W.A.1987. “Meaning in Method: The Rhetoric of Quantitative and Qualitative Research: An introduction, Educational Researcher, C. 16 : 7, S.S.16-2.

Genç, M.K. 2019. Modern Müzecilik Açısından Bir Uygulama Örneği: Antalya Anadolu Oyuncak Müzesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı.

Gürçayır, S. 2011. “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma”, Millî Folklor, Yıl 23, Sayı: 92.

Hacettepe Üniversitesi / Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü / Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı.

Işık, O.1994. “Değişen Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması” Toplum ve Bilimi, Sayı 64–65, S.S 84-105.

Karadeniz C.2015. Çağdaş Müze ve Kültürel Çeşitlilik: Arkeoloji Müzesi Uzmanlarının Kültürel Çeşitliliğe İlişkin Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi” (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karadeniz, C. 2017. “Müze ve Toplum: Müzeyle Topluma Ulaşmak”. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8(6), S.S. 19-37.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Keskin, N. 2014. Kentlerde Yeni Bellek Mekânları: Kent Müzeleri, Folklor/Edebiyat, Cilt: 20, Sayı:79, 2014/3.

Köseoğlu, F.N. 2019. Antik Dönem Heykellerinin Sergilenmesi: Sergileme ve Müzecilik Tarihi Açısından Genel Bir Değerlendirme (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı.

Maya, D. 2016.”Yaşanan Zamanların İzinde”, Şalom Dergi, 54, S.S 20-25.

Orion, N., & Hofstein, A. (1994). Factors that influence learning during a scientific field trip in a natural environment. Journal of Research in Science Teaching, 31(10),S.S. 1097- 1119.

Öztekin, H. 2015. “Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği” Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:8, S: 38, s. 925- 936.

Öztürk, A. (2017) “Türkiye’de Müzik Müzeleri Ve Eğitsel İşlevleri” Eğitim Bilim Toplum Dergisi, Cilt, 15, Sayı:58, S.S: 116-129.

Rennie, L. J., & McClafferty, T. (1995). Using visits to interactive science and technology centers, museums, aquaria, and zoos to promote learning in science. Journal of Science Teacher Education, 6(4), S.S.175-185.

Sevüktekin, A, Akmehmet, K. 2019. “Kent Müzelerinde Göçmenlere Yönelik Çalışmalar ve Kültür Politikaları: Kopenhag Müzesi Örneği, Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi. vol 15, sayı 2. 137-152.

Sucaklı, B. 2019. Modern Müzecilikte Kullanılan Interaktif Tasarım Yöntemlerinin Ziyaretçiler Üzerindeki Etkilerinin Bilgisayar Ortamında Araştırılması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sanat Ve Tasarım Anabilim Dalı.

Sucaklı, G. 2019. Turizmde Modern Müzecilik Anlayışı Ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarının Müzelerde Kullanımı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Şahin, M. 2019. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Müzecilik 1846-1938 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Şenel, E.2014. “Koleksiyon Yönetim Politikası Oluşturmanın Müzecilik Açısından Önemi Ve Düzenleyici Faktörler” İdil Dergisi. C.3,S.14,S.S.39-50 .

Tasouji, C. D. 2013. “Bir Hafıza Mekânı Olarak Müze: Etnografya Müzesi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, C.3, sayı: 5-6.S.S.129-143.

Tekin, G. 2017. “Dönüşen Müzecilik Ve Müzede Öğrenme: Ankara Somut Olmayan Kültürel

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Miras Müzesi Örneği”. Milli Eğitim Dergisi. S.214.S.S.155-165.

Tekin, G. 2017. “Dönüşen Müzecilik ve Müzede Öğrenme: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi Örneği”, Milli Eğitim Dergisi. S.214.S.S.155-165.

Temel, B. 2019. İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Müzecilik Ve Müze Turizmi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı .

Tezel, C. 2007. “Ulusal Kimliğin Oluşumunda Müze ve Toplum İlişkisi”: Singapur. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. C.6, S.20,S.S.133-155.

Tezler

Van den Bosch, A.2005. Museums Constructing a Public Culture in the Global Age. Routledge Taylor &Francis Group, 19(1), S.S. 81-89.

Yıldız, S. 2015. “Asimile Olma, İçer Kapanma, Kimliklenme Cumhuriyetten Bugüne Türkiye Yahudilerinin Kimlik Stratejileri”, Alternatif Politika, Cilt:7,Sayı:2, S.S. 257-290. Zabalueva, O. 2018. “Museology And Museum-Making: Cultural Policies And Cultural Demands”. Open Edition Journal.Vol.46. S.S 231-247.

Zengel, R. 2002. “Yeni Binyılda Kentsel Açık Mekânlarda Kimlik Arayışı”, Arredamento Mimarlık, (11). S.S. 35-47

Gazete, Dergi

“Medyada Nefret Söylemi Raporu” Şalom Gazetesi, 19 Eylül 2018

“Mesleklerinde İlk Türk Yahudi Kadınlar” sergi haberi, Şalom Gazetesi, 10.10.2018).

“Neve Şalom'da Yahudi Kültürü Avrupa Günü Etkinliği” 27 Kasım 2019

“Sağlam Kafa Sağlam Vücutta Bulunur” sergisi, (Şalom Gazetesi, 10.10.2018).

Sempozyum

Altıntaş, S. 2015. “Türkiye’de Müzecilik: Yeni Kavram ve Uygulamalar”, Bildiri Özetleri 20-22 Mayıs 2015 (İstanbul: Deniz Müzesi, Ulusal Müzecilik Sempozyumu, 61-2, 2.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

İnternet Kaynakları

500.Yıl Vakfı Müzesi <http://www.muze500.com>

Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2021

Arkeolojik Haber, “Yahudi Kültürü Günü”

<https://www.arkeolojikhaber.com/haber/neve-salomda-yahudi-kulturu-avrupagunu-etkinligi17458/>

Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2021

İnter Cultural Dialogue, “EU Europa”

<http://www.interculturaldialogue.eu/web/intercultural-dialogue.php>

Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2021

Polat, M, “Etnografya Müzelerine Yeni Bir Yaklaşım” Amazonaws

https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/36488239/ETNOGRAFYA_MUZELERI_NE_YENI_BIR_YAKLASIM.pdf?

Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2021

Sabancı Mardin Müzesi, “Koleksiyon”

<http://www.sakipsabancimardinkentmuzesi.org/koleksiyon>

Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2021

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Alaçam Mübadele Müzesi” <https://samsun.ktb.gov.tr/TR-217088/alacam-mubadele-muzesi.html>

Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2021

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Çatalca Mübadele Müzesi

<http://www.lozanmubadilleri.org.tr/catalca-mubadele-muzesi/>

Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2021

Whitehead, C, Eckersley, S, Mason, R , “Placing Migration In European Museums: Theoretical, Contextual And Methodological Foundations”, Melaproject

http://www.melaproject.polimi.it/upl/cms/attach/20130222/164225568_2602.pdf Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2021

Winkel, D. D.2016. “Representing ethnic minority communities in City Museums” Leiden University Repository

<https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/52388/Thesis%20D.D.%20van%20de%20Winkel%2C%20June%202017%2C%20final%20version.pdf?sequence=1> Erişim

Tarihi: 2 Temmuz 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

EDEBİYAT EĞİTİMİNDE ŞİİRİN YERİ: BEHÇET NECATİGİL ÖRNEĞİ
(THE PLACE OF POETRY IN LITERATURE EDUCATION: THE CASE OF BEHÇET NECATİGİL)

Dr. Salih BOLAT

ÖZET

Çalışmanın amacı edebiyat eğitiminde şiirin yerini belirtmek, bu bağlamda Behçet Necatigil şiirinin biçim ve içerik açısından özelliklerini ortaya çıkarmaktır. Bunu yaparken, Türk şiirinin modernleşme süreci ile ilişkisini kurmaktır. Çalışmada verilerin elde edilmesi literatür taraması yöntemine dayandırılmıştır. Çalışma, Behçet Necatigil'in yayımlanmış belli başlı şiir kitapları ve şiir çevirileri ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, Behçet Necatigil'in şiirlerinin izleklerinin, daha çok "ev", "aile bireyleri" çevresinde somutlanan bir yabancılaşma ve bu yabancılaşmanın sosyo-psikolojik karşılıkları olduğu bulgusuna varılmıştır. Bulgulardan yola çıkarak, Necatigil'in Türk modern şiirinin oluşmasına önemli katkıda bulunduğu, bu durumun ise çalışmaya özgün bir değer kazandırdığı söylenebilir. Türk şiirinin modernleşme sürecinde önemli etkisi olan şairlerden biri olan Behçet Necatigil'in gerek özgün şiirleriyle gerek Alman şiirinden yaptığı çevirileriyle bu sürece katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Behçet Necatigil'i şiir yazmaya hazırlayan koşullar bağlamında, Necatigil şiirinin içerik ve biçim özellikleri, ideolojik arka planı ve Necatigil şiirinin Batı şiiriyle ilgisi saptanmaya çalışılmaktadır. Türk şiirinin modernleşme sürecinde önemli ve özgün bir yeri olan Behçet Necatigil'in şiirlerinin izlekleri, daha çok "ev", "aile bireyleri" çevresinde somutlanan bir yabancılaşma ve bu yabancılaşmanın sosyo-psikolojik karşılıklarıdır. Necatigil'in şiiri, kentleşme ile birlikte biçimlenen kapitalist yaşama biçiminin ürettiği yabancılaşmış bireyin şiiridir. Necatigil'in şiirlerinin biçimsel olarak farklı deneylerle oluştuğu görülmektedir. Bütün şiirlerinde insanın iç yalnızlığındaki derinliği, toplumsal ikiyüzlülüğü gerçek sanan bireyin tek başına kaldığında içine düştüğü acınası çaresizliği yansıtır.

ANAHTAR KELİMELEER: Eğitim, Edebiyat, Şiir, Behçet Necatigil, Ev, Yabancılaşma.

ABSTRACT

The aim of the study is to indicate the place of poetry in literature education, and in this context, to reveal the features of Behçet Necatigil's poetry in terms of form and content..While doing this, it is to establish the relationship of Turkish poetry with the modernization process. Obtaining the data in the study was based on the literature review method. The study is limited to Behçet Necatigil's major published poetry books and poetry translations. In this context, it has been found that the themes of Behçet Necatigil's poems are an alienation embodied mostly around "home",

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

"family members" and the socio-psychological counterparts of this alienation. Based on the findings, it can be said that Necatigil contributed significantly to the formation of Turkish modern poetry, and this situation gave the study a unique value. It is seen that Behçet Necatigil, one of the poets who had a significant impact on the modernization process of Turkish poetry, contributed to this process both with his original poems and his translations from German poetry. In this study, in the context of the conditions that prepared Behçet Necatigil to write poetry, the content and form features of Necatigil's poetry, its ideological background and the relation of Necatigil's poetry to Western poetry are tried to be determined. Behçet Necatigil's poems, which has an important and unique place in the modernization process of Turkish poetry, are mostly an alienation embodied in the "house", "family members" and the socio-psychological equivalents of this alienation. Necatigil's poem is the poem of the alienated individual produced by the capitalist way of life shaped by urbanization. It is seen that Necatigil's poems are formed by different experiments in form. In all his poems, the depth of the inner loneliness of the human being, the miserable helplessness of the individual who thinks social hypocrisy is real, he falls into when he is alone is reflected.

KEY WORDS: Education, Literature, Poetry, Behçet Necatigil, House, Alienation.

GİRİŞ

Edebiyat eğitimi bireylerin zihinsel ve ruhsal gelişimleri ile kişiliklerinin oluşumunda önemli bir süreçtir. Bu süreçte kurmaca metinler olan roman, öykü, oyun gibi türler kadar şiir de önemli bir işleve sahiptir. Şair, şiir ve şiirsel yaratım kavramlarını bilmek, bireylerin kişiliklerinin biçimlenmesinde daha da etkili olur. Bu bağlamda Behçet Necatigil'i şiir yazmaya hazırlayan koşulları, şiirinin izleklerini, ideolojik arka planını bilmek, bireyin estetik perspektif oluşturmasında etkili olacaktır.

Türk şiirinin Cumhuriyet döneminde girdiği modernleşme süreci, birçok şairin kendi şiirlerini modernleştirme çabalarıyla hız kazanmıştır. Bu çabalara giren şairlerin, yeni bir şiir oluşturma kaygıları, onların özellikle Batı şiirine yönelmelerine neden olmuştur. Ülkenin içine girdiği modern yaşama biçimi, yeni bir birey oluşturma politikaları, yeni bir estetik anlayış geliştirme kaygıları bunu gerektirmekteydi. Bu çabaların Türk şiirinde de karşılık bulmuş olması doğaldır. Türk şiirinin modernleşme sürecinde önemli etkisi olan şairlerden biri olan Behçet Necatigil'in gerek özgün şiirleriyle gerek Alman şiirinden yaptığı çevirileriyle bu sürece katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Behçet Necatigil'i şiir yazmaya hazırlayan koşullar bağlamında, onun şiirinin izlekleri, ideolojik arka planı ve şiirinin Batı şiiriyle ilgisi saptanmaya çalışılmaktadır.

1. EDEBİYAT EĞİTİMİ VE ŞİİR

Bireylerin estetik beğenilerini yükselten bir etkinlik olarak edebiyat eğitimi, kültürel olarak da değerler geliştirmede ve oluşturmada çok önemlidir. Bireye yaşantısal deneyimler aracılığıyla aktarılan bilgilerin, duyguların ve düşüncelerin yazılı dil ile gerçekleşmesi, okuma-anlama

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

süreçlerinin gelişimine de katkıda bulunur. Bu sayede bireyler, edebiyat aracılığıyla farklı hayatlara tanıklık etme, böylece kendi deneyimlerini, ruhsal yapılarını, gerçekliğe yaklaşım biçimlerini de biçimlendirme olanağı bulurlar. Bu bağlamda edebiyatın işlevlerini genel olarak belirtmek gerekirse, şu yaklaşımları öne sürebiliriz (Nas 2002, 18-23):

- Bireylerin düş gücünün gelişimine katkıda bulunur,
- Dil ve düşünce arasındaki süreçlerin gelişimini etkiler,
- Etnik ve kültürel açıdan farklı bireyleri tanıma, onların yaşama biçimlerine tanıklık etme olanağı sağlar,
- Bireylerde dil bilinci ve duyarlılığı geliştirir,
- Eleştirel beğeni ve estetik bakış açısı sağlar,
- Yaşama bağlılık, umut, yaratıcılık gibi olumlu dinamiklerin gelişmesine katkıda bulunur.

Şiirin edebiyat eğitimindeki önemini anlamak açısından, Saussure'ün dil yaklaşımını hatırlamak yararlı olacaktır: Saussure, dil yetisin (langage) iki yönden oluştuğunu düşünür: Dil (langue: dil dizgesi) ve söz (parole: konuşma edimi).

Dil yetisi (langage), genel olarak insanların belli düzene göre oluşturdukları anlamlı sesler aracılığıyla iletişim kurabilme yeteneğini açıklar. Bir yanıyla toplumsal bir niteliği olan dil yetisinin, bir yanıyla da bireysel bir niteliği vardır. Bütün sağlıklı insanlarda doğuştan var olan, kalıtımla kavranılmış, ancak gelişmek için de uygun çevresel uyarıyı gerektiren konuşma yetisidir.

Dil (langue), dil yetisinin toplumsal yanıdır; toplumların anlaşma, iletişim kurma aracıdır. Türkçe, İngilizce gibi. Dili kullananların hepsinin belleklerinin incelenmesinden çıkarılabilecek bir ortak olgudur. Bireylerin zihinlerinde birikmiş sözcük imgelerinin toplamıdır.

Söz (parole), bireylerin toplumsal çevresine, eğitimine, bireysel yeteneklerine ve yaşamsal deneyimlerine bağlı olarak, kullanmak üzere dilin bir bölümünden yaptıkları seçmedir. Çünkü bireyler, toplumsal nitelikli dilin ancak bir bölümünü kullanırlar. (Saussure 1971, 38-42.)

Her şeyden önce birer dil etkinliği olan edebiyatın ve şiirin, Saussure'ün dil konusundaki yaklaşımları göz önüne alındığında, toplumsal ve bireysel açıdan ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Doğal ve toplumsal gerçekliğin algılanmasında, tarihsel ve kültürel olarak yorumlanmasında, dolayısıyla bireyin kendini ifade etmesinde en önemli araçtır.

Edebiyatın bir türevi olan şiir ile roman ve öykü gibi kurmaca metinlerin okurları açısından farklı bir ilişki süreci söz konusudur. Şairin şiir ile ilişkisi, sözlü kültür insanı gibidir. Okurun şiir ile ilişkisi ise yazılı kültür insanı gibidir. Walter J. Ong, sözlü kültürün psikodinamiğinden söz ederken, sözlü kültürlerde insanların, büyük bir olasılıkla evrensel olarak, sözcüklerin büyüğü bir güç içerdiğine en azından bilinçdışında inanmalarının, sözcükleri zorunlu olarak söylenen, seslendirilen ve dolayısıyla bir güç tarafından harekete geçirilen şeyler olarak algılamalarıyla

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

ilintili olduğunu belirtir. Buna karşın matbaa kültürüne bağımlı insanların, sözcüklerin her şeyden önce sözlü olduklarını, birer olay olduklarını ve dolayısıyla "güçlü" olduklarını unuttuklarını; sözcüklerin, onlar için nesnemi bir nitelikte, "orda bir yerde", düz bir yüzeyde buldukları için ölü sanıldıklarını ve kolay kolay büyü çağrıştırmadıklarını vurgular (Ong 2013, 104). Bu yüzden de bir şiirin okurda karşılık bulması, çarpıcı, derin, farklı ifade biçimleri ile mümkündür. Öyle ki, okur bir şiiri okuduğunda, oradaki sözcüklerle ilk kez karşılaşmış kanısına kapılmalıdır

2. BEHÇET NECATİGİL'İN DÖNEMİNDE EGEMEN ŞİİR ORTAMI

Şairlerin, yazarların ve bütün diğer sanatçıların genellikle yaratıcılık serüvenlerini etkileyen, onların biçimlenmesinde önemli yer tutan bir figür hep olmuştur. Türk şiirinin modernleşme sürecinde çok önemli bir yer tutan Behçet Necatigil'in Kastamonu'daki ortaokul öğrencilik yıllarında da (1930'lar) onun şairlik hayatını etkileyen öğretmeni Zeki Ömer Defne'dir. Şiirin anlamını değiştirecek olan Rimbaud'nun öğretmeni Georges Izambard kadar etkili olmasa da, şair Zeki Ömer Defne'nin öğrencisi Behçet Necatigil'i desteklemiş olması çok önemlidir. 23 Ocak 1930'da Necatigil'in defterine "Yarının iyi bir kalemine sahipsin. Boş durma, oku!" diye yazmış olması Necatigil'in poetik serüvenini daha başlangıçta rastlantı olmaktan çıkaracak, bilinçli bir tercih olmasını sağlayacaktır

Behçet Necatigil, o yıllarda ulusal *Akşam* gazetesinin haftalık "Çocuk Dünyası" sayfasında Küçük Muharrir imzasıyla şiirler, fıkralar, öykücükler yazar. Kendisiyle yapılan bir röportajda söylediğine göre, bu çalışmalarının karşılığında belli bir ücret de alır, para alamadığı zamanlarda ise çikolata ve bonbon alır. Necatigil'in 1940'lı yıllarda Kars ve Zonguldak gibi Anadolu kentlerinde öğretmenlik yapmasının, farklı insanlar tanınmasına ve farklı hayatlara tanıklık etmesine katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Zaten duyarlılığı son derece gelişmiş bir şair olan Necatigil'in şiirlerinin temel izleğini oluşturan 'ev içi bunalımı'nın arka planında 'taşra sıkıntısı' da yatmaktadır. Oysa o yıllarda Garip şiirinin tek boyutlu itirazı, hececî şiirler yazan Behçet Kemal Çağlar'ın, halk şiiri geleneğini sürdüren Ahmet Kutsi Tecer'in, geleneği koruyarak modernleşme çabalarını sürdüren Ahmet Muhip Dıranas'ın çabaları sürse de etkisini yitirmişti. İlerleyen yıllarda '1940 Kuşağı' olarak yakın dönem edebiyat tarihine girecek olan bir şair topluluğunun şiirsel çabaları egemen olmaya başlamıştı. Cahit Irgat, Suat Taşer, Ömer Faruk Toprak, Arif Damar, Mehmet Başaran, Hasan Hüseyin Korkmazgil, A.Kadir, Hasan İzzettin Dinamo, Enver Gökçe, Ahmed Arif ve Attila İlhan gibi şairlerin ön planda görüldüğü '1940 Kuşağı', Türkiye'nin aydınlanma, demokratikleşme ve estetik düşünce sürecinde çok önemli bir kuşağın adıdır. Bu kuşağı oluşturan şair, yazar ve düşünce insanları, resmi ideolojinin dışında bir toplumsal kalkınma projesi olan insanlardır. Ülke kalkınmasında toplumsal çıkarları ön plana alan, emek ve değer ilişkisini ekonomik üretim sürecinin ana eksenini kabul eden 1940 Kuşağı, sanatta ve özellikle şiirde de bu projeyi destekleyen bir estetik yaratmaya çalışmıştır.

1950'li yıllara gelindiğinde, bir şairler topluluğunun, Ankara'da yayınlanan *Pazar Postası* dergisi çevresinde bir araya geldiği görülecektir. Derginin yönetmeni olan Muzaffer Erdost, *Pazar Postası*'nda, o yılların genç şairlerinin şiirlerini yayınlarken, bu şairlerin ilerleyen yıllarda

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Türk şiirini temelden etkileyecekleri konusunda o kadar da emin olmadığını yazacaktı (Erdost, 2015; 98) Oysa aralarında Ülkü Tamer, Yılmaz Gruda, Tevfik Akdağ, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Turgut Uyar, İlhan Berk gibi adların yer aldığı bu şairler yakın Türk edebiyatı tarihine ‘İkinci Yeni Şiiri’ adıyla geçecek olan çok önemli bir şiir deyiminin kurucusu olacaktı.

‘İkinci Yeni Şiiri’, modern şiirimizin gelişim sürecinde çok önemli bir deneyimdir. Batı, özellikle Avrupa o yıllarda Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarını yaşamış, insana ve hümanizmaya güveni sarsılmış olan sanatçıların toplumsal, siyasal, etik değerleri de sarsılan önemli bölümü akli bile reddetmiştir. Bu nedenle, örneğin Batı sürrealizminin ülkemizde filizlenen İkinci Yeni şiirinde karşılık bulmasını, doğal ve gecikmiş bir tepki olarak görmek gerekir. İkinci Yeni şiir anlayışının, toplumcu düşünsel arka planla, sürrealizmi bağdaştırması, Türk şiirine, hatta estetik düşüncesine önemli katkıda bulunmasına neden olmuştur. Bu katkı daha çok şiirin gerçeklikle poetik ilişkisinde ve imgenin şiirde kapladığı yoğunlukta olmuştur. Bir sanatçının kültürlenme sürecinin büyük bölümünün, diğer bütün önemli ve büyük sanatçıların yaşamlarıyla, yapıtlarıyla, kaynaklarıyla ilgili yaptığı araştırmalardan, okumalardan ve tartışmalardan oluşur. Zaten bir sanatçı, önemli ve büyük gördüğü bir sanatçının niçin önemli ve büyük olduğunu, ona ve yapıtlarına bu nitelikleri kazandıran özelliklerin neler olduğunu merak etmiyorsa, kendi varlık nedenleriyle ters düşüyor demektir. Bu bağlamda bir şair kendinden iki yüz yıl önceden bu yana yazılmış şiiri tanımalıdır. Böylece bir sanatçı/şair, ait olduğu estetik enlem ve boylamları tanır, nerede olduğunu bilir, sanat tarihi içinde kendine dayanak oluşturabilir, ayakları yere basar, kendi kan grubundan olan diğer sanatçıları tanır. Bir tren yolcusu bile hangi istasyondan trene bindiğini, nereye gittiğini, diğer yolcularla ilişki biçimini bilmek durumundadır. Bu söylenenler Behçet Necatigil için de geçerlidir. Onun şiir serüvenini bilmek, şiir üzerine söyledikleri, şiiri ciddiye alan diğer birçok şair kadar çok önemlidir. Adeta bir şiir öğretmeni olan Necatigil’in, yukarıda belirttiğimiz şiir ortamından açık biçimde etkilenmeden şiirsel arayışını sürdürdüğü görülmektedir. Almanca bilen Necatigil’in, özellikle Alman şiirine yöneldiği söylenebilir. Bu bağlamda, en fazla

1856’da yaşamını yitirmiş Alman şair Heinrich Heine’nin şiiri ile bir etkileşim içinde olmuştur.

Necatigil, hazırladığı *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*’nde kendi şiirini tanımlarken, ilk şiirlerinin lise öğrencisiyken Varlık dergisinde yayınlandığını, şairlik sürecinin kırk yılını orta sınıftan bir aile yaşamının ‘ev’ ilişkilerine, aile ve akraba bireylerinin bireysel ve psikolojik serüvenlerine harcadığını yazacaktır (Necatigil,1960: 86).

3. BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİNİN İZLEKLERİ

Türk şiirinin modernleşme sürecinde önemli ve özgün bir yeri olan Behçet Necatigil’in şiirlerinin izlekleri daha çok ‘ev’, ‘aile bireyleri’ çevresinde somutlaşan bir yabancılaşma ve bu yabancılaşmanın sosyo-psikolojik karşılıklarıdır diyebiliriz. Yalnızlık, mutsuzluk, düş kırıklıkları bu karşılıkların bazılarıdır. Gonca Gökalp Alparşan’a göre, “Necatigil’in şiirlerinde ev, dış dünyaya karşı korunaklı bir iç dünya sunsa da insanoğlu onun ‘güvenli’ dört duvarıyla sınırlanmaktan çok memnun değildir. İçeriden dışarıya merakla, özlemle, arzuyla bakan birey,

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

yine de dışarıya çıkmaya cesaret edemez ve ev, giderek daralan bir çembere, kaotik bir yapıya dönüşür.” (Gökalp,2003:5).

Gerçekten de Necatigil’in şiiri, kentleşme ile birlikte biçimlenen kapitalist yaşama biçiminin ürettiği yabancılaşmış bireyin şiiridir. Burada belirtilen “yabancılaşmış birey” ifadesiyle şiirin öznesi olan şair değil, şiirin nesnesi olan birey anlaşılmalıdır. Yabancılaşma, en genel anlamda, bireyin kendi ürettiği nesnelerin, emek ürünlerinin egemenliği altına girerek kendi sorunlarına, bulunduğu ortama, toplumsal ve insani olana yabancı durumuna gelmesidir. Yabancılaşan birey mutsuz olur, sürekli kendinden arınmak ister ve toplumdaki kaçar. Necatigil’in yabancılaşmış bireyi de, özel alan ile kamusal alan arasına sıkışan, bu iki alan arasında hangi değerlere göre davranacağını kestiremeyen bireydir.

Necatigil’in şiirlerinde önemli bir yer tutan “boşluk” duygusu, aslında yabancılaşmış kent bireyinin anlam arayışının bir yansımasıdır. ‘Ölüm’, ‘kuyu’ gibi izlekler de bu anlam arayışının imgesel karşılıklarıdır. Behçet Necatigil, bir konuşmasında, *İki Başına Yürümek* adlı şiir kitabının adıyla ilgili olarak şunları söyler: “İki Başına Yürümek, bir durumun, bir duygunun olumlu-olumsuz iki başına, eksi-artı iki kutbu arasında yürünmesi” anlamına da gelebilir (Necatigil; 2002:45). Tam da modern çağın parçalanmış, yabancılaşmış bireyinin tanımlanmasıdır. Bu parçalanmayı, Necatigil, “Maskeli Balo” adlı şiirinde, metaforik bir dille şöyle ifade edecektir: “Siz gene o maskeli balodan döndünüz, / -Ben bu ismi verdim hayata- [...] Maskeli balo bitti, gene gece, evinize döndünüz [...] Bakmayın aynalara, aynalar kirlidir / Aynalarda rezil olur yüzünüz.” (Necatigil, 2002: 78).

1950’li yıllar, Batı’da, 1900’ün başlarından beri, özellikle Birinci Dünya Savaşı’ndan beri süregelen anlam arayışının Türk edebiyatına, şiirine yansıdığı yıllardır. İşte “İkinci Yeni Şiiri” adıyla tarihe geçecek olan şiir anlayışı da bu yıllarda filizlenir. Batı’da gelişen bu anlam ve “imkân” arayışları olan üst gerçekçilik (sürrealizm), hatta nihilizm ve biraz da Dadaizm, geç de olsa İkinci Yeni şiirinde bir karışım olarak karşılık bulacaktır.

Gülten Akın, belki de bu anlayışlara gönderme yaptığı bir yazısında, Necatigil’in 1953’te yayınlanan *Çevre* adlı kitabıyla ilgili olarak şunları yazacaktır: “ ‘Kan’, sonra ‘Kongo’, ‘Yay’ İkinci Yeni’yi başlatmanın şiirleri. Aynı yıl içinde başkaları cafcaflı açıklamalarla, bildirimlerle hiç de ilginç olmayan bir anlamsızlığı ısıtıp ortaya koyadursunlar, Necatigil, bunlar ve sonrası şiirlerle sessiz bir kuyumcu gibi anlamı işledi. Anlama yeni boyutlar kazandırdı...” (Akın, 1983:56). Gerçekten de Necatigil şiiri, şiirimizin modernleşme sürecinde herhangi bir akım ya da anlayış içinde yer almamış, kendine özgü, bir “fenomen” olarak akıp gelmiştir.

Necatigil’in şiirlerinin biçimsel olarak farklı deneylerle oluştuğu görülür. “Çevre” kitabından en soyut deneyim olan “Kareler Aklar”a kadar ne denli biçimsel değişim gösterse de, bütün şiirlerinde insanın iç yalnızlığındaki derinliği, toplumsal ikiyüzlülüğü gerçek sanan bireyin, tek başına kaldığında içine düştüğü acınası çaresizliği söyledi.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Necatigil'in "Şiir Burçları", tam bir şiirsel sağduyu bilgisine dayanan öngörülerdir. Necatigil'e göre her şair, şiir yaşamı boyunca üç burçtan geçer. Bunlar "gurbet burcu", "hasret burcu" ve "hikmet burcu"dur. Şair ilk burç olan Gurbet Burcu'nda, başlangıçta bir süre gurbeti yaşar. Robinson gibi ıssız bir adaya düşer. Ne yazdığının, nasıl yazdığının ve niçin yazdığının tam bilincinde değildir. Yazdığı şiirde rastlantının payı büyüktür. Şairin beğenisi sağlam temellere oturmamıştır. Beğendiği iyi şairler de olabilir, kötü şairler de. Eğer şair bu dönemde usta şairlere rastlamışsa, şanslıdır. Ancak genelde bu dönemin ürünleri özentidir, taklittir ve kendini arayıştır, bir şairin tekrarıdır. Şairin şiirsel serüveninin ikinci dönemi ise Hasret Burcu'dur. Burada şair kendini, şiirini özler, gurbette oyalanmanın zaman kaybından başka bir şey olmadığını görür. Yazdıklarında ne kadar kendisi, ne kadar başkası olduğunu anlar. Bu nedenle kendine özlemiyle dolmuştur. Böylece şairin şikâyetleri, tedirginlikleri kişisel biçimlere girer, kendi bakış açısını, kendi yazış biçimini bu süreçte bulur. Sonuç olarak bu dönemde şair kendini, kendi dünyasını yansıtır. Üçüncü ve son dönem olan Hikmet Burcu'nda şair Yunus'laşır, Hayyam'laşır, Galip'leşir. Şair hikmet burcu döneminde akacağı yatağı bulmuştur. Burada şikâyetlerin, isyanın şiiri zamanla yerini kabulün, benimsemenin, vazgeçişin şiirine bırakır. Necatigil'e göre insanın en şaşmaz falını hikmet burcu gösterir; gurbetler geçici, hasretler geçici ve ebedi insan hikmet burcunda yaşar (*Necatigil*,1982: 103).

a. BEHÇET NECATİGİL'İN BATI ŞİİRİYLE İLGİSİ

Behçet Necatigil'in şiirinin biçimlenmesinde, Alman şairi Heinrich Heine'nin çok büyük bir etkisi vardır. Necatigil, Almanca'dan Türkçe'ye çevirdiği *Şarkılar Kitabı*'nda kaleme aldığı önsözde şunları yazacaktır: "Heine, Alman edebiyatının romantizmden realizme geçiş döneminin en önemli şairi. Çoğunlukla derinliğine ve acı bir duyarlık, yer yer üzgün tatlı bir eğlenti havası yansıtan şiirleri Almanya'da kuşaktan kuşağa birer halk türküsü gibi söylendi." (Heine, 1982:6).

Heine, Necatigil'in belirttiği özelliklere taşıyan şiirlerini, en olgun dönemi diyebileceğimiz 1820-1840 yılları arasında yazdı. Necatigil de en önemli şiirlerini 1950'lerde, yani Heine'den yüz yıl sonra yazacaktı. Peki, Heine'nin bir şair olarak biçimlenmesinde karşılık bulan, Necatigil'in de vurguladığı, 'romantizmden realizme geçiş dönemi'nin özellikleri neydi? Romantizm, Avrupa'da genel olarak 1800- 1850 yılları arasında yoğunluğunu ve hızını gösteren, özellikle bu dönemde toplumsal travmalara neden olan ekonomik üretim biçiminin sanatçıdaki yansıma biçimidir. Feodal üretim biçiminin son aşaması olan ev üretimi, yerini, insanların topluca üretim sürecine katıldıkları mekânlarda ve seri biçimde yaptıkları bir üretim biçimi olan kapitalist üretim biçimine bırakmıştır. Bu anlamda bir ekonomik yaşam, insani değerlerin geri planda kalmasını, insanın da üretim sürecinde "sermaye", "hammadde" gibi yalnızca "iş gücü" olarak sürecin bir ögesi olarak değerlendirilmesini dayatmıştır. Bu durum ahlaki bir yozlaşmaya neden olduğu gibi, insanın ürettiği ürünlere yabancılaşmasına, feodal sistemdeki gibi ürettiği değerlere düşlerini, özlemlerini, insani değerlerini de yansıtmaya olanaklarını kaldırmıştır. Üretim sürecindeki insan, makinanın bir uzantısı olmuştur. İşte "romantizm" olarak sanat tarihine geçecek olan akım, sanatçının bu durum karşısında doğaya, sessizliğe ve kendi içine çekilmesinin, ortaya çıkan çürüme karşısında

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

yakınmasının, umutsuzluklarının, bireysel kırgınlıklarının sanat yapıtındaki karşılığıdır. Romantik sanatçılar içinde yaşadıkları somut gerçeklikten uzaklaşarak, doğada ve uzak iklimlerde acılarına ve umutsuzluklarına bir çözüm, bir çıkış ararlar. 1789 Fransız Devrimi'nin vaat ettiği hümanizmi kaybetmenin düş kırıklığı içinde, daha geçmişe yönelerek, aydınlık zamanları tarihte bulmaya çalışırlar. İşte, Sanayi Devrimi'nin başladığı 1800'lerden, geliştiği 1850'lere doğru bu romantizm anlayışı değişmeye başlar. Sanatçılar artık kapanmış oldukları bireysel iç dünyalarından çıkmaya, topluma yakınlaşmaya, içinde buldukları sosyo-psikolojik ve kültürel durumla hesaplaşmaya, çözümleyici bir tutum takınmaya başlamışlardır. Toplumdaki değer yozlaşmasına ve çürümeye neden olarak gördükleri burjuvaziyi eleştirirler. Henri Heine, şiirlerini bu dönemden hemen önceki yıllarda, henüz umutsuzluğun umuda dönüşmediği zamanlarda yazmıştır. Heine, Necatigil'in şiirini derinden etkilemiştir. Hatta denebilir ki, Necatigil Cumhuriyet'in kurulmasından sonraki uluslaşma sürecinde, kendi şiirini oluştururken dayanak olarak alacağı şiir mirasını Heine'de bulmuştur.

Sanatsal yaratım sürecinin “yoktan var etme” değil, “gerçekliği estetize etme” süreci olduğu düşünülürse, böyle bir etkilenme doğal karşılanmalıdır. Bu bağlamda, her sanat yapıtı bütün diğer sanat yapıtlarının bir sonucudur. Demek, her sanatçı mutlaka diğer sanatçılarla, ya kendi kuşak sanatçılarıyla ya da daha önceki kuşaklarla ilişki içindedir. Sanatın bir türü olarak şiir için de geçerli olan bu ilişki biçimi, “reddetme, çatışma” biçiminde gelişeceği gibi, “uzlaşma” biçiminde de gelişebilir. Hangi biçimde gelişirse gelişsin, bir “etkilenme” ilişkisinden söz edebiliriz. Diğer sanatçılardan etkilenmeyen bir sanatçının kişilik kazanması (sanatçı olarak) biraz zordur. Bir sanatçının özgünlüğünün (biricikliğinin, tekrarlanamazlığının) düzeyi, başka sanatçıları etkilemesiyle de ortaya çıkar. Demek, etkilenmekten korkan bir sanatçı, bir şair, özgünlük oluşturma sürecini de zorlaştırmış olacaktır. Heine ile Necatigil arasındaki etkilenmenin düzeyinin biraz “ileri” gitmiş olabileceğini düşündürebilecek bir örnek olarak, aşağıdaki iki şiiri gösterebiliriz. Necatigil'in poetik sürecini derinden etkileyen bu şairin 1823-1824 yıllarında yazdığı *Dönüş* adlı kitabında yer alan bir şiir, Heine'nin Necatigil üzerindeki derin etkisini göstermesi bakımından ilginçtir (Heine,1982:176).

DÖNÜŞ 6.

*Ailesine sevgilimin
Rastladım yolculukta
Sevindiler beni görünce
Küçük kardeş, anne, baba.*

*Sordular hatırimi: Nasılsın?
Eklediler sonra:
“Hiç değişmemişsin,
Yüzün biraz solgun ama!”*

Halaları, yengeleri sordum,

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

*Bir sürü danıdıkları;
Sonra minik
köpeği,*

Ne de sevimli havlardı.

*Evlenmiş sevgilimi
De sordum bir ara:
Cevap verdiler sevinçli;
-Çocuğu
oldu yakında.*

*Candan kutladım
Sesim fısıltı halinde,
Çok selam söyleyin, Tebrikler
benden de.*

HEİNRİCH HEİNE

GİZLİ SEVDA

*Hani bir sevgilin vardı
Yedi sekiz sene önce, Dün yolda
rastladım Sevindi beni görünce.*

*Sokakta ayaküstü
Konuştuk ordan burdan,
Evlenmiş, çocukları olmuş Bir
kız, bir oğlan.*

*Seni sordu
Hiç değişmedi, dedim, Bildiğin
gibi..
Anlıyordu.*

*Mesutmuş, kocasını seviyormuş,
Kendilerininmiş evleri.. Bir suçlu
gibi ezik, Sana selâm söyledi.*

BEHÇET NECATİGİL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Behçet Necatigil de, tıpkı Heine gibi; ama Heine'den yaklaşık yüz yıl sonra, aynı duyarlılık çağını (Türkiye'de geç romantik olarak) yaşayan bir şair olarak değerlendirilebilir. Yukarıdaki iki şiirdeki benzerlik bunun kanıtıdır. Heine, 1830'larda sanayi devriminin toplumsal travmalarını, yukarıdaki şiiri yazdığı zamanlarda yaşamıştır. Aynı travmaları Behçet Necatigil, gecikmiş olarak 1950'lerde, yukarıdaki şiirini yazdığı zamanlarda yaşamıştır. Çünkü Necatigil'in şiirlerini oluşturan izlekler ile Heine'nin şiirinin izlekleri son derece çakışmaktadır. Memet Fuat'ın bir değerlendirmesinde, Necatigil'in şiirlerini değerlendirirken yazdıklarını bu bağlamda anlamak doğru olur: “Kent yaşamının belli bir kesitindeki insanları, günlük olaylar içinde, geçim sıkıntıları, düşleri, acıları, özlemleriyle, hem iç hem de dış dünyalarıyla saptayan, maddenin ötesini de gören bir kamera gibiydi. Bitmez tükenmez bir insan sevgisi, şiddete, sahteliğe, çıkarıcılığa, sömürüye karşı dinmez bir öfke, toplumsal yozlaşmadan kaynaklanan bir hüznün, şiirlerine benzersiz bir derinlik verdi.” (Fuat, 1985: 134).

“Sokaktan Gelmek” adlı şiirinde, sokaktan eve gelen insanı uyarır, hatta suçlar: “*Sokağa mı çıkıyorsun dikkat et (...)/ Sokak demek/ Eksilmek yarı yarıya (...) Haince sokaktan dönüşünüz/ Sisli, karda.../ Çünkü başka yaşayışlar gördünüz/ Dışarda...*” (Necatigil, 1981: 65).

4. BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİNİN TOPLUMSAL ARKA PLANI

Necatigil'in şiirlerinin, daha doğrusu şiir evreninin atmosferini, mekânını oluşturan fenomen ‘ev’dir. Ama bu ev kavramı, yalnızca barınma ihtiyacını karşılayan bir mekân olmanın ötesinde, bireyin kendini gerçekleştirdiği bir yapıdır. Bu nedenle, ev ile konut kavramlarını ayırmak gerekiyor. Blunt ve Dowling’e göre, konut sadece barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik bir mekândır, ev ise özgürlüğün ve kendini gerçekleştirmenin mekânıdır (Necatigil; 2006: 10). Farklı değişkenlerden oluşan ev, aidiyet bağlarını da somut biçime getirir. Oysa konut, birlikte yaşamak zorunda olan bireylerin bir araya geldiği, bu nedenle birçok yaşantıyı paylaşan, gündelik yaşamın gereklerini birlikte uygulayan bireylerin ya da ailelerin oluşturdukları barınma ve güvenlik amaçlı bir yerleşme türüdür (Arcan ve Evcî, 1999).

Edgü’ye göre ev, hiçbir zaman mimari bir terim olarak sınırlandırılmaz, çok boyutlu bir yapısı vardır ve anlamlar, semboller bakımından çok karmaşık bir yapıdır (Edgü,2009:72). Bachelard’a göre, “Ev, bizim dünyadaki köşemizdir. Çok kez söylendiği gibi, ilk evrenimizdir”. (Bachelard, 2008: 38).

Demek Necatigil, gündelik yaşamının büyük bölümünü gerçekleştirdiği mekânı ‘ev’ olarak yaşamaktadır. Bu ev, onun kalesidir. Sokağa, ötekine karşı bir siperidir. Tehlikelerle dolu dış dünyaya karşı güven veren bir sığınaktır. Alver’e göre “dışarıya, ötekine, yabancıya, düşmana, kaçılana kapalı” olan ev, “insana başkalarından uzak kalmayı, saklanmayı, gizlenmeyi” sağladığı için mahremiyet özelliği bulunan bir mekândır (Alver,2007:73). Sokak ise insanı baştan çıkararak, kendinden uzaklaştıran, yabancı bir alandır.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Şair, “Kokteyl Parti” adlı şiirinde, anlamlı bir ‘şey’ için bir araya gelmiş, sosyal yaşamın gereklerinden, bir iletişim ve etkileşim biçimi olan bir toplantıdaki insanları “samimi” olmaya davet eder. Onların gerçekte öyle aydınlık yüzleriyle neşeli, ışıklı insanlar olmadıklarına dikkat çeker: *“Böyle toplantılarda bir el olmalıydı/ İçkilerden önce sessizce uzanıp/ İçinizde unutulmuş lambaları/ Yakmalıydı...”* (Necatigil,1981: 102).

Necatigil’e göre, tehlikeli, yabancı, vahşi ve insanı tanınmaz duruma getiren sokak, adeta lanetlenir. Modern toplumda, kent yaşamında bir ‘sosyalleşme’ biçimi olan toplantılar, örneğin ‘kokteyl’ler ise bu lanetli bölgenin insanların bir araya geldikleri bir yalan dünyadır. Bu insanların bir şeyi kutlamak ya da paylaşmak için bir araya gelip, ellerinde içki kadehleriyle mutlu göründüklerine, yüzlerindeki aydınlık gülümsemelere bakmayın, aslında hepsinin de içinde bir karanlık vardır. Necatigil’in şiirlerinin önermesi, insanların gerçekte yaşadıkları karanlığın, içlerinde taşıdıkları karanlığın aydınlatılması gerektiğidir.

Oysa Ritsos’un “İsmene” adlı şiirinde İsmene, kötücül kız kardeşi için şunları söylüyordu: *“kullanışsız bir kılıç gibi kuşandığı bakışlarıyla/ Sorumsuz kahkahalarımızı cezalandırırdı/ (...) / Bazan sofranın kurulmasına yardım ederdi/ ellerinde tabakları taşıırken/ sanırdınız bir kurukafa taşıyor/ sonra hiç kimse sarhoş olmazdı...”* (Ritsos,1985:8).

Necatigil, şiir okurunun belli bir düzeye, belli bir eleştirel şiir bilincine sahip olması gerektiğini düşünür. Necatigil’e göre okur ile şair arasındaki bağ bir ortam ve eğitim işidir. Çünkü ona göre bazı şairler, ortalama şiir okuruyla çakışmaz, bu okura aykırı gelir. Necatigil için bu aykırılık önemli değildir. Çünkü okur tarafından bilinmemek, aranmamak şairin değersizliğini göstermez. Necatigil, şairin değerini, özgünlüğünü saptama görevinin, nesnel eleştirinin görevi olduğunu öne sürer. Dünya görüşleri, eleştiri anlayışları birbirinden çok farklı olan birçok eleştirmenin, üzerinde ‘iyi şair’ olarak anlaştıkları Asaf Halet Çelebi, Necatigil’in bu yaklaşımının en belirgin örneğidir. Demek, Necatigil şiir okurlarını birbirinden farklı donanımlara ve değerlere sahip kişiler olarak ele alır. Necatigil’e göre şiir okuru, “sanat zevki incelmış, sanatın içinde türlü akımların farkında olan kimseler” dir (Necatigil,1999:78).

SONUÇ

Behçet Necatigil’in, Türk şiirinin modernleşme sürecinde şiirini biçimsel ve içerik olarak yoğun biçimde geliştirmeye çalışmış bir şair olduğu görülmektedir. Zamanının Batı şiirini yakından izlediği, Türkçeye çeviriler yapmakla kalmayıp etkilendiği de söylenebilir. Poetikasını oluştururken, kendi dönemindeki şiir hareketlerine uzak durduğu, herhangi bir akıma katılmaksızın kendi özgün şiirini oluşturduğu da görülmektedir. Modern toplumun bireyinin özelliklerini ‘yabancılaşma’ ekseninde kavramış olması ve bu eksenle özellikle ‘ev’ yaşamında şiirleştirmiş olması, onu özgün yapan en önemli etkendir denebilir.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

KAYNAKÇA

- Akın, G. (1983). *Şiiri düzde kuşatmak*, Alan Yayınları.
- Akpınar, A., Bakay G. ve Dedeşayır, H. (1987). *Kadın ve mekân*. Turkuvaz Kitap.
- Alver, K. (2007). *Steril hayatlar*. Hece Yayınları.
- Arcan, E. ve Fikret, E. (1999). *Mimari tasarıma yaklaşım: Bina bilgisi çalışmaları*. Tasarım Yayın Grubu.
- Bachelard, G. (2008). *Mekânın poetikası*. (çev.) A. Tümertekin, İthaki Yayınları.
- Blunt, A. ve Robyn, D. (2006). *Home*. Routledge.
- Edgü, E. (2010). *Evin direği, sokağın bekçisi, kadın ve mekan*, (Der.), Akpınar, A., Bakay G. ve Dedeşayır, H., Turkuvaz Yayınevi.
- Fuat, M. (1985). *Çağdaş Türk şiiri antolojisi*. Adam Yayınları.
- Gökalp, G. (1992). *Behçet Necatigil'in şiirlerinde aile*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- Gökalp-Alpaslan, G. G. (2003). Behçet Necatigil'in şiirlerinde mekânın poetikası. *Türkbilg*, 2003(5), 29-44.
- Heine, H. (1982). *Şarkılar kitabı*. (çev.) Behçet Necatigil, Adam Yayınları.
- İlhan M.E. (2015). *İkinci yeni*, Onur Yayınları.
- NAS, R. (2002). Örneklerle Çocuk Edebiyatı, Ezgi Kitabevi.
- Necatigil, B. (1981). *Arada*, Cem Yayınevi.
- Necatigil, B. (1981). *Evler*, Cem Yayınevi.
- Necatigil, B. (1982). *Bile/Yazdı*, Cem Yayınevi.
- Necatigil, B. (1999). *Düzyazılar II*, YKY.
- Necatigil, B. (2002). *Çevre*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ong, Walter (2013). *Sözlü ve Yazılı Kültür*, (çev) Sema Postacıoğlu, Metis Yayınları.
- Ritsos, Y. (1985). *Alışkanlıklar da değişir*, (Çev.) Cevat Çapan, De Yayınları. Saussure, De Ferdinand (1971) *Crytal, Daid; linguistics*. Pelican Books.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

MÜZİK TEKNOLOJİSİ EĞİTİMİNDE KRİTİK DİNLEMENİN ÖNEMİNİN İNCELENMESİ

RESEARCH OF THE IMPORTANCE OF CRITICAL LISTENING IN MUSIC TECHNOLOGY EDUCATION

Tarık Kerim BALTA², Elvan KARAKOÇ³

ÖZET: Müzik teknolojisi eğitimi temel müzik eğitimi ile başlayıp, sesin kayıt edilebilme teknolojisiyle birlikte kendine özgü çalışma alanını yaratan ve günümüzde profesyonel kayıt, akustik, ses tasarımı, müzik üretimi, yayıncılık sektörü, seslendirme sistemleri gibi pek çok alanı kapsar hale gelmiştir. Gelişen teknolojiyle birlikte, müzik teknolojisi alanı, günümüzde bir meslek dalı olarak varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte, kendi içerisinde bir eğitim alanı yaratmıştır. Bu araştırmada, müzik teknolojisi eğitiminin önemli bir parçası olduğu düşünülen ve literatüre “kritik dinleme” olarak yerleşmiş olan dinleme türü incelenmiştir. Ayrıca, farklı müzik türlerinde ses bilgisinin oluşturulmasının yanı sıra; öğrencilerin dinleme becerilerinin gelişmesini ve teknik problemler karşısında çözüm odaklı düşünebilme yetisini kazandırmayı amaçlamaktadır. Üniversitelerin müzik teknolojisi bölümlerinde “eleştirel dinleme ve uygulama” adı altında seçmeli ders olarak gösterilmektedir. Örneğin, kayıt edilmiş bir bas gitarın frekans alanının, davul kick’i ile aynı frekans aralığında konumlandırılması durumunda; bu iki çalgı arasında frekans çatışması yaşanacaktır. Dolayısıyla bu durum duyumda rahatsızlığa neden olacaktır. Bu noktada öğrencinin çalgıların frekanslarını doğru bir şekilde ayırması gerekmektedir. Bu işlemlerin yapılmasının ancak kritik dinleme perspektifiyle mümkün olması beklenmektedir. Bu çalışmanın amacı, “müzik teknolojisi eğitiminde kritik dinlemenin öneminin incelenmesi” ve alana katkı sağlayacak özgün bir bilimsel yaklaşım ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu müzik teknolojisi alanında uzman “2” müzik teknolojisi eğitimcisi, “2” mix ve mastering mühendisi, “1” en az beş senelik sektör tecrübesi olan müzik teknolojisi mezunu oluşturmaktadır. Çalışma sürecinde, kritik dinleme eğitiminin kimler tarafından ve hangi şartlarda verilmesi gerektiğiyle ilgili alan uzmanlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler doğrultusunda; kritik dinleme eğitiminin dinleme odalarında (Kayıt stüdyosu, Mastering odaları, HI-FI odaları gibi) kritik dinleme perspektifi üzerinden verilmesinin, kritik dinleme yapılacak olan mekânın şartlarının tam oluşturulmasının ve inter-disipliner çalışan akademisyenler tarafından verilmesinin önemli olduğu sonuçlarına varılmıştır. Kritik dinleme öğrencinin dinleme becerisini ve müzikal algısını geliştirmenin yanı sıra meslek hayatına hazırlanmasına da yardımcı olmaktadır. Müzik teknolojisi öğrencilerinin kritik dinleme perspektifinden uzak bir eğitim almamaları düşüncesiyle, konuyla ilgili öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Müzik teknolojisi eğitimi, Dinleme eğitimi, Kritik dinleme

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü,

³ Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sanat Tasarım Ve Mimarlık
Fakültesi, elvankarakoc@karatekin.edu.tr

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

ABSTRACT: Music technology education started with basic music education and created its own unique working area with sound recording technology, and today it covers many fields such as professional recording, acoustics, sound design, music production, broadcasting sector, and sound systems. Along with the developing technology, the field of music technology continues to exist as a profession today. However, it has created an educational space within itself. In this research, the type of listening, which is thought to be an important part of music technology education and has settled in the literature as "critical listening", has been examined. In addition to the creation of sound information in different music genres; It aims to develop students' listening skills and to gain the ability to think solutionoriented in the face of technical problems. It is shown as an elective course under the name of "critical listening and practice" in music technology departments of universities. For example, if the frequency range of a recorded bass guitar is located in the same frequency range as the drum kick; There will be a frequency conflict between these two instruments. Therefore, this situation will cause discomfort in the sense. At this point, the student should correctly distinguish the frequencies of the instruments. It is expected that these processes will only be possible with a critical listening perspective. The aim of this study is to "examine the importance of critical listening in music technology education" and to present an original scientific approach that will contribute to the field. In the research, literature review and interview method, which are qualitative research methods, were used. The study group of the research consists of

“2” music technology educators who are experts in the field of music technology, “2” mixing and mastering engineers, and “1” music technology graduates with at least five years of industry experience. During the study process, interviews were held with field experts about who should be given critical listening training and under what conditions. In line with these negotiations; It has been concluded that it is important that critical listening training is given in listening rooms (such as Recording studio, Mastering rooms, HI-FI rooms) from a critical listening perspective, that the conditions of the place where critical listening will be made are fully established and that it is given by interdisciplinary academics. Critical listening not only improves the student's listening skills and musical perception, but also helps them prepare for professional life. With the thought that music technology students should not receive an education far from critical listening perspective, suggestions have been developed on the subject.

Keywords: Music technology education, Listening education, Critical listening

1. GİRİŞ

Müzik teknolojisi eğitiminde kritik dinleme, müziksel algılama ve tanımlama açısından önemli bir olgudur. Müzik teknolojisi bölümlerinden mezun olan bir müzik teknoloğundan sektörün hangi alanında çalışacak olursa olsun, etkin bir dinleme perspektifine sahip olması beklenmektedir. Müzik teknoloğu, müzik teknolojisi alanında bulunan kişilerin geneline verilen bir kavramdır. Bu statüye sahip bireyler tek bir alana yoğunlaşacağı gibi birden fazla alanda da çalışmalar yapabilir (Canyakan, 2017, s. 4841). Müzik dinleme eylemi genellikle eleştirel, algısal veya aktif dinleme olarak adlandırılan belli dinleme türlere ihtiyaç duyar. Diğer bir deyişle, pasif

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

ya da basit bir şekilde sesi duymak yerine, dinleyiciden hem işitsel dikkat hem de bilişsel bir işlem beklenir (Gromko ve Poorman, 1998. s. 106). Tarih boyunca birçok müzik türünün oluşmasında kültür, doğa, dil ve sosyolojik yapıların farklılığı etkili olmuştur. Üretilen her müziğin bir öncekine benzer tema ve tını ile duyulması, müziğin gelişmesinde rol oynamıştır. Böylelikle müzik sanatı, farklı müzik tarzlarının oluşmasına katkı sağlamıştır (Köse ve Demirtaş, 2018. s. 1378). Bu farklı müzik tarzlarını, tınlarını ayırt etmek algılamak içinde kritik dinleme yapmak gerekmektedir. Kritik dinlemeyi, amplifikatörler, mikrofonlar, hoparlörler ve çevresel faktörler gibi fiziksel olgular şekillendirir (Everest, 2007, s. 2). Ses mühendisleri ve müzik üreticileri, ses gürlüğü, stereo algılama veya panorama, ekolayzer ve frekans aralığı, tını özellikleri, sesin diğer yüzeylerle etkileşimi, uygun dinleme ortamları ve yaratıcı uygulamalar arasındaki ilişkileri dikkatlice değerlendirmelidir (Walzer, 2015, s. 43).

Kritik dinleme sadece çalgı tanımlama özelinde yapılan bir dinleme türü değildir. Frekans bilgisi, dinamik alan farkındalığı, elektronik ve akustik çalgıların tını karakteristiklerini işitmesinde öğrenciler için önemli bir egzersiz olarak da tanımlanabilir. Tüm bunların yanında, zaman tabanlı efektlerden olan yankı (reverb) ve gecikme (delay) efekt işlemleri kritik dinlemeye içerisinde bulunabilir. Sınırlayıcı (Limiter) ve sıkıştırıcı (compressor) gibi dinamik işlemcilerin kullanımının yanı sıra, bu işlemcilerin müzik içerisinde yarattığı farklılıkları işitmek önemli bir unsurdur. Ses sinyalinin (teknik bütünlük) insan algısı yoluyla değerlendirilmesi ve bir müzik parçasının bağlamı dışında ses kalitesinin belirlenmesi için kullanılabilir (Moylan, 2015, s.150). Kritik dinleme yapılacak odanın akustiği önemli olduğu düşünülmektedir. Odanın akustik projelendirme ile doğru bir duyuma kavuşturulması gerekmektedir. Aksi durumda odanın akustik karakteri, duyum noktası ve hoparlörlerin yerleşimi açısından; yayılan sesin kulağa ulaşana kadar geçen yolda kalite düşüşleri ve ses sinyalinin yanlış duyulmasına yol açacak sonuçlar oluşur. Doğru bir duyum için dinleme yapılacak odanın “Rezonans” frekanslarının oluşması, odanın yapısı ve yansıma süreleriyle ilişkilidir. International Telecommunication Union ve Europe Broadcast Uninon tarafından kritik dinleme alanlarında ideal oda oranları formüle edilmiştir (Öziş ve Vergili, 2004, s. 320). Müzik teknolojisi eğitiminde kritik dinlemenin önemi nedir? Problem cümlesinden hareketle çalışmada;

1. Kritik dinleme nedir?
2. Müzik teknolojisi eğitiminde kritik dinlemenin gerekliliği nedir?
3. Kritik dinlemenin alanında uzmanlar tarafından önemi nelerdir? alt problemleri belirlenmiştir.

1.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı, “müzik teknolojisi eğitiminde kritik dinlemenin öneminin incelenmesi” ve alana katkı sağlaması düşünülen özgün bir bilimsel yaklaşım ortaya koymaktır.

1.2. Önem

Bu çalışma, elde edilen bulgular doğrultusunda,

1. Müzik teknolojisi eğitimi boyunca kritik dinlemenin öneminin vurgulanması,

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

2. Müzik teknolojisi eğitim programı içerisinde bulunan diğer alan dersleri için katkı sağlaması, 3. Bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynak oluşturması yönleriyle önem taşıdığı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Bu araştırma nitel betimsel bir çalışmadır. Nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Kritik dinlemenin önemini incelemek için çalışma grubunu oluşturan katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, alanında uzman 10 ile 15 senelik deneyimli müzik teknolojisi eğitimcileri, mix ve mastering mühendisleri ile en az 5 senelik müzik teknolojisi mezunlarından oluşan 5 kişi oluşturmaktadır.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada konuya ilişkin görüşlerini alabilmek için katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 10 tane soru yöneltilmiştir. Katılımcıların izni ile birebir kayıt altına alınan görüşmelerde konuya ilişkin düşünceleri alınmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada konuya ilişkin yapılan görüşlerden elde edilen kayıtlar ayrıntılı olarak dinlenmiştir. Nitel verilerin düzenlenmesinde veri kodlaması yapılmıştır. Verilerin anlamlı hale gelebilmesi için ortak görüşler bir araya getirilerek oluşturulan kavramlara göre kodlamalar yapılmıştır. İçerik analizi yöntemiyle aynı kavramlar, temalar bir araya getirilerek düzenlenmiş ve betimsel olarak sunulmuştur. İçerik analizinde, birbirine benzeyen kavramlar bir araya getirilerek, okuyucunun anlayacağı şekilde düzenlenip yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 242). Verilerin geçerliliği için kodlamalar 3 kez tekrarlanarak yapılmıştır. Son olarak alan uzmanlarının görüşü alınmıştır. Nitel araştırmalarda doğru ve tekrarlanarak yapılan kodlama geçerlilik açısından önem taşımaktadır.

3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde alan uzmanlarının kritik dinlemeye yönelik görüşleri, tabloya yerleştirilmiştir. Cevaplara ilişkin değerlendirmeler içerik analizi yöntemiyle değerlendirmeye alınmıştır. Soruların cevapları birbirleriyle benzerlik göstermesi durumunda, cevaplar sadeleştirilmiş, ifadeler olarak adlandırılan sol dikey sütunda yer verilmiştir.

Tablo 1: Görüşmeler Tablosu

KATILIMCI					
İfadeler	K1	K2	K3	K4	K5

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Müzik Kulağının					
Gelişmesi İçin	*	*	*	*	*
Önemlidir					
Farklı Tarzları	*	*	*	*	*
Ayır Edebilir					
Oda Akustiğinin					
Belirli Ölçümlere	*	*	*	*	
Dayanması Gerekir					
3.Seneden					
İtibaren Kritik	*	*	*	*	
Dinleme Eğitimi					
Verilebilir					
Doğru Mix ve Master İşlemi	*	*	*	*	*
Yapılmış Projeler Dinlenilmelidir					
İnter-disipliner Çalışan Akademisyenler, Müzikoloji, Kompozisyon	*	*	*	*	*
Kaliteli Ekipman					
Doğru Sonuca Ulaştırır	*	*	*	*	*
Müzik Yapabilir Fakat Mixing ve Mastering Yapmamalıdır	*	*			

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Mesleki					
Hayatında Birçok	*	*	*	*	*
Pozitif Etki					
Yaratacaktır					
<hr/>					
Kritik Dinleme					
Yetkinliğine					
Sahip Olmayan					
Öğrenci	*	*	*		
Programdan					
Mezun					
Olmamalıdır					
	9	9	9	9	7
	Toplam				

Şekil 1.1. Kritik Dinlemenin önemine yönelik katılımcı cevapları

“Kritik Dinleme Müzik Kulağının Gelişmesi İçin Önemlidir”

Tabloya göre; katılımcıların, müzik sanatı ile ilgili her alanda kritik dinleme eğitimi önemli midir? sorusuna yönelik cevaplar şu şekilde belirtilmiştir:

“K1, K2, K4, K5: Çok önemli..., K3: Özellikle bu alanda çalışmak isteyenler için...”, ifadeleriyle belirtilmiştir.

“Farklı Tarzları Ayırt Edebilir”

Tabloya göre; farklı müzik türlerini algılamada kritik dinlemenin önemi nedir? sorusuna yönelik cevaplar şu şekilde belirtilmiştir:

“K1: Çeşitlilik her zaman zenginlik kazandırır..., K2, K3, K4: Farklı müzik tarzlarının elementlerini ayırt edebilmek amacıyla..., K5: ...tek bir müzik tarzında çalışma yapılacaksa gerekli değildir.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

“Oda Akustiğinin Belirli Ölçümlere Dayanması Gerekir”

Tabloya göre; kritik dinleme yapılacak odanın akustik uzmanlarca projelendirmek gerekli midir? sorusuna yönelik cevaplar şu şekilde belirtilmiştir:

“K1: Bu konuda bilgi sahibi olan insanlar tarafından yardım almakta fayda var..., K2, K3, K4: Doğru bir duyum için gereklidir..., K5: ...bütçe varsa iyi olur, ama kullanıcı kendisi de

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

düzenleme yapabilir.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

“3. Seneden İtibaren Kritik Dinleme Eğitimi Verilebilir”

Tabloya göre; kritik dinleme eğitiminin hangi seviyede verilmesi gerektiğiyle ilgili soruya yönelik cevaplar şu şekilde belirtilmiştir:

“K1, K2, K3: 3. sene vermeye başlanmalıdır. K4, K5: Doğru duyum ve kulağın eğitilmesi için her sene verilmelidir.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

“Doğru Mix ve Master İşlemi Yapılmış Projeler Dinlenilmelidir”

Tabloya göre; kritik dinleme yapılacak eserin tarzı önemli midir? sorusuna yönelik cevaplar şu şekilde belirtilmiştir:

“K1, K2: Önemlidir. K3, K4: ...kötü işlem yapılmış eser için kritik dinleme faydalı olacağını sanmıyorum. K5: Tarza göre ekipman seçimi yapılacağı için önemlidir. Klasik müzik ağırlıkta çalışılan bir stüdyo ile Rap, Rock gibi tarzlarda çalışılan stüdyoda optimizasyon için kullanılan ekipman seçimi tarza göre tasarlamak verimli sonuç için yardımcı olacaktır.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

Her müzik kendi karakteristiğine ait elementleri içinde barındırır. Bu yüzden dinleme yapılırken türlerin içerdiği özellikler çerçevesinde değerlendirme yapılmasının daha sağlıklı olduğu düşünülmüştür.

“İnter-Disipliner Çalışan Akademisyenler, Müzikoloji, Kompozisyon”

Tabloya göre; kritik dinleme eğitimi kimler tarafından verilmelidir? sorusuna yönelik cevaplar şu şekilde verilmiştir:

“K1, K2, K3: Konunun uzmanlarından..., K4: İnter-Disipliner çalışan akademisyenler (akustik, kompozisyon, mix, mastering)..., K5: Müziği analiz etme bilgi ve donanımına sahip, tüm tarzları yıllarca dinlemiş ve her müzik türünü analiz edebilecek bilgiye ve tecrübeye erişmiş, teknik ve müzik teorisi alanında ileri düzeyde yetkin, tercihen müzikoloji, kompozisyon alanlarında akademik eğitim almış veya kendisini müzik teknolojisi alt başlığına yönlendirmiş eğitmenler tarafından verilmelidir.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

“Kaliteli Ekipman Doğru Sonuca Ulaştırır”

Tabloya göre; kritik dinlemede ekipmanların önemi nedir? sorusuna yönelik cevaplar şu şekilde verilmiştir:

“K1, K2, K3, K4: ...doğru sonuca ulaşmada çok önemlidir. K5: Kritik dinlemede ekipmanlar, DAC hoparlörler, kablolar ve elektrik bağlantısı oldukça önemlidir.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

“Müzik Yapabilir Fakat Mix ve Mastering Yapmamalıdır”

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Tabloya göre; kritik dinleme yapamayan bireyler müzik yapabilir mi? sorusuna yönelik cevaplar şu şekilde verilmiştir:

“K1, K2, K3: Müzik yapabilir ama eksik kalır, K4: Evet yapabilir, K5: Mix ve mastering yapmamalıdır.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

“Mesleki Hayatına Birçok Pozitif Etki Katacaktır”

Tabloya göre; kritik dinlemenin öğrencilerin meslek hayatına ne gibi kazanımlar sağlayacaktır? sorusuna yönelik cevaplar şu şekilde verilmiştir:

“K1: Daha doğru eleştiri ve icraya yardımcı olur, K2: ...farkındalık. K3: frekansların doğru yerleşimi..., K5: Sorunları tespit etme, ortadan kaldırma ve yeni projelerde bu sorunları en başında yakalayarak ilerleyen adımlarda müdahalesi zor noktaya gelmeden ortadan kaldırmasında etkin rol oynayacaktır.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

“Kritik Dinleme Yetkinliğine Sahip Olmayan Öğrenci Programdan Mezun Olmamalıdır”

Tabloya göre; kritik dinleme yetkinliğine sahip olmayan öğrencilerin programdan mezun olmalarına yönelik cevaplar şu şekilde verilmiştir:

“K1: Eğer mix ve mastering yapılacaksa kulağın eğitimi önemlidir, K2, K3, K4:

...olmamalıdır, K5: olmalıdır, zamanla giderilebilecek bir etkinliktir.” ifadeleriyle belirtilmiştir.

Bu ifadeler öğrencinin müzik teknolojisi dallarından hangisine yöneleceğiyle ilgili değişiklik göstermektedir. Eğer mix ve mastering gibi kritik dinlemenin merkeze alındığı bir alanda çalışma yapılacaksa, öğrencilerin kulak gelişiminin kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Genel tabloya bakıldığında, kritik dinlemenin önemli olduğu ve müzik teknolojisi programlarında bu eğitimin verilmesinin öğrenciler için fayda sağlayacağı tespit edilmiştir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Müzik teknolojisi programlarında kritik dinleme; öğrenciyi meslek hayatına hazırlayarak, sorun tespiti, çözümü, farklı müzik türlerine yönelik materyalleri algılamada ve müzik kulağının gelişimi konularında faydalı olmayı hedefler. Bunların yanı sıra dinleme becerisi ve müzikal algı yetenekleri gelişmektedir. Bu amaçlara yönelik, programlarda sistemli bir ilerleyiş ile başarıya ulaştırması mümkündür. Kritik dinleme becerisinde, eğitimin her seviyesi için yöntem geliştirilebilir. Dolayısıyla, önemli olan duyulanı anlamak ve bu amaç doğrultusunda dinlemeyi istekli şekilde öğrenmektir. Bu becerinin zamanla gelişimi için sık sık müzik dinlenmeli ve birçok farklı türden müzikleri dinleyerek araştırma yapılması gereklidir. Kritik dinleme eğitiminin ders içerisinde bir program halinde uygulanması, eğiticinin kalıcılığı ve sürekliliği bakımından önemli olduğu düşünülmektedir (Özdemir, 2019, s. 24). Araştırmanın sonucunda, kritik dinlemenin önemi ve müzik teknolojisi programlarında verilmesinin gerekliliği konusunda tüm katılımcılar fikir birliği sağlanmıştır. Kritik dinlemenin müzik kulağının gelişmesi ve farklı tarzları ayırt

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

edebilmesi açısından önem taşıdığını tüm katılımcılar belirtmiştir. Dinlenen müzik türlerinin belirli özellikleri kendini ön plana çıkarır; tipik sesler, geçişler ve hareket örnekleri müziksel anlayışın oluşturulmasında önemlidir. Bu bakımdan türlerde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Kompozisyonun özellikleri tespit edilir, yapısal algılama burada öğrenilir (Sazak, 2008, s. 9). Kritik dinleme eğitimi dinleme becerisinin gelişiminde müzik eğitiminin her alanında gereklidir. Eğitimin ayrılmaz parçası olması ve bu becerinin öğrencilerin müziğe yaklaşımlarının, dinleme becerilerinin, alışkanlıklarını, farklı tarzlardaki müzik form ve tarih bilgisini, gelişim ve yenilikleri, müzikal birikim açısından olumlu yönde etkilemektedir (Özdemir ve Can, 2019).

Kritik dinlemede önemli kriterlerden biri de oda akustiği olmuştur. Kritik dinlemenin yapılacağı oda akustiğinin belirli ölçümlere dayanması gerektiğine katılımcıların çoğu belirtmektedir. Akustik bilimi iki kategoride incelendiğinde; “iyi” oda akustiği sesin olduğu gibi aktarılmasını kişiler arasındaki diyalogların sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini ve rahatsızlık hissetmeden ortamda bulunulmasını sağlamaktadır. “Kötü” ses olarak tanımlanan şey ise, iyi hissettirmeyen ve ses şiddetinin arttığı durumlarda sağlık açısından problem yaratan sestir (Momertz, 2009, s.9). Kritik dinleme odalarında oda oranları standartlaştırılmıştır. Buna göre ITU ve EBU tarafından gerçekleştirilen çalışmalar belirli bir formül kullanılması uygun görülmüştür (Öziş ve Vergili, 2008, s. 308).

$$1.1w/h \leq l/h \leq 4.5w/h-4$$

l:Uzunluk

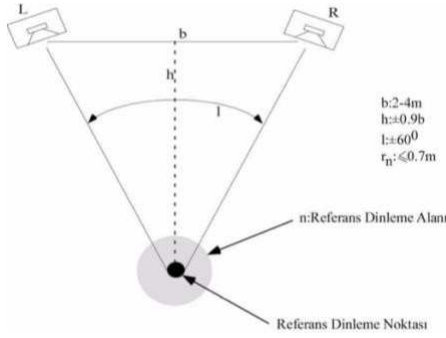
w: En

h:Yükseklik

Şekil 2: Standartlaştırılmış Oda Oranları (Öziş ve Vergili, 2008)

Kritik dinleme yapılacak oda kadar, dinlemenin yapıldığı ekipmanların yerleşimi ve dinleyici konumu doğru duyum için önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında, EBU standartlarına göre uygulanan ideal hoparlör ve dinleyici yerleşim planı şekil 3’de gösterilmiştir.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Şekil 3: EBU standartlarına uygun yerleşim planı

Müzik teknolojisi eğitiminde kritik dinleme eğitiminin katılımcılar tarafından 3. Seneden itibaren verilmesinin uygun olduğu belirtilmiştir. Bazı katılımcılar bu eğitimin programın ilk senesinden itibaren verilmesinin diğer program derslerine de yararlı olacağını belirtilmiştir. Özellikle bu programlarda kritik dinlemeyi merkeze alan eğitimlerin eksikliği genellikle öğrencinin dinleme deneyimlerini etkilediği belirtilmiştir. Katılımcılar kritik dinleme eğitimi yapılırken, doğru mix ve master işlemi yapılmış projelerin dinletilmesinin önemini de belirtmişlerdir. Ses kayıt, müzik üretim ve canlı ses operatörlüğü, sesin öznel değerlendirmelere dayanan bir dizi karar olarak nitelendirilir. Bu öznel değerlendirmeler, sadece sanatsal etki için değil, aynı zamanda teknik hedeflere ulaşmak içinde kullanılır. Bu süreçte, kayıt teknikleri, ekipman seçimi ve özellikleri, ses kalitesine ulaşmada eleştirel düşünme yeteneği gibi olgular; sanatsal ve teknik açıdan yeterli projelere ulaştırmayı sağlamaktadır (Corey, 2012). Kritik dinlemenin müziği analiz etme bilgi ve donanımına sahip, teknik ve müzik teorisi alanında ileri düzeyde yetkin, tercihen müzikoloji, kompozisyon alanlarında akademik eğitim almış veya kendisini müzik teknolojisi alt başlığına yönlendirmiş öğretmenler tarafından verilmelidir sonucuna ulaşılmıştır. Müzik teknolojisi eğitimi; içerisinde barındırdığı disiplinler arası çalışmalarla varlığını devam ettirmektedir. Müzik teknolojisi eğitimcisi, teoride ve pratikte ilgili diğer disiplinlerle birleştiğinde ancak ozaman farklı bir boyut kazanmaktadır. Çünkü kuramsal birikim için müzik teknolojisinde teknik değerlendirmeler ve analizlerin ortaya çıkardığı sonuçlar bütünüdür. Dolayısıyla müzik teknolojisi disiplinler arası çalışmalarla birlikte sistematik bir bütünlük oluşturur (Işıkkhan, 2013).

Katılımcıların çoğunun görüşü doğrultusunda kritik dinleme yapılacak alanda kaliteli malzemelerin bulunması sonucuna varılmıştır. Stüdyolarda kullanılan malzemeler, kullanılan kabloların kalitesi bile alınan sonuç üzerinde etkiler yaratabilir (Yavuz, 2007). Profesyonel cihazlar ve yarı profesyonel ile ev tipi cihazlar arasında sinyal seviyesi olarak farklılıklar bulunur. Bu sebeple doğru ekipmanın önemi açıklanabilir. Konnektörler, RCA, mono jack, stereo jack, bantam, XLR, 3.5mm mini bağlantı araçları kayıt ve ses kalitesini etkilemektedir (Önen, 2014, s. 51). Katılımcılardan ikisi kritik dinleme eğitimi almamış birinin müzik yapabileceğini fakat mix ve mastering işlemlerini yapmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Miks işlemleri üzerine hangi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

miks en iyisidir? sorusu oldukça öznel bir yaklaşımdır. Bu bakımdan öncelikle kayıt işlemleri sırasında projenin nereye gideceğini bilmekte fayda var. Daha sonra neyi elde etmeyi amaçlandığı tanımlanırsa oraya ulaşmak daha kolaydır (Gibson, 2009).

Bu bilgiler ışığında, dinlemenin insan hayatındaki en temel olgulardan biri olduğu gibi, iletişim açısından önemi ne kadarsa müzik sanatında da kritik dinleme en temel yapı taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle, müzik teknolojisi alanı perspektifinde kritik dinlemenin önemi, müzik üretim süreciyle başlayan ve en son aşamasına kadar devam eden işlemler zincirinin sorunsuz bir şekilde yürütülmesi amacıyla kritik önem taşımaktadır.

5. KAYNAKLAR

- Canyakan, S. (2017). Audio özelinde müzik teknolojisi ve kökeni. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(2). s. 172-177.
- Canyakan, S. (2017). Müzik teknolojisi eğitiminde müzik teknoloğu paradigması. *Journal of Human Science*, 14(4), 4838-4849. doi: 10.14687/jhs.y14i4.5013.
- Cihan Işıkhhan, (2013). Müzikte Teknolojik Süreç ve Süreçteki Değişimiyle Türkiye'de Müzik Teknolojisi Eğitimi, *The Journal of Academic Social Science*, Yıl 1, Sayı 1 , s. 102–111.
- Corey, J. (2012). Teaching critical thinking in an audio production curriculum. In Audio Engineering Society Convention. *Audio Engineering Society*. 133.
- Demirtaş, H. O. ve Köse, H.S. (2018). Müzik öğretmeni adaylarının müzik türlerine ilgileri üzerine bir inceleme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3). S. 1378-1403
- Dokuz Eylül Üniversitesi, (2016). Eleştirel dinleme ve uygulama dersi tanıtımı. Erişim adresi: https://debis.deu.edu.tr/ders-katalog/2015-2016/tr/tr_9319_9319_224.html (Erişim Tarihi: 11.05. 2021).
- Everest, A. F. (2007). *Critical listenin skills for Audio Professionals*. Erişim adresi: https://www.academia.edu/7684012/Critical_Listening_Skills_for_Audio_Professionals_Book_CD.
- Gromko, J. E. & Poorman, A. S. (1998). Does perceptual-motor performance enhance perception of patterned art music??. *Musicae Scientiae: The Journal of the European Society for the Cognitive Sciences of Music*, 2(2), s. 157170.
- Gibson, D. (2019). *The art of mixing: a visual guide to recording, engineering, and production*. Routledge.
- Johnson, D. (2013). *Creating meaningful music listening experiences with Active music making*. Orff Schulwerk Assosiation of South Australia, Musicworks 18, s. 50-52.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Momertz, E. (2009). *Acoustics and Sound Insulation: Principles, Planning, Examples*. Munich: Edition Detail.

Önen, U. (2014). *Ses kayıt ve müzik teknolojileri*. İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Özdemir, Ş. C. ve Can, A. A. (2019). *Analitik müzik dinlemenin etkinliklerinin müzikal bilgi, algı ve performans başarısına etkisi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. TR.

Özdemir, C. Ş., & Can, A. A. (2019). Müzikte Dinleme, Dinleme Türleri Ve Müzik Öğretmenliği Öğrencilerinin Müzik Dinleme Yaklaşımları. *Ilkogretim Online*, 18(1).

Öziş, F. ve Vergili, S. (2008). Müzik dinleme perspektifinde mekan – insan ilişkisi: Kritik dinleme odalarının akustik parameter ilişkilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmacılar Dergisi*. 1. S. 313-327. Erişim tarihi: 24.05.2021.

Sazak, N. (2008). Müziksel algılamanın temel boyutları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-11.

Johnson, D. (2013). Creating meaningful music listening experiences with Active music making. *Orff Schulwerk Assosiation of South Australia, Musicworks* 18, s. 50-52.

Walzer, D. A. (2015). Critical listening assesment in undergraduate music technology programmes. *Journal of Music, Technology & Education*. 8(1). s. 43-45. DOI: 10.1386/jmte.8.1.41_1

Yavuz, A. (2007). *Ses kayıt stüdyosu tasarımı ve mimari akustik*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

ÇEVRESEL EYLEM AĞI TOPLUM BİRLİĞİ

Nasiye YAMAÇ ŞAHİN, Wim ROOSKEN, Manuella PICAZO TADEO, Angelo CASABLANCA, Susanne NEHLS BHAYANI, Mandy WATTS
ruyayamac@gmail.com

Özet

Çevresel Eylem Ağı Toplum Birliği (Community League For Environmental Action Network- C.L.E.A.N.), uluslararası Erasmus KA229 ve eTwinning projesi kapsamında olup Türkiye, Hollanda, Almanya, İngiltere, İtalya ve İspanya proje ortakları ile gerçekleştirilmiş yenilikçi bir öğrenme projesidir. Projenin yaş grubu 11-13'dir. Projenin dili İngilizcedir. 2018 & 2020 Eğitim- Öğretim yıllarını kapsayan projenin pandemi nedeniyle süresi 1 yıl daha uzatılmıştır. Proje disiplinler arası yaklaşım etkinlikleri ile eğitim müfredatıyla bütünleştirilmeye devam edilmektedir. Çevresel sorunlar odaklı projede dijital alanda interaktif bir şekilde yenilikçi deneyimler, yaparak yaşayarak gezerek öğrenme, gösteri, soru cevap, araştırma, öykülendirme yöntemleri ve STEM modeli kullanılmıştır.

Proje, öğrencilere temel çevre bilgisi sağlamakta ve bunları sürdürülebilir bir şekilde günlük yaşamları için gerekli becerilerle donatmaktadır. Projenin öğrencileri çevre ile ilgili kalıcı çözümler bulmaya teşvik ederek yaşanabilir ve sürdürülebilir bir çevrenin devamı için çevreyi koruma ve çevre bilincinin artırma becerilerini geliştirdiği gözlemlenmiştir. Projede öğrenciler şimdiye kadar yapılan çalışmalarda yaptıkları Karbon ayak izi ölçümleri ile etraflarındaki dünyayı anlayarak, yorumlayarak, sürdürülebilir geri dönüşüm yollarına ilişkin farkındalıklarını arttırarak, alternatif enerji kaynakları bulma konusunda fikir sahibi olmuşlar, yaşadıkları çevre hakkında daha derin bir anlayış kazanmışlardır. Bu çabaların sonucunda da öğrencilerimizde, çevre bilincinin oluşması, çevre sorunlarına karşı duyarlılık, çevreyi koruma, çevreye karşı olumlu tutumlar sergileme ve enerji kaynaklarının tasarruflu kullanımı gibi duyuşsal öğrenmelerinin artması beklenmektedir.

Giriş

Son yıllarda dünyada yaşanan iklim değişiklikleri, doğal bitki örtüsünün değişim göstermesi, sıcaklıkların artması, buzulların erimesi ve doğal afet olayları uluslararası alanda birçok ülkenin birlikte harekete geçmesini sağlamış, çevreyi tehdit eden bu sorunlar küresel sorunlar olarak kabul edilmiştir. Ozon tabakasının delinmesi, buzulların erimesi, mevsimlerin değişmesi (Ehrlich, 2008), ormanların azalması gibi çevreyi tehdit eden tehlikelerin farkına varılmasıyla çevre konusunda ülkeler sorumluluklar üstlenmiş, bunun sonucunda küresel boyutta önlemler alınmaya başlanmış ve dünyamızı tehdit eden bu çevre sorunlarının çözülmesi için uluslararası işbirliği sağlanması bir gereklilik olmuştur.

Dünya nüfusu hızla artmakta ve 2008 yılı itibari ile yaklaşık 6.7 milyar kişiye ulaşmıştır (Population Reference Bureau, 2008). Nüfusun artmasıyla birlikte artan istekler doğrultusunda oluşan sorunların içerisinde çevre sorunları da bulunmaktadır. Çevresel sorunlar tek bir ülkeyi ya da bölgeyi ilgilendiren sorunlar olmaktan çıkmış; yeryüzünde yaşayan 6,7 milyarı askın

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

insanın ortak sorunu haline gelmiştir. Dolayısı ile bu küresel soruna gelişimini tamamlamış ve geliştirmekte olan ülkelerin ortaklaşa çözüm üretmesi ve uygulaması gerekmektedir. Bu projede yer alan okullardaki öğrenci, öğretmen ve velilerin bireysel ve grup olarak yaptığı etkinliklerle toplumda kelebek etkisi yaratarak tekrar doğaya dönmenin gerekliliği vurgulanmaktadır. Projenin cevap verdiği ihtiyaç durumu yaşanabilir ve sürdürülebilir bir çevrenin devamı için öğrencilerin çevreyi koruma konusunda bilgilendirilmesi, çevre eğitimi alanında olumlu tutum sahibi olmaları, küçük yaşlardan itibaren çevre eğitimi ile bilinçlendirilmesi ve bunların yaşam boyu öğrenme şeklinde devam ettirilmesidir. Muhtemel olumsuzlukların yaşanmaması, sürdürülebilir çevrenin devamlılığının sağlanması ancak öğrencilerin çevre konusunda eğitilmeleri ile olacağı ileri sürülmektedir (Kuzu, 2008).

Proje boyunca yapılmış olan doğa gezileri, seminerler, düzenlenen doğa fotoğrafçılığı yarışması, atık malzemelerden ürettikleri STEM ürünleri, okullarda düzenlenen geri dönüşüm kampanyaları, Karbon ayak izi atölye çalışmaları, öğrencilerin ülkeleri hakkında hazırladıkları sürdürülebilir enerji kaynakları sunumları ile öğrencilerle çevre bilinci ve çevre farkındalığı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Yaşanabilir ve sürdürülebilir bir çevrenin devamı için öğrencilerin çevreyi koruma konusunda bilinçlendirilmesi, çevre eğitimi alanında olumlu tutum geliştirmeleri ve bunların yaşam boyu öğrenme şeklinde devam ettirilmesi gerekmektedir. Çevre eğitiminin verilmesi ile birlikte insanlarda çevre bilincinin oluşması, çevreye karşı tutumlarında olumlu bir değişimin meydana gelmesi ve çevre sorunlarının azaltılması için çaba sarf edilmesi planlanmıştır (Erdoğan, Kostova ve Marcinkowski, 2009; Teksöz, Şahin ve Ertepinar, 2010; Bruyere, Wesson & Teel, 2012; Mancl, Carr & Morrone, 1999; Hsu, 2004; Mahidin & Maulan, 2010; İbrahim, Amin & Yaacob, 2011). Son yıllarda çevre eğitime yönelik kazanımların daha yoğun olacak şekilde öğretim programlarımızda yer alması ülkemizde bu yönde olumlu çabaların ve gayretlerin olduğunun bir göstergesidir (Erol ve Gezer, 2006; Ünal, 2011; Ürey ve Aydın, 2014).

21. yüzyıl becerileri hem bilgiyi hem de beceriyi içeren, bu iki kavramın harmanlanmasıyla ortaya çıkan becerilerdir (Dede, 2009). 21. yüzyıldaki öğrenciler için belirlenen temel temalar ve konulardan biri de çevre okuryazarlığıdır. Bu tema hava, iklim, toprak, gıda, enerji, su ve ekosistemlerle ilgili çevre koşullarını bilmek ve anlamak, toplumun doğaya etkilerini anlama çevre sorunlarını araştırma, analiz etme ve etkili çözümler üretme, çevresel sorunlara yönelik bireysel ve toplumsal önlemler almayı içermektedir. Türkiye'de çevre eğitimi, disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınmakta, tüm öğrenci seviyelerine entegre ederek pek çok ders içerisinde çevre ile ilgili kazanımların amaçlandığı görülmektedir. Fakat çevre eğitime yönelik olarak bağımsız bir ders bulunmamakta ve çevre eğitimi başlığı altında çevre ve insan, çevre sağlığı, çevre jeolojisi vb. konuları kapsayan doğa bilimleri ya da çevreyi konu edinen derslerin de oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin çevre eğitiminde etkili olabilmeleri için, ekoloji alan bilgilerinin yeterli düzeyde olması, çevresel sorunları tanımlayabilmeleri, araştırabilmeleri, değerlendirebilmeleri ve çözümlerine yönelik katkıda bulunabilmeleri önemlidir (Ramsaroop, Rooyen,

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

2013).Uygulanan çevre eğitimi programları öğrencilerin sınıf dışı ortamlarda, doğada olmasına olanak tanımıyorsa, işbirliğine dayalı çalışmaları içermiyorsa, farklı alanların entegrasyonunu sağlamıyorsa, öğrencilerin yaşamları süresince çevreye duyarlı davranışlar benimseme olasılıklarının düşük olacağı vurgulanmaktadır (Sondergeld, Milner, Rop,2014). Etkili bir çevre eğitimi programının birden çok içerik alanını entegre edilmesi, doğa çalışmalarından köken alması, öğrencileri ilgilendiren konuları içermesi, sınıf içi ve dışı etkinlikleri içermesi, toplumsal ilişkiler kurması ve hayat boyu öğrenme süreci olarak sunulması önemlidir (Heimlich, 2002).

Proje Hakkında

C.L.E.A.N projesi, Türkiye, Hollanda, Almanya, İngiltere, İtalya ve İspanya proje paydaş okullarında bulunan 12-16 yaş grubu öğrencileri ile gerçekleştirilmiş yenilikçi bir öğrenme projesidir. Proje'nin amacı; öğrencilerimizi çevre kirliliği, kimyasal atık, enerji tasarrufu, küresel ısınma, iklim değişiklikleri geri dönüşüm konularında bilinçlendirmek, öğrencilerin günlük yaşamda çevre kirliliğinin sağlığa yönelik tehlikeleri hakkında bilgi edinmelerini sağlamak, sürdürülebilir yaşama katılım sağlamaktır.

Proje süreci 2 yıl olmasına rağmen pandemi nedeniyle halen devam etmektedir. Proje uygulama sürecinde Türkiye, İspanya, İtalya, Hollanda, Almanya ve İngiltere'de yapılacak olan proje toplantılarında altı farklı tema belirlenmiştir.

Mustafa Asım Cula Ortaokulu'nda (Türkiye) "Okulunuzu temiz tutun ve şehrinizi kurtarın" temasıyla ilgili olarak Güneş evi ziyareti sonucu yenilenebilir enerji ve güneş enerjisi ile ilgili gözlem ve uygulama, ziyaret edilen Otellerin verdiği bilgiler sonucunda deniz kirliliğini önlemek için alınan önlemlerin analizi, Belediye yetkilileri tarafından yapılan çevre sorunları hakkında sunum ve atık plastik, kumaş ve metallere öğrenciler tarafından ürün tasarımları yapıldı.

İES SEDAVİ'de (İspanya) "Geri Dönüşüm" teması altında yapılan etkinlikler; geri dönüşüm atölye çalışmaları, proje boyunca her toplantıda, bölgede bulunan "İnsan Eli Değmemiş Doğal Alanların Ziyareti" ve doğa fotoğrafçılığını teşvik etmek amacıyla proje sonunda bir fotoğraf sergisi açıldı. Burada öğrenci ve öğretmenlerin katılımıyla yapılan oylama sonucunda projenin logosu, posteri ve maskotu belirlenerek proje şarkısı stüdyoda kayıt edildi.

Istituto Comprensivo "Francesco Minà Palumbo'da (İtalya) 'Su'' teması ile ilgili olarak toplantıya katılan öğrenciler, okullarda su tasarrufu yapmanın farklı yöntemleriyle ilgili sunumlar yaptı. Ayrıca projenin yaygınlaştırılması için web sayfası ve e-dergi hazırlandı.

Zone College'da (Hollanda) yapılan toplantıda öğrenciler " Alternatif enerji, doğayı nasıl etkiler? "sorusunun yanıtı için sunumlar yaptılar, çevreyle ilgili farkındalıkları araştırmak için hazırladıkları anket sonuçlarını paylaştılar. Zone College, çevrenin korunması ve kurtarılması konusundaki görüş ve tutumları içeren bir panel düzenlendi.

Europaschule Langerwehe Gesamtschule'de (Almanya) yapılan toplantıda tema "Proje ortak okullarının karbon ayak izi" idi. Öğrenciler okullarına ait karbon ayak izi ölçüm testlerini

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

hesapladılar, misafir okulda test sonuçları ile ilgili panolarını hazırladılar, karma ülke takımları oluşturularak buldukları sonuçlarla ilgili ziyaretçilere bilgi verdiler. Misafir okul tarafından atölye çalışması yapıldı, öğrenciler atık kumaşlardan para kesesi diktiler, reçine ve tütü kullanarak kumaşları daha sağlıklı saklama bezlerine dönüştürdüler.

Kings School'da (İngiltere) tema 'Yeşil alanları yeşillendirme ve Yeşil Gün etkinliği' idi, fakat toplantı pandemi nedeni ile yapılamadı. Projenin son etkinliği için geri dönüşüm için uygun malzemelerle öğrenciler kıyafetlerini tasarladı ve her okul kendi defilesini kendi okulunda gerçekleştirdi.

Sonuçlar

Projenin ele aldığı problemin çözümüne ilişkin sonuçlar

Proje ortakları, uluslararası ekipler halinde çalışarak paydaş okullar arasında toplumun çevre sorunları hakkında farkındalığının artması, yaşanabilir ve sürdürülebilir bir çevrenin devamı için çevreyi koruma ve enerji kaynaklarının tasarruflu kullanımı için etkinlikler gerçekleştirmiştir. Bu proje ile hedeflenen amaçlar doğrultusunda, küresel çevre sorunlarına karşı duyarlı, tüketim bilincini topluma kazandıran, ihtiyacı kadar tüketen, gelecek nesillere karşı sorumluluk hisseden bilinçli bireyler kazandırıldığı gözlemlenmiştir. Projenin amaçları derslerin kazanımlarıyla bütünleştirilmiştir. Katılımcıların bir ekipte yüz yüze çalışma fırsatı bularak, öğrenmekten dolayı kendilerini yetkin ve mutlu hissettikleri gözlemlenmiştir. Yeni ülkeleri ve kendi kültürlerini ziyaret etmek, katılımcıların yaşamını ve bilgisini zenginleştirmiştir. Diğer ülkelerdeki aktif kuruluşlarla işbirliği yapmak, katılımcıların yalnızca yeni fikirleri değil, aynı zamanda yeni bakış açılarını da takdir etmelerini sağlamıştır. Farklı bir ülkedeki sosyal etkinliklere katılmak, öğretmenlerin ve öğrencilerin aynı Avrupa İnsani Yardım Derneği'nin parçası olmalarına yardımcı olmuştur. Öğrencilerle ve öğretmenlerle farklı okullarda aktif olarak çalışmak, katılımcıların hem öğretim hem de öğrenme sürecinde okullarda yapılabilecekleri yenilikleri görmelerini sağlamıştır.

Ulaşılan genel hedefler

Proje eTwinning platformunda başlatılmış, Erasmus Stratejik Okul Ortaklıkları projesi olarak hala devam etmektedir. eTwinning platformunda tamamlanmış anket sonuçlarına göre, projede amaçlanan 12-16 yaş grubundaki öğrencilerde çevresel farkındalık bilinci oluşturma, teknoloji becerilerini geliştirme ve yabancı dil gelişimini destekleme' becerilerine proje sonunda ulaşıldığı görülmüştür. Proje ile hedeflenen amaçlara ulaşmanın gözlemlenebilmesi için proje öncesinde öğrencilerin ön bilgilerini ve hazır bulunuşluklarını ölçmek için ön test yapılmıştır. Proje sonunda uygulanan son test ile öğrencilerin proje sonundaki kazanımları ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca katılımcılardan alınan geri dönüşler, ön test ve son test sonuçları incelendiğinde projenin belirlediği amaçlara ulaştığı sonucu görülmüştür.

Öğrencilerle ilgili edinimlerin

Öğretmenler projede rehber görevini üstlenirken öğrenciler, faaliyetlerin planlanması ve

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

uygulanmasında aktif rol alarak takım çalışması ve liderlik hakkında bilgi edindiler. Öğrenciler diğer kültürlerle ve milletlere karşı daha fazla empati ve saygı duyarak, onlarla çalışmaya karşı olumlu bir tutum geliştirdiler, araştırma yaptıkça daha yetkin, bağımsız öğrenenler oldular, birbirleriyle iletişim kurarak birlikte çalışarak grup çalışma becerilerini arttırıp özgüvenlerini geliştirdiler, çevre sorunlarına yönelik artan tehditlerin farkına vararak ve bu sorunların çözümü için çalıştılar.

Bu projede disiplinler arası yaklaşım kullanılarak etkinlikler planlanırken kazanımlarla bütünleştirilmeye özen gösterilmiştir. Proje müfredatın amaçlarını ve içeriklerini içermektedir.1.Tema, Sosyal Bilgiler dersinde Ülkelerarası Köprüler (Çevre Hakkı), Yeryüzünde Yaşam, Ülkemiz ve Dünyamız konularıyla entegre edilerek ‘Okulunu ve çevreni temiz tut’ temasıyla ilişkilendirilerek okul içerisinde geri dönüşüm kampanyaları organize edildi, atık malzemeler STEM ürünleri ve kıyafet tasarımları yapıldı. Teknoloji ve Tasarım dersindeki ‘Yapılı Çevre ve Ürün’ ünitesinde mühendislik ve tasarım konusuyla ilişkilendirilerek logolar ve maskotlar tasarlandı. Müzik (Dağarcığındaki müzikleri anlamlarına uygun hız ve gürlükte söyler, Duyduğu ince ve kalın sesleri ayırt eder, Farklı türlerdeki müzikleri dinleyerek müzik beğeni ve kültürünü geliştirir) kazanımıyla ilişkilendirilerek proje şarkısı seslendirildi. Sosyal Bilgisi (Üretiyorum Tüketiyorum Bilinçliyim konusunda Türkiye’nin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirme) kazanımlarıyla ilişkilendirilen alternatif enerji kaynakları konusunda sunum hazırladılar; Ülkelerarası Köprüler konusunda dünyanın ve insanlığın geleceğini tehdit eden küresel sorunları öğrenerek arkadaşlarıyla çözüm önerileri aradılar. Karbon ayak izi ölçüm testleriyle öğrenciler yaşadıkları dünyayı verilen zararları kavrayarak sunum hazırlamış, çözüm yollarını panelde tartışmışlardır. Projede eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma ve sorgulama, problem çözme, girişimcilik, Türkçeyi ve Yabancı Dili doğru ve etkileri ve güzel kullanma becerileri yer almaktadır.

Projede kullanılan Web 2 araçları şunlardır; öğrencilerin tanışmaları için kendilerini tanıttıkları Voki, aylık çalışmalarını yüklemek için Padlet, poster hazırlamak için Postermyswall / Canva, poster ve slogan yarışması için google form, menti, ebook için google slide; anket hazırlamak için google doc, google form fotoğraf düzenlemek için quik ve yaygınlaştırma iletişim aracı olarak Twinspace, sosyal medya, proje web sitesi olarak kullanılmıştır.

E-güvenlik konusunda öğrenci velilerinden izin dilekçesi alındı, genellikle fotoğraflar öğrencilerin yüzü görünmeyecek şekilde fotoğraflar paylaşıldı.Youtube’a yüklenen videolarda liste dışı seçeneği işaretlendi. Hazırlanan videolarda veya diğer proje etkinliklerinde kullanılan resim veya müzikler telif hakkı olmayanlardan seçildi. Kullanılan tüm malzemelerle ilgili lisans gereklilikleri yerine getirildi.

Yaygınlaştırma ile ilgili edinimler

Projenin yaygınlaştırma çalışmaları İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nün web sitelerinde, EBA Haberde,6 ortak paydaş okulun yerel basınında haber olarak paylaşıldı. İlçe Belediyesi’nin düzenlemiş olduğu Çevre Festivaline okul öğrencileri hazırlamış oldukları atık

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

malzemelerden hazırladıkları defile ile katıldı.23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramında okulda yapılan kermeste sergi açıldı. İtalya'da 5 Mayıs Dünya Çevre Günü Castelbuona'da bulunan yerel halkın katılımıyla kutlandı. Bu proje Hami Projesi'ne Antalya'dan katılan 86 projenin içinden birinci seçilerek Milli Eğitim Bakanlığına gönderildi. Web siteye ve Twinspace platformuna yüklenen anketler ve raporlardan da anlaşılacağı üzere projenin hedeflerine ulaşıldığı gözlemlenmiştir. Bununla beraber twinspace platformuna öğrenci velileri ziyaretçi olarak eklendi. Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce organize edilen eTwinning çalıştaylarında proje için stant açılmış ve ürünler sergilenmiştir. Proje, Türkiye Ulusal Destek Servisi tarafından 2018,2019 ve 2020 yıllarında eTwinning Ulusal Konferansı'na davet edilmiştir.

Görünürlükle ilgili edinimler

Proje kapsamında sosyal medya hesapları, proje web sitesi kuruldu, yapılan bütün çalışmalar takipçilere duyuruldu, Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü eTwinning Çalıştay programında katılımcılara proje hakkında bilgi verilerek projeye ait tanıtım broşürleri dağıtıldı, stant ve sergi açıldı, paydaş okullardaki yerel basında yapılan etkinlikler duyuruldu. Milli Eğitim Bakanı Sayın Ziya Selçuk'un da katılımıyla gerçekleşen 10. eTwinning Ulusal Konferansında proje hakkında kendilerine bilgi verildi. Akdeniz Üniversitesi İşbirliği ile gerçekleşen Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yapmış olduğu Erasmus Günleri'nde proje sergi ve stantıyla yerini alarak katılımcılara bilgi verdi. Proje haberleride sık sık yerel ve ulusal basında yer almaktadır.

Mesleki gelişim

Bu projede öğretmenler, kültürler arası iletişimi öğretme konusundaki metodolojik becerilerini, kültürlerarası öğrenme yaklaşımlarını geliştirerek fikirlerini paylaşmışlardır, Kültürel farklılıklardan kaynaklanan önyargılarını azaltmışlar, yabancı dil becerilerini arttırarak gelecekteki projeler için Avrupa okullarıyla ilişki kurmuştur.

Ödüller

Proje ile 2018,2019.2020 yıllarında Ulusal Kalite Etiketini ve Avrupa Kalite Etiketini almıştır.

Öneriler

Bu proje ile edindiğimiz bilgi ve gözlemler sonucunda çevre kirliliğinin önlenmesi için ekolojik sistemler sağlıklı bir durumda tutulmalıdır. Bunun sağlanabilmesi için önemli ekonomik boyutlara sahip üç farklı çözüm düşünülebilir. Birinci çözüm, atık ve artık miktarlarının en düşük düzeye indirilerek ekolojik sistemler üzerindeki baskıların hafifletilmesidir. İkinci çözüm, çevre kirliliğinin önlenmesinde teknolojinin ve bilimsel bulguların uygulanmasıdır. Üçüncü çözüm ise toplumsal ve ekonomik gelişmeyi amaçlayan proje ve etkinliklerin, önceden yer seçimi, kaynak kullanımı, üretim teknolojisi ve alınacak uygun kirlilik kontrol teknikleriyle birlikte irdelenerek kararlaştırılması akılcı ve ekonomik bir tutum olacaktır. Okullarda çevre sorunlarına yönelik kalıcı çözüm sağlamak, çevre sorunlarına karşı çözüm üretmek ve yeni oluşabilecek çevre sorunlarına karşı önlemler almak için özgün

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

bir Çevre Eğitimi dersi uygulamaya konulmalıdır. Bu derslerde konuya hakim eğitimciler tarafından verilmelidir.

Kaynakça

Barrett, M. J. (2007). Homework and filedwork: Investigations into the rhetoric-reality gap in environmental education research and pedagogy, *Environmental Education Research*, 13(2), 209-223

Bruyere, B.L., Wesson, M. & Teel, T. (2012). Incorporating environmental education into an urban after-school program in New York City. *International Journal of Environmental & Science Education*, 7(2), 327-341.

Erdoğan, M., Kostova, Z. ve Marcinkowski, T. (2009). Components of environmental literacy in elementary science education curriculum in Bulgaria and Turkey. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 5(1), 15-26.

Erol, G.H. ve Gezer, K. (2006). Prospective of elementary school teachers' attitudes toward environment and environmental problems. *International Journal Of Environmental and Science Education*, 1(1), 65-77.

Ehrlich, Paul R. (2008), "Key Issues for Attention from Ecological Economists", *Environment and Development Economics* 13: Cambridge University Press, p.2

Heimlich, J. E. (ed.) (2002) *Environmental Education: A Resource Handbook*, Bloomington, IN: Phi Delta Kappa Educational Foundation.

İbrahim, R., Amin, L. & Yaacob, M. (2011). Promoting environmental literacy through general education at the university level: UKM's experience. *The International Journal of Learning*, 17(12), 151-160.

Khor, Martin (2001), "Globalisation and the Crisis of Sustainable Development", *Environment and Development Series*, No.1, p.12.

Kuzu, T. (2008). Aytül Akal'ın masallarıyla çocukta çevre bilinci geliştirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 327-339.

Mancl K., Carr, K. & Morrone, M. (1999). Environmental literacy of Ohio adults. *Ohio Journal Science*, 3, 57-61.

Ramsaroop, S., Rooyen, H. (2013). Exploring educator competence in teaching environmental education in schools in Gauteng. *Africa Education Review*, 10(3), 595-613

Sondergeld, T. A., Milner, A.R. & Rop, C. (2014) Evaluating teachers' self-perceptions of their knowledge and practice after participating in an environmental education Professional development program. *Teacher Development*, 18 (3), 281-302

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Ünal, F. (2011). İlköğretimde sürdürülebilir çevre eğitiminde suyun yeri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 132, 68–73.

Ürey, M. ve Aydın, M. (2014). İlköğretim fen ve teknoloji dersi programında yer alan çevre konularına yönelik bir program analizi, *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-50.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

21. YÜZYIL BECERİLERİ

Nasiye YAMAÇ ŞAHİN

Özet

Eğitimde kaliteyi yakalamak için, çağın gereksinimlerinin kavranabilmesi, çocukların birey olarak kabul edilmesi ve hayatın sorunları üzerinde düşünmeye özendirilmesi gerekmektedir. Eğitim programlarının sahip olduğu bileşenlerden biri olan beceriler olarak

Eleştirel Düşünme, İşbirlikli Çalışma, İletişim, Yaratıcılık olarak karşımıza çıkmaktadır; günümüzde ise bu kavramlara Vatandaşlık, Kültür, Karakter Eğitimi, Bağlılık bilirlilik öğeleri eklenerek 21 yy. becerileri adıyla anılmaktadır. Bu beceriler kişilerin iyi vatandaş ve nitelikli iş gören bireyler olmalarını sağlayan nitelikleri ifade etmektedir.

21.yüzyılda rekabetçi küresel ekonomi koşullarında öğrenciler özellikle 4.0 teknolojinin olduğu günümüzde okuma, yazma, matematik, fen bilimleri, sosyal bilimler ve sanat alanlarında temel becerilere sahip olmalıdır. Eğitim alanında öğrencileri vatandaş, hane halkı bireyi ve çalışan olarak karşılaştıkları sorumluluklara uygun şekilde 21.yüzyıl becerilerine hazırlamak gerekmektedir. Bu nedenle, 21. Yüzyıl okulları ve eğitim kurumları, küresel pazarda rekabet edebilir öğrenciler yetiştirmeye hazırlamak, öğretmen ve öğrencilerin dijital teknolojiler, dijital öğrenme ortamlarını kullanmalarını sağlamak için uygun müfredatlar geliştirilmelidir (Özçelik ve Tuğluk, 2019).

Okulların başarısı, çevrenin okula bakış açısı ya da çalışanların işbirliği içinde hareket etmeleri, okul yöneticisine bağlıdır. Okul müdürlerinin lider olarak, öğretmen, öğrenci veli ve diğer bileşenleriyle koordineli şekilde eğitimde uygulanabilirliği arttırmak için ortam yaratmaları gerekmektedir. Bunun içinde sınıfta gerçekleştirilen etkinliklerin, amaç ve hedefler, kazanımlar, öğretmenin rolü, ders içi araç ve gereçler, kimlerin öğreneceğine ilişkin konular, becerilerin geliştirilmesi bağlamında önem arz eder. Paydaşlar olarak öğretmenlerin karar verici ve uygulayıcı konumda olmaları beceri kavramlarının uygulanması ve öğretilmesi bakımından kritik öneme sahiptir. 21 yüzyıl becerileriyle bağlantılı olarak ülkemizde STEM eğitimini bilim dünyasının temel öğreti ve uygulamalarıyla uyumlu hale getirmek, günümüz iş dünyasının bilgi birikimine sahip, kalifiye işgücü ihtiyacını yetiştirme, disiplinler arası STEM eğitiminin öğrencilerin alan bilgi ve becerilerini harmanlayarak güncel sorunlara yaratıcı çözümler geliştirmek için fırsatlar sağlanmalıdır.

Giriş

Alışlagelmiş eğitim sisteminden farklı ve verimli bir eğitimden bahsetmek için çağın gereksinimlerinin kavratılabilmesi ve çocukların yaşadıkları ortamlarda bir birey olarak

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

onaylanması, yaşamın gerçek problemleri üzerine düşünmeye özendirilmesi gerekmektedir.

Eğitim kavramı, insanın gelişen ve geliştirilebilecek özelliklerine odaklanır. Bu odaklanma formal etkinliklerle olabileceği gibi informal etkinliklerle de gün yüzüne çıkmaktadır. Eğitim faaliyetlerinin gerçekleştiği ortam olarak okullar birden fazla değişkeni barındıran ve birden fazla değişkeni etkileyen yapılar olarak eğitim sistemlerinde yerini almıştır. Okullar hem bir eğitim birimi hem de bir eğitim ortamıdır (Balcı, 2013). Bu eğitim ortamında birden fazla değişkenin bulunuyor olması, devletlerin geleceğin vatandaşlarını yetiştirme amacıyla sürekli müdahil halde bulunmasının yanı sıra yönetici, öğretmen, öğrenci, fiziki ortam, eğitim programı, küreselleşme gibi kavramlarını da barındırması, okulları karmaşık bir sosyal sisteme dönüştürmektedir. Bu karmaşık yapının tek ve biricik hedefi öğrencinin öğrenmesidir, bu öğrenmenin yol haritası da eğitim programıdır.

Eğitim programları sadece ders kavramını barındırmaz. Aynı zamanda devletler (merkezi yönetim) tarafından yetiştirilmek istenilen vatandaşlara yönelik genel amaçları, öğretme-öğrenme etkinliklerinin niteliklerine ve nasıl gerçekleştirileceğine yönelik yönergeleri ile ölçme ve değerlendirme etkinliklerini barındırır (D'Hainaut, 1981). Legendre (1993: 289)'e göre eğitim programı;

Tasarımlanmış, planlanmış ve öngörülen eğitsel amaçlara ulaşılması amacıyla bir eğitim kurumunun kontrolünde yürütülen eğitim durumlarının (öğretim hedefleri, özel beceriler, çeşitli uygulamalar ve bunların yolları, araçgereçler, öğrenme öğretme etkinlikleri, destek hizmetler ve önlemler, ölçmedeğerlendirme, başarı ölçütleri, ortam, insani kaynaklar, ders çizelgeleri vs.) bütününden ibarettir.

Eğitim programları (curriculum) şu bileşenleri içerir:

- Gerçekleştirilecek öğrenmeler,
- Öğrenme-öğretme stratejileri ve uygulanacak süreçler (öğrenme öğretme süreçleri),
- Öğretim kaynakları veya hem öğretmenler hem de öğrencilere sağlanan eğitsel kaynaklar (ders kitapları, yardımcı kaynaklar, araç-gereçler,...) ve bunların kullanımına ilişkin yönergeler,
- Ders içerikleri,
- Gerçekte beklenen sonuçlar ve öğrenmenin ne derece gerçekleştiğini kontrol etme amacına yönelik sınav koşulları;
- Eğitim programının uygulanmasına (yönetimine) ilişkin düzenlemeler.

Eğitim programlarının sahip olduğu bileşenlerden biri olan beceriler konusunda Eleştirel Düşünme, İşbirlikli Çalışma, İletişim, Yaratıcılık olarak karşımıza çıkan günümüzde ise bu kavramlara Vatandaşlık, Kültür, Karakter Eğitimi, Bağlılık bilirlilik öğelerinin eklendiği 21 yy.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

becerileri devreye girmektedir.

Bu çalışmada beceri kavramı, beceri kavramının tarihsel gelişimi ve 21.yüzyıl becerileri ile doğrudan etkileşim halinde bulunan öğretmen, öğrenci ve okul yöneticisi değişkenleri ile bağlantısı ortaya konulacaktır.

3.2. 21. yüzyıl becerileri

Türk eğitim bilimleri literatüründe İngilizcesi Curriculum olan eğitimsel kavramın karşılığı tam olarak açıklanmış, anlaşılabilir değildir. Nitekim curriculum bazı yazarlar tarafından müfredat (Arslan, Akpunar ve Erdamar, 2018), bazı yazarlar tarafından öğretim programı (Demirel, 2012; Gümüşeli, 2014) bazıları tarafından da eğitim programı (Bayirli, 2021) olarak ifade edilmiştir.

Türk Dil Kurumuna (TDK) göre (2021) beceri, kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneğidir. Tanım incelendiğinde bireyden öğrenme deneyimleri ile becerilerini geliştirmesi beklenmektedir. bunun yanı sıra var olan becerilerin geliştirmesine ek olarak daha önce sahip olmadığı becerileri de kazanması beklenebilmektedir. Beceri, Rychen ve Salganik, 2003'ten akt.,

Ananiadou ve Claro'ya (2009) göre sorunları halledebilme, çalışma hayatındaki sorumlulukları yerine getirebilme; sahip olduğu bilgi ve niteliği muayyen durumlarda kullanılarak karmaşık sorunları çözebilme kavramını içerir. Nitekim bu anlam kendi içinde toplumun yeterli talebini ister. Beceri tanımı, bir öğrencinin birlikişi olduğunu göstermek için vakıf olması gereken eğilimlerin, bilgi ve kabiliyetlerin yelpazesini önemsemeyi muhtemel kılar (Lamb, Jackson ve Rumberger, 2015, ss. 11,12).

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısındaki soğuk savaş döneminde uluslar gelecek nasıl bir zamanda yaşayacaklarını, yaşamak istediklerini sorgulamaya başlamıştır. Bu sorgulamalar sonucunda 21. yüzyıl kavramı ortaya çıkmıştır. 21.yüzyıl becerileri bu yüzyılın bilgi toplumunda bireylerin iyi vatandaşlar ve nitelikli iş görenler olmalarını sağlayan özellikleri ifade etmektedir (Ananiadou ve Claro, 2009). Nitekim beceriler insanlık tarihi kadar eski olsa da 21.yüzyıl kavramı yeni icat edilmiş bir kavram gibi bir algı oluşmuştur.

21. yüzyıl becerileri önemi

Örgüt kavramının açıklanmasında mecazlar (metaforlar) sıkça başvurulan yöntemlerden biridir. Örgüt mecazları, toplumsal hakikatin, metaforik biçimde uyarlanması ve ya yansıtılması olarak ifade edilebilir (Balcı, 2008). Nitekim örgütler de birer organizmaya benzetilebilir. Nasıl ki organizmaların hayatta kalma dürtüleri mevcutsa, belirsizlik ile baş çıkma konusunda harekete geçebiliyorsa, örgütler de yaşamlarını devam ettirmek için daha yaşanabilir bir gelecek oluşturmaya/tasarlamaya çabalamaktadır. Bu açıdan bakıldığında örgütlerin yaşanabilir bir gelecek için üyelerinden beklentileri ve üyelerin de örgütlerden beklentileri vardır. Örgütlerin

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

yüzünü geleceğe dönüp bir planlama yapması vizyon kavramı ile ilişkilidir. Vizyon kavramı TDK'ya göre (2021) insanı duyar dünyasının üstüne yükselten ve hiçbir zaman tam olarak gerçekleştirilemeyecek olan, yalnızca erişilmesi istenen amaç olarak kalan kılavuz ilkedir. Yönetim literatüründe bu kavram, liderlik ve örgütsel kültürle birlikte ele alınmıştır. Başarılı yöneticilerin her şeyden önce bir vizyona sahibi oldukları ileri sürülmüştür (Çelik, 1995).

Eğitim alanında öğrencileri, vatandaş, hane halkı bireyi ve çalışan olarak karşılaşacakları sorumluluklara uygun şekilde 21. yüzyıl becerilerine hazırlamak gerekmektedir. Bu nedenle, yapılması gerekenler, 21. yüzyılda okulları ve eğitim kurumlarını küresel pazarda rekabet edebilir öğrenciler yetiştirmeye hazırlamak ve öğretmen ve öğrencilerin dijital teknolojiler ve dijital öğrenme ortamlarını kullanmasını sağlamak için uygun müfredat geliştirilmelidir. Bundan dolayı güncellenen dünyaya, evrime, yükselişe, bilgiyle yol gösteren devletlerin öğrenim yöntemleri, öğrencilerin sorularını yanıtlamak yerine onların soru sormalarını özendirilmelidir.

21. yüzyıl becerileri tanıtımı

21 yüzyılda rekabetçi global ekonomi koşullarında öğrenciler okuma, yazma ve matematik, fen bilimleri, sosyal bilimler ve sanat alanlarında temel beceriler konusunda yetkin olmalıdır. OECD (2018) tarafından hazırlanan bir raporda günümüzde var olan mesleklerin yakın gelecekte kaybolacağı ve yeni mesleklerin ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Bu bakımdan okullarda kaliteli öğrenme zamanları oluşturularak öğrencilerin yeni ortaya çıkacak mesleklere hazırlanmaları ve bu becerileri kazanmalarının önemli olduğu belirtilmektedir. 21.yüzyıl becerileri, bireylerin iyi vatandaşlar ve nitelikli iş görenler olmalarını sağlayan özellikleri ifade etmektedir (Ananiadou ve Claro, 2009). Crane, Wilson, Mausrizio, Bealkowski, Bruet ve Couch (2003: Akt: Çepni, 2016, s.8) 21 becerilerinin oluşması için gerekli olan altı kritik elemanı şu şekilde ifade etmiştir:

- Konunun özüne vurgu yapmak, - Öğrenme becerilerine vurgu yapmak
- Öğrenme becerilerini geliştirmek için 21. Yüzyıl araçlarını kullanmak
- 21. Yüzyıl içeriğinde öğrenme ve öğretme
- 21 yüzyıl içeriğini öğrenme ve öğretme
- 21.yüzyıl becerilerini ölçmek için 21.yüzyıl değerlendirmelerini kullanmak.

21. Yüzyıl becerilerine yönelik alan yazın incelendiğinde farklı yazar ve kuruluşların sınıflandırmalar yaptığı, bu sınıflandırmalara bağlı olarak raporlar hazırlandığı görülmektedir. Bu sınıflandırmalara ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)

23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)

23-29 August 2021

Tablo 1. 21. Yüzyıl Becerilerinin Farklı Kuruluş Ve Yazarlar Tarafından Sınıflandırılması

en Gauge	P21 Çerçevesi	ATC21S	OECD	MEB
<i>1.Dijital çağ okuryazarlığı</i> Temel, ekonomik ve teknoloji okuryazarlığı Görsel ve bilgi okuryazarlığı Çok kültürlülük okuryazarlığı ve küresel farkındalık	<i>1.Temel dersler ve 21.yüzyıl temaları</i> Küresel bilinç, Finans, ekonomi, işletmecilik ve girişimcilik okuryazarlığı Yurttaşlık okur yazarlığı Sağlık okuryazarlığı Çevre okuryazarlığı	<i>1.Düşünme yolları</i> Yaratıcılık ve yenilik Eleştirel düşünme, problem çözme, Öğrenmeyi öğrenme, üst biliş	<i>1.araçların interaktif kullanımı</i> Dilin, sembollerini n ve yazının interaktif kullanımı Teknolojini n interaktif kullanımı <i>2.heterojen gruplar ile etkileşim</i> Başkaları ile iyi ilişkiler kurma	<i>1.Düşünme yolları</i> Yaratıcılık ve yenilikçi düşünme ve bunlara açık olma Eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme Öğrenme stratejilerini kullanma/öğrenme yi öğrenme ve üst bilişsel beceriler kendini değerlendirme <i>2.Çalışma yolları</i> İletişim becerileri/Türkçe' yi doğru kullanma ve bir yabancı dili temel düzeyde kullanma Takım çalışması
<i>2.yaratıcı düşünme</i> uyumluluk, karmaşıklık yönetimi ve özyönetim Merak, yaratıcılık ve risk alma Üst düzey düşünme ve yürütme	<i>2.Öğrenme ve yenilenme becerileri</i> Yaratıcılık ve inovasyon Eleştirel düşünme ve problem çözme İletişim ve işbirliği	<i>2.çalışma yolları</i> İletişim İşbirliği 3.çalışma araçları Bilgi okuryazarlığı ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı <i>4.Dünyada yaşam</i> Vatandaşlık Yaşam ve kariyer	<i>3.Özerk davranma</i> Büyük resim içinde hareket etme Yaşam planları ve	<i>3.Çalışma araçları</i> Bilgi okuryazarlığı Bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı <i>4.Dünyaya</i>
<i>3.Etkili Takım işbirliği</i> kişilerarası beceriler Kişisel, sosyal ve sivil sorumluluk İnteraktif iletişim	<i>3.Bilgi, medya ve teknoloji becerileri</i> Medya okuryazarlığı Bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı <i>4.Yaşam ve kariyer becerileri</i> Esneklik ve	<i>5.Öğrenme yolları</i> <i>6.Öğretme yolları</i> Bireysel ve sosyal sorumluluk		

4.	<i>Yüksek</i>	adaptasyon	öz ve	kişisel	<i>entegrasyon</i>	Yerel
<i>üretkenlik</i>		Girişimcilik ve		projeler	ve evrensel	
Öncelik	verme,	yönelim Sosyal ve ve		oluşturma	vatandaşlık bilinci	
planlama	ve	kültürlerarası		ve yönetme	Yaşam ve kariyer	
sonuçları		beceriler		Haklarını,	ile ilgili bilinç ve	
yönetme		Üretkenlik		çıkarlarını,	beceriler Kültürel	
Günlük	yaşam	sorumluluk		sınırlarını	farkındalıkları ve	
araçlarının	etkili	Liderlik		savunma	yeterlikleri	
kullanımı		sorumluluk			kapsayacak	
Üretimle	ilgili				şekilde kişisel ve	
yetenek, yüksek					sosyal sorumluluk	
kaliteli ürün					bilinci	

Kaynak: Çepni, S., & Ormancı, Ü. (2018, s.9). Geleceğin Dünyası. İçinde S. Çepni (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Stem Eğitimi* (4. Basım) Pegem Akademi. (Düzenlenmiştir).

Bu becerileri yeni nesillerin eğitimin yaşamları içinde sahip olduklarında ve hayatın tüm alanlarını kapsadığında başarı kaçınılmazdır. Bu sebeple onları, karşılaşacakları problemleri çözebilmek için, öğrenme ortamına odaklanmış, çoğunlukla probleme dayalı, takım ruhu olan, sorup merak eden ve de hayal kurabilen yaşam boyu öğrenenler olmalarına özendirilen bir eğitim sisteminde geliştirebilmek mühimdir.

Yüzyıl Becerileri ve Okullar

21. yüzyılda teknoloji ve insanlık tarih boyunca hiç olmadığı kadar yakınlaşmıştır. Bu yakınlaşma bilim ve teknolojinin gelişmesine olanak vermiş, iletişim araçlarının yaygınlaşması ile bilgiye erişimi kolaylaştırmıştır. Bu etkileşim sonucunda ulaşılan bilgiye eleştirel düşünme, karşılaştırma, bilginin güvenilirliği hakkında karar verebilme yetisine ehil olabilmek becerileri önem kazanmıştır. Çünkü 2023 Eğitim Vizyonu'nun esas gayesi “çağın ve geleceğin becerileriyle donanmış ve bu donanımı insanlık hayrına sarf edebilen, bilime sevdalı, kültüre meraklı ve duyarlı, nitelikli, ahlaklı bireyler yetiştirmek” biçimindedir.(MEB, 2019).

Okulların yönetiminden okul müdürleri sorumludur. Okulların birer öğrenme ortamı olarak eğitim öğretim etkinliklerine devam etmesi, ilgili yasa ve yönetmelikler ile okul müdürünün yetki ve sorumluluğuna verilmiştir. Okul yöneticilerinin liderlik özelliğini taşıyabilmesi için, yönettikleri kişilerin duygu ve düşüncelerini etkileyebilmeli ve yeni fikirler üretmeleri için onları teşvik edip yönlendirmesi gereklidir. (Tahaoğlu ve Gedikoğlu, 2009).

Okul müdürleri birer lider olarak okullarda öğrencilerin becerilerini bütüncül bir şekilde gelişmelerini sağlayacak ortamlar temin etmekte sorumludur. Bu öğrenme ortamında öğretmen,

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

öğrenci, veli ve diğer değişkenlerin koordineli şekilde becerileri kazandırmaya çalışmaktadır. Bu eğitim bileşenleri hem bir okulun bütünü olarak hem de bireysel olarak becerilerin gelişimden sorumludur. Nieveen ve Plomp (2018) sınıf, okul ve sistem düzeyinde yapılacak çalışmalarla bu yetilerin kazandırabileceğini belirtmektedir. Bu becerilerin eğitimde uygulanabilirliğini artırmak için sınıfta gerçekleştirilen etkinliklerin, amaç ve hedefler, kazanımlar, öğretmenin rolü, ders içi araç ve gereçler, kimlerin öğreneceğine ilişkin konular, becerilerin geliştirilmesi bağlamında önem arz eder.

Bunlara ilaveten bazı uluslararası raporların sonuçlarına göre okul yönetimi tarafından yapılabilecek yenilikler için şunlara önem verilmesi belirtilmektedir.(MEB, 2015): • Okul içindeki öğrenmeye ayrılan zamanın kalitesi artırılmalıdır.

- Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilere öğrenme eksikliklerini giderebilmesi için yardım sağlanmalıdır.
- Öğrencilerdeki akademik beklentiler üst düzeyde tutulmalıdır.
- Öğretmenlerin derslere iyi hazırlanmaları sağlanmalıdır.
- Öğretmenlerin öğrenme konusunda bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmaları ve ona göre hazırlanmaları sağlanmalıdır.
- Öğretmenler mesleki gelişim çalışmalarına daha fazla katılmalıdırlar.
- Öğretmenler program içeriklerini hazırlamada ve öğrenci değerlendirme süreçlerinde daha fazla söz hakkı almalıdırlar. • Nitelikli öğretmenler sisteme dahil edilmelidir.
- Okul programları ve öğrenci değerlendirmeleri 21. Yüzyıl temalarına uygun olmalıdır.
- Bu okullar öğretmenleri, öğrencileri, aileleri, sivil toplum örgütlerini ve bölgedeki liderleri, işletmeleri, diğer okulları ve üniversiteleri okul faaliyetlerine dahil ederler.
- Toplum katılımı projeye dayalı öğrenme, stajlar, kariyer akademilerine katılım biçiminde kuruluşlar ve işletmelerle olan ortak faaliyetlere kadar uzanır.

Türkiye gibi eğitim merkezi yönetime sahip eğitim sistemlerinde eğitim programları bakanlık tarafından hazırlanmaktadır. Bu programların hazırlanmasında bazı durumlarda paydaşlardan görüş alınmaktadır. Paydaşlar olarak öğretmenlerin hem karar verici hem de uygulayıcı konumda olmaları beceri kavramlarının uygulanması ve öğretilmesi/kazandırılması bakımından kritik öneme sahiptir.

Sosyal öğrenme konusunda önemli çalışmalara imza atmış olan Bandura'ya göre (1989) insanlar başkalarının davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını gözlemleyerek öğrenebilirler. Diğer bir ifade ile bir kavramın öğretilmesi kazandırılması için eğitimci pozisyonundaki kişinin de bu kavram, bilgi ve beceriye sahip olup kullanması gerekmektedir. Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 21. Yüzyıl Öğrenci Profili (2011) araştırması 21. yy. eğitim sistemi ile ilgili bazı ipuçları vermektedir. Bu çalışmada öğrenci Öğretmen ve yöneticilere anketler

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

yapılmıştır. Dikkat çeken bazı bulgularda; ankete katılan 10912 öğretmenden %65'i "Türkiye Eğitim Sisteminin Küreselleşme Sürecinde Gerektiği Gibi Olmadığını" düşünmektedir (MEB, 2011). Bu araştırma Türk eğitim sisteminde öğretmenlerin 21.yüzyıl becerilerine yönelik görüşleri, aslında olması gerektiğinden daha düşük düzeyde olduğunu ortaya koymuştur.

MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Daire (EARGED) Başkanlığının 2001 yılında bir araştırma ekibine yaptırdığı "21. Yüzyıla girerken Türk Eğitim Sisteminin ihtiyaç duyduğu çağdaş öğretmen profili" çalışmasında; öğretmen adaylarında var olan "mevcut durum ve olması gereken durum" çözümlenmiştir. Neticesinde, (alan hakimiyeti, öğrenci gelişimi, planlama, öğretim stratejileri, sınıf yönetimi, bilimsellik, etkinlikler, mesleki gelişim, sosyal çevre, kişilik özellikleri gibi) farklı parametreler sonucunda "var olan ve olması gereken durum" arasında ayrımlar belirgin olmuştur. (EARGED, 2001).

Sonuç

Günümüz bilgi çağında bireylerin edinmesi gereken becerilerin kazandırılması için ilk önce eğitim-öğretim programları 21 yy. becerileriyle donatılmalı ve öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının konunun önemini kavraması, bu konuda farkındalık kazandırılması ve bu yetilerle önce kendilerinin olgunlaşması sağlanmalıdır.

Yükseköğretim kurumlarının akademik içerikleri, küresel rekabete, teknolojik değişim ve gelişime uygun becerilerin geliştirilmesine uygun olarak sürekli yenilikleri takip etmelidir. Yaşam boyu öğrenme düşünce yapısı tüm bireylere verilmelidir. Toplumlar ve bireyler arasında var olan dijital uçurum, dijital eşitsizlik, dijital beceri eksikliği gibi konularda çözümler üretilmelidir. Ülkemizde 2017 yılından beri programlarda değişiklikler yapılmıştır ve fen programlarında STEM anlayışına doğru bir yönelim olduğu gözlemlenmektedir.

Ülkemizde STEM eğitimini bilim dünyasının temel öğreti ve uygulamalarıyla uyumlu hale getirmek, STEM eğitimi ile günümüz iş dünyasının bilgi birikimine sahip, kalifiye işgücü ihtiyacını yetiştirmek, disiplinler arası STEM eğitiminin öğrencilerin alan bilgi ve becerilerini harmanlayarak güncel sorunlara yaratıcı çözümler geliştirmek için fırsatlar sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Ananiadou, K., & Claro, M. (2009). 21st century skills and competences for new millennium learners in OECD countries. *OECD Education Working Papers*, No. 41, Page, 8. OECD Publishing - <http://dx.doi.org/10.1787/218525261154>
- Aslan, O , Akpunar, B. ve Erdamar, F . (2018). Okul Yöneticilerinin Program Liderliği Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi . *Electronic Journal of Education*

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

- Sciences*, 7 (14), 139-153. Retrieved from
<https://dergipark.org.tr/pub/ejedus/issue/40720/447637>
- Balcı, A. (2008). *Örgüt Mecazları* (2. Basım). Pegem Akademi.
- Balcı, A. (2013). *Etkili Okul ve Okul Geliştirme* (7th ed.). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Bandura, A. (1989). Social Cognitive Theory. IN: *Annuals of Child Development*, 6, 1-60.
Greenwich, CT: Jai Press LTD.
- Bayırlı, A. (2021). Anadolu Lisesi Müdürlerinin Eğitim Programı Liderliği ve Öğretmenlerin Mesleki Gelişimi, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi.
- Çelik, V. (1995). Eğitim Yöneticisinin Vizyon ve Misyonu. *Eğitim Yönetimi*, 1(1), S. 96.
- Demirel, Ö. (2012). *Öğretim İlke Ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*. Pegem A Yayıncılık.
- D'hainaut, L. (1981) *Curricula and Life Long Education Unesco, France, ETF (European Training Foundation) (1999) Development Standarts İn Vocational And Training Specification, Experience, Examples. Torino, İtaly.*
- EARGED, (2001). *21. Yüzyıla girerken Türk eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu çağdaş öğretmen profili*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
- Gümüşeli, A. İ. (2014). *Eğitim ve Öğretim Yönetimi* (1. Basım). Pegem.
- Lamb, S., Jackson, J., & Rumberger, R. (2015). ISCY Technical Paper: *Measuring 21st Century Skills in ISCY*. Centre for International Research on Education Systems (CIRES), Victoria University. Melbourne.
- Legendre, R. (1993), *Dictionnaire actuel de l'éducation*. Paris: Guerin, Montreal & ESKA.
- MEB. (2015). Uluslararası öğrenci değerlendirme programı PISA 2015 ulusal Raporu . http://pisa.meb.gov.tr/wpcontent/uploads/2014/11/PISA2015_UlusalRapor.pdf adresinden erişilmiştir.
- MEB (2011) *MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili*, Milli Eğitim Basımevi. S, 179. Ankara. Özçelik, A. D., Tuğluk, M. N. (2019). *Eğitimde ve Endüstride 21. Yüzyıl Becerileri*. 3. Baskı. DOI 10.14527/9786052414699. S, 3. Ankara.
- Tahaoğlu, F., & Gedikoğlu, T. (2009). İlköğretim okulu müdürlerinin liderlik rolleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 58(58), 274-298.
- Yeni, G. (2015). 21. Yüzyıl Becerilerinin Okul Yöneticilerinin Liderlik Yönlerine Olan Etkisi. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi (ULED)*, Cilt (sayı), 2-2.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

ÇOCUKLARLA FELSEFE EĞİTİMİ PHILOSOPHY EDUCATION WITH CHILDREN Semra BİLGİN⁴

ÖZET

Filozofun merakı ile çocuğun merakı arasında benzerlik vardır. Sıradan insanın dikkat etmediği ayrıntılar filozof için büyük bir merak ve hayrete dönüşebilir. Aynı durum çocuklar için de geçerlidir. Çocukların yeniliklere yönelik saf merakı aslında filozofça bir yaklaşımdır. Çocuğun dünyası büyüklerden farklı olarak düşsel zenginliklerle doludur. Aynı zamanda çocuk meraklıdır, öğrenmeye isteklidir. Çocukların bu saf merakı ve sorgulayıcılığı, çocuklarla felsefe arasında bir bağ kurulabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Nitekim felsefe de farklı tanımları yapılsa da özünde merak ve hayretten doğan bir sorgulama ve düşünme etkinliğidir.

Bu makalede çocuk felsefesinin ne olduğu ve çocuk eğitiminde nasıl bir etkiye ve öneme sahip olduğu, çocuk felsefesi üzerine yapılan çalışmaların neler olduğu irdelenecektir. Amaç felsefenin çocuk eğitimindeki önemine dikkat çekmek ve bu alanda uygulanan metotlar ve uygulama örneklerine yönelik bir literatür çalışmasıyla çocuklarla felsefe eğitimi konusunda alana katkı sunmaktır.

Çalışmada, çocuklarla felsefe eğitimine yönelik uygulamaların betimsel analizi yapılmıştır. Bu çerçevede çocukluk ve çocuk felsefesi kavramlarının tarihsel perspektiften anlamları irdelenmiştir. Çocuk ve felsefe arasındaki ilişkinin nasıl olduğu veya olması gerektiği, çocuklar için felsefe etkinlik örnekleri bu alandaki yaklaşımlardan hareketle ortaya konmaya çalışılmıştır. Çocuk eğitiminde felsefenin önemi üzerinde durulmuştur. Sistemik çocuk felsefesinde uygulanan bazı temel metotlar olan *Sokrates'in Sorgulama Metodu*, *Matthew Lipman Metodu*, *Gareth B. Matthews metodu*, *Thomas E. Jackson metodu*, *Felsefi Sorgulama Topluluğu (FST) Metodu*, *Nelson'un Sokratik Metodu* gibi metotların uygulama şekilleri ve örneklerine yer verilmiştir. Ayrıca çocuklarda felsefe eğitiminin çocuğun bilişsel gelişimi açısından uygulanabilirliği konusu irdelenmiştir. Ülkemizin çocuklarla felsefe konusunda ne aşamada olduğunu görmek için, Türkiye'de çocuk felsefesi alanında yapılmış çalışmaların neler olduğu araştırılmıştır. Ülkemizde sistemik çocuk felsefesi uygulamaları konusundaki eksiklikler ve nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan çalışmalar çocuklar için felsefe eğitiminin, çocukların bilişsel gelişimine, dil ve iletişim becerilerine, eleştirel düşünme yetilerinin gelişmesine önemli katkıların olduğunu göstermektedir. Bu nedenle çocuklar için felsefe eğitimi sadece çocukların felsefeye olan ilgilerini artıran bir uygulama değildir. Aynı zamanda çocukların düşünce yapılarını, dil ve iletişim becerilerini de geliştirmektedir. Bu da çocukların akademik anlamda ve sosyal ilişkilerinde daha başarılı ve özgüvenli olmalarını sağlamaktadır. Bu nedenle çocukların

⁴ **Semra Bilgin**, Atakum Bilim ve Sanat Merkezi Felsefe Öğretmeni, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü Doktora öğrencisi. blgn.semra@gmail.com.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

eğitiminde çocuklarla felsefe uygulamalarına yer verilmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar sözcükler: Çocukluk, çocuk felsefesi, sistematik çocuk felsefesi, çocuk eğitimi

SUMMARY

There is a similarity between the curiosity of the philosopher and the curiosity of the child. Details that ordinary people do not pay attention to can turn into great curiosity and amazement for the philosopher. The same is true for children. Children's pure curiosity towards innovations is actually a philosophical approach. The child's world, unlike adults, is full of imaginary riches. At the same time, the child is curious, eager to learn. This pure curiosity and questioning of children brings to mind the idea that a link can be established between children and philosophy. As a matter of fact, although philosophy has different definitions, it is essentially an activity of questioning and thinking arising from curiosity and amazement.

In this article, it will be examined what the philosophy of children is and how it has an impact and importance in child education, and what are the studies on child philosophy. The aim is to draw attention to the importance of philosophy in child education and to contribute to the field of philosophy education with children with a literature study on the methods and application examples applied in this field.

In the study, a descriptive analysis of the applications for philosophy education with children was made. In this context, the meanings of the concepts of childhood and child philosophy from a historical perspective are examined. It has been tried to reveal how the relationship between the child and philosophy is or should be, and examples of philosophy activities for children, based on the approaches in this field. The importance of philosophy in child education is emphasized. Some of the basic methods applied in systematic child philosophy, such as Socrates' Inquiry Method, Matthew Lipman's Method, Gareth B. Matthews method, Thomas E. Jackson's method, Philosophical Inquiry Society (FST) Method, Nelson's Socratic Method, are included in the application forms and examples. given. In addition, the applicability of philosophy education in children in terms of cognitive development of the child was examined. In order to see what stage our country is at in terms of philosophy with children, the studies conducted in the field of children's philosophy in Turkey have been researched. In our country, the deficiencies and causes of systematic children's philosophy practices were tried to be determined.

Studies show that philosophy education for children has important contributions to children's cognitive development, language and communication skills, and the development of critical thinking skills. For this reason, philosophy education for children is not just an application that increases children's interest in philosophy. It also develops children's thinking, language and communication skills. This enables children to be more successful and self-confident in their academic and social relationships. For this reason, it is of great importance to include philosophy practices with children in the education of children.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Key words: Childhood, child philosophy, systematic child philosophy, child education

GİRİŞ

Tarihsel süreçte çocukluk kavramının farklı şekillerde tanımlandığı görülür. Erken dönemlerde çocuklar “ küçük insanlar” olarak tanımlanmıştır. Yani büyüklerle göre daha az yemek yiyip, daha az çalışan, ancak zihinsel anlamda ve onlara verilen görevler bakımından büyüklerden pek de farklı olmayan insancıklar. Yine kültürel anlamda, her kültürün çocuk tanımı ve çocuğa yüklediği görevler değişmektedir. Felsefi anlamda da çocukla yetişkin arasındaki farkı anlamaya dönük soruların kendi içinde farklılık gösterdiği görülür (Matthews, 2000:15-16).

Çocuk ve yetişkin arasındaki ayrımı ilk kez Jean Jacques Rousseau ortaya koymuştur. Rousseau’ya göre çocukluk döneminin kendine özgü sezme, görme ve düşünme biçimleri vardır. Çocuğu yetişkinle aynı görmek, çocuğa yapılan bir haksızlıktır. Çocukluk dönemi bir olgunlaşma dönemidir. Günümüz gelişim psikolojisinin kabul ettiği genel anlayışa göre insan, bebeklikten itibaren hem fiziksel hem de zihinsel açıdan bir gelişim süreci izleyerek olgunlaşır. Bu anlamda çocukluk, Piaget’in de dediği gibi somuttan, soyuta; basitten, karmaşığa giden bir gelişim sürecidir (Timuçin, 2000). Çocuğun ruhsal gelişimi bağımlılıktan bağımsızlığa, bencillikten işbirliği ve yardımlaşmaya, ölçsüz davranışlardan daha dengeli davranışlara, somut düşünceden daha soyut ve mantıksal düşünceye doğru ilerler (Yörükoğlu, 2006: 29).

Yetişkinliğin beden ve ruh sağlığının temelleri çocukluk döneminde atılır (Güller, 2013). Çocukluktaki yaşantı ve deneyimler, bireyin daha ileri yaşlardaki yapıp-etmelerini, tutumlarını etkiler. Ruhsal olayların dışavurumu yaşa bağlı olarak değişse de insanın varlık yapısından gelen nitelikler değişmez. Bu nedenle çocuğu tanımak, insanı tanımaktır (Adler,1997: 21-32). Çocuğun dünyası büyüklerden farklı olarak düşsel zenginliklerle doludur. Aynı zamanda çocuk meraklıdır, öğrenmeye isteklidir. Çocukların bu saf merakı ve sorgulayıcılığı, çocuklarla felsefe arasında bir bağ kurulabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Nitekim felsefe de farklı tanımları yapılsa da özünde merak ve hayretten doğan bir sorgulama ve düşünme etkinliğidir. Felsefe akı, eleştiriyi, çok yönlü ve irdeleyici düşünmeyi temsil eder (Çotuksöken, 2001). Bununla birlikte felsefeyi bir düşünme etkinliği olmaktan çıkarıp, ezberci bir formata dönüştüren felsefe dersinden, sorgulamamayı alışkanlık haline getirmiş öğrencilerden eleştirel düşünme, sorgulama, felsefi bir tutuma sahip olma özelliklerini beklemek anlamsızdır (Direk, 2004). Bu anlamda çocuk felsefesinden ne anlamamız gerektiğini iyi kavramak gerekir.

Bu makalede çocuk felsefesinin ne olduğu ve çocuk eğitiminde nasıl bir etkiye ve öneme sahip olduğu, çocuk felsefesi üzerine yapılan çalışmaların neler olduğu irdelenecektir. Amaç felsefenin çocuk eğitimindeki önemine dikkat çekmektir.

1.Çocuk Felsefesi / Çocuklar İçin Felsefe

Felsefe tarihine baktığımızda farklı dönemlerde farklı felsefe tanımları yapılmış olmasına rağmen, felsefenin temel özellikleri olan merak etme, eleştirelilik ve sorgulayıcılık özelliklerinin hep aynı kaldığı görülür. Bu özellikler felsefenin refleksif olmasını, yani düşüncelerin tekrar

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

tekrar gözden geçirilmesini sağlar (Arslan,1989). Felsefenin kesin bir tanımının olmaması, merak duygusunun hep canlı kalmasına ve doğru bilginin sürekli sorgulanmasına olanak tanır (Kefeli ve Kara, 2008).

Filozofun merakı ile çocuğun merakı arasında benzerlik vardır. Sıradan insanın dikkat etmediği ayrıntılar filozof için büyük bir merak ve hayrete dönüşebilir. Aynı durum çocuklar için de geçerlidir. Çocuklardaki yeniliklere yönelik saf merak aslında filozofça bir yaklaşımdır. Montaigne doğa filozoflarının kendilerini çevreleyen evrenden korkmak yerine büyük bir şaşkınlık ve merakla izleyen adamlar olduğunu ifade eder (Montaigne, 1999). Bu filozoflar evreni anlamaya çalışırken akıl ve duyularını, merak duygularıyla birleştirmişlerdir. Küçük çocukların doğayı anlama yöntemleri de aynıdır.

Çocuğun “bu nedir?” sorusuyla başlayan merak süreci bilgiyle birleştiğinde felsefi etkinlik başlamış demektir. “Çocuk felsefesi” kavramını ilk olarak 1953 yılında Karl Jaspers kullanmıştır. Ancak bu konuyla ilgili dünya literatüründeki ilk sistemli çalışmaları Amerika’da Matthew Lipman yapmıştır. Daha sonra Gareth Matthews kendi metodunu oluşturmuştur. Çocuk felsefesi ile ilgili çalışmalar 80’li yıllarda hız kazanmış ve ilk kurumsal uygulama 1984’te Avusturya’da gerçekleştirilmiştir. Okulların müfredat programında öğrencilere anlatılan kuramsal felsefe dersleri ile çocuk felsefesi aynı şey değildir. Çocuk felsefesi çocuk eğitimi alanında sonuçları gözlenebilen uygulamalar içerir. Burada kastedilen yetişkinlerin çocuklarla birlikte çocukların dünyasında yer alan temel sorulardan hareketle düşünsel sohbetler yapmasıdır (Karakaya, 2006: 26-27).

Çocuklar için felsefe yaklaşımı, felsefi diyaloglar yoluyla çocuklarda eleştirel düşüncenin geliştirilmesi çalışmasıdır. Bu yaklaşımı oluştururken Lipman’ın amacı çocuklarda sorgulama, yargıda bulunabilme, düşündüklerini ifade edebilme becerilerini geliştirmektir. Felsefeciler ve eğitimciler eleştirel düşüncenin önemi konusunda hemfikirdirler. Ancak eleştirel düşüncenin ne olduğu ve nasıl öğretileceği konusunda hemfikir değildirler. Matthew Lipman *Thinking in Education* adlı kitabında eleştirel düşünceye ilişkin pek çok tanım vermiştir (2003:56-57). Bunlardan bazıları kişinin karar verme sürecinde akla yatkın refleksif düşünme, problem çözmeye yönelik düşünme, eleştirel becerilerin eğitim konularına aktarılmasına yarayan düşünme, uzmanlık alanları arasında paylaşılan beceriler içeren düşünmedir. Lipman’a göre “eleştirel düşünme, sağlam yargıyı kolaylaştıran ustalıklı, güvenilir düşünmedir, çünkü kriterlere dayanır, kendini doğrulamadır ve bağlama duyarlıdır.” (Lipman,2003:72).

Çocuklar için felsefenin en önemli hedefi çocuklarda düşünme becerilerini geliştirmektir. Bunu yaparken de aynı zamanda okuma becerilerinin geliştirilmesi hedeflenir. Buradaki okuma niceliksel bir okuma değil, metin içerikleri arasındaki anlam ilişkilerini keşfetmeye ve bu ilişkileri yaşantılarla karşılaştırmaya dönük anlamlı bir okumadır. Anlam oluşturma süreci metin üzerinden yapılan felsefi çalışmalarla mümkündür (Tunç, 2017:78). Çocuklar için felsefe temelde felsefi kavramları öğretmeye yönelik bir felsefe değil, felsefi ve eleştirel düşünme becerilerini kazandırmaya yönelik bir düşünme eğitimidir. Bunu yaparken de çocuğun bilişsel yapısını, duygusal ve ahlaksal gelişimini dikkate alarak, çocukça bir merak ve neşelilik içinde hareket eder. Çağımızda teknolojinin hızla gelişmesine bağlı olarak bilgiye erişim kolaylaşmış

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

ancak çocuk ve gençlerin düşünme ve sorgulama becerilerindeki yetersizlik artmıştır. Çocuklarla felsefe bu yetersizliklerle mücadele etmek için oluşturulmuş çağdaş bir felsefedir (Taşdelen, 2017:7). Bu yöntem Matthew Lipman'ın öncülüğünde başlamış ancak Edward Glaser, Allan Root, John McPack, Richard Paul, Gareth B. Matthews tarafından geliştirilmiştir. Çocuklarla felsefe eğitiminin amacı çocuklara felsefe öğretmek değil, çocukları felsefi düşünme, soru-cevap, eleştirel düşünce ile tanıştırmaktır. Bu yaklaşımda çocuklar tartışma becerisi, soru sorma becerisi ve karar verme gibi becerileri geliştirirler (Boyacı ve diğerleri,2018).

2.Çocuk Eğitimi Ve Çocuk Felsefesi

Eğitim, bireylerin toplumsallaşmasında ve kişiliğinin gelişmesinde en önemli faktörlerden biridir. İnsanın eğitilmesi; onun yeteneklerinin, davranışlarının olumlu yönde geliştirilmesi, kişiliğin yapılandırılması ve toplumsal yaşama uyumunun sağlanması yönünde yapılan etkinliklerdir. Eğitimin amacı “iyi insan” yetiştirmektir (Uysal, 2004:82)

Eğitim ve öğretim birlikte işleyen bir süreci ifade eder. Burada sorulacak soru “Bilgiyi öğrenen ve bunu yaşamına uygulayan bireyleri nasıl yetiştirebiliriz?” sorusudur. Öğrenilen bilginin bireyde bir değişiklik meydana getirebilmesi ve yaşamla ilişkilendirilmesinde felsefenin önemli bir yeri vardır. Felsefe etkinliği özü gereği, insanın doğuştan sahip olduğu şaşırma, merak etme, soru sorma gibi özelliklerini bünyesinde bulundurur (Çilingir, 2003).

Eğitimde felsefeyi etkin kılmak kadar, eğitimi felsefeyle etkin kılmak da önemlidir. Yani felsefenin hem eğitimin düzenlenmesinde etkin rol alması, hem de genç insanlara eğitim içeriği olarak öğretilmesi gerekir. Eğitim sistemini düzenlemekle yükümlü kişilerin felsefi bir bakış açısına sahip olması, eğitimin genel hedeflerini belirlerken felsefeden yararlanması, yani bir eğitim felsefesi yaklaşımından hareketle eğitim içeriklerini düzenlemesi oldukça önemlidir. Aynı zamanda çocuklara ve gençlere felsefe eğitiminin doğru bir şekilde verilmesi ve onlarda eleştirel ve yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi açısından felsefeden yararlanılması da aynı derecede önemlidir. Çocuklara felsefe öğretmek, felsefe tarihi öğretmek değildir. Amaç eğitimin bütün basamaklarında felsefenin yol göstericiliğinde bir kavram eğitimi uygulamaktır (Timuçin, 2000:19-20).

Ülkemizde çocuklara felsefe öğretmek genellikle felsefe tarihini öğretmek olarak algılanmaktadır. Çocuklar felsefeyle lise yıllarında tanışmakta ve bir anda karşılaştıkları soyut kavram içeriklerini anlamakta zorlanmaktadırlar. Bu da derse karşı ilgisizlik ve antipatiye neden olmaktadır. Oysa birçok ülkede çocuklarla felsefe eğitimi ilkokuldan hatta anaokulu yıllarından itibaren başlamaktadır. Çocuklarla felsefe eğitimine yönelik ilk sistemli çalışmaları yapan Lipman'a göre; çocuklarda eleştirel düşünme kapasitesinin geliştirilmesinde en iyi yol felsefi bakış açısını ilkokul müfredatının merkezi bileşeni yapmaktır. Lipman'ın Amerika'da 1960'lı yıllarda başlattığı çocuklarla felsefe geleneği çocukların doğal birer filozof oldukları varsayımına dayanarak, onlardaki merakı açığa çıkarmaya yönelik pratik, kullanışlı, teşvik edici bir yöntem sunmaktadır (Boyacı ve diğerleri,2018). Lipman çocuklarda felsefe eğitiminin hedeflerini yaratıcı ve eleştirel düşünmenin geliştirilmesi, etik değerlerin öğretilmesi, sanat değerinin öğretilmesi, iletişim becerilerinin geliştirilmesi olarak belirler. Ona göre ilk ve ortaokul

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

dönemlerindeki geleneksel öğretim içerikleri çocukları ezberciliğe yönlendirerek, onlardaki eleştirel ve yaratıcı düşünme yeteneğini köreltir. Bu nedenle erişkinlik dönemindeki bireyler mantık yürütme, sorgulama gibi becerilerini yitirirler. Geleneksel eğitim sistemi bilgilerin hafızaya doldurulmasıyla ilgilenir ve böylece daha az değerli ve yüzeysel bilgiler yığını oluşur. Oysa çocuklara kavramsallaştırma, analiz yapabilme ve mantık yürütme becerilerinin kazandırılması gerekir (Lipman, 2003:85-89). Lipman'ın yaklaşımı, Dewey'in faydacı anlayışından etkilenen ve bu anlayışı eğitim programlarında somutlaştıran bir yaklaşımdır. Bu dönemin bir diğer düşünürü Gareth Matthew'e göre çocukluk ihmal edilmemesi ve önemsenmesi gereken bir süreçtir. Çocukların sordukları sorular, yaptıkları yorumlar profesyonel felsefeciler tarafından felsefi olarak nitelendirilebilecek özelliktedir. Matthew'e göre felsefe tıpkı müzik yapmak ya da kâğıt oynamak gibi doğal bir etkinliktir. Bununla birlikte felsefenin pratik yararları da vardır. Felsefe çocuklarda açık düşüncenin ve güçlü bir zekânın oluşumuna zemin hazırlar. Bu anlamda örneğin hukuk gibi bir alanda bireye büyük avantaj sağlar. Bununla birlikte felsefe kendi başına değerlidir (Matthews, 2000:10-11).

Fisher (2005) çocuklarla felsefe programının çocuklarda geliştirdiği becerileri; kavramları yapılandırma, sorgulama, akıl yürütme, yorumlama, anlam çıkarma ve anlamlar arası ilişki kurma olarak sıralamıştır. Çocukların bu düşünme becerilerini ortaya çıkaran özellikleri ise; meraklı olma, çözümlenici olma, entelektüel olgunluğa sahip olma, açık görüşlü olma, sistematik olma, doğruyu arama ve özgüven sahibi olmadır.

UNESCO'nun 2007 yılında hazırladığı rapora göre; çocuklar için felsefe eğitiminin amaçları bağımsız düşünebilme, iyi vatandaş olabilmek, kişisel gelişimi ve dil becerisini destekleme, tartışma ve yorum yapabilme, felsefeyi kavramsallaştırma olarak sıralanmıştır. Felsefi kavramlar genellikle bir metin içerisinde; bir öykü veya romanda, gazete haberlerinde vb. olabilir. Çocuklar bu metin içeriklerini çeşitli tartışma tekniklerinden hareketle yorumlarlar. UNESCO'nun raporuna göre dünyanın pek çok ülkesinde çocuklara yönelik felsefe çalışmaları yürütülmektedir. Türkiye'de çocuklar için felsefe uygulamaları ise bazı okul ve öğretmenlerin çabalarıyla sınırlıdır (akt. Akkocaoğlu ve Akkoyunlu,2016). Nitekim 15 yaş grubu çocuklardaki bilgi ve beceri düzeyini değerlendirmeye dönük olarak OECD ülkeleri arasında üç yılda bir yapılan PISA sınavlarında, Türkiye'nin üst başarı seviyesi % 6 oranında olup, bu oran OECD ortalamasının yarısıdır. Yine aynı sınavın sonuçlarına göre Türkiye'deki öğrencilerin beceri seviyeleri temel becerilerde yoğunlaşmaktadır. Yani öğrenciler ezbere dayalı basit işlemleri yapabilirken, daha karmaşık ve muhakeme gerektiren işlemleri yapamamaktadır. Bu da öğrencileri ezber düzeyinden kavrama düzeyine çıkaran, analiz, sentez ve yorumlama becerilerini geliştiren felsefe eğitiminin önemini göstermektedir (Tunç,2017).

Çocuklar için felsefe eğitimi her ne kadar filozofların görüşlerinin ve felsefe tarihinin aktarımı anlamına gelmese de bir yöntem olarak felsefenin ve felsefi kavramların kullanılmasını gerektirir. Bu nedenle bu eğitimi verecek öğretmenlerin felsefi bir birikime ve duyarlılığa sahip olması gerekir. Öğretmenler bu eğitimi verirken çocukların farkındalık kazanmaları, akıl yürütme ve analitik düşünme becerisi geliştirmeleri için yol gösterici nitelikte olmalıdır. Aynı zamanda farklı görüşleri ve bakış açılarını sınıf ortamına taşıyabilecek bir felsefi arka plana sahip

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

olmalıdır.

Çocuklarla felsefe eğitimi yapmak herkesin yapabileceği bir iş değildir. Burada önemli olan çocuklardaki merak duygusunu harekete geçirerek, onların eleştirel bakış açısı geliştirmesine uygun ortam sunmaktır. Bu nedenle bu eğitimi verecek öğretmenlerin yeterli donanıma sahip olması gerekir. Öğretmenlerin kendilerini güncellemeleri, çocuk merkezli çalışmaları takip etmeleri, şeffaf ve verimli konuşma becerisine sahip olmaları önemlidir. Ayrıca öğretmen kendi değer yargılarını ve tutumlarını öğrencilere belli etmeden mümkün olduğunca tarafsız bir konumda yer almalıdır. Burada amaç öğrencilerin özgün fikirler oluşturmalarına yardımcı olmaktır. Felsefi içerikli metinlerle çalışan eğitimcilerin felsefenin çeşitli alanlarıyla ilgili bilgi sahibi olması, öğrencilerle duygudaşlık kurabilmesi ve yüksek bir sezgi gücüne sahip olması gerekir (Karakaya,2006:31).

Sonuç olarak çocuklar için felsefe eğitimi onlara, doğru ve eleştirel düşünme, kendini ifade edebilme, farklı çözüm önerileri geliştirebilme, farklı görüşlere saygı ve hoşgörü gösterebilme yeteneklerini kazandırır. Ayrıca çocuklarda iletişim ve dil becerilerinin gelişmesini sağlar. Lipman, çocukların doğasında olan merak ve keşfetme arzusunun felsefe ile harmanlandığında, çocukların gelecekte daha etkin düşünebilen, daha esnek ve hoşgörülü bireyler olacağına inanmaktadır.

3.Sistematik Çocuk Felsefesinde Uygulanan Metotlar

Çocuklar için felsefe çalışmalarının yönteminin temelini Antik Yunan filozofu Sokrates'in diyalogları oluşturur. Sokrates, diyaloglarında belli bir kavramın anlamını sorar ve doğurtma yöntemi adını verdiği bir yöntemle karşısındaki kişide gizli halde olan bilgiler açığa çıkarmaya çalışır. Sokrates'in sorduğu sorular aslında cevabı içinde olan sorulardır. Ancak cevabı kişinin kendisinin bulması gerekir. Bu nedenle soruyu soran kişinin tavrı önemlidir. Sorular kişileri düşündürmeli, sorgulamalarına, tartışmalarına olanak tanınmalıdır.

Sokrates'in doğurtma yöntemi, eğitim sistemimizde “buldurma yöntemi” olarak da bilinmektedir. Bu yöntemin amacı ezberlemeye dönük, öğretmen merkezli anlayışın terk edilmesi ve anlamaya dönük öğrenci merkezli anlayışın geliştirilmesidir (Aydın, 1998). Burada öğrencilerin verdikleri cevaplar oldukça önemlidir. Öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebilmeleri, tartışabilmeleri, sorgulayabilmeleri ve kendilerince bir sonuca ulaşabilmeleri hedeflenmektedir (Kefeli ve Kara, 2008; Karakaya, 2006). Direk'e göre (2008); çocuklar için felsefe, uygun bir metinden ya da günlük yaşam deneyimlerinden hareketle çocukların tartışma ve diyalog yoluyla kavramları inşa etmesi ve okuduklarıyla kendi deneyimlerini birleştirerek değerlendirmeler yapmasıdır (s.74-75).

Çocuklarla felsefe etkinlikleri genellikle beş basamakta uygulanır. Bunlar:

- Uyarının Sunulması: öncelikle öğretmen tarafından bir uyarın sunulur. Bu uyarın bir öykü, roman, bir gazete haberi, resim, şiir vb. olabilir. Genellikle hikâye okunması tercih edilir.
- Önemli Noktaların belirlenmesi: Çocukların okunan hikâyede kendilerine ilginç gelen, önemli noktalar hakkında soru sormalı istenir. Burada soruların hikâyeye odaklı basit sorulardan

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

ziyade, konunun odak noktasına yönelik olması ve çocukların bu yönde yönlendirilmesi önemlidir.

- Grup Tartışması: Çocuklar sordukları soruları grup olarak tartışır. Çocuklar sorular üzerinde düşünür ve birbirlerinin sorularına yanıt arar.
- Değerlendirme: Çocuklarla felsefe etkinliklerinde amaç kesin bir cevaba ulaşmak değildir. Burada amaç çocukların bir konu üzerinde düşünebilmesini, fikir yürütebilmesini, hipotez üretebilmesini ve kendince çözümler geliştirebilmesini sağlamaktır.
- Pekiştirme Çalışmaları: Etkinliğin tamamlanmasının ardından, etkinliği pekiştirmeye dönük resim yapma, oyun oynama gibi faaliyetlerin yapılmasıdır (Gregory, 2008:9; akt. Gür, 2011).

Sistematik çocuk felsefesinde uygulanan metotları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

3.1. Matthew Lipman Metodu

Sistematik çocuk felsefesinin temellerini Amerika’da Columbia Üniversitesi’nde mantık ve felsefe dersleri veren Matthew Lipman atmıştır. Lipman, öğrencilerinin düşünce yetilerinin zayıf olduğunu görmüş ve bunun nedeninin çocukluk döneminde aranması gerektiğini düşünmüştür. Lipman düşünsel yetilerin çocukluk döneminde kazandırılmasının yollarını aramıştır. İlk felsefe denemesini ilkokul 5. Sınıf öğrencileriyle yapmıştır. Burada çocuklarla birlikte öyküler okumuş ve orada yer alan sorular üzerinden çocuklarla konuşmuştur. Buradaki amaç sohbet ortamında çocukların soru sorabilme ve mantıksal düşünme yetilerini geliştirmektir. Ayrıca başarıyı ölçmeye dönük birtakım testler geliştiren Lipman, bu çalışmanın sonucunda elde ettiği olumlu sonuçlardan hareketle kendisini çocuk felsefesine adanmıştır. 1974’te üniversitedeki görevinden ayrılarak “Institut for The Advancement of Philosophy for Children” adlı bir enstitü kurmuştur. Bu enstitüde çeşitli edebi türler üzerinden (masal, hikâye, efsane, tiyatro vs.) çocuklarla felsefe çalışmaları yapmıştır (Martens, 1994:15; akt. Karakaya, 2006). Lipman, çocuklarla felsefe çalışmalarındaki hikâyelerin kaynağını etik, epistemoloji, eğitim felsefesi, estetik gibi felsefe konularından alması gerektiğini savunur. Bu süreçte geleneksel romanlar ve çocuk masalları da kullanılabilir. Bunun dışında video, şiir, fotoğraf, resimli kitaplar gibi çeşitli objelerden de yararlanılabilir (Fisher, 2008). Ancak tüm bu objelerin çocukların ilgisini çekecek nitelikte olması gerekir. Lipman çocuklar için felsefe (P4C) oturumlarında bir el kitabı ve yedi romandan oluşan materyal seti kullanmıştır.

Bu romanlar, tartışmalar için sıçrama tahtası olarak kullanılmaktadır. Romanlardaki ana karakterler, kendi akıl yürütme becerileri ile sorunlarını çözmeyi çalışmaktadır. P4C oturumlarında grup bir “araştırma topluluğu” olarak hareket eder. Bu oturumlarda öğretmen çocuklara destek olacak açık uçlu sorular sunar. Bu sorular sürecin sonuçları için oldukça önemlidir. Çocuklarla felsefe oturumlarında kullanılan uyarıcılar Lipman’dan sonra gelişmeye devam etmiştir. Fisher (1996) İngiltere’de P4C oturumlarında kullanılacak bir dizi kitap üretmiştir. Daha yakın zamanda İskoçya’da Cleghorn (2002) şu anda Clackmannanshire Düşünme Becerileri girişimi ile birlikte kullanılan bir dizi materyal üretmiştir. Genel olarak P4C oturumları oturum yöneticisinin kısa öykü, resim, şiir veya başka bir uyarıcının sunulmasıyla başlar. Bu nedenle zamanla P4C’nin uygulandığı farklı yöntemlerde farklı materyaller de

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

kullanılmaya başlanmıştır (Trickey ve Topping 2004: 369). Haynes (2002) çocuklarla felsefe oturumlarının uygulanışını 9 adımda özetlemiştir:

Rahatlama egzersizi yapma ve oturum kurallarını belirleme,

Sorgulamayı başlatmak amacıyla bir uyarıcı (hikâye, nesne, resim vb.) sunma,

Uyarıcı üzerine düşünülmesi için zaman verme,

Katılımcıların ilginç veya şaşırtıcı sorular düşünmesi için zaman verme ve soruların sorulması,

Sorular arasında bağlantı kurma,

Sorgulama sürecine girilmesi için sorgulama yapılacak soruyu seçme,

Soru hakkında düşünce geliştirme, birbirinin düşüncesini takip etme ve oturum yöneticisi tarafından sorgulama yolları açmaya teşvik etme,

Tartışmayı ve süreci özetleyen ve kaydetmeyi sağlayan bir görsel oluşturma,

Süreci yansıtan özetleme yapma.

Bu adımları uygulamak gereklidir ama yeterli değildir. Çünkü Haynes'in de belirttiği gibi, felsefi araştırma, bağımsız düşüncüyü geliştirmeye yönelik bir 'araç kiti' yaklaşımı değildir. Süreç, adım adım bir prosedürü takip etmekten çok, ortaya çıkan etkileşim ve diyalogun kalitesine bağlıdır. Yani kolaylaştırıcı bu adımları harfiyen uygulayabilir, ne var ki ortaya çıkan etkileşimin kalitesi düşükse diyalogdan kimse memnun ayrılmaz. Lipman'ın tasarladığı felsefi destek materyalinin amacı, genç nesillerde, ortak bir problemin çözümünü sorgulamak için eleştirel düşünme ve akranlarla diyalog kurma beceri ve tutumlarını geliştirmektir. Lipman'ın bu metodunda çocuklarla felsefi oturumların kolaylaştırılması için önerilen üç adım şunlardır:

- 1) Belirsizlikleri ve çelişkileri içeren bir roman okunması;
- 2) Çocuklardan romanda meydana gelen belirsiz veya çelişkili durumlarla ilgili olan ve akranları ile tartışmak istedikleri soruların toplanması;
- 3) Hem felsefi bir diyalog geliştirme hem de sorulan sorulara grup olarak cevap verme yollarının kurulması (Lipman,2003:85-86).

3.2. Gareth B. Matthews metodu

Matthews, büyük kitleler tarafından kabul gören Piaget'in bilişsel gelişim kuramının evrelerini sorgulayan pek az teorisyenden biridir. Matthews bu metot ile hem çocuklara hem de yetişkinlere felsefe yapma tutumu kazandırılabilceğini belirtmiştir. Ona göre felsefeciler, felsefeye ilgisiz olan öğretmen ve ebeveynlerin de çocukluğun saf felsefi sorularını dikkate

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

almasına yardımcı olmalıdır (Matthews, 2000:42-47). Matthews 'in görüşleri genel olarak Lipman' la benzerlik gösterir. Lipman'dan farklı olarak çocuklar için felsefe etkinliklerinin, büyüklere de uygulanabileceğini ve böylece hem çocuklara, hem de ebeveynlere felsefi bir tutum kazandırılabilmesine savunur.

3.3.Thomas E. Jackson metodu

Lipman'dan sonra çok sayıda düşünür ve eğitimci felsefe öğretimini savunmaya başlamıştır. Bunlardan birisi de "Dr.J" olarak anılan Dr. Thomas E. Jackson'dır. Dr. Jackson Metodu hakkında çok ayrıntılı bilgi yoktur. Ancak bazı eğitimciler ve filozoflar bu metot hakkında kısmi bilgiler vermişlerdir. Bunlardan birisi Doris Daurer'dir. Daurer "çocuklarla felsefe yapma" konusunda yazdığı eserinde "Jackson-konsepti" başlığı altında bir bölümü kaleme almıştır. E. Jackson bilinen bazı metotlardan yararlanarak yeni metot geliştirmiştir. Jackson Metodu Hawaii'de uygulanmış ve çocuk felsefesine daha ana sınıfında başlanmasını, daha sonra ilköğretim müfredatında yer almasını ve dolayısıyla düzenli olarak ders yapılmasını öngörmüştür. Jackson çocuklarla felsefe yaparken bağımsız düşünce ve davranış geliştirmeye önem vermiştir. Jackson metodunun iki temel ilkesi çok önemlidir: Hangi yaşta, kim, ne söylese söylesin küçümsemeden önemsenmelidir. Her düşünce serbestçe ifade edilebilmelidir. Daurer de bu temel ilkeleri benimsemiş ve çocukların düşünce ve davranışlarıyla kendilerinin önemsenip önemsenmediği veya bunların yalancı veya yapmacık bir özgürlük olarak verilip verilmediği hususunda sürekli olarak çevresindekileri test ettiklerini söylemiştir. Bu metotta çocuklarla felsefe yapmak için edebi metinlerden de yararlanılabilir. Önce çocuklarla birlikte bir öykü okunur, sonra sorular verilir (Lipman metodunda olduğu gibi önceden verilmez). Bu sorular metnin dışında düşündürmeye dayalı sorular da olabilir. Yalnız bu soruların her birinin mantıklı yani, felsefi birer cevabı olmalıdır (Karakaya, 2006:27).

Daurer, "çocuklarla felsefe yapma" konusunda yazdığı eserinde Jackson-konsepti başlığı altında yetilerin geliştirmesi ile ilgili aşağıdaki bilgilere yer vermiştir: (Daurer 1999:31; Akt. Karakaya,2006).

1. Kişilik geliştiren yetiler:

- Çocukların ve gençlerin kendilerine güven duymaları,
- Nedenlere dayandırılabilen kendi düşüncelerini oluşturma,
- Oto kritik,
- Başkalarına karşı kendi görüşlerini savunabilme ve gerekirse, "Hayır" diyebilmek,

2. Sosyal yetiler:

- Tartışmaya hazır bulunuşluk,
- Hemcinsine karşı hoşgörü ve saygı,

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

- Başka görüşleri kabullenme,
- Dilsel ve iletişimsel yetiler,
- Yeti sorunu, çatışmayı ve eleştiriyi zenginlik olarak tanıma veya kabul etme.
- Demokratik anlayış,
- Farklı çözüm ve önerilere açık olma,
- “Biz” duygusunu yaşama.

3. Mantıksal yetiler:

- Delillendirme gücü ve yetisi,
- Eleştirel ve mantıklı düşünce,
- Değerlendirme ve yargılama gücünü destekleme, geliştirme.

4. Felsefi düşünme yetileri:

Felsefi sohbetlerde felsefenin temel alanlarıyla (ahlak, varoluş, metafizik, din felsefesi, estetik, dil felsefesi, bilgi teorisi) ilgili olarak çocuklar tarafından bilinen filozoflardan farklı olarak düşünebilmek veya düşünce geliştirmek (Karakaya,2000: 28-29).

3.4. Felsefi Sorgulama Topluluğu (FST) Metodu

Catherine McCall, Matthew Lipman ile 1980’lerde birlikte yaptığı çalışmalar ve bu alanda edindiği tecrübeler sonucunda “Çocuklarla Felsefe” yaklaşımını ortaya koymuştur. Bu yaklaşım; akıl yürütme, gerekçelendirme, iletişim-etkileşimden anlam çıkarma, yaratıcı olma ve sorgulama gibi beceriler üzerine kurulmuştur (Cassidy ve Christie 2013: 1073-1076; akt. Boyacı ve diğerleri, 2018). Bu yaklaşımın uygulama metodu Felsefi Sorgulama Topluluğu’dur. FST oturumlarında oturum başkanının görevi, felsefi diyalogun ortaya çıkması için farklı dinamikler aramak ve farklı koşullar yaratmaktır. Bu nedenle FST oturum başkanının, temel düzeyde felsefe ve mantık bilgisine sahip olması gerekmektedir (Boyacı ve diğerleri,2018:157).

3.5. Nelson’un Sokratik Metodu

Leonard Nelson felsefe disiplininin doğası ve felsefe yapmanın önemi ile ilgilenen Alman bir filozoftur. Nelson’a göre bu metot, felsefeyi öğretme sanatı değil, ama felsefe yapmayı öğretme sanatıdır; filozoflar hakkında malumat öğretme sanatı değil, ama öğrencileri filozof yapma sanatıdır. Nelson bu metodu oluştururken Sokrates ve Kant’ın felsefe yapma metotlarının kavrayış biçimlerinden etkilenmiştir ve bu metodu ‘geriye giden soyutlama’ olarak adlandırmıştır (Boyacı ve diğerleri, 2018:158).

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Çalışmanın ideal süresine göre diyalogun haftada yirmi ile otuz saat arasında gerçekleştirilmesi gerekir. Konu iki şekilde belirlenebilir: İlki gruptaki katılımcılar tarafından yapılan tartışma sonucunda diğeri ise zamanın kısıtlı olduğu durumlarda, konu listesinin diyalog öncesinde katılımcılara dağıtılması ve katılımcıların listede en çok ilgi gösterdiği konunun tercih edilmesiyle yapılır (McCall, 2008: 94-101; akt. Boyacıoğlu ve diğerleri, 2018). Sonraki adım bu metodun çok kritik olan ve uzun zaman alabilen bir adımdır. Tartışma liderinin rehberliğinde, grup üyeleri kendi deneyimlerinden yola çıkarak sorunun cevabı olduğunu düşündükleri örnekler oluştururlar.

Diğer adımda tartışma lideri sorusunu seçtiği kişiden verdiği örneğin soruyla nasıl bir ilişkisi olduğunu açıklamasını ve örneği detaylı bir şekilde tasvir etmesini ister. Daha sonra katılımcılara da soru sorma hakkı verir.

Tartışmanın her aşamasında lider, gruptaki herkesin tartışmaya katılıp katılmadığını kontrol eder ve grubun fikir birliğine vardığı her adımı not eder. Bu uygulamanın yapılması doğrudan Nelson'un felsefesi ile ilişkilidir. Nelson'un felsefesine göre felsefi hakikat, insanın anlama yetisinin temelinde yatmaktadır. Bu nedenle eğer birileri ortaya çıkan bir fikre veya kavrama katılmıyorsa muhtemelen izlenen yol 'doğru' değildir.

Nelson'un metodunda; sadece yaşanmış gerçek deneyimler üzerinden bir soruşturma yapılabilir, anlama yetisinin sınırları ortaya çıkarılmaya çalışılır ve bu sınırlar ekseninde bir fikir birliği yaratılır (dolayısıyla ortaklaşma sahibidir). Grup tartışılan konunun altında yatan temel ilkelere ve varsayımlara ulaşarak ortaklaşma arar ve genel-geçer bir hakikate ulaşır (Boyacı ve diğerleri, 2018:159).

4. Çocukların Bilişsel Gelişimi Açısından Felsefenin Uygulanabilirliği

Çocuk gelişimi üzerine öne sürülen pek çok psikolojik yaklaşım mevcuttur. Gareth Matthews "Çocukluk Felsefesi" adlı kitabında bu yaklaşımlardan bazılarına değinir. Buna göre Benjamin Spoke'un "Bebek ve Çocuk Bakımı" adlı kitabında bebeğin gelişiminin bireysel gelişimden öte bir insanlık gelişimi olduğundan bahseder. Bu bireyin insanlığı yenilemesine dayanan bir *yineleme teorisidir*. Yani birey gelişim süreci boyunca insanlığın gelişim sürecini tekrarlar (Matthew, 2000:2829). Bunun yanında bazı geleneksel kuramlar çocuğu *küçük insan* olarak nitelendirir. Çocuğun gelişiminin biyolojik bir süreç olduğunu öne süren bu yaklaşıma göre, bilişsel olarak çocukla büyük insan arasında pek bir fark yoktur. Yineleme kuramının karşısında yer alan *yaratılış kuramının* en önemli temsilcisi Chomsky'ye göre her insan evrensel gramer yapılarıyla dünyaya gelir. Bir diğer kuram olan *deneyim kuramı* ise yaratılışçılığın aksine doğuştan birtakım yapılarımızın olmadığını, bütün bilgilerin deneyim yoluyla edinildiğini iddia eder. Bu kuramın en önemli temsilcilerinden biri B.J. Skinner'dir (Matthew, 2000: 33-34). Tüm bu kuramlar bireyin bilişsel yapısının oluşumunu ve gelişimini açıklamaya dönük farklı yaklaşımlardır. Bununla birlikte çocuğun bilişsel gelişimi hakkında en kapsamlı açıklamaları Piaget'in bilişsel yaklaşımında buluruz.

Piaget, yukarıda saydığımız modeller arasında bağ kurarak bilişsel gelişimi açıklamaya çalışır. Bunun için ise küçük çocuklar üzerinde çeşitli deneyler yapar. Matthews (2000)'e göre;

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Piaget'in deneylerinin üç önemli özelliği vardır. Bunlar: çok ince noktalara dikkat çekme (korunum, tersine dönebilirlik gibi), kolayca uygulanabilir olma (oyun hamuru, pasta deneyi vs.) ve benzer yaşlarda benzer sonuçlar verebilmedir (s.40-41). Piaget'in deneylerine göre çocuklar belli yaşlarda belli bilişsel gelişim özellikleri gösterir ve bu aynı yaş grubundaki çocukların hepsinde hemen hemen aynı şekilde gözlenir. Bu anlamda somut işlemler döneminde olan çocuklardan karmaşık, soyut problemleri çözmesi beklenemez. Piaget'in bu yaklaşımını çocuklar için felsefe eğitimi açısından değerlendirdiğimizde şu soruyu sormamız gerekir: "Felsefe belli bir zihinsel olgunluk gerektirir mi?" yoksa "felsefe yapmak için zihinsel olgunluğa gerek yok mudur?" Matthews (2000)'e göre; eğer felsefeyi zihinsel olgunluk gerektiren bir etkinlik olarak düşünersek, bu belli yaş grubundaki çocukların felsefe yapamayacağı anlamına gelir. Bu durumda çocukları felsefeye yönlendirmek saçma olur. Bu yeni doğmuş bir bebeği yürütmeye çalışmak gibi bir şeydir. Tersini durumda yani felsefenin zihinsel olgunluk gerektiren bir etkinlik olmadığını düşündüğümüzde de çocukları felsefe yapmaya yönlendirmek saçma olur. Çünkü böyle bir durumda çocuklar zaten kendiliğinden felsefe yapacaktır. Matthews buradan belki de felsefenin zihinsel gelişimin dışında bir yeti olabileceği görüşünü ileri sürer. Ona göre çocuklarda ortaya çıkan felsefe yapma ilgisi ve filozofça merak ve soru sorma yeteneği psikologların alanlarına giren yetilerden bağımsızdır (s.43-46).

Felsefi antropoloji araştırmalarının ülkemizdeki temsilcilerinden biri olan Takiyettin Mengüşoğlu'na göre insanı tanımak, onun varlık bütününden ve bu bütünü oluşturan fenomenlerden hareketle mümkündür. İnsan bilen, yapıp-eden, tavır takınan, seven, eğiten-eğitilen, konuşan bir varlıktır. Bu varlık şartları bütün insan gruplarında ortaktır (Mengüşoğlu, 1971:1). Bu varlık şartları tabii ki çocuklar için de geçerlidir. Varlık şartlarının nesiller arasındaki aktarıcısı dildir. Dil insan fenomenlerinin taşıyıcısı olarak, düşüncelerin meydana gelmesini ve paylaşılmasını olanaklı kılar (Güller, 2013:6). Bu anlamda çocuğun bilişsel gelişimi ve dil gelişimi arasında bir paralellikten söz edilebilir. Çocuğun dil ve iletişim becerilerinin gelişimi açısından çocuklarla felsefe çalışmalarının olumlu sonuçlar doğurduğu yapılan uygulamalarla gözlenmiştir. Bu anlamda soyut kavramların öğrenilmesi ve içselleştirilmesinde de çocuk felsefesi önemlidir. Nitekim anlamı bulma, dili kullanma becerileriyle ilintilidir. Çocuklar için felsefe; okuma, dil becerileri ve felsefi tartışmada kullanılan akıl yürütme süreçlerini birlikte kullanır (Akkocaoğlu Çayır, 2015).

Sonuç olarak çocukların bilişsel gelişimiyle felsefenin uygulanabilirliği arasında bir bağ kurmak olasıdır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi çocuklarla felsefe eğitiminin amacı çocuklara felsefi kavramları öğretmek değildir. Onlara felsefi bakış açısını ve eleştirel düşünme yeteneğini kazandırmaktır. Bu anlamda çocuklar için felsefe eğitim çocukların bilişsel gelişimine uygun bir eğitimidir. Çocukların yaşla orantılı olarak gelişen bilişsel yapıları felsefi kavrayışlarını da geliştirecektir. Tersten okunduğunda ise çocuklara yönelik felsefe etkinlikleri onların bilişsel gelişimini, soyutlama ve analiz yetilerini geliştirici bir işleve sahiptir.

5. Çocuklarla Felsefe Uygulama Örnekleri

Çocuklara yönelik ilk felsefe uygulamalarının Matthew Lipman tarafından yapılmıştır. Lipman'ın çocuklar için felsefenin gelişmesi amacıyla kurduğu derneğin çalışmalarını sayesinde

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

bugün Amerika'da anaokulundan 12. sınıfa kadar felsefe kendine yer bulabilmiştir (Matthews,2000:10). Lipman'dan sonra da çocuk felsefesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Resmi olarak ilk kez Avusturya'da 1982 yılında Dr. Daniel Camhy tarafından ilkokul çocuklarına yönelik felsefe çalışmaları yapılmıştır. Almanca dil derslerinde dilbilgisi yerine felsefe dersleri yapılmıştır. Çocuklara mantıklı düşünmeyi öğretmeye yönelik bu çalışmalar bazı temel hedefler doğrultusunda yürütülmüştür. Bu hedeflerin bazıları, çocukların dil becerilerini geliştirmek, yaratıcılıklarını geliştirmek, kişilik gelişimini desteklemek gibi hedeflerdir. Avusturya'daki *Hauptschule Markt Hartmannsdorf* adındaki ilkokul, bu projeye katılan ilk deneme okuludur. İki sınıftan oluşan öğrenciler haftada bir kez Almanca dersi yerine felsefe dersi almıştır. Çocuklar için felsefe uygulamaları okulun öğretmenleri tarafından değil, bu alanda uzman kişiler tarafından yapılmıştır. Daha sonra okulun öğretmenleri hizmet için eğitimlere katılarak, gönüllü olarak felsefe derslerinde görev almışlardır. Öğretmenlerin öncelikli görevi, çocuklarla felsefi konuşmalar yapmaktır (Karakaya, 2006:29).

Çocuklara yönelik felsefe etkinliklerinin bir diğer örneği 1984'te, Berlin Freie Üniversitesinde eğitimci Profesör Hans Ludwig Freese tarafından uygulanmıştır. Freese okul dışından öğrencilerden oluşan 8-10 kişilik gruplarla felsefi konuşmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sonucunda çocukların birçoğunun felsefi konulara ilgisi artmıştır. Freese'ye göre çocukların birtakım yeti ve melekeleri okul tarafından zafiyete uğratılmaktadır. Çocukların doğaları gereği sahip olduğu istek ve merakları köreltilmemelidir. Ancak felsefe konuşmalarının süresi ve içeriği çocukları sıkımayacak şekilde ayarlanmalıdır (Karakaya, 2006:32).

Sigurborsdottir (1998)'in 2 yıl süren ve okul öncesi dönemdeki 3-6 yaş arasındaki çocuklarla yaptığı çalışmada çocuklarla felsefe programı uygulanmıştır. Program sonrasında çocukların kendilerini ve düşüncelerini daha iyi anladığı, daha iyi iletişim kurduğu, diğer insanların görüşlerine daha fazla saygı gösterdiği, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin arttığı sonuçlarına varılmıştır.

Dasí, Quintanilla ve Daniel (2013)'in çocuklarla felsefe öğretiminin okul öncesi dönemdeki çocukların (4-5 yaş) duyguyu anlama ve sosyal becerilerine etkisini incelediği çalışmada ve Okur (2008)'un çocuklarla felsefe öğretim programının okul öncesi dönemdeki çocukların atılganlık, iş birliği ve kendini kontrol sosyal becerilerine etkisini incelediği çalışmada, belirlenen becerilerde anlamlı düzeyde farklılık olduğu ortaya çıkmıştır (Akt. Boyacı ve diğerleri, 2018:166).

Naraghi, Ghobadiyan, Naderi ve Shariatmadari (2013) yaptıkları çalışmada, çocuklarla felsefe yaklaşımının 5. sınıf öğrencilerinin sosyal gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Uygulanan program 12 hafta sürmüştür. Deney ve kontrol grubundan çalışma öncesinde ve sonrasında, *Vineland Sosyal Olgunluk* ölçeği ile toplanan verilerden elde edilen bulgular, uygulanan programın, çocukların sosyal gelişiminin sosyalleşme ve öz yönlendirme gibi farklı boyutları üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Ghaedi, Mahdian ve Fomani (2015) tarafından yapılan çalışmada çocuklarla felsefe yaklaşımının okul öncesi dönemdeki çocukların yaratıcı düşünme becerileri üzerine etkisi incelenmiştir. Çocukların yaratıcı düşünme becerileri *Torrance Testi* ile ölçülmüş ve programı 16 oturumdan oluşmuştur. Araştırma bulgularına göre, ilgili yaklaşımın çocukların yaratıcı düşünme becerisinin gelişmesine yardımcı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

olduğu görülmüştür (Boyacı ve diğerleri,2018:153-154).

Bir başka çalışmada Benade (2011) Yeni Zelanda’da yürüttüğü bir eylem araştırmasında 5. sınıf düzeyindeki öğrencilere ‘Çocuklarla Felsefe’ eğitimi uygulamıştır. Eğitimler sonrasında öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerindeki farkın anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır (Boyacı ve diğerleri, 2018).

Kefeli ve Kara’nın (2008) 5 ve 6. Sınıf öğrencilerinden oluşan bir gruba yönelik yaptıkları odak grup çalışmalarında çocukların felsefe hakkında bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Daha sonra çocukların kendi bilgilerinden yola çıkılarak felsefe kavramı anlatılmıştır. Çocuklar sadece akıl yürüterek kendi felsefe tanımlarına ulaşmışlardır. Bu araştırma çocukların hayal kurmaktan ve hayallerini anlatmaktan korktuklarını göstermiştir. Çünkü çocuklara “ hayal kurma, dersine çalış” gibi sözlerin söylenmesinin onlar üzerinde olumsuz etki doğurduğu görülmüştür. Çocuklarla yapılan felsefe etkinlikleri sonucunda daha özgüvenli oldukları ve kendilerini daha rahat ifade ettikleri görülmüştür (s.344-354).

Karadağ, Yıldız Demirtaş ve Yıldız (2017) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların felsefi sorgulama yoluyla eleştirel düşünme becerilerini değerlendirmeye yönelik ölçek geliştirilmiştir (Boyacı ve diğerleri,2018) UNESCO, çocuklar için felsefenin Dünya’daki durumuna ilişkin bir rapor sunmuştur. UNESCO’nun raporuna göre dünyada çocuklar için felsefenin okullarda resmi olarak yer aldığı ya da yer almaya hazırlandığı ülkeler vardır. Bunlardan biri Fransa’dır. Fransa’da çocuklar için felsefe henüz okullara girmemiş ama eğitim otoriteleri tarafından desteklenmektedir. Norveç’te ise çocuklar için felsefe eğitim otoriteleri tarafından desteklenmekte ve resmi denemeler yapılmaktadır. Avustralya’da ise çocuklar için felsefe, ilkökul programlarında yer almaktadır. Bunların dışında çocuklar için felsefeye yönelik kurumların, çeşitli destek programlarının ve araştırmaların yürütüldüğü pek çok ülke bulunmaktadır. Almanya, Avusturya, Belçika, Kanada, İspanya, Amerika, Fransa, İtalya, Norveç, Çek Cumhuriyeti, İngiltere, Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Meksika, Şili, Peru, Uruguay, Venezüella, Japonya, Malezya ve sınırlı sayıdaki Afrika ile Arap ülkelerinde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır (UNESCO, 2007). Türkiye’deki çocuklar için felsefe uygulamaları ise bazı özel okullarda yapılan atölye çalışmaları ya da çalıştaylarla sınırlıdır (Tunç,2017:82-83).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Mathew Lipman’la birlikte başlayan sistematik çocuk felsefesi çalışmaları, farklı düşünürlerce geliştirilerek günümüze kadar gelmiştir. Bununla birlikte, çocuklar için felsefe öğretiminin hala yeterli düzeyde olduğu söylenemez. Çünkü felsefenin kavranması zor bir alan olduğu ve soyut düşünme becerisi gerektirdiği düşüncesi, onun çocuklara uygun bir alan olmadığı yönünde bir kanaate neden olmaktadır. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi çocuk felsefesi bir felsefe tarihi öğretimi değildir. Burada amaç çocuklara felsefi bir bakış açısı kazandırabilmek ve onlardaki doğal merak duygusunu aktif tutabilmektir. Böylelikle çocuklardaki sorgulama ve eleştirel düşünme yetileri gelişecektir. Nitekim çocuk felsefesi uygulamaları alanında yapılan araştırmalar göstermiştir ki bu eğitimi alan çocuklardaki eleştirel ve yaratıcı düşünme yetenekleri gelişmektedir. Bu çocuklar daha hoşgörülü, farklı fikirlere

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

saygılı, alternatif görüş üretebilen bireyler olmaktadır.

Çocuklar, yarının büyükleridir. Bu nedenle çocukların eğitimi geleceğe yapılan bir yatırımdır. Çocuklar için felsefe eğitimi özgürce düşünebilen, düşündüklerini dile dökülebilen, fikir üretebilen, yeniliğe açık bireylerin yetişmesini sağlayacaktır. Bu şekilde yetişen bireyler ise daha hoşgörülü, kendini rahatça ifade edebilen, olaylara eleştirel yaklaşabilen, yenilikçi fikirler üretebilen yetişkinlere dönüşecektir.

Avrupa'nın birçok ülkesinde çocuklar için felsefe eğitimi verilmektedir. Ancak ülkemizde bu anlamda sistemli bir eğitim maalesef henüz yoktur. İlköğretim müfredatına son yıllarda eklenen *Düşünme eğitimi* dersi ise hem seçmeli bir ders olduğundan, hem de bu dersi anlatan öğretmenlerin felsefi yeterliliklerinin olup olmadığının önemsenmemesinden dersten istenen verim elde edilememektedir. Sonuç olarak çocuklar için felsefe eğitimi sadece çocukların felsefeye olan ilgilerini artıran bir uygulama değildir. Aynı zamanda çocukların düşünce yapılarını, dil ve iletişim becerilerini de geliştirmektedir. Bu da çocukların akademik anlamda ve sosyal ilişkilerinde daha başarılı ve özgüvenli olmalarını sağlamaktadır.

ÖNERİLER

Çocuk felsefesi üzerine yapılan çalışmalar çocuklar için felsefe eğitiminin, onların zihinsel gelişimi üzerinde olumlu katkılarının olduğunu göstermiştir. Bu nedenle çocuklar için felsefe eğitiminin yaygınlaştırılması gerekir. Bu konuda birçok Avrupa ülkesi çocuklarla felsefe eğitimi yaygınlaştırmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir. Kimi ülkeler bu eğitimleri okul müfredatı içerisinde verirken, kimi ülkeler ise destekleyici kurslar altında vermektedir. Ülkemizde çocuklarla felsefe eğitimi henüz okul müfredatına girmiş değildir. Bazı Bilim ve Sanat Merkezlerinde seçmeli ders olarak çocuklarla felsefe eğitimi yürütülmektedir.

Çocuklarla felsefe eğitimi çocukların yaratıcı ve eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmektedir. Ayrıca onların dil gelişimine, iletişim becerilerine ve okuduğunu anlama becerilerine olumlu katkılar sunmaktadır. Bu nedenle ülkemizde ilköğretim müfredatına çocuklarla felsefe dersleri konulmalı, sınıf öğretmenlerinin bu eğitimleri verecek donanıma sahip olmaları için gerekli kurs ve seminerler düzenlenmelidir. Ülkemizde felsefe öğretimi liselerde 10. Sınıftan itibaren başlamaktadır. Lise müfredatı ise çocukları ezbere yönelten felsefe tarihi anlatımından öteye geçmemektedir. Ancak çocuklarımızın filozofların yaptıklarını öğrenmekten ziyade küçük bir filozof olmayı öğrenmeleri felsefe eğitiminin temel amacı olmalıdır. Bu nedenle Kant'ın "Felsefe değil, felsefe yapmak öğrenilir." Sözünden hareketle eğitim sistemimizi çocuklara felsefe yapmayı öğretecek şekilde dönüştürmeliyiz. Bunun için de ilkokuldan başlayarak çocuklarla felsefe eğitiminin yaygınlaştırılması ve müfredat programlarına dahil edilmesi gerekir.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

KAYNAKLAR

- Adler, A. (1997). *İnsan Tanıma Sanatı*, Say yayınları, İstanbul.
- Akkocaoğlu Ç. N.; Akkoyunlu, B. (2015). “Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel bir Araştırma” *Turkish Online Journal of Qualitative Inquir*, 7(2), 97-133.
- Arslan, A. (1994). *Felsefe Tartışmaları*, Nisan Yayıncılık, İstanbul.
- Bayat, F. (2009). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Boyacıoğlu, N; Karadağ, F; Gülenç, K. (2018). “Çocuklar İçin Felsefe/ Çocuklarla Felsefe: Felsefi Metotlar, Uygulamalar ve Amaçlar” *Kaygı Dergisi*, 31, 145-173.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefeye giriş*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Çilingir, L. (2003). *Niçin Felsefe? Neden Felsefe?*, Elis Yayıncılık, Ankara.
- Çotuksöken, B. (2001). *Felsefeyi anlamak felsefe ile anlamak*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Direk, N. (2004). *Küçük prens üzerine düşünmek*, Pan yayıncılık, İstanbul.
- Gündüz, M. (2017). “Çocuk ve Çocuk Felsefesi Üzerine Tartışmamız Lazım” *TRT Akademi*, 2(4), 573-582.(Röportaj).
- Gür, Ç. (2011). “Çocuklar İçin Felsefe, Uluslararası Eğitimde Yeni Eğilimler Konferansı” 27-29 Nisan, Antalya (Konferans Metni).
- Gürler, E. (2013). “Çocuk Kavramının Felsefi Antropoloji Alanında Ele Alınması ve Mimari Çıkarımlar” *Dokuz Eylül Ün. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3)
- KARAKAYA, Z. (2006). “Çocuk Felsefesi Ve Çocuk Eğitimi” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6 (4) , 23-37.
- Kefeli, İ.; Kara, U. (2008). “Çocukta Felsefi Ve Eleştirel Düşüncenin Gelişimi” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 339-357.
- LIPMAN, M. (2003). *Thinking in Education*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Matthews B. G. (2000). *Çocukluk Felsefesi*. (Çev: E. Çakmak). Gendaş Yayıncılık, İstanbul.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

- Mengüşoğlu, T. (1971). *Felsefi Antropoloji*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- Montaigne, (1999). *Denemeler*. (Çev: Hüseyin Portakal). Cem Yayınevi, İstanbul.
- Şahin, S. A.Tunca, N. (2015). “Felsefe ve Eleştirel Düşünme” *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 192-206.
- Taşdelen, V. (2017). “Çocuk Kültürü Bağlamında Çocuklarla Felsefe” *Çocuk Ve Medeniyet Dergisi*, 2(1).
- Timuçin, A. (2000). *Felsefe Eğitimi Ya da Bilincin Düzenlenmesi*, Bulut Yayınevi, İstanbul.
- Tunç, A. İ. (2017). “Çocuklarla Felsefe” *Çocuk Ve Medeniyet Dergisi*, 2(1).
- Uysal, E. (2004). “Eğitim’e Felsefi Antropoloji Çerçevesinde Kavramsal Bir Yaklaşım” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 81-99
- Yörükoğlu, A. (2006). *Çocuk Ruh Sağlığı*, ÖZGÜR Yayınları, İstanbul.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

IŞIKLI HARITA

Serkan GEZMEN*, Fatih ERDOĞAN**

Özet

Günümüzde ülkeler iş piyasaları için problem çözme odaklı düşünebilen bireyler yetiştirmek adına eğitim politikalarında bilim-teknoloji-mühendislik-matematik entegrasyonuna (STEM) yer vermektedir. Bilim-teknoloji-mühendislik-matematik entegrasyonuna sanatın da eklenmesiyle (STEAM) bir problemin çözümünü için tasarlanan teknolojik prototiplerde yaratıcılığı da kullandırma söz konusu olmaktadır. “STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı nasıl yapılabilir?” bu araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir. “STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı ve işlerliğinin test edilmesi” ise bu araştırmanın amacıdır. Araştırmada önce tarihte Osmanlı Devleti’nin yükseliş dönemine dair olaylar temalı 30 soru hazırlanmış (STEAM’in bilim boyutu), sonra STEAM temelinde tarihte öğretici oyun prototipi tasarımı için 20x30 cm boyutlarında bir cam plaka üzerine asetat kalemle Osmanlı Devleti’nin tarihteki en geniş sınırlarını gösteren bir harita resmetmiştir. Cam plakaya ayak olarak sıcak silikonla sabitlenen straforlar kullanılmıştır. (Cam üzerine harita çizimi: STEAM’in sanat boyutu.) (Haritanın doğru ölçeklendirilmesi: STEAM’in matematik boyutu.) (Haritada sınırların doğru konumlandırılması: STEAM’in mühendislik boyutu.) STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı olarak ayaklı cam plakaya çizilen haritanın altına arduino ışıklandırma ile sonlandırılmıştır (STEAM’in teknoloji boyutu). Araştırma 2019-2020 öğretim yılında Ankara’da bir devlet ortaokulunda 12 öğrenci ile nitel araştırma desenlerinden durum çalışması temelinde yürütülmüştür. Oyun öğrencilere ikişerli oynatılmış; soru bilen öğrenci cam plakanın altından ışık iletme suretiyle haritada yer fethetmiştir. Veri toplama aracı olarak katılımcı gözlemci gözlem notları kullanılmış, veriler betimlemelerle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı yapılmış ve bu oyun uygulamasıyla öğrencilerin Osmanlı Devleti’nin en geniş sınırları ve kültürel miras farkındalıkları geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: STEAM, Arduino LED devresi, öğretici oyun prototipi, Osmanlı Devleti

* Balıkesir Ayvalık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, serkangezmen@gmail.com

** Ankara Yenimahalle Bilim ve Sanat Merkezi, fatih.erd2006@gmail.com

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Giriş

Günümüzde ülkeler iş piyasaları için problem çözme odaklı düşünebilen bireyler yetiştirmek adına eğitim politikalarında bilim-teknoloji-mühendislik-matematik entegrasyonuna (STEM) yer vermektedir. Bilim-teknoloji-mühendislik-matematik entegrasyonuna sanatın da eklenmesiyle (STEAM) bir problemin çözümünü için tasarlanan teknolojik prototiplerde yaratıcılığı da kullandırma söz konusu olmaktadır.

“STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı nasıl yapılabilir?” bu araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir. “STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı ve işlevliliğinin test edilmesi” ise bu araştırmanın amacıdır. “STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı ile öğrencilerin Osmanlı Devleti’nin en geniş sınırları ve kültürel miras farkındalıkları geliştirilebilir.” bu araştırmanın hipotez cümlesidir.

Yöntem

Araştırma 2019-2020 öğretim yılında Ankara’da bir devlet ortaokulunda 12 öğrenci ile nitel araştırma desenlerinden durum çalışması temelinde yürütülmüştür.

Durum çalışması program ya da insanlardan oluşabilecek bir durumu araştırmacıya derinlemesine inceleme fırsatı sunar. Bu çalışmada ise derinlemesine çalışılacak durum “STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı ile öğrencilerin Osmanlı Devleti’nin en geniş sınırları ve kültürel miras farkındalıkları geliştirme” olarak belirlenmiştir.

Araştırma etiği temelinde kurum ve katılımcı öğrenci izinleri mevcuttur.

Araştırmanın nasıl tasarlanacağına dair bir ay süreyle alanyazın taraması yapılmıştır.

Daha sonra ise “STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı” yapılmıştır.

Oyunda kullanılmak üzere öncelikle tarihte Osmanlı Devleti’nin yükseliş dönemine dair olaylar temalı 30 soru hazırlanmış (Ek-1) ve bu sorular kâğıtlara yazılıp katlanarak bir cam fanusa atılmıştır (STEAM’in bilim boyutu).

Daha sonra STEAM temelinde tarihte öğretici oyun prototipi tasarımı için 20x30 cm boyutlarında bir cam plaka üzerine asetat kalemle Osmanlı Devleti’nin tarihteki en geniş sınırlarını gösteren bir harita resmedilmiştir. Cam plakaya ayak olarak sıcak silikonla sabitlenen straforlar kullanılmıştır.

(Cam üzerine harita çizimi: STEAM’in sanat boyutu.)

(Haritanın doğru ölçeklendirilmesi: STEAM’in matematik boyutu.)

(Haritada sınırların doğru konumlandırılması: STEAM’in mühendislik boyutu.)

STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı, ayaklı cam plakaya çizilen haritanın altına arduino ışıklandırma ile sonlandırılmıştır (STEAM’in teknoloji boyutu).

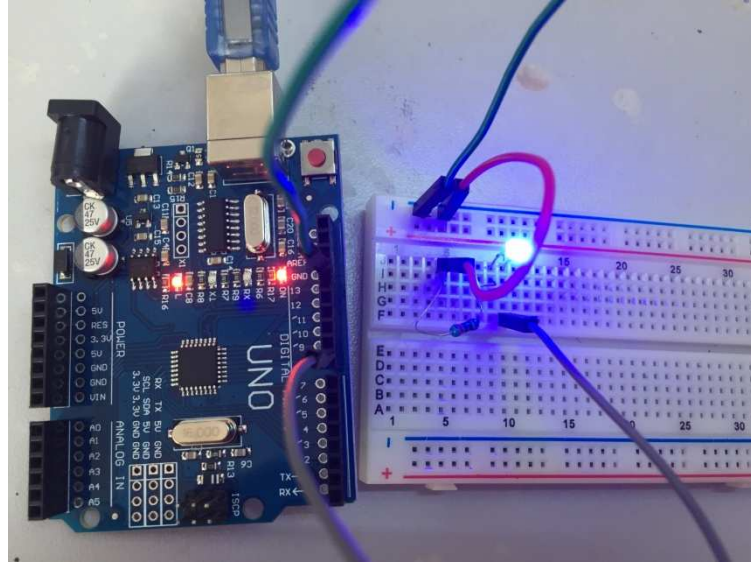
Kullanılan arduino ışıklandırma için kod url-1’den aşağıdaki gibi uyarlanmıştır:

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

```
void setup() {  
  // put your setup code here, to run once:  
  pinMode(8, OUTPUT);  
}  
  
void loop() {  
  // put your main code here, to run repeatedly:  
  digitalWrite(8, HIGH);  
  delay(1000);  
  digitalWrite(8, LOW);  
  delay(1000);  
}
```

- Arduino ışıklandırma devresinin nasıl kurulduğu Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Arduino ışıklandırma devresi

Böylece STEAM temelinde tarihte öğretici oyun prototipi tasarımı tamamlanmıştır. Oyun tasarlanan prototip üzerinden şu şekilde oynanmaktadır:

İki öğrenci karşılıklı olarak bu oyunu oynayabilmektedirler.

Her öğrenci sırayla fanustan bir soru çekip cevaplandırmaktadır.

Soruyu doğru bilen öğrenci cam plakada haritanın altına yerleştirilmiş ışığını bir sınır öteye taşımakta böylece toprak fethetmektedir.

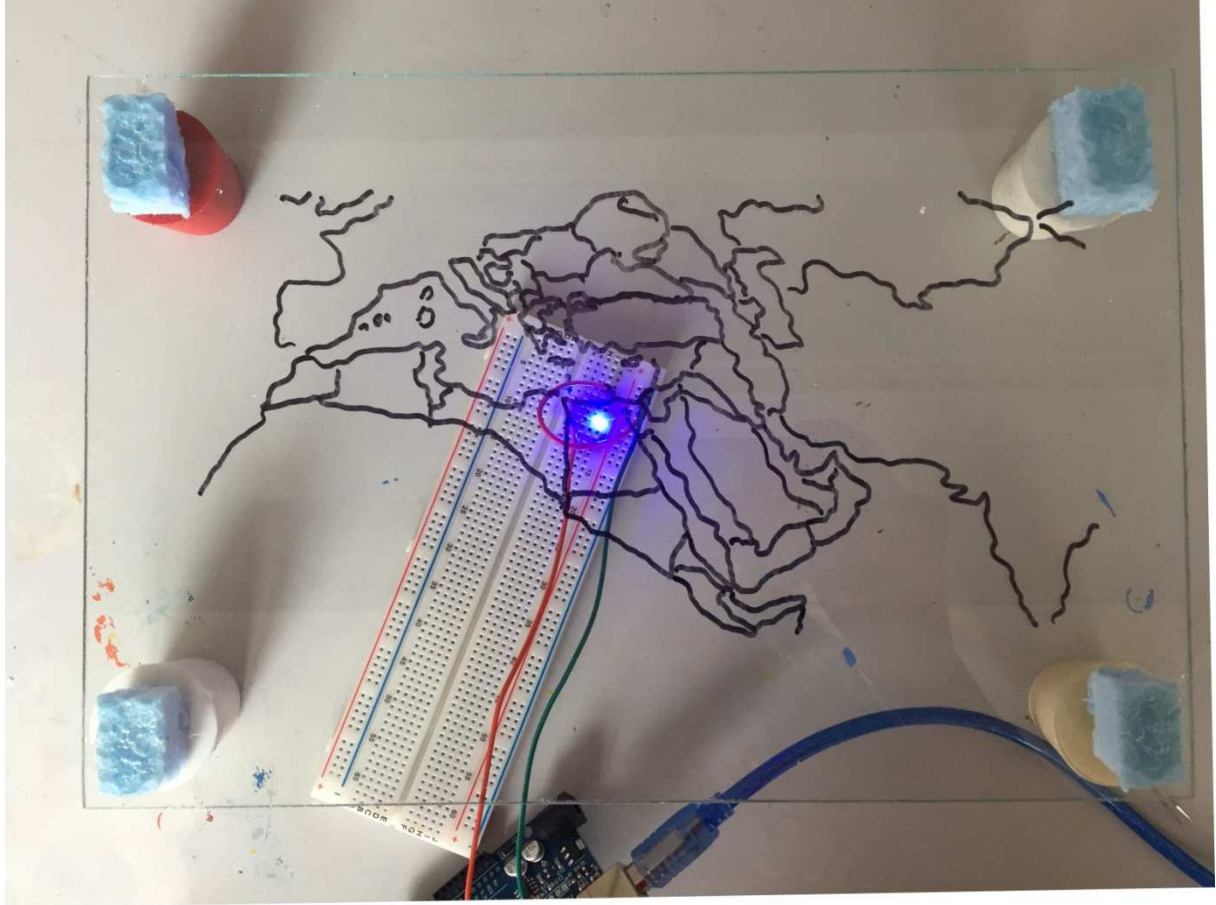
En çok toprak fetheden öğrenci oyunu kazanmaktadır.

STEAM temelinde tarihte öğretici oyun prototipi tasarımı Şekil 2’de sunulmuştur.

Aynı arduino ışıklandırma devresi bir adet de karşı takım öğrencisi için kurulmuştur.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Şekil 2. STEAM teminde tarihte öğretici oyun prototipi tasarımı

Araştırmada veri toplama aracı olarak oyunun uygulamasına dair katılımcı gözlemci gözlem notları kullanılmıştır.

Veri toplama aracının kapsam geçerliği alan eğitiminde uzman iki eğitimci tarafından kontrol edilerek sağlanmıştır.

Veri toplama sürecinde ikişerli olarak 12 öğrenciye oyun oynatılmış; sürece dair katılımcı gözlemci gözlem notlarını kaydetmiştir.

Verilerin analizinde bertilmemeler kullanılmış; veriler betimlemelerle, tasvirlerle çözümlenmiştir. Veri toplama aracının güvenilirliği araştırmacıların verileri çözümlenmeleri arasındaki uyum ile sağlanmıştır.

Bulgular

Katılımcı gözlemci gözlem notlarının betimlemelerle çözümlenmesiyle ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur:

- *Oyunun işlerliği başarılıdır.*

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

- *Oyunu oynayan öğrenciler tarih dersinde öğrendikleri bilgileri tekrar etmelerinin onların anlamlı ve kalıcı öğrenmelerine katkı sağladığını ifade etmişlerdir.*
- *Oyunu oynayan öğrencilerin tutum olarak süreçte çok eğlendikleri ve motive oldukları gözlemlenmiştir.*
- *Oyunu oynayan öğrenciler yaparak yaşayarak öğrenme temelinde Osmanlı Devleti'nin en geniş sınırlarına dair farkındalıklarının arttığını vurgulamışlardır. Ders kitaplarını açıp haritalara baktıklarında Osmanlı Devleti'nin en geniş sınırlarına dair algıda seçiciliklerinin olmadığını söylemişlerdir.*
- *Ayrıca oyunu oynayan öğrenciler Türk olmak, Türklük, Türklerin tarihteki en geniş sınırları, Osmanlı Devleti ve kültürel miras kavramlarına da vurgu yapmışlardır.*

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada STEAM temelinde tarihte öğretici bir oyun prototipi tasarımı yapılmış ve bu oyun uygulamasıyla öğrencilerin Osmanlı Devleti'nin en geniş sınırları ve kültürel miras farkındalıkları geliştirilmiştir.

Öneriler

Bu araştırma gören gözler ile sınırlıdır.

İleriki araştırmalar için görmeyen öğrenciler için camda kabartma sanatı kullanarak ve ışık yerine 3D yazıcıdan çıkarılan iki farklı şekilli piyon kullanılarak farklı tasarımlar oyunun geliştirilebilirliği adına önerilebilir.

Kaynaklar

url-1 Arduino ile LED yakma. maker.robotistan.com.

EK-1

SORULAR ve CEVAPLARI

1. Osmanlı Devleti hangi olaya kadar sürekli yükselmiştir?
  - 1689 İkinci Viyana Kuşatması
2. Osmanlı Devleti'nin altın çağına geçmesini sağlayan Padişah kimdir?
  - Kanuni Sultan Süleyman
3. İnebahtı Savaşı'ndan sonra Sokullu Mehmet Paşa'nın söylediği meşhur söz nedir?
  - "Biz sizden Kıbrıs'ı alarak kolunuzu kestik, siz bizim donanmamızı yakarak sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kol yerine gelmez ama tıraş edilen sakal daha gür çıkar."
4. Macarları büyük bir zaferle yendiğimiz savaşın adı ve tarihi nedir?
  - Mohaç Muharebesi, 29 Ağustos 1526

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

5. 24 Ekim 1596 ile 26 Ekim 1596 arasında yapılan savaşın adı nedir ve Osmanlı'nın Komutanı kimdir?
  - Haçova Muharabesi, III. Mehmet
6. Barbaros Hayrettin Paşa'nın Osmanlı Kaptanı olduğu büyük deniz savaşının adı nedir?
  - Preveze Savaşı
7. Kanuni Sultan Süleyman'ın son seferi nereye olmuştur?
  - Zigetvar
8. Osmanlı Devleti'nin Karadeniz ve Hazar Denizi arasında açmaya çalıştığı kanalın adı nedir?
  - Don-Volga Kanalı
9. Osmanlı'da hazineyi ağzına kadar dolduran tek Osmanlı Padişahı kimdir?
  - Yavuz Sultan Selim
10. Yavuz Sultan Selim Mısır seferinde hangi savaşlarda Memlûklularla savaşmıştır?
  - Mercidabık, Ridaniye
11. Kanuni Sultan Süleyman'ın savaştığı Macar Kralı'nın adı nedir?
  - Layaş
12. Osmanlı Devleti'nin Haçova Muharebesi'nden sonra yaptığı destansı Kanije Müdafası'nın Komutanı kimdir?
  - Tiryaki Hasan Paşa
13. Osmanlı Devleti'nin toprak kaybettiği ilk antlaşma ve tarihi nedir?
  - Karlofça, 1699
14. Pasarofça Antlaşması kime karşı yapılmıştır?
  - Kutsal İttifak
15. Prut Muharebesi'nin Sadrazamı kimdir?
  - Baltacı Mehmet Paşa
16. II. Viyana Kuşatması'nın Komutanı kimdir?
  - Merzifonlu Kara Mustafa Paşa
17. II. Viyana Kuşatması'nda Osmanlı'ya ihanet eden Kırım Hanı kimdir?
  - Murat Giray
18. Yavuz Sultan Selim'in Safevi Devleti ile yaptığı savaşta Safevilerin Komutanı kimdir?
  - Şah İsmail
19. Osmanlı Devleti'nde Akıncıların sonunun getiren olay hangi yıl olmuştur?
  - 1595
20. Yavuz Sultan Selim'in taht kavgasında savaştığı kardeşleri kimdir?
  - Şehzade Ahmet, Şehzade Korkut, Şehzade Şahinşah
21. Kanuni Sultan Süleyman Hangi sancağa atanmıştır?

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

- Kefe
- 22. Kanuni Sultan Süleyman kaç kez sefere çıkmıştır?
  - 13 kez
- 23. 9 yıllık saltanatı süresince yarım asırlık iş yapmış olan Osmanlı Padişahı hangisidir?
  - Yavuz Sultan Selim
- 24. Osmanlı Devleti'nde toprağın sürekli ekili kalmasını sağlayan bir ordu oluşturan sistemin adı nedir?
  - Tımar Sistemi
- 25. Pasarofça Antlaşması'nı imzalayan Sadrazam kimdir?
  - Nevşehirli İbrahim Paşa
- 26. Belgrad'ı kaybetmemize neden olan antlaşma hangisidir?
  - Pasarofça Antlaşması
- 27. Karlofça Antlaşması'ndan sonra Venedik'e savaş açıp Mora Yarımadası'nı alan Sadrazam kimdir?
  - Silahtar Ali Paşa
- 28. Büyük Kuzey Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne sığınan Demirbaş lakaplı İsveç Kralı kimdir?
  - 12. Charles
- 29. Osmanlı'nın en büyük yüz ölçümü nedir?
  - 5.200.000 km²
- 30. Fatih'in almayı deneyip de alamadığı fakat Kanuni Sultan Süleyman'ın aldığı Ege Denizi'nde bulunan adanın adı nedir?
  - Rodos Adası

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ BİLİMSEL YÖNTEME İLİŞKİN KAVRAMSAL İMAJLARININ İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF PRE-SERVICE SCIENCE TEACHERS' CONCEPTUAL IMAGES ON 'SCIENTIFIC METHOD'

Davut SARITAŞ*

ÖZET: Bilimsel bilginin nasıl elde edildiği ve bilimsel bir araştırmanın nasıl bir yol izlediğinin anlaşılması fen bilimleri öğretiminin güncel amaçları arasında yer almaktadır. Bilimsel bilginin elde edilme sürecini tanılamak için kullanılan en temel kavram *bilimsel yöntem* kavramıdır. İlk ve ortaöğretim ders içeriklerinde hemen hemen standart haline gelmiş bilimsel yöntem tanımlarına rastlanmakla birlikte, bilim felsefesi literatüründe bilimsel yöntemin doğası hakkında çok farklı görüşler gündemdedir. Bu noktada güncel eğilim bilimde tek bir yöntemden bahsetmenin mümkün olmadığı ve bilimsel yöntemi araştırma sorusu ve bağlamın şekillendirdiği yönündedir. Bu eğilimin yansıması olarak fen bilimleri eğitiminde önemli bir yer edinen bilimin doğasının öğretimi konusundaki yaklaşımlar bilimde çoklu yöntemlerin olduğuna ilişkin anlayışın öğrenciler açısından daha uygun olacağını öne sürmektedir. Bu bağlamda bilimsel yöntemin esnek ve bağlı doğasının fen bilimleri öğretmenleri tarafından kavranması önemlidir. Nitekim güncel birçok öğretim yaklaşımı (araştırma-sorgulamaya dayalı öğretim, proje tabanlı öğretim vb.) doğası gereği bilimsel süreç becerileri ve bilimsel yöntemlerin kullanımını gerektirmektedir. Fen bilimleri öğretmenlerinin bilimsel yöntem ile ilgili kavramsal imajlarının niteliğinin belirlenmesi bu imajların olumlu yönde geliştirilmesi için yol gösterici olabilir. Bu çalışmada fen bilimleri öğretmen adaylarının bilimsel yönetime ilişkin kavramsal imajlarının içerik ve yapı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel durum çalışması yöntemi ile yürütülen çalışmanın grubunu Orta Anadolu'da bulunan bir üniversitenin fen bilgisi öğretmenliği programında 3. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 23 öğretmen adayı oluşturmuştur. Katılımcıların kavramsal imajlarını ortaya çıkarılmasında kavram haritası oluşturmaya dayalı yaygın görselleştirme yazılımları ve kağıt-kalem kullanılmıştır. 2020 güz döneminde yapılan çalışmada bilimsel yöntem hakkında özel bir içeriği olan herhangi bir ders almamış katılımcılardan yazılımlardan birisini veya kağıt-kalem kullanarak bilimsel yöntemi görselleştirmeleri istenmiştir. Katılımcıların geliştirdikleri görsel tasarımlar toplanmış, verilerin geçerlik ve güvenilirliği için öncelikle benzerlik-alıntı açısından incelenmiştir. Sonrasında verilerin (görsel tasarımların) araştırmacı tarafından geliştirilen rubrik aracılığı ile iki boyutta (içerik ve yapı) nitel analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular öğretmen adaylarının bilimsel yönetime ilişkin kavramsal imajlarının içerik açısından genellikle orta düzeyde geçişli, yapı açısından ise genellikle yarı-formal bir niteliğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bulgular incelendiğinde katılımcıların ders kitaplarında yayın olarak kabul

* Doç.Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversite, Eğitim Fakültesi, e-posta: davutsaritas@gmail.com

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

gören *standart ve adım-adım bilimsel* yöntem anlayışına uygun bir kavramsal imajlarının olduğu görülmektedir. Ayrıca bilimsel yöntem sürecinde teorilerin zamanla yasalaşacağına ilişkin yaygın miti yansıtan ilişkiler kurdukları belirlenmiştir. Bu nedenle kavramsal imajların, bilimin doğası yaklaşımlarında ve bilim felsefesinde kabul gören daha informal ve daha sofistike bilimsel yöntem anlayışlarına uygun olarak geliştirilmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Bilimsel yöntem, kavramsal imajlar, bilimin doğası, fen bilimleri öğretimi, fen bilimleri öğretmen adayları

ABSTRACT: Understanding how scientific knowledge is obtained and how scientific research follows are among the current objectives of science education in general. The most basic concept used to describe the process of obtaining scientific knowledge is the concept of scientific method. Although there are almost standardized definitions of scientific method in primary and secondary education course contents, very different views on the nature of scientific method are on the agenda in the philosophy of science literature. At this point, the current trend is that it is not possible to talk about a single method in science and that the scientific method is shaped by the research question and the context. As a reflection of this trend, approaches to teaching the nature of science, which has an important place in science education, suggest that the understanding of the existence of multiple methods in science would be more appropriate for students. In this context, it is important for science teachers to understand the flexible and relative nature of the scientific method. As a matter of fact, many current teaching approaches (inquiry-based teaching, project-based teaching, etc.) naturally require the use of scientific process skills and scientific methods. Determining the quality of science teachers' conceptual images about the scientific method can guide the development of these images in a positive way. In this study, it is aimed to examine the conceptual images of science teacher candidates regarding the scientific method in terms of content and structure. The group of the study conducted with the qualitative case study method consisted of 23 pre-service teachers studying at the 3rd grade level in the science teaching program of a university in Central Anatolia. Common visualization software based on concept mapping and paper-pencil were used to reveal the conceptual images of the participants. In the study conducted in the fall term of 2020, participants who did not take any course with a specific content about the scientific method were asked to visualize the scientific method using one of the software or paper and pencil. The visual designs developed by the participants were collected and examined primarily in terms of similarity-quotation for the validity and reliability of the data. Afterwards, a qualitative analysis of the data (visual designs) in two dimensions (content and structure) was made through the rubric developed by the researcher. The preliminary findings obtained because of the analysis revealed that the pre-service teachers' conceptual images of the scientific method are generally moderately transitive in terms of content and generally have a formal character in terms of structure. When the findings are examined, it is seen that the participants have a conceptual image in accordance with the standard scientific method approach, which is accepted as a publication in the textbooks. In addition, it has been determined that they have

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

established relationships reflecting the common myth that theories will become law over time in the scientific process. For this reason, it can be said that conceptual images should be developed in accordance with the more informal and more sophisticated scientific method understandings accepted in the nature of science approaches and philosophy of science.

Keywords: Scientific method, Conceptual Images, nature of science, science teaching, science teacher candidates

1. GİRİŞ

Bilimsel bilginin elde edildiği süreçleri ifade eden en temel kavram “*bilimsel yöntem*” kavramıdır. Bilimsel yöntem hakkında “bilimsel bilginin elde edildiği süreçler” şeklinde yapılacak bir tanım oldukça kapalı olacaktır. Ancak böylesi bir tanımın haklı gerekçesi bilimsel yöntemin doğası hakkında belirgin bir uzlaşma olmamasıdır (Lederman et al., 2014). Bilimsel yöntem temelde bilim felsefesinin bir konusudur. Bilimsel bilginin nasıl oluştuğu sorusu, bilimin mahiyetini ve doğasını ele alan bilim felsefesinin ana çalışma alanlarından birisi olan epistemoloji ile iç içe geçmiş metodoloji tartışmalarının temel sorusudur (Cevizci, 2011). Bilim felsefesinin penceresinden bilimsel yöneme veya bilimsel bilginin elde edileme sürecinin doğasına bakıldığında, Blachowicz, (2009)’in ifadesi ile durum *oldukça karmaşıktır*. Bu karmaşıklığın nedeni farklı bakış açılarından bilimsel yöntemi tanımlama gayretleridir. Bu tanımlamalarda bilimsel yöntem felsefenin doğası gereği mantıksal, epistemik ve bilişsel bir süreç olarak ele alınmış ve farklı değerlendirmeler öne çıkmıştır (Sarıtaş, 2012); örneğin pozitivistde ve ilgili olarak ampirizmdede bilimsel bilgi mantıksal yönü psikolojik olsa da (ör. Hume) tümevarımsal bir süreçle elde edilir. Mantıksal pozitivistde baskın görüş bilimin doğrulanabilirlik temelinde (ör. Carnap) tümevarımsal bir şekilde bilgi edildiği yönündedir. Yine bilimin hipotetik-tümdengelimsel bir süreçle doğrulanabilirlik (ör. Hempel) veya yanlışlanabilirlik (ör. Popper) temelinde bilgi edildiğine yönelik görüşler de vardır. Bunların yanı sıra epistemolojik veya mantıksal bir yaklaşımla bilimsel yöntemi tanımlama gayretinin terk edildiği veya gündemden düşürüldüğü yaklaşımlar da vardır. Örneğin Feyerabend ve Kuhn’a göre ise bilimin bilgi edinmesinde kullandığı belirli bir yöntemi tanımlamamızı sağlayacak mantıksal ve rasyonel bir

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

niteliği yoktur. Özellikle Feyerabend'e göre bilimde metodolojik açıdan geçerli olabilecek en makul ilke yöntemsel çoğulculuğu imleyen “ne olsa gider” anlayışıdır. Ona göre amacı ilerleme olan bilimde herhangi bir metodolojik belirleme bu amacın önündeki en büyük engeldir (Feyerabend,1991). Bilim tarihi örneğinde bilim hakkında kabul edilen “mitleri” (Hepburn ve Andersen, 2021) yeniden incelemeye alarak iddialar ortaya koyan Feyerabend'in hedefi bilimde standartlaşmış ve adım-adım işletilen bilimsel bir yöntem olduğu mitini yıkmaktır.

Bilimsel yöntem bilim felsefesinin haricinde bilim (fen) eğitiminde de önemli bir konudur. Bilimsel bilginin nasıl elde ettiği ve bilimsel bir araştırmanın nasıl bir yol izlediğinin anlaşılması genel olarak fen bilimlerinin öğretiminin güncel amaçları arasında yer almaktadır. Nitekim Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarında bu durum şu şekilde ifade edilmektedir;

“Bütün bireylerin fen okuyazarı olarak yetişmesini amaçlayan Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nın temel amaçları şunlardır: ...2. Doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde, bilimsel süreç becerileri ve bilimsel araştırma yaklaşımını benimseyip bu alanlarda karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek,...6. Bilim insanlarıncı bilimsel bilginin nasıl oluşturulduğunu, oluşturulan bu bilginin geçtiği süreçleri ve yeni araştırmalarda nasıl kullanıldığını anlamaya yardımcı olmak...”(Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018, s.9)

Fen eğitiminde öğretim standartları, öğretim programlarının amaçları, literatürde önerilen öğretim yöntemlerinin gelişimi (ör. sorgulamaya dayalı öğretim, probleme dayalı öğretim vb.) dikkate alındığında ‘bilimsel yöntem’ ağırlıklı olarak fen okuryazarlığıyla ilişkili olarak bilimsel süreç becerileri ve kısmen bilimin doğası anlayışları üzerinden kendisini göstermektedir (Batı, 2013). Ayrıca problem, hipotez, gözlem gibi belirli işlemsel ve bilişsel süreçlerle ifade edilmektedir (Ekmekci vd., 2018). Fen eğitiminde bilimsel yöntemin doğasına ilişkin açık kuramsal ve felsefi yaklaşımlar söz konusu değildir. Bu konuda doğal olarak pragmatik bir tutum benimseyen eğitimciler bilimsel yöntemin doğasından çok onun fen öğretimindeki avantajlarına odaklanmaktadır. Ancak bu noktada bilimsel sürecin adım-adım standart bir şekilde vermenin gerekli olduğunu düşünenler ile bunun öğrenme sürecinde üretkenlik ve yaratıcılığı engellediğini düşünenler gibi görüş çeşitliliğine rastlanabilmektedir (Tang, vd., 2010; Watson, 2004).

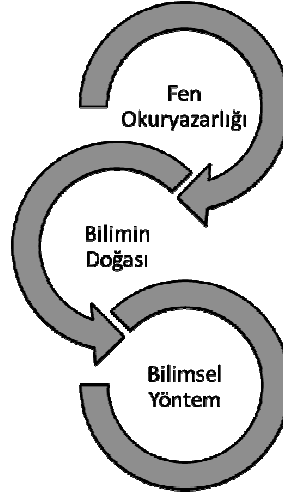
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Ancak genel görüntü fen öğretimindeki bilimsel yöntem kavramının bilim felsefesindeki yaklaşımlar ile ilişkisinin kopuk olduğu yönündedir. Hodson (1991)'un ifadesi ile bilim eğitimcilerinin bilimsel yöntem anlayışları çoğu zaman çağdaş bilim felsefesinin onlarca yıl gerisinde kalmaktadır. Nitekim Hepburn ve Andersen, (2021)'e göre atık bir mit (efsane) olarak görülen tek bir evrensel bilimsel yöntem anlayışının özellikle güçlü olduğu ortamlardan biri fen eğitimidir. Birçok fen eğitimcisi kuramsal açıdan bu durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur (ör. Bauer 1992; McComas 1998; Wivagg & Allchin 2002). Ayrıca genel ve evrensel bir bilimsel yöntem fikrinin yaygın olarak hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin anlayışının bir parçasını oluşturduğunu çok sayıda çalışma göstermiştir (ör. Aikenhead 1987; Osborne ve diğerleri 2003). Blachowicz (2009)'e göre yaygın olarak bilimsel yöntem ders kitaplarında ve eğitim web sayfalarında, bir olgunun gözlemlenmesi ve tanımlanması ile başlayan ve onu açıklayan bir hipotezin formülasyonu üzerinde ilerleyen, hipotez, sonuçları analiz etme ve bir sonuç çıkarma gibi dört veya beş adımlı sabit bir prosedür olarak sunulur. Evrensel bir bilimsel yöntem yapılan bu tür referanslar, fen eğitiminin tüm seviyelerindeki eğitim materyallerinde bulunabilir. Oysa başta bilimsel yöntem olmak üzere fen eğitiminde karşılaşılan bu tür teorik sorunların giderilmesinde bilim felsefesi ve tarihinin önemine ilişkin vurgular da vardır. Örneğin Matthews (2014), bilim felsefesinin tarihsel arka planı ve çağdaş eleştirileri de çerçevesinde fen eğitimine katkılarına ilişkin tartışma ve iyileştirme için bir dizi somut tavsiyelerde bulunmuştur.

Bu bağlamda bilim felsefesinin güncel yaklaşımları ışığında bilimsel yöntemin esnek ve bağlı doğasının fen bilimleri öğretmenleri tarafından kavranması önemlidir. Nitekim güncel birçok öğretim yaklaşımı (araştırma-sorgulamaya dayalı öğretim, proje tabanlı öğretim vb.) doğası gereği bilimsel süreç becerileri ve bilimsel yöntemlerinin kullanımını gerektirmektedir. Ayrıca bilimsel yöntem “bilimsel düşünme, bilimsel bilgi” ile fen okuryazarlığının bir bileşeni olarak (Chiapetta, Koballa ve Collette, 1998), bilimin doğası için kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle fen bilimleri öğretmenlerin bilimsel yöntem ile ilgili kavramsal imajlarının niteliğinin belirlenmesi bu imajların olumlu yönde geliştirilmesi için yol gösterici olabilir.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

Şekil 1. Fen okuryazarlığı ve bilimsel yöntem anlayışı ilişkisi

Literatür incelendiğinde genel anlamda bilimin doğası anlayışlarına odaklı geniş bir literatür olmasına rağmen fen bilimleri öğretmenleri, öğretmen adayları ve öğrencilerin doğrudan “bilimsel yöntem” ilişkin kavramsal yapılarına yönelik çalışmalar oldukça azdır. Turgut (2009) tarafından açık uçlu sorular, görüşmelerle yapılan bir çalışmada fen bilgi öğretmen adaylarının “yöntem algısı” incelenmiştir. Yine Ekmekci ve arkadaşları (2018) tarafından lise öğrencilerinin ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin bilim olimpiyatlarında deneyimledikleri bilimsel sürece ilişkin kavramsal imajları “bilimsel yöntemin anlamsal ağları” etiketi ile incelenmiştir. Bu bağlamda, bu çalışma bilimsel yönteme hakkında daha önce kasıtlı bir eğitim alamamış fen bilimleri öğretmen adaylarının kavramsal imajlarının kavram haritaları gibi görselleştirme araçları üzerinden incelenmesini amaçladığı için özgündür.

2. YÖNTEM

Çalışmada fen bilimleri öğretmen adaylarının bilimsel yönteme ilişkin kavramsal imajlarının içerik ve yapı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel durum çalışması yöntemi ile yürütülen çalışmanın grubunu Orta Anadolu’da bulunan bir üniversitenin fen bilgisi öğretmenliği programında 3. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 23 öğretmen adayı oluşturmuştur. Katılımcıların kavramsal imajlarını ortaya çıkarılmasında kavram haritası oluşturmaya dayalı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

yaygın görselleştirme yazılımları ve kağıt-kalem kullanılmıştır. 2020 güz döneminde yapılan çalışmada bilimsel yöntem hakkında özel bir içeriği olan herhangi bir ders almamış katılımcılardan yazılımlardan birisini veya kağıt-kalem kullanarak bilimsel yöntemi görselleştirmeleri istenmiştir. Öğrencilere bu bağlamda tek bir soru sorulmuştur; “*Sizce bilimsel yöntem nasıl bir süreçtir? Kavram ağı, haritası vb. şeklinde görselleştiriniz.*” Bu şekilde öğrencilerin kavramsal imajlarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Nitekim kavram/kavramsal imajları ilke kez kullanan Vinner ve Hershkowitz (1980)’a göre kavramsal imaj (kavram ile ilgili imaj) bireylerin bir kavramı düşünmeleri ile zihinlerinde o kavramla ilgili canlandırdıkları görsel oluşumlardır. Bunlar düşünme, problem çözme gibi süreçlerde tanımlardan öteye geçen ve öncelikle kullanılan bilişsel yapılardır (akt: Fujita & Jones, 2007). Katılımcılardan toplanan görsel tasarımlar verilerin geçerlik ve güvenilirliği için öncelikle benzerlik-alıntı açısından incelenmiştir. Sonrasında verilerden (görsel tasarımların) bir kısmı üzerinde uzman müzakereleri ile bir rubrik geliştirilmiştir. Rubrik aracılığı (Tablo1.) ile iki boyutta (içerik ve yapı) nitel analizi yapılmıştır.

Tablo 1: Görsel tasarımların analizinde kullanılan rubrik

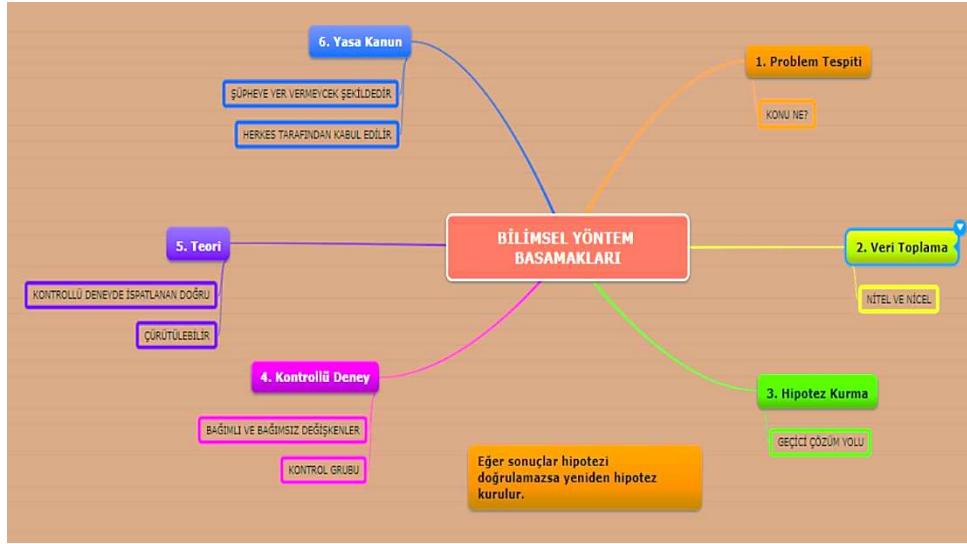
Boyutlar	Düzeyley	Ölçütler/Kodlar
İçerik	Zayıf	Terimler ve Bağlantılar İlgisiz/yanlış terim/ifade, yanlış/uygunsuz ilişki Yetersiz/eksik terim/ifade, yetersiz/eksik bağlantı
	Geçişli	Yetersiz/eksik terim, yetersiz/eksik bağlantı
	Zengin	İlgili/doğru terim/ifade, ilgili/uygun ilişki Yeterli terim/ifade, yeterli bağlantı
		Bağlantı örgüsü
Yapı	Formal	Döngüsel, aşamalı, lineer ilişki
	Yarı Formal	Aşamalı, lineer ilişki
	İnformal	Biçimsiz, karmaşık konfigürasyonlu ilişki

Çalışmada geçerlik ve güvenilirlik, rubrik geliştirme ve değerlendirme sürecinde uzman müzakeresi yapılması, bağımsız analizci, ölçütlerin geliştirilmesinde bilimsel yöntem ilişkin güncel literatür dikkate alınması, araştırma öncesinde öğrencilere farklı bir konuda görselleştirme çalışmalarının yaptırılması işlemleri ile sağlanmıştır.

3. BULGULAR

Analiz sonucunda tasarımlara ilişkin dört (4) kategori elde edilmiştir. Bu kategoriler örnek tasarımlar üzerinden aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Kategori-1: Geçişli İçerikli-Yarı Formal İmaj

Şekil 2. Katılımcılara ait tasarım örneği-1

Bu kategoriye giren örnek görselleştirmelerde (Şekil 2.) görüldüğü üzere bilimsel yöntemin biçimsel açıdan döngüsel olamayan bir şekilde kavram ağı benzeri bir yapıda tasarlanmıştır. Ayrıca basamaklar numaralandırılarak aşamalı (adım-adım) bilimsel bir yöntem anlayışını yansıtmaktadır. İçerik açısından fen eğitimi literatüründe sıklıkla yer alan standart bilimsel sorgulama/araştırma basamaklarını imleyen terimler vardır. Ancak “gözlem” gibi önemli bir terim yer almamaktadır. Bu tasarımda numaralandırmanın etkisi ile yasa-teori miti dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır.

3.2. Kategori-2: Zayıf İçerikli-Yarı Formal İmaj

Şekil 3. Katılımcılara ait tasarım örneği-2

Bu kategoriye giren örnek görselleştirmelerde (Şekil 3.) bilimsel yöntemin biçimsel açıdan döngüsel olmayan bir şekilde kavram ağı benzeri bir yapıda tasarlandığı görülmektedir. Basamaklara numara verilememesine rağmen bağlantıların yönü aşamalı (adım-adım) bilimsel bir yöntem anlayışını yansıtmaktadır. Terimler birbirine doğrusal ve çoğunlukla tek yönlü bir şekilde bağlanmıştır. İçerik açısından fen eğitimi literatüründe sıklıkla yer alan standart bilimsel sorgulama/araştırma basamaklarını imleyen terimler ifadelerin içerisinde geçmektedir. Ancak bilim mit denilebilecek “teori evrensel gerçek ise yasa oluşur” açıklamasının doğrudan verildiği görülmektedir.

3.3. Kategori-3: Zayıf İçerikli-Formal İmaj

Bu kategoriye giren örnek görselleştirmelerde (Şekil 4.) bilimsel yöntemin biçimsel açıdan döngüsel bir yapıda tasarlandığı görülmektedir. Basamaklar numaralandırılmış tasarım aşamalı (adım-adım) bilimsel bir yöntem anlayışını yansıtmaktadır. Terimler arası bağlantılar sadece iki yerde verilmiştir. İçerikte fen eğitimi literatüründe sıklıkla yer alan standart bilimsel sorgulama/araştırma basamaklarını imleyen terimler verilmiştir. İçerikte ayrıca açıklama metinleri

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

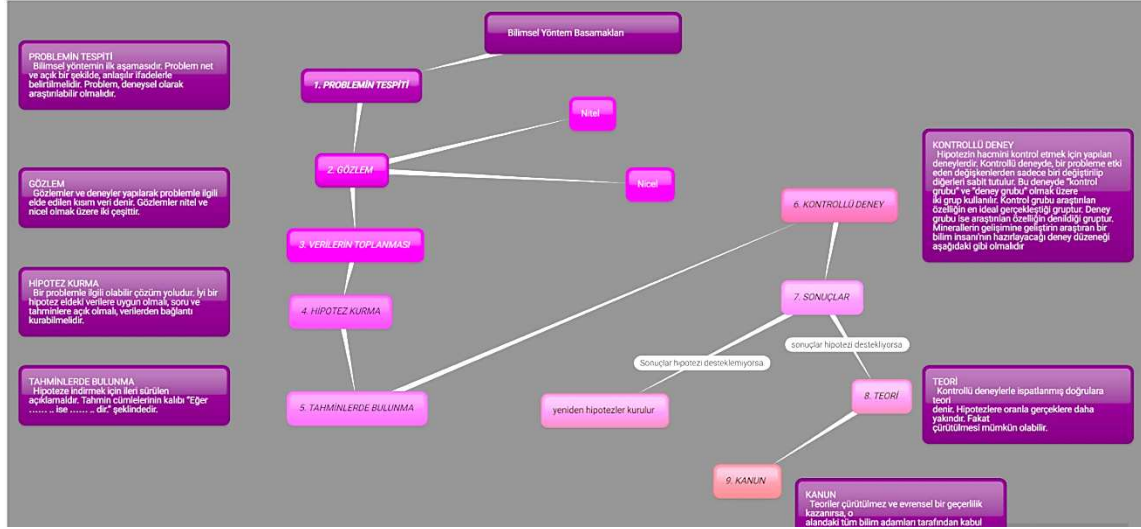
de vardır. İfadelerde standart bilimsel yöntem vurgusu yer almaktadır. Bu tasarımda döngüsellik etkisi ile ikinci kategoride rastlanan yasa-teori miti dolaylı olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4. Katılımcılara ait tasarım örneği-3

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

3.4. Kategori-4: Geçişli içerikli-İnformel İmaj

Şekil 5. Katılımcılara ait tasarım örneği-4

Bu kategoriye giren örnek görselleştirmelerde (Şekil 5.) bilimsel yöntemin biçimsel açıdan informal ve daha karmaşık bir yapıda tasarlandığı görülmektedir. Basamaklar numaralandırılmış olması informal açıdan tasarımı zayıflatmaktadır. Bu nedenle tasarım bir aşamalı (adım-adım) bilimsel bir yöntem anlayışını ima etmektedir. Tasarım, diğer kategorilerine göre terimler arası bağlantılar açısından daha sofistikedir. İçerik açısından fen eğitimi literatüründe sıklıkla yer alan standart bilimsel sorgulama/araştırma basamaklarını imleyen terimler burada da verilmiştir. İçerikte ayrıca zengin açıklama metinleri de vardır. Bu metinlerden dikkat çeken hipotetik düşünme kalıbının (Lawson, 2003) uygun yerde verilmiş ve bu şekilde bilimsel yöntemin rasyonel yönünün de ifade edilmiş olmasıdır. İfadeler her ne kadar içerik açısından zenginliği yansıtsa da diğer kategorilerde rastlana yasa-teori miti burada da açıkça verilmiştir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bulgular incelendiğinde öğretmen adaylarının bilimsel yönetime ilişkin kavramsal imajlarının içerik açısından genellikle orta düzeyde, geçişli, yapı açısından ise genellikle yarı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

formal bir niteliğe sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Zengin içerikli ve informal kabınasyonuna sahip bir imaja rastlanmamıştır.

Bu sonuçlar genel olarak katılımcıların ders kitaplarında yayın olarak kabul gören standart ve adım-adım bilimsel yöntem anlayışına uygun bir kavramsal imajlarının olduğu anlamına gelmektedir. Literatürde her ne kadar bilimsel yöntem hakkındaki kavramsal imajlara ilişkin bir çalışmaya rastlanmasa bu durumu destekleyen bazı çalışmalar vardır (ör. Turgut, 2009). Ayrıca adım-adım ve standart bir nitelikteki bilimsel yöntem anlayışının fen öğretim ile ilgili materyallerde ve ortamlarda yaygın olarak kullanılması (Blachowicz, 2009,) bu durumun bir nedeni değerlendirilebilir. Ancak bu durum güncel bilimsel yöntem anlayışlarına uygun değildir. Nitekim gerek felsefi literatürde gerekse fen eğitimi literatüründe bilimsel yöntemin öne çıktığı sorgulamaya dayalı yöntemlerde bu tür bir bilimsel yöntem anlayışının öğrenmede sorunları olduğu ifade edilmektedir (Ekmekci, 2018).

Katılımcılara ait tüm imaj kategorilerinde istisnasız en bilinen bilim mitine (McComas, 1998) neden olan ve aynı zamanda bilimin doğası anlayışlarında önemli bir yeri olan (Lederman, 2007) yasa-teori ilişkine yönelik uygun olmayan bir anlayışın -teorilerin zamanla yasaya dönüşeceği- yansıtıldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca tasarımlardaki adım-adım ilişkiler «hipotezlerin zamanla teori olacağı» gibi üzerinde tartışabilir farklı dolaylı ilişkileri de ima etmektedir. Bu durum bilimin doğası literatüründe sıklıkla ifade edilen mitleri, yanlış kavramaların halen güncel olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede kavramsal imajların, bilimin doğası yaklaşımlarında ve bilim felsefesinde kabul gören daha informal ve daha sofistike bilimsel yöntem anlayışlarına uygun olarak geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Bu noktada bilim felsefesinin ve tarihinin vereceği katkılara ilişkin vurgular dikkate (Matthews, 2014) alınarak Fen Bilgisi Öğretmenli Lisans Programlarında yer alan bazı seçmeli dersleri (bilimin doğası ve felsefesi, bilimsel muhakeme becerileri vb.) bu gelişim için faydalı olacağı düşünülebilir. Ayrıca bilimsel yöntemin standart ve adım-adım yapılandırılmış bir süreç olarak tasvirinin doğrudan sunulması yerine bilim tarihinin anlatıları

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

üzerinden veya probleme dayalı yöntemler ile bilimsel süreci deneyimleyen öğrencilerin bilimsel yöntemi *sezgisel olarak fark etmelerini* sağlayıcı yaklaşımların uygun olacağı değerlendirilebilir.

5. KAYNAKLAR

- Aikenhead, G.S. (1987). High-school graduates' beliefs about science-technology-society. III. Characteristics and limitations of scientific knowledge. *Science Education*, 71(4), 459–487.
- Batı, K. (2013). Fen eğitiminde bilimsel yöntem süreci öğretimi üzerine bir inceleme: Pozitivizmden anarşist bilgi kuramına. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34 (34), 211-226. DOI: 10.9779/PUJE590
- Bauer, H.H. (1992). *Scientific literacy and the myth of the scientific method*. Urbana: University of Illinois Press.
- Blachowicz, J. (2009). How science textbooks treat scientific method: A philosopher's perspective. *The British Journal for the Philosophy of Science*, 60 (2): 303–344.
- Cevizci, A. (2011). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Chiapetta, E.L., Koballa, T. R. & Collette, A.T. (1998). *Science instruction in the middle and secondary schools*. New jersey:Prentice Hall.
- Ekmekci, A., Sahin, A., Gulacar, O., & Almus, K. (2018). High school students' semantic networks of scientific method in an international science olympiad context. *Eurasia Journal of Mathematics, Science, And Technology Education*, 14 (10), 2-20. <https://doi.org/10.29333/ejmste/93677>
- Feyerabend, P.K. (1991). *Yönteme hayır*. (Çev. A. İnam). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Fujita, T. & Jones, K. (2007). Learners' understanding of the definitions and hierarchical classification of quadrilaterals: towards a theoretical framing. *Research in Mathematics Education*, 9 (1&2), 3-20.
- Hepburn, B., & Andersen, H. (2021). Scientific method, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/scientific-method/>.
- Hodson, D. (1991). Philosophy of science and science education. In M. Matthews (ed.), *History, philosophy, and science teaching* (pp. 19-32). Toronto, ON: OISE Press.
- Lawson, A.E. (2003). The nature and development of hypothetico-predictive argumentation with implications for science teaching. *International Journal of Science Education*, 25 (11), 1387-1408.
- Lederman, J. S., Lederman, N. G., Bartos, S. A., Bartels, S. L., Meyer, A. A., & Schwartz, R. S. (2014). Meaningful assessment of learners' understandings about scientific inquiry—The views about scientific inquiry (VASI) questionnaire. *Journal of Research in Science Teaching*, 51(1), 65–83. <https://doi.org/10.1002/tea.21125>

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

- Lederman, N.G. (2007). Nature of science: past, present, and future. In S.K. Abell and N.G. Lederman (Eds.), *Handbook of research on science education* (pp. 831-880). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Matthews, M. (2014). *Science teaching: The role of history and philosophy of science* (20th Anniversary Revised and Expanded Edition). New York: Routledge.
- McComas, W. F. (1998). The principal elements of the nature of science: Dispelling the myths. In W. F. McComas (Ed.), *The nature of science in science education: Rationales and strategies*. (pp. 41–52). Springer
- Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB], (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)*.
- Osborne, J., Simon, S. & Collins, S. (2003). Attitudes towards science: a review of the literature and its implications. *International Journal of Science Education*, 25(9), 1049–1079.
- Sartaş, (2012), *Periyodik sistemin öğretim sürecinde oluşan rasyonel bilginin; üretimi, epistemolojisi ve metodolojisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tang, X., Coffey, J. E., Elby, A., & Levin, D. M. (2010). The scientific method and scientific inquiry: Tensions in teaching and learning. *Science Education*, 94, 299–47.
- Turgut, H. (2009). Fen bilgisi öğretmen adaylarının bilimsel bilgi ve yöntem algıları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 165-184. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26140/275306>
- Watson, S. (2004). *The scientific method: Is it still useful?*
http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=educ_fac_pubs
- Wivagg, D. & Allchin, D. (2002). The dogma of the scientific method. *The American Biology Teacher*, 64(9), 645–646.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

COVID 19 PANDEMİ SÜRECİNİN İLKÖĞRETİME ETKİLERİ

THE EFFECTS OF THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS ON EDUCATION

Metin ELKATMIŞ** , Mutluhan TANIK***

ÖZET: Covid-19 pandemi sürecinin etkisi hem dünyada hem de her sektörde derin izler bıraktığı görülmektedir. Ekonomiden, sağlığa, tarımdan turizme değin etkisini gösteren salgın hastalık kuşkusuz eğitim sistemi içerisinde yer alan tüm paydaşları da olumsuz etkilemiştir. Başlangıçta eğitime kısa bir mola ile başlayan süreç ilerleyen gün ve dönemlerde uzaktan eğitim şeklinde devam etmiştir. Kuşkusuz bu durum bir tercih değil zorunluluktur. Özellikle bilgisayar ve internet teknolojisinin kat ettiği mesafeye paralel olarak eğitimin zaman ve mekân sınırlarının dışında ve pekte alışık olunmadık bir yöntemle verilmesi kullanıcılar açısından hem olumlu hem de olumsuz bir takım sonuçlar doğurduğu bilinmektedir. Nitekim her yenilik beraberinde hem olumlu hem de olumsuz potansiyelleri birlikte getirir. Geleneksel eğitime kıyasla oldukça yeni sayılacak olan uzaktan eğitim olgusu da öteden beri üzerinde tartışılan bir konu olagelmıştır. Bu çalışmada da eğitimin her tür ve kademesinde ilk kez bu kadar yaygın biçimde ve uzun süreli uygulama imkânı bulan uzaktan eğitimin ilköğretim kademesine yansımaları konu edilecektir. Araştırma, tarama niteliğinde incelenecek olup getirilen veriler temalaştırılarak analiz edilecek ve ortaya çıkan sonuçlar önerilerle birlikte verilecektir.

Anahtar sözcükler: covid-19 pandemi, uzaktan eğitim, türk eğitim sistemi, etki

ABSTRACT: It is seen that the effect of the covid-19 pandemic process has left deep and traces both in the world in every sector. The epidemic, which has had an effect on the economy, health, tourism agriculture has undoubtedly negatively effected all the stakeholders in the education system. The process, which started with a short break in education in the following periods. It is know that, in paralel with the distance covered by computer and internet technology, the delivery of education outside the boundaries of time and space and an unusual way has both positive and negative consequences for users. But, every innovation brings with it both positive and negative potentials. The concept of distance education, which will be considered quite new compared to traditional education, has also been a subject that has been discussed for a long time. In this study the reflection of distance education, which has found the opportunity to be applied so widely and for a long time in all types and levels of education for the first time, will be discussed in the Turkish education system. The research will be examined as a screening, the data will be given together with suggestions.

Keywords: covid-19 pandemic, distancededucation, turkisheducationsystem, effect

**Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, e-posta: metinelkatmis@hotmail.com

***Bağımsız Araştırmacı, e-posta: mutlu76@windowslive.com

1. GİRİŞ

21 yüzyılın karakteristik özelliği kuşkusuz bilim teknoloji alanında yaşanan değişimdir. Özellikle bilgi ve teknolojinin sağladığı modern araçların eğitim ortamlarında ki ağırlığı her geçen gün daha da fazla hissedilmektedir. Uzaktan eğitim, açık öğretim ve sanal okul gibi uygulamalar başlı başına yeni bir eğitim anlayışını getirirken diğer yandan söyleşi grupları (chat), bilgisayar konferansları, web sayfaları, cd, video gibi kimi uygulamalar öğrenme sürecinde işe koşulan etkili teknolojik araçları oluşturmaktadır. Özellikle internet teknolojisi bilginin en kısa, en kolay ve en etkili yoldan kullanılmasına imkân vermesi bakımından dikkat çekicidir. Söz konusu teknolojinin öğretim ortamıyla bütünleştirilmesi ise uzun zamandır eğitimcilerin önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Ne var ki 2020 yılında küresel bir salgın olarak hayatı alt üst eden Covid 19 hastalığı ile birlikte eğitimin gerçekleştirilebilmesi için internet teknolojisi tek çare ve çözüm haline gelmiştir. Başka bir ifadeyle yakın geçmişte ütopyik olarak görülen teknoloji merkezli alternatif eğitim uygulamaları pandemi süreciyle birlikte küresel ölçekte bir çıkış yolu olarak uygulanmıştır.

İlk uygulaması 1728 yılında posta ile yapılan uzaktan eğitim, günümüzde gelişen bilişim teknolojileri sayesinde daha nitelikli, telekonferans ve internet uygulamaları biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu uzaktan eğitim uygulamaları sayesinde birbirlerinden kilometrelerce uzaklıkta farklı ortamlarda olan öğretmen ve öğrenciler, birbirleriyle görüntülü ve sesli olarak etkili iletişim kurabilmektedirler (İşman, 2011). Diğer taraftan buldukları ortamdan dünyanın dört bir köşesinde ki kütüphanelere ve açık kaynaklara zahmetsizce erişim imkânı sunmaktadır. Yine söz konusu uygulama ile farklı kültürlerden öğretmen ve öğrenciler bir araya gelerek güçlü bir etkileşim imkânı bulmaktadır.

Teorik açıdan bu ve daha pek çok yararından bahsedebileceğimiz uzaktan eğitim yaşanan pandemi sürecinde yüz yüze eğitimin yerini almıştır. İlk kez bu denli yaygın bir kullanım imkânına kavuşmasına karşın gerek öğretmenler, gerek öğrenciler ve gerekse de aileler açısından tatmin edici bir çözüm yolu olarak görülmemiştir. Bu çalışmada pandemi süreci boyunca devam eden uzaktan eğitim uygulamalarında ilköğretimdeki (ilkokul) genel durum ve yaşanan sorunlar ele alınacaktır. Konu, tarama niteliğinde incelenecek olup getirilen veriler temalaştırılarak analiz edilecek ve ortaya çıkan sonuçlar önerilerle birlikte yorumlanacaktır.

a) Hangi Dersler Verildi?

Eğitim bireyi her yönü ile bir bütün olarak kabul eder ve değerlendirmeye alır. Bu açıdan eğitimi tanımlayacak olursak; Eğitim, bireye ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırarak önceden belirlenmiş amaçlar kapsamında biçimlendirme ve değiştirme sürecidir. Bu hususta eğitim sürecinin çok büyük bir kısmını okullar oluşturur. Okullarda bireylerin becerilerini geliştirme amacıyla yapılandırılmış derslerle süreç başlatılır. Ancak eğitim öğretimde yalnızca okullara bağlı kalmak bazı sorun ve eksiklikleri beraberinde getirebilir. Bu açıdan bireylerin eğitilmesinde okulları tek seçenek haline gelmesi engellenmeli, okullar dışında da üretilen alternatif öğrenme kanallarıyla eğitim genişletilmelidir. Zira yalnızca okullara bağlı kalan toplumlar okulların kapanması durumunda eğitim anlamında derin bir boşluğa düşebilir (Impey, 2020; Panesar Dodson, Lynch, Bryson-Cahn, Chew& Dillon,

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

2020). Bunun en büyük örneği Covid-19 salgın hastalığıyla okulların kapatılması durumudur. Covid-19 sürecinde eğitimde okulların yalnız başına yetemeyeceğini okul dışında da alternatiflerin olması gerektiği çok açık bir biçimde tecrübe edilmiştir (Ayaz, 2021).

Türkiye’de 2019-2020 eğitim yılının mart ayından itibaren eğitime kısa bir mola söyleviyle uzaktan eğitime geçilmiş ancak sonraki süreçte okullar tam anlamıyla açılmamış ve eğitim uzaktan verilmeye devam etmiştir. Pandemi sürecinde okulların tekrardan açılmamasıyla Türkiye’de uzaktan eğitim süreci iki temel yolla yürütülmesi kararı alınmıştır (Saygı, 2021). Bunlardan birincisi pandemi öncesinde de var olan Eğitim Bilişim Ağı’dır (EBA). Ancak uzaktan eğitime geçilmesiyle EBA içerik olarak daha da donatılarak güncellenmiş ve kapsamı genişletilmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde yürütülen bir başka yol ise TV kanallarıdır (TRT-EBA). Bu kapsamda sınıf seviyelerine göre yapılandırılmış eğitim videoları belli bir program dâhilinde TRT EBA’da verilmiştir. OECD (2020) raporunda okulların kapalı olduğu Covid-19 döneminde öğrencilerin tutum ve becerilerini geliştirmek adına kurumların sosyal ağları, televizyonları ve çevrimiçi gibi ağları etkili kullanmalarının eğitim adına önemli olduğunu belirtmiştir. Ancak TRT-EBA’dan yapılan eğitim programları daha çok ders tekrarları, konu eksiklerini giderme ve soru çözümleri amacıyla hazırlanmıştır (Öztürk ve Çetinkaya, 2021; Türk Eğitim Derneği, 2020). Buradan da anlaşılacağı gibi Milli Eğitim Bakanlığı uzaktan eğitimi temelde EBA platformu üzerinden gerçekleştirirken TRT EBA’daki eğitim programlarını ise daha çok tekrarları içeren yardımcı ya da alternatif diyebileceğimiz içeriklerle sunmuştur.

Türkiye’de uzaktan eğitimde EBA üzerinden yürütülen sistem tam olarak oturmamış, bu konuda birçok sorunlarla karşılaşmıştır. Türkiye’deki birçok ilkökul öğrencilerinin bazı sebeplerden dolayı (altyapı, teknik sorunlar, ekonomik sorunlar vb.) bakanlık tarafından hedeflenen derslerin tamamına ulaşamadıkları görülmektedir. Bu durum dönemin Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk’un açıklamalarıyla da örtüşmektedir. Bakan Selçuk yaptığı açıklamada ilkökul öğrencilerinin canlı derslere katılma oranlarının yalnızca %66 olduğunu ifade etmiştir (Cnn Türk, 2020). Ayrıca Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’nün (OECD), ‘COVID-19 Salgınında Eğitim 2020’ isimli raporunda Türkiye’deki öğrencilerin “eğitim ve ev ödevi için kullanabileceği bilgisayarı olan öğrenciler” sıralamasında araştırmaya katılan 77 ülke arasında 64. Sırada yer aldığı belirtilmiştir. Yine aynı araştırmada Türkiye’deki öğrencilerin %30’unun bilgisayara erişemediği de belirtilmiştir. Bu duruma göre ilkökul öğrencilerinin %30’undan fazlasının canlı derslere katılmadığı düşünülmektedir (Birgün.net, 2020; Onedio, 2020). Canlı derslere katılmayan öğrencilerin en iyi ihtimalle dersleri TRT EBA’dan takip ettikleri düşünülürse öğrencilerin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hedeflenen derslerin yaklaşık %50’sine erişemedikleri söylenebilir. Bu fark Milli Eğitim Bakanlığı’nın TRT EBA’yı konu tekrarı, soru çözümü gibi amaçlarla hazırladığı için yalnızca temel derslere yer vermesinden kaynaklanmaktadır (Türk Eğitim Derneği, 2020). Aşağıda şekil 1’de verilmesi hedeflenen dersler, bu derslerin TRT EBA ve EBA eğitim platformundan (ZOOM) verilmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Verilmesi Planlanan	UZAKTAN EĞİTİM	
	EBA TV	ZOOM

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)

23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)

23-29 August 2021

	Zorunlu Dersler											
	Sınıf				Sınıf				Sınıf			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Türkçe	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Matematik	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Hayat Bilgisi	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Fen Bilimleri			+	+			+	+			+	+
Sosyal bilgiler				+				+				+
Yabancı Dil		+	+	+		+	+	+		+	+	+
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				+				+				+
Görsel Sanatlar	+	+	+	+					+	+	+	+
Müzik	+	+	+	+					+	+	+	+
Beden Eğitimi ve Oyun	+	+	+	+					+	+	+	+
Trafik Güvenliği				+								+
İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi				+								+
Serbest Etkinlikler	+	+	+						+	+	+	
Toplam	7	8	9	10	3	4	5	6	7	8	9	10

Şekil 1: İlkokul Programında Yer Alan Derslerin Dağılımı

Şekil 1'den de anlaşılacağı gibi TRT EBA'da hedeflenen derslerin tamamına yer verilmemektedir. Bu durumun eğitimi TRT EBA'dan takip etmek zorunda kalan öğrenciler için çok büyük bir eksiklik olduğu söylenebilir. Buradan hareketle birçok ilkokul öğrencisinin çok fazla ders kaybı olabileceği söylenebilir. Ayrıca şekil 1'de de görüldüğü gibi okulların kapanmasına rağmen pandemiden önce verilen derslerden farklı olarak pandemi sürecinde eklenen herhangi bir ders olmamıştır. Ancak bazı ülkelere göre pandeminin çocuklar üzerinde oluşturabilecek olumsuz tutumların önlenmesi adına pandemi öncesinde belirlenen derslerin yetersiz olduğunu düşünerek pandemi süreci için eğitim programlarına fazladan ders eklemişlerdir. Buna örnek gösterecek olursak Çin uzaktan eğitim sebebiyle okulların kapanmasından dolayı hedeflenen derslerine ek olarak eğitim platformları üzerinden ahlaki eğitim, can güvenliği eğitimi, akıl sağlığı eğitimi ve aile eğitimi derslerini eklemiştir (Türk Eğitim Derneği, 2020). Tüm bunların ve müfredatta belirtilen derslerin karşılaştırılıp değerlendirilmesi yapıldığında; TRT EBA ve EBA platformu üzerinden verilen derslerin yetersiz ve eksik olduğu, diğer taraftan alınan tedbirlerin de her öğrenciye eşit şekilde ulaşmadığı söylenebilir. Bu durumda eğitimde ciddi anlamda bir fırsat eşitliği ihlalinin olduğu tezi ileri sürülebilir.

b) Verilen Derslerin Süresi Ne Kadar?

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin hangi derslere ulaştığı kadar hangi derslerden haftalık kaç saat eğitim aldıkları da önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilerin eğitim süreci sonunda sahip olmaları gereken kazanımlar belirlenmiş ve bu kazanımlar için ise

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

gerekli süreler belirtilmiştir. Dolayısıyla ilgili dersler için belirlenen haftalık ders saatleri hedef kazanım için ihtiyaç olan süredir.

19. Milli Eğitim Şura'sında ilkokulların haftalık ders saatlerine ilişkin alınan kararlar şöyledir;

- *İlkokullarda haftalık ders saati sayısı toplamının 30 ders saati olması (25 saati zorunlu, 5 saati serbest etkinlikler olarak yürütülmesi). Serbest etkinlik saatlerinin veli-öğrenci talepleri de dikkate alınarak okul idaresince belirlenmesi,*
- *Görsel Sanatlar ve Müzik derslerinin haftada en az 2'şer ders saati olması,*
- *5 saatlik Oyun ve Fiziki Etkinlikler dersinin 2 saatinin beden eğitimi ayrılması kararlaştırılmıştır (TTKB, 2014).*

Pandemi öncesinde Türkiye'de haftalık verilmesi hedeflenen ders saati 30 iken birçok ülkenin haftalık ders saatleri 20 ile 30 saat arasında değişkenlik göstermekteydi. Ülkemizde daha önceden de birçok kez ders saatleri değiştirilmiştir. Bunun sebebi olarak, öğretim süresinin öğrenci öğrenmesi için en büyük etken olarak görülmesidir. Öğrencilerin eğitim sürecinde geçirdikleri zamanın boyutu öğrenimleri adına önem arz etmektedir (Yılmaz ve Arslan, 2019). Ancak eğitim sürecinde ders saatleri kadar öğrencilerin hedeflenen ders saatlerine ulaşım ulaşımları da dikkate alınan bir başka husustur. Pandemiden dolayı okulların kapanması eğitime ara verildiği ya da esnetildiği anlamına gelmemelidir. Öyle ki okulların kapatılmasına ilişkin bakanlığın açıklaması “tatil değil, uzaktan eğitim” şeklinde olmuştur. Dolayısıyla haftalık belirlenen ders saatlerinin uzaktan eğitimde de eksiksiz tamamlanarak sürecin devam ettirilmesi gerekmektedir. Bu husus önemli olduğu için çeşitli araştırmalarla durumun betimlenmesi yoluna gidildiği görülmektedir.

Yapılan araştırmalar ele alındığında öğrencilerin %70'i EBA üzerinden canlı derslere katılırken %30'u ise canlı derslere katılmadıkları anlaşılmaktadır (Cumhuriyet, 2021a). Aynı araştırmaya göre %1,5 öğrencinin televizyon ve interneti olmadığı için derslere herhangi bir şekilde katılmadıkları belirtilmiştir. Hatta interneti olan öğrencilerin bile zaman zaman canlı derslere katılmadıkları bunun yerine eğitimi TRT EBA'dan takip ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD), 'COVID-19 Salgınında Eğitim 2020' isimli raporunda, Türkiye “Eğitim ve ödev için kullanabileceği bilgisayarı olan öğrenciler” sıralamasında 77 ülke arasında 64. sırada yer aldığı ve öğrencilerin yüzde 30'unun bilgisayara erişemediği verileri de dikkate alındığında Türkiye'deki öğrencilerin en az %30'unun derslere TRT EBA'dan başka ulaşım şanslarının olmadığı söylenebilir (Birgün.net, 2020; Onedio, 2020; Saygı, 2021). Kuzu'nun (2020) çalışması da incelendiğinde aynı verilere ulaşılmaktadır. Kuzu araştırmasında birçok öğrencinin canlı derslere bilgisayar, tablet veya telefondan girmeye çalışırken sık sık bağlantı problemleri yaşadıkları için genel olarak TRT EBA'yı tercih ettiklerini belirtmiştir.

TRT EBA öğrencilerin %82 ve öğretmenlerin ise %83'ü tarafından takip edilmektedir (Cumhuriyet, 2021b). Bu açıdan TRT EBA'dan da verilen derslerin süresi birçok öğrencinin öğrenmeleri adına önem taşımaktadır. Ancak EBA TV'nin ilkokul ders programı incelendiğinde

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)

23-29 Ağustos 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)

23-29 August 2021

hedeflenen bazı derslerin programda yer almamasının yanında, EBA Tv’de verilen derslerin de hedeflenen haftalık ders saatinin çok aşağısında kaldığı görülmektedir. Ayrıca birçok sınıf öğretmenine göre de TRT EBA’da yayınlanan derslerin süreleri yeterli değildir (Kurt, Kandemir ve Çelik, 2021). EBA TV ders programı incelendiğinde sabit olarak her sınıf düzeyinde haftalık 10’ar saatlik önceden çekilmiş ders videoları yayınlanmaktadır. Konuya ilişkin açıklayıcı bilgi aşağıdaki şekilde (Şekil 2) verilmiştir.

	Verilmesi planlanan ders saatleri				UZAKTAN EĞİTİM							
					EBA TV				ZOOM			
	Sınıf				Sınıf				Sınıf			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Türkçe	1	1	8	8	4	3	2	2	1	1	8	8
	0	0							0	0		
Matematik	5	5	5	5	3	3	2	2	5	5	5	5
Hayat Bilgisi	4	4	3		3	3	2		4	4	3	
Fen Bilimleri			3	3			2	2			3	3
Sosyal bilgiler				3				2				3
Yabancı Dil		2	2	2		1	2	1		2	2	2
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2				1				2
Görsel Sanatlar	1	1	1	1					1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1					1	1	1	1
Beden Eğitimi ve Oyun	5	5	5	2					5	5	5	2
Trafik Güvenliği				1								1
İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi				2								2
Serbest Etkinlikler	4	2	2						4	2	2	
Toplam	3	3	3	3	1	1	1	1	3	3	3	3
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Şekil 2: İlkokul Programında Yer Alan Derslerin Verilmesi Hedeflenen Saat Dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde öğrencilerin uzaktan eğitimde katıldıkları canlı derslerde saat olarak herhangi bir kayıplarının olmadığı fakat TRT EBA’da verilen derslerde ise sabit olarak hedeflenen haftalık ders saatinin üçte biri oranında (10 saat) gerçekleştiği görülmektedir. Ancak dönem dönem okullar kademeli olarak açıldığında bile verilen haftalık ders saatinin 18’i geçmediği görülmüştür. Okulların kademeli olarak açıldığı dönemlerde sınıfları seyreltmek amacıyla öğrenciler gruplara ayrılmış, bir grubun okula geldiği günlerde diğer grup üyeleri dersleri online olarak takip etmişlerdir. Durum böyle olunca canlı derslerde haftada 30 saat eğitim verilirken okulların kademeli açıldığı durumlarda ise haftalık ders süresi 18 saat olmakta. Ama genel olarak bakıldığında uzaktan eğitim süresince öğretmenlerin haftalık 22 saat canlı ders yaptığı görülmektedir (Cumhuriyet, 2021b).

Başta TRT EBA olmak üzere okulların kademeli olarak açıldığı dönemlerde ve yapılan

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

canlı derslerde verilen ders saatleri öğrenci velileri tarafından da yeterli görülmemektedir. Ayaz (2021) yaptığı çalışmada hem öğretmenlerin hem de velilerin canlı ders sürelerini yetersiz gördüklerini belirtmiştir. Öğrenci velileri uzaktan eğitim sürecinin çocuklarda anlama ve yeni öğrenilen konuların tekrar etme bakımından yetersiz olduğunu söylemişler (Sirem ve Baş, 2021). Bazı veliler ise uzaktan yapılan eğitimde öğretmen disiplini ele alamadığı için verilen sürenin büyük bir kısmının verimsiz geçtiğini bu yüzden de canlı derslerdeki sürelerin yetmediğini belirtmişlerdir. Durum böyleyken bazı öğretmenler canlı derslerin dışında öğrencileri TRT EBA'ya yönlendirmekte, kayıplarını bu şekilde telafi etmelerini istemektedirler (Kabapınar, Kanyılmaz, Ören Koçhan ve Atik, 2021).

Uzaktan eğitim sürecine ilişkin bir başka önemli araştırma da Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) tarafından yapılmıştır. TEGV (2021) yayınladığı raporunda derslerin en fazla televizyon kanalları üzerinden takip edildiğini belirtmiştir. Raporla elde edilen bir başka bulgu ise öğrencilerin %69'unun EBA'ya belirli bir plan dâhilinde giriş yaptıklarıdır. Ayrıca daha da önemlisi EBA çevrim içi portal üzerinden asenkron eğitim takibi oranı %47 iken canlı ders katılım oranı ise %11'dir. Bu durum uzaktan eğitimde öğrencilerin akademik başarılarının yüz yüze eğitime nazaran daha düşük olmasının sebeplerindendir (Avcı ve Akdeniz, 2021).

Uzaktan yürütülen eğitimde verilen derslerin sürelerinin bazı sebeplerden dolayı yeterli olmadığı bu yüzden de verimli geçmediği düşünülmektedir. Konu kapsamında yapılan incelemeler de dikkate alındığında sürelerin fazlalaştırılması uzaktan eğitime katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Bazı ülkeler okulların kapanmasıyla uzaktan eğitime geçmiş ama ulusal kanallar ve eğitim platformları haricinde YouTube üzerinden de öğrencilere eğitim vermeyi amaçlamışlardır (Türk Eğitim Derneği, 2020). Hatta bazı ülkeler ise uzaktan eğitimde eğitim platformlarına ek olarak birden fazla tv kanallarında derslere ilişkin yayın yapmaktalar. Dolayısıyla ülkemizde de YouTube veya farklı ulusal tv kanalları kullanılarak eksik olduğu düşünülen ders süreleri desteklenebilir ya da bu yollarla uzaktan eğitimin ulaşılabilirliği sağlanabilir. Avcı ve Akdeniz de (2021) diğer TRT kanallarının da uzaktan eğitim sürecine dâhil edilerek derslerle ilgili program sayısının artırılmasının faydalı olabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla yüz yüze eğitime göre düzenlenmiş ders programları ile uzaktan eğitimdeki süreçte kimi sorunlar yaşanmaktadır. Uzaktan eğitime göre özel bir müfredat oluşturulması ve ders saatlerinin tekrardan gözden geçirilmesi gerekmektedir (Yıldırım, 2020).

c) Ne Kadar Öğretmen ve Öğrenci Derslere Katılmıştır?

Pandemi sürecinde öğretmenlerin derslere katılımların hem uzaktan eğitim kanallarıyla hem de kısa süreli de olsa yüz yüze eğitim şeklinde olmuştur. Ancak pandemi sürecinin büyük bir bölümünde yüz yüze eğitimin oldukça sınırlı gerçekleştiği bilinmektedir. Bu sebeple eğitimin büyük oranda uzak eğitim platformları aracılığıyla yürütüldüğü söylenebilir. Uzaktan yürütülen eğitim yüz yüze eğitimden farklı işleyen yapıya sahiptir. Bu durum da öğretmen ve öğrencilerin derse katılımlarını etkilemektedir. Bu yüzden uzaktan eğitim sürecinde derslere katılım düzeylerini belirlemek adına birçok araştırma yapılmış ve pandemi süreci boyunca pek çok öğrencinin farklı sebeplerle derslere katılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalara katılan öğretmen, öğrenci ve velilerin ifadeleri dikkate alındığında, canlı derslere olan katılımların

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

beklenilenin altında gerçekleştiği görülmektedir (Kabapınar vd., 2021; Koç, 2021). Öğrencilerin uzaktan eğitime katılmaları beraberinde birçok maddi ve manevi durumları doğurmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere öğrencilerin derslere katılmamalarının tek sebebi bulunmamakta çoğunlukla birden fazla sebebe dayanmaktadır. Bu sebepleri sıralayacak olursak;

- Öğrencilerin maddi anlamdaki yetersizlikleri,
- Teknolojik altyapı veya donanım eksikliği,
- Kardeş sayısı,
- Ailenin ilgisizliği,
- Aile bilinçsizliği,
- Öğrenci isteksizliği (Altıntaş Yüksel, 2021; İmamoğlu ve İmamoğlu, 2020; Kabapınar, Kanyılmaz, Ören Koçhan ve Atik2021;Özgöl, Sarıkaya ve Öztürk, 2017).

Öğrencilerin derslere katılmama sebepleri incelendiğinde, bu sebeplerin daha çok maddi kaynaklı olduğu söylenebilir (Kabapınar, Kanyılmaz, Ören Koçhan ve Atik, 2021). Hatta kardeş sayısının canlı derslere katılmadaki engel olma durumu ise maddi yetersizliğin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Evde tek cihazı olan ve farklı sınıflarda öğrenim gören kardeşlerden hangisinin canlı derse katılacağı önemli bir sorun olarak karşılaşılmaktadır. Ancak burada önemli olan bir durum ise öğrencilerin derslere katılmamaları konusunda herhangi bir yaptırımında olmamasıdır. Bazı öğretmenler derslere katılmayan öğrenciler için devlet tarafından yapılacak yaptırım uygulamalarının katılımı arttıracaklarını düşünmektedirler (Kabapınar, Kanyılmaz, Ören Koçhan ve Atik, 2021). Saygı da (2021) uzaktan eğitimde devam zorunluluğunun olmaması sebebiyle öğrencilerin dersleri ciddiye almadıklarını, böylelikle canlı derslere katılmadıklarını belirtmiştir. Yine aynı şekilde Kurt, Kandemir ve Çelikde(2021) çalışmalarında uzaktan eğitimin ilkökul öğrencileri tarafından kuralları olan bir süreç olarak kavranmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yani uzaktan eğitim öğrenciler üzerinde herhangi bir ağırlık oluşturmamaktadır (Özgöl, Sarıkaya ve Öztürk, 2017).

Bakan Selçuk'un açıklamalarına göre 2020-2021 eğitim yılının birinci döneminde 884 bin 804 öğretmen canlı ders düzenlemiş ancak ilkökul seviyesindeki öğrencilerin yalnızca yüzde 66'sı bu derslere katılmıştır. Genel olarak öğrencilerin canlı derse katılım oranları ele alındığında, katılım oranı en az olan ilkökul kademesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu oran ortaokul öğrencilerinde %73 iken lise öğrencilerinin canlı derse katılım oranları ise %77 seviyelerinde olmuştur (Cnn Türk, 2021). Ancak yapılan bir başka araştırma ise öğrencilerin %56'sı derslere katılırken %44'ünün ise derslere katılmadığı belirlenmiştir (Cumhuriyet, 2021a).

TEGV (2021) ise yayınladığı raporunda çocukların %69 her gün düzenli olarak EBA'yı takip ederken %31'i ise EBA'yı düzenli olarak kullanmadığı anlaşılmaktadır. Rapora göre öğrencilerin %83'ü EBA'yı daha çok televizyon kanalları üzerinden yaparken, canlı derslere katılan öğrenci oranının ise yalnızca %11 olduğunu belirtmiştir. TEGV'nin yayınladığı rapor dikkate alındığında ise uzaktan eğitime öğrenci katılımının Bakan Selçuk'un bahsettiği gibi yüksek seviyelerde olmadığı sonucu çıkmaktadır. Yayımlanan raporlar ve yapılan araştırmalar incelendiğinde öğrencilerin uzaktan eğitime pek fazla aldirış etmediği yapılan canlı derslere katılımların beklentilerin çok aşağısında olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin uzaktan eğitimin

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

sistemine alışamadıkları ve yüz yüze eğitimdeki gibi öğrencilerin ilgilerini diri tutmadığı görülmektedir. Diğer taraftan kimi özel okulların pandemi dönemi boyunca yüz yüze eğitime devam ettiklerine ilişkin haberlerde zaman zaman ulusal medyaya konu olmuştur. Başka bir ifadeyle bazı özel okullar, okulların yüz yüze eğitime kapalı olduğu salgın döneminde öğrencilerini okula çağırarak yüz yüze eğitim yaptıkları belirlenmiştir (Bolunun Sesi, 2020; Milliyet, 2021; Sözcü, 2020). Bu türden kuralsızlıklar söz konusu özel okul öğrencileri lehine bir dizi avantajlar getirebileceğini düşündürmektedir.

Uzaktan eğitimde birden fazla program kullanılmaktadır. Ancak kullanılan programların pek çoğu bakanlığa bağlı değildir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sürecinde kullanılan programlardan öğrenci ve öğretmenlerin katılımlarını takip etmek daha da zor hale gelmektedir. Canlı dersler dışında devlet okullarında görev yapan okul yöneticileri ve öğretmenler hakkında net bir durum söz konusu değildir. Yani uzaktan eğitim süreci boyunca görev yapan yönetici, öğretmen ve öğrencilerin bu sürecenasil, ne şekilde ve ne kadar destek olduğuna dair net bir bilgiye ulaşmak oldukça güç bir konudur. Basında çıkan haberlere göre bazı öğretmenlerin tıpkı yüz yüze eğitimde olduğu gibi öğrencileriyle devamlı diyalog halinde onlarla canlı dersler dışında farklı mecralarda da görüşerek öğrenci takibini başarıyla yaptıkları söylenmektedir. Ancak bu durumun tüm öğretmen kadrosu içinde ne kadarlık bir niceliğe denk geldiği konusu da oldukça belirsizdir (Avcı ve Akdeniz, 2021; Kurt, Kandemir ve Çelik, 2021; Türk Eğitim Derneği, 2020).

d) DerslerEtkili Olmuş Mudur?

Uzaktan eğitim sürecinde verilen derslerin verimliliği ele alındığında bu durumu ortaya koyacak resmi verilerin net olmadığı ile karşılaşılmaktadır. Pandemi süreci boyunca okulların kapanması öğrencilerin hem sosyal hayatını hem de akademik hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. Konu kapsamında yapılan araştırmalar ele alındığında başlangıçta çok şey beklenen uzaktan eğitimde istenilen verimliliğe ulaşamamış olmakla birlikte öğrencilerin dersten kopmalarına da sebep olmuştur. Elbette ki bu durumun birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerin başında öğrencilerin veya velilerin maddi açıdan yetersizliğidir. Özellikle de uzaktan eğitim sürecinin başlarında birçok öğrenci maddi yetersizlikten dolayı uzaktan eğitime katılabilecekleri dijital araçlara sahip olmadıkları eğitimi uzunca bir süre EbaTv aracılığıyla takip ettikleri anlaşılmıştır (Birgün.net, 2020; Kuzu, 2020; Onedio, 2020; Saygı, 2021; Türk Eğitim Derneği, 2020). Bu açıdan televizyonların daha yaygın kullanılan bir dijital araç olması münasebeti ile TRT EBAuzaktan eğitimde birçok öğrencinin eğitiminin bir parçası haline gelmiştir. Fakat TRT EBAMillî Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği zorunlu dersleri ele almakta yetersiz kalmış, bazı dersleri programda belirtilmesine rağmen yer vermemiştir. Ancak bir başka önemli nokta ise ele aldığı derslerin ders saatlerini de hedeflenen sürenin çok altını karşılamaıdır. Duruma örnek gösterecek olursak ilköğretim 4. sınıfta öğrenciler için hedeflenen 11 ders olmasına rağmen bu derslerden yalnızca 6 tanesine yer vermiş ve 4. sınıf öğrencileri için haftalık hedeflenen 30 saatin yalnızca 10 saatini vermiştir. Bu açıdan uzaktan eğitimi değerlendirecek olursak eğitim sürecini bazı imkânsızlıklardan dolayı EbaTv'den takip etmek zorunda kalan ilköğretim öğrencileri hedeflenen derslerin tümüne ulaşamamış, ulaştıkları derslerin ise belirlenen sürelerinin üçte birine ulaşmışlardır. Daha açık bir şekilde ifade edilirse bazı öğrencilerin

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

hedeflenen kazanımların uzağında kaldıkları söylenebilir. Bu şekilde gerçekleşen bir sürecin verimliliği konusu da oldukça tartışmalıdır. Ayrıca TRT EBA'da ilkökul öğrencilerine yönelik ders anlatan öğretmenlerin konuşma hızlarından dolayı öğrencilerin konuları takip etme, anlama ve kavramada bazı sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir (Kurt, Kandemir ve Çelik, 2021).

Birçok öğrencinin dersleri yalnızca TRT EBA'dan takip etmelerindeki en büyük sebep; canlı derslere katılabilmeleri için gerekli cihazlara sahip olmamalarıdır. Ancak uzaktan eğitim süreci içinde imkânsızlıklar içindeki bazı öğrencilere yapılan yardımlarla canlı derslere katılabilecekleri cihazlar (bilgisayar tablet vb.) ulaştırılmıştır. Fakat öğrencilerin bilgisayar tablet vb. gibi cihazlara sahip olmaları derslere kesintisiz katılabilmeleri konusunda yalnız başına yeterli olmamıştır. İnternet eksiklikleri ya da internetteki altyapıdan kaynaklı sorunlar nedeniyle eğitimin verimliliğinin azaldığı söylenebilir. Uzaktan yürütülen eğitimde birçok öğrenci canlı derslere katılamamakta hatta katılmayı başaran bazı öğrenciler ise ders içerisinde sorunlar yaşamaktadırlar (Altıntaş Yüksel, 2021). İmamoğlu ve İmamoğlu (2020) yaptıkları araştırmada yaşanan teknik sorunların derslerin verimliliğini düşürdüğü neticesine ulaşmışlardır. Dolayısıyla uzaktan eğitimi daha aktif ve verimli hale getirmek için alt yapı problemlerinin giderilmesi, öğrenci ve öğretmenlerin teknolojik açıdan deneyim kazanmalarına olanak sağlamak gerekmektedir (OECD, 2020). Buradan hareketle teknik açıdan donanımın da uzaktan eğitimin verimliliği açısından etkili olduğu düşünülmektedir.

Uzaktan eğitimin verimsizleşmesine sebep olan bir başka sorun ise birçok öğrencinin teknik açıdan yetersizliğidir. Özellikle çalışan ebeveynlerin çocukları yalnız başlarına bu sorunların üstesinden gelememekte derslere bağlanamamaktadır. Bu durum en çok ilkökul öğrencilerinde yaşanmaktadır. İlkokul birinci ve ikinci sınıf öğrencileri yalnız başlarına derslere katılamamakta, birine ihtiyaç duymaktalar (Kurt, Kandemir ve Çelik, 2021). Hatta Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk da bir röportajda uzaktan eğitimde küçük yaş grubundaki öğrencilerde gelişim düzeylerinin getirdiği faktörlere bağlı olarak bazı zorluklarla karşılaşıldığını, bundan dolayı büyük yaş grubu öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecine daha kolay adapte olduğunu belirtmiştir. Nitekim Türk Eğitim Derneği de (Nisan, 2020) yayınladıkları raporda bu konunun altını çizerek önemini belirtmiş, kendi başına erişim sorunu yaşayan ve öğrenme yeterliği sınırlı olan öğrenciler için önlemlerin alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Diğer taraftan dönemin Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk birçok araştırmada elde edilen sonuçların aksine uzaktan eğitimin genel olarak öğrenciler ve veliler açısından olumlu sonuçlar doğurduğunu, böylelikle sürecin daha verimli hale geldiğini ifade etmiştir. Selçuk'a göre pandemi sürecinde okulların kapatılıp uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte ailelerin de çocukların eğitim sürecine katıldıklarını ve çocuklarının eğitiminde aktif roller aldıklarını ifade etmiştir. Bakan Selçuk'a göre bu sayede çocuklar uzaktan eğitim sürecince ebeveynleriyle daha nitelikli zaman geçirmiş, anne ve babaların ise bilinç düzeyleri önemli ölçüde artmıştır (Cnn Türk, 2021). Literatür konu kapsamında incelendiğinde yapılan bazı araştırmalarda elde edilen sonuçların bakanın bu açıklamalarıyla örtüştüğü söylenebilir. Örnek gösterecek olursak; Sirem ve Baş (2020) araştırmalarında okuma güçlüğü yaşayan ilkökul öğrencilerinin pandemi süresince yapılan uzaktan eğitime yönelik görüşlerini ele almışlardır. Araştırmada uzaktan eğitim sürecinin faydalı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

olduğunu, çocukların okumalarına olanak sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmanın örnekleminde yer alan öğrencilerin de genel olarak uzaktan eğitime ilişkin olumlu tutumlara sahip oldukları tespitler arasındadır. Ancak bazı araştırma sonuçlarında ise uzaktan eğitimin çocukların okuma alışkanlıklarını olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Uzaktan eğitime geçilmesi ile birlikte zamanlarının büyük çoğunluğunu televizyon ve bilgisayar başında geçiren ilkökul öğrencileri kitap okuma alışkanlıklarından uzaklaştıkları görülmüştür (Kuzu, 2020). Ayrıca bakan Selçuk Covid-19 pandemisinde yapılan uzaktan eğitimde öğrencilerin herhangi bir kaybının olmadığını söylemesine rağmen, telafi eğitiminin yapılması yönünde aldığı kararı da uzaktan eğitim sürecinin istenilen verimlilikte gerçekleşmediğini düşündürmektedir. Ayrıca uzaktan eğitime ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde sürecin pek de verimli geçmediğini düşündürmektedir. Zira bazı araştırma bulguları, uzaktan eğitimle öğretilen konuların öğrenciler tarafından pek karşılık bulmadığını ve öğrencilerin %58'inin ders anlatım videolarını yeni konuların öğrenilmesinde yetersiz bulduklarını ileri sürmektedir (Cumhuriyet, 2021b).

Öğretmen ve veliler açısından da uzaktan eğitim sürecinin verimliliği değerlendirildiğinde durumun değişmediği, sürecin istenilen düzeyde verimliliğe ulaşmadığı görülmektedir. Ayrıca sürecin verimliliğinin yorumlanması için öğrencilerin öğrenme düzeylerinin kontrol edilmesi önem taşımaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde bu konuda da büyük boşlukların varlığı söz konusudur. Öğretmenler öğrencilerin öğrenmelerini değerlendiremedikleri için ve öğrencilerden sağlıklı dönütler alamadıkları için hedeflenen kazanımların öğrencilere kazandırıldığı konusunda emin olamadıklarını ifade ediyorlar. Ayrıca birçok öğretmen öğrencilere ulaşmakta sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Avcı ve Akdeniz, 2021; Özdoğan ve Berkant, 2020). Dolayısıyla uzaktan eğitim sürecinde öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin yüz yüze eğitimdeki gibi sağlıklı olmadığı, bu durumun ise öğrencilerin öğrenme takiplerinin yapılmasını sekteye uğrattığı gözlenmektedir. Birçok öğretmene göre yüz yüze eğitimde ilkökul öğrencileri, veliler ve öğretmenler kolaylıkla iletişim kurdukları ve birbirleriyle etkileşim kurup dönüt alabildikleri için sürecin daha da verimli geçtiğini ifade etmekte (Yurtbakan ve Akyıldız, 2020). Saygı (2021) çalışmasında sınıf öğretmenlerinin yalnızca %25'inin öğrencilerinin başarılarını ölçüp değerlendirebildiklerini belirtmiştir. Buradan hareketle uzaktan yürütülen eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirmenin sistemli yapılmadığı anlaşılmaktadır. Fakat uzaktan eğitim süreçlerinde sistematik bir ölçme ve değerlendirme yapmamak, herkese aynı puanı verip dersten geçirmek, öğrenme sürecini tartmadan rastgele not vermek, gelecekte öğrenci hakkında verilecek kararları hayati derecede etkileyecek beraberinde sınavın geçerliği ve puanların güvenilirliği düşecektir (Sarı ve Nayır, 2020). Bu bağlamda uzaktan eğitim ele alınıp değerlendirildiğinde, öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin öğrenmelerini kontrol etmek amacıyla yaptıkları değerlendirmelerin genel olarak sağlıklı olmadığı düşünülmektedir.

2. SONUÇ

Tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 sürecinde dikkat edilmesi gereken en önemli konulardan birisi de eğitim olmalıdır. Bu dönemde çocukların eğitimlerine önem verilmeli ve süreç hassasiyetle yürütülmelidir (OECD, 2020). Dolayısıyla pandemi sürecinde de öğrencilerin akademik durumları aksatılmadan desteklenmeli ve ilerletilmelidir. Ancak alınan tüm önlemlere

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

rağmen uzaktan eğitim sürecinde farklı sorunların yaşanması engellenememiş ve uzaktan yürütülen süreç eğitimin niteliği düşürmüştür. Ayrıca süreçte verilen eğitimin niteliği incelendiğinde öğrencilerin akademik durumlarının yeterince desteklenmediği anlaşılmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde devam eden sorunlara karşı harekete geçilmezse büyük öğrenme kayıplarına sebep olacaktır (Koç, 2021).

Uzaktan eğitim süreci mevcut eğitim sisteminde var olan eşitsizliklerin daha da derinleşmesine sebep olmuştur (Avcı ve Akdeniz, 2021). Bu durum özellikle de ilkökul kademesinde etkisini göstermiştir. Çünkü Uzaktan eğitim ilkökul öğrencilerine hitap etmemektedir. İlkökul öğrencileri teknoloji kullanımı konusunda sınırlılıklara sahip olmakla birlikte o bilince de henüz ulaşmadıkları bir dönemdedirler. Ayrıca bu süreçte öğrencilerin yaşadığı başarısızlıklar yalnızca öğrencilere mal edilmemelidir (Kabapınar, Kanyılmaz, Ören Koçhan ve Atik, 2021; Kurt, Kandemir ve Çelik, 2021). Uzaktan eğitim öğretmen öğrenci ve velilerde teknolojik okuryazarlığı gerekli kılmaktadır. Ancak birçok öğrenci, veli ve eğitimin temel yapı taşı olan öğretmenler kendilerini teknoloji kullanımı açısından yeterli görmemektedir (Kurt, Kandemir ve Çelik, 2021). Teknoloji okuryazarlığı eksikliğinin yanı sıra maddi ve manevi sorunlardan dolayı da birçok öğrenci derslere katılamamış, alması gereken derslerin bazılarını alamamış ya da hedeflenen ders sürecini tamamlamamıştır. Süreç boyunca öğrenci, öğretmen ve velilerin yorumları dikkate alındığında uzaktan eğitimin pek fazla verim getirmediği söylenebilir. Bunun yanı sıra uzaktan yapılan canlı dersler yalnızca öğrencileri değil öğretmenleri de fazlasıyla yormuştur. Yapılan araştırmalar hem eğitime karşı disiplinsizliğin arttığını hem de derslerden uzaklaşmaların yaşandığını ortaya koymaktadır (Kabapınar, Kanyılmaz, Ören Koçhan ve Atik 2021; Özgöl, Sarıkaya ve Öztürk, 2017).

Uzaktan yürütülen eğitime karşı öğretmenler öğrencilerinin öğrenmelerini yeterince değerlendiremediklerini, dolayısıyla da öğrenme boyutları hakkında sağlıklı dönütler alamadıklarını ifade etmektedirler. Buradan hareketle öğretmen öğrenci arasındaki iletişimsizliğin yaşandığı bununda eğitimin niteliğini olumsuz etkilediği düşünülmektedir (Altıntaş Yüksel, 2021; İmamoğlu ve İmamoğlu, 2020). Öğretmen ve öğrenciler arasındaki kopukluklarının öğrenci başarısını etkilediği düşünülürse uzaktan eğitim şartlarında verilecek olan telafi eğitiminin de pek fazla faydasının olmayacağını belirtmekte fayda var. Ayrıca belirtilen telafi eğitiminin dönemin bütün bir şekilde tekrarı olmaması ve hızlandırılmış bir şekilde yapılması öğrencilerin yaşadıkları öğrenme kayıplarını tamamlayacağı söylenemez. Öğrenci, öğretmen ve velilerin süreç hakkındaki deneyimlerinden yola çıkarak geliştirilen öneriler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

- Gerekli önlemler alınarak okulların açılması ve öğrencilerin yeni eğitim-öğretim yılını okullarında geçirmesi için gerekli adımlar atılmalıdır.
- Pandemi sonrası öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki öğrenme kayıplarının da göz önüne alınarak kazanımların tekrardan tasarlanması, yeni eğitim sürecindeki ilk amaç yeni konuların öğrenilmesinden ziyade eski öğrenmelerin pekiştirilmesi olmalıdır.
- Öğretmenlerin uzaktan eğitim süreci hakkındaki görüşleri dikkate alınarak yeni dönemin elde edilen bulgularla güçlendirilmelidir.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

➤ Verilen eğitimin bütün öğrencilere eşit bir şekilde ulaşması için gerekli önlemler alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Altıntaş Yüksel, E. (2021) “Sınıf öğretmenlerinin covid-19 salgını sürecinde çevrim içi ders-uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi”. *Ulakbilge*, 57, 291–303. doi: 10.7816/ulakbilge-09-57-11.
- Avcı, F. ve Akdeniz, E. C. (2021). Koronavirüs (covid-19) salgını ve uzaktan eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlar konusunda öğretmenlerin değerlendirmeleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi (USBED)*, 3(4), 117-154. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbed>
- Ayaz, E. (2021). İlkokul fen bilimleri dersinin pandemi dönemi uzaktan eğitimine ilişkin öğretmen ve ebeveyn görüşlerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(1), 298-342. <https://doi.org/10.19171/uefad.815664>
- Birgün.net (2020). Bilgisayarlı Eğitimde 77 Ülkede 64’üncüyüz.[Çevrim-içi: <https://www.birgun.net/haber/bilgisayarli-egitimde-77-ulkede-64-uncuyuz-297988>], Erişim tarihi: 05.06.2020.
- Bolunun Sesi (2020). Özel okullara “yüz yüze eğitim” Yasağı! [Çevrim-içi: <https://www.bolununsesi.com/haber/163470/ozel-okullara-yuz-yuze-egitim-yasagi>], Erişim tarihi: 28.10.2020.
- Cnn Türk (2021). Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk: ‘Uzaktan eğitim kalıcı olacak’. [Çevrim-içi: <https://www.cnnturk.com/turkiye/milli-egitim-bakani-ziya-selcuk-uzaktan-egitim-kalici-olacak>], Erişim tarihi: 10.04.2021.
- Cumhuriyet. (2021a). MEB Araştırması Öğrencilerin Yüzde 13’ü Çevrimiçi Derslere Katılmadı. [Çevrim-içi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/meb-arastirmasi-ogrencilerin-yuzde-13u-cevrimici-derslere-katilamadi-1812212>], Erişim tarihi: 20.04.2021.
- Cumhuriyet. (2021b). Öğretmenler, “Uzaktan Eğitim Karnesi Kırık”. [Çevrim-içi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ogretmenler-uzaktan-egitimin-karnesi-kirik-1825044>], Erişim tarihi: 05.04.2021.
- Impey, C. (2020). Coronavirus: Socialdistancing is delayingvitalscientificresearch.theconversation. [Çevrim-içi: <https://theconversation.com/coronavirus-social-distancing-isdelaying-vital-scientific-research-133689>], Erişim tarihi: 20.09.2020.
- İmamoğlu, H.V. ve İmamoğlu, F.S. (2020). Koronavirüs salgını ve uzaktan eğitim süreci hakkında öğretmen görüşleri: Şehit Bülent Yalçın Spor Lisesi ve Şehit Ertan Yılmaz Güzel Sanatlar Lisesi (Sinop) örneği. *Journal of HumanitiesandTourismResearch*, 10(4), 742-761.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

- İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kabapınar, Y., Kanyılmaz, B. M., Ören Koçhan, N. ve Atik U. (2021). Öğretmen ve velilerin gözünden öğrencilerin uzaktan eğitime katılımlarının öyküleri: “uzaktan eğitim mi, uzakta kalan eğitim mi?”. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 79-98. DOI: 10.29228/muted.6
- Koç, E.S. (2021). Nasıl bir uzaktan eğitim? 1 yılın sonunda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *International Anatolia Academic Online Journal / Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 13-27.
- Kurt, K., Kandemir, M. A. ve Çelik, Y. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 88-103.
- Kuzu, Ç.İ. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde uygulanan ilkökul uzaktan eğitim programı (EbaTv) ile ilgili veli görüşleri. *Millî Eğitim*. 49(1), 505-527.
- Milliyet (2021). Özel Okullar ‘2 Gün’ Kuralına Uymuyor. [Çevrim-içi: <https://www.milliyet.com.tr/egitim/ozel-okullar-2-gun-kuralina-uyuyor-6452201>], Erişim tarihi: 11.04.2021.
- OECD (2020). Education response to COVID-19: Embracing digital learning and online collaboration. OECD Policy Response to Coronavirus (COVID-19). [Çevrim-içi: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/education-responses-to-covid-19-embracing-digital-learning-and-online-collaboration-d75eb0e8/>], Erişim tarihi: 11.04.2021.
- Onedio. (2020). 10 Öğrenciden 3'ünün Bilgisayarı Yok: Türkiye Uzaktan Eğitimde 77 Ülke İçinde 64. Sırada. [Çevrim-içi: <https://onedio.com/haber/10-ogrenciden-3-unun-bilgisayari-yok-turkiye-uzaktan-egitimde-77-ulke-icinde-64-sirada-903736>], Erişim tarihi: 26.05.2020.
- Özdoğan, A. Ç. ve Berkant, H. G. (2020). Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 49(1), 13-43.
- Özgöl, M., Sarıkaya, İ. ve Öztürk, M. (2017). Örgün eğitimde uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin öğrenci ve öğretim elemanı değerlendirmeleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), 294-304.
- Öztürk, B. ve Çetinkaya, A. (2021). Pandemi döneminde bir eğitim aracı olarak televizyon: TRT EBA TV. *İNİF E- Dergi*, 6(1), 140-162.
- Panesar, K., Dodson, T., Lynch, J., Bryson-Cahn, C., Chew, L. & Dillon, J. (2020). Washington Üniversitesi ağız ve çene cerrahisi hasta bakımı için COVID-19 kılavuzlarının evrimi. *Ağız ve Çene Cerrahisi Dergisi*, 78 (7), 1136-1146.
- Sarı, T. ve Nayır, F. (2020). Pandemi dönemi eğitim: sorunlar ve fırsatlar. *Turkish Studies*, 15(4), 959-975.
- Saygı, H. (2021). Covid-19 Pandemi uzaktan eğitim sürecinde sınıf öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlar. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 109-129.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası Profesyonel Eğitim Konferansı (IPEC)
23-29 Ağustos 2021
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University International Professional Education Conference (IPEC)
23-29 August 2021

- Sirem, Ö., Baş, Ö. (2020). Okuma güçlüğü olan ilkököl öğrencilerinin Covid-19 sürecinde uzaktan eğitim deneyimleri. *TurkishStudies*, 15(4), 993-1009. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43346>
- Sözcü (2020). Özel Okulda Kaçak Öğrenci Kurnazlığı. [Çevrim-içi: <https://www.sozczu.com.tr/2020/egitim/ozel-okulda-kacak-ogrenci-kurnazligi-5989338/>], Erişim tarihi: 25.09.2020.
- Talim ve Terbiye Kurulu (2014). 19. Milli Eğitim Şurası. [Çevrim-içi: <https://ttkb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-suralari/dosya/12>], Erişim tarihi: 25.09.2020.
- TEDMEM. (2020). COVID-19 salgınında öğrenmenin sürdürülmesi. [Çevrim-içi: <https://tedmem.org/covid19/covid-19-salgininda-ogrenmenin-surdurulmesi>], Erişim tarihi: 01.07.2020.
- Yıldırım, K. (2020). İstisnai bir uzaktan eğitim-öğretim deneyiminin öğrettikleri. *Alanyazın*, 1(1), 7-15.
- Yılmaz, Ö. ve Arslan, M.M. (2019). İlkokulların haftalık ders çizelgesinin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 18- 35.
- Yurtbakan, E. ve Akyıldız, S. (2020). Sınıf Öğretmenleri, İlkokul öğrencileri ve ebeveynlerin Covid19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri. *Electronic TurkishStudies*, 15(6), 949-977.